WATT • Samuel Beckett

watt

SAMUEL BECKETT

Fransızcadan çeviren: Uğur Ün

AYRINTI

SAMUEL (BARCLAY) BECKETT

İrlandalı romancı, oyun ve senaryo yazarı, öykücü, şair, denemeci ve çevirmen (1906-1989). Dublin'in bir banliyösünde doğdu, Protestan bir ailedendi. 1927'de Dublin'deki Trinity College'de Roman Dilleri bölümünden mezun oldu. 1928'te Paris'teki Ecole Normalé Supérieure'de İngilizce okutmanı oldu. Burada James Joyce'la tanıştı. Joyce'un ilerde **Finnegan's Wake** adıyla yayımlanacak romanının bir bölümünün Fransızcaya çevrilmesine yardım etti. 1930'da **Whoroscope** (Oroskop) adlı, Descartes'i konu alan sekiz dizelik bir şiiri içeren ilk yapıtı yayımlandı. 1932-37 arasında Londra'da yaşadı. Bu dönemde yazdığı öykülerden oluşan ve hayli süslü üslubu Joyce'un etkisini yansıtan **More Pricks Than Kicks** 1934'te; Londra'da yaşayan bir İrlandalı'nın nişanlısından kaçıp akıl hastanesinde bakıcı olmasını ve derin bir düşünce dünyasına gömülmesini konu alan **Murphy** (Yayınevimiz tarafından önümüzdeki aylarda yayımlanacak) 1938'te Londra'da yayımlandı. 1937'de Paris'e yerleşti.

II. Dünya Savaşı sırasında Fransız direniş grubuna katıldı. 1942'de Gestapo'dan kurtulmak için Fransa'nın güneyine, Vaucluse'e kaçtı. Burada kaldığı iki yıl içinde gündüzleri tarım işçiliği yaptı, geceleri **Watt**'ı yazdı (ilk 1953'de yayımlandı.) Savaş sona erdikten sonra Paris'e döndü. Bundan sonra yapıtlarını daha yalın yazabildiğini düşündüğü Fransızca'da kaleme almaya başladı ve 1946-1950 yılları arasında **Molloy** (1951), **Malone meurt** (1951; **Malone Ölüyor**, çev. M. Hakan Özdağ, Ara Y., 1989) ve **L'innomable** (1953; **Adlandırılamayan,** çev. N. Bezel, Ara Y., 1992) adlı romanlardan oluşan üçlemeyi tamamladı. Kimlerinin Beckett'in en önemli yapıtları olarak gördüğü her üç roman da tek bir kişinin çeşitlemeleri denebilecek bir dizi karakter tarafından anlatılır. Anlatıcılar hızlı bir fiziksel çöküş içindedir, varolduklarının tek kanıtı zihinleridir. **Adlandırılamayan**'da bu çöküş anlatıcının sadece bir ağız ve zihinden ibaret olmasıyla doruğa ulaşır. Beckett'in pek çok yapıtında olduğu gibi burada da anlatıcı sessizliğe ve hiçliğe tahammül edebilmek için hikâyeler uydurur ve uzun, karmaşık monologlara girer.

Yine aynı dönemde yazdığı oyunlardan **Eleutheria** hiç yayımlanmadı ve oynanmadı. **En attendant Godot (Godot'yu Beklerken**, çev. Tuncay Birkan, Kabalcı Y 1990), Ocak 1953'te Paris'te Théâtre Babylone'daki ilk temsili ile büyük başarı kazanınca Beckett dünya çapında üne kavuştu. Bunu, **Fin de partie** (1957; Oyun Sonu), **Krapp's Last Tape** (1958; Krapp'ın Son Bandı); **Embers** (1959; Korlar) ve **Happy Days** (1961; Mutlu Günler) gibi sahne ve radyo için yazılmış oyunlar izledi. [**Bütün Oyunları I-II**, çev. Uğur Ün, Mitos Y., 1993] 1966'dan sonra oyunlarından birçoğunu dünyanın çeşitli ülkelerinde kendisi sahneledi. Her türlü radyo ve televizyon programından, gazetecilerden, fotoğrafçılardan özenle kaçındı. 1969'ta kendisine verilen Nobel Edebiyat ödülünü kabul etti, ama konuşma yapmak için Stockholm'e gitmek yerine kazandığı parayla Tunus'a tatile gitti. 1938'de tanışıp daha sonra evlendiği Suzanne Dumesnil ile birlikte, ölümüne kadar Paris'te yaşadı.

Samuel Beckett, 20. yüzyılın en büyük yazarları arasında, edebiyata yaklaşımındaki uzlaşmaz arılıkla öne çıkar. Beckett'in yoğun bir kara mizahla beslenmiş olan yapıtları insan deneyiminin ve insan bilincinin işleyişinin paha biçilmez belgeleridir. Bir eleştirmen şöyle yazınıştır: (Beckett) "edebiyatın girtlağını keserek ve okurlarını, salt varoluşun yalın koşullarıyla, yapmacık bir neşeye ya da umutsuzluğa kapılmadan, soğukkanlılıkla yüzyüze gelmeye zorlayarak insanlığın önündeki imkânları açık tutmuştur."

DİĞER ÖNEMLİ YAPITLARI: Anlatı: Comment C'est (1961; Nasıl Olduğu), **Imagination morte Imaginez** (1966; Ölü Hayalgücünü Hayal Edin), **Nouvelles et textes pour rien** (1955), **Assez** (1966; Yeter), **Le Dépeupleur** (1971; Yitikler), **Mercier et Camier** (1974), **Company**, (1980; **Eşlik**, çev. Seniha Akar, Düzlem Y., 1990), **L'Image** (**İmge**, çev. Ahmet Deniz, Nisan Y., 1989), **Oyun: Play** (1962: Oyun), **Breath** (1972: Soluk), **All That Fall** (1957; Tüm Düşenler), **Not I** (1973; Ben Değil) **Rockaby** (1981), **Şiir: Echo's Bones** (1935; Yankının Kemikleri), **Poémes** (1939; Şiirler). **Diğer: Proust** (1931).

Ayrıntı: 83
Edebiyat dizisi: 28

Watt
Samuel Beckett

Beckett'ın önce İngilizce sonra kimi farklılıklarla Fransızca yeniden yazdığı bu roman Fransızcası temel alınarak Uğur Ün tarafından çevrilmiş. Tuncay Birkan tarafından İngilizceden karşılaştırılarak yayıma hazırlanmıştır.

Kitabın özgün adı
Watt

Çeviride
Fr.: **Editions de Minuit/1968**
ve
İng.: **Grove Press/1981**
basımları
kullanılmıştır.

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Basıma hazırlık
Renk Yapımevi 516 94 15

Baskı
Renk Basımevi 518 54 36

Birinci basım
Aralık 1993

ISBN 975-539-048-0

AYRINTI YAYINLARI
Piyer Loti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş-İstanbul Tel: (212) 518 76 19 Fax: (212) 516 45 77

Samuel Beckett

WATT

I

Bay Hackett köşeyi döndü, solan gün ışığında, az ötedeki bankını gördü. Dolu görünüyordu. Büyük olasılıkla belediyenin ya da devletin malı olan bu bank elbette kendisinin değildi, ama sanki kendisininmiş gibi düşünürdü. Bay Hackett'ın hoşuna giden nesnelere karşı takındığı bir tutumdu bu. Kendisine ait olmadıklarını bilir, ama onları kendisininmiş gibi düşünürdü. Hoşuna gittiği için kendisine ait olmadıklarını bilirdi.

Durdu ve banka daha bir dikkatle baktı. Evet, boş değildi. Bay Hackett hareket etmediğinde nesneleri daha açık seçik görüyordu. Yürürken çok zahmet çekiyordu.

Bay Hackett aynı yönde yürümeye devam mı etsin yoksa geri mi dönsün bilmiyordu. Sağında ve solunda yol serbestti, ama bu-

nun kendisine bir yararı dokunmayacağını biliyordu. Uzun süre hareketsiz kalamayacağını da biliyordu, çünkü sağlık durumu ne yazık ki buna elvermiyordu. O halde son derece basit bir ikilemle karşı karşıyaydı: İlerlemek ya da geri gitmek ve köşeyi dönerek, geldiği yolu ters yönde katetmek. Başka bir deyişle, hemen evinin yolunu mu tutmalıydı, yoksa biraz daha dışarıda oyalanmalı mıydı?

Sol elini uzatıp demir parmaklıklardan birini yakaladı. Sonra bastonunu kaldırıma vurdu. Kauçuk sapın avucunda titrediğini hissetmesi onu bir parça yatıştırdı.

Ama daha köşeye ulaşmadan yeniden döndü ve bacaklarının gücü yettiğince banka doğru seğirtti. Bankın yanına, istese bastonuyla dokunabileceği kadar yanına yaklaştığında, yeniden durdu ve oturanları inceledi. Orada dikilip tramvay beklemeye hakkı olduğunu düşünüyordu. Belki onlar da tramvay, bir tramvay bekliyordu, çünkü inmek ya da binmek istendiğinde birçok tramvay burada dururdu.

Bay Hackett bir süre düşündükten sonra, oturanlar eğer tramvay bekliyorlarsa epeydir bekliyor olmalılar kanısına vardı. Çünkü hanım beyi kulaklarından tutuyordu; beyin eli hanımın kalçasında ve hanımın dili de beyin ağzındaydı. Tramvay beklemekten usanınca biraz samimiyet kurmuşlar, dedi Bay Hackett. Hanım o sırada dilini beyin ağzından çekince, bey kendininkini hanımınkine koyma fırsatını buldu. Al gülüm ver gülüm, dedi Bay Hackett. Beyin öteki elinin de boş durmadığından emin olmak için öne bir adım attı ve parmakları arasında, sönmüş bir cigaranın dörtte üçünü tutan öteki eli, kıpırtısızca bankın arkasına sarkmış görünce iyice irkildi.

Uygunsuz bir durum görmüyorum, dedi polis.

Hep çok gecikiyoruz, dedi Bay Hackett. Ne kadar kötü.

Beni aptal yerine mi koyuyorsunuz? dedi polis.

Bay Hackett bir adım geriledi, boyun derisinin iyice gerildiğini hissedene kadar kafasını arkaya yatırdı ve sonunda, uzakta, üzerine öfkeyle eğilmiş kıpkırmızı, yabanıl suratı gördü.

Memur bey, Tanrı tanığımdır ki eli üzerindeydi, diye haykırdı.

Tanrı'nın tanıklığı geçerli sayılmıyor.

Voltanızı yarıda kestimse binlerce defa özür dilerim, dedi Bay Hackett. Sizin, benim, bütün toplumun yararına, iyi niyetle yapmıştım.

Polis kısa bir yanıt verdi buna.

Numaranızı alamadığımı sanıyorsanız, aldanıyorsunuz, dedi Bay Hackett. Sakat olsam da gözlerim mükemmel görür. Bay Hackett hâlâ sevişmenin sıcaklığını taşıyan banka oturdu. İyi akşamlar ve teşekkürler, dedi.

Alçak ve kırık dökük, eski bir banktı. Bay Hackett'ın ensesi arkalığın mevcut tek tahtasına dayanıyor, biraz aşağıda, kamburu serbestçe dışarı taşıyor, ayakları yere ancak değiyordu. İki yana açılmış uzun kollarının ucundaki elleri dirseklikleri tutuyor, boynuna asılı baston bacaklarının arasından sarkıyordu.

Böylece gölgelere karışmış, son tramvayın, daha doğrusu son birkaç tramvayın geçişini, gökyüzünde ve kanalın sakin yüzeyindeki yaz akşamının uzun yeşil ve sarılarını izliyordu.

Ama işte bir bey, kolunda bir hanımla geçerken onun farkına vardı.

Bak sevgilim, bu Hackett, dedi.

Hackett mı? dedi hanım. Hangi Hackett? Nerede?

Hackett'ı tanırsın, dedi bey. Hackett'dan söz ettiğimi sık sık duymuş olmalısın. Kambur Hackett. Orada. Bankta.

Hanım dikkatle süzdü Hackett'ı.

Yani Hackett şu mu? dedi hanım.

Evet, ta kendisi, dedi bey.

Zavallı adam, dedi hanım.

Ya, bir dursak mı dersin, ona iyi akşamlar deriz, dedi bey.

İlerlerken seslendi, sevgili dostum, sevgili dostum, nasılsınız?

Bay Hackett gözlerini batan güneşten ayırdı.

Karım, diye haykırdı bey. Karımla tanışın. Karım. Bay Hackett.

Sizden söz edildiğini çok duydum, dedi hanım. Sonunda tanıştık işte, Bay Hackett!

Ayağa kalkamıyorum, buna gücüm yok, dedi Bay Hackett.

Aman bunun ne önemi var, dedi hanım. Meraktan titreyerek adama doğru eğildi. Dert etmeyin, dedi.

Bay Hackett kadının başını okşayacağını ya da en azından kamburunu sıvazlayacağını düşünüyordu. Kollarını topladı, yanına oturdular, bir yanına hanım, bir yanına bey. Sonuçta Bay Hackett kendisini ikisinin ortasında buldu. Başı çiftin koltukaltı hizasına geliyordu. Elleri kamburunun üzerinden tahta arkalıkta birleşiyordu. Şefkatle eğilmişlerdi Bay Hackett'ın üzerine.

Grehan'ı anımsıyor musunuz? dedi Bay Hackett.

Cinayeti zehirle işlemişti, dedi bey.

Dava vekili, dedi Bay Hackett.

Bir parça tanırdım, dedi bey. Galiba altı seneye mahkûm olmuştu.

Yedi, dedi Bay Hackett. Altı yıl verilmez pek.

Bence on yılı hak etmişti, dedi bey.

Ya da on iki, dedi Bay Hackett.

Ne yapmıştı? dedi hanım.

İmtiyazlarını biraz kötüye kullanmıştı, dedi bey.

Bu sabah ondan bir mektup aldım, dedi Bay Hackett.

Ya, dış dünyayla bağlantı kurabileceklerinden haberim yoktu, dedi bey.

Dava vekili, dedi Bay Hackett. Hem ben dış dünya sayılmam pek, diye ekledi.

Ne aptalca bir şey, dedi bey.

Ne saçma bir şey, dedi hanım.

Etrafımız bu kadar karanlık olmasa edebiyata duyduğunuz ilgiyi bildiğimden, ilk okuma onurunu size vereceğim bir yapıtını eklemişti mektuba, dedi Bay Hackett.

İlk mi? dedi hanım.

Aynen öyle dedim, dedi Bay Hackett.

Gazlı çakmağım var, dedi bey.

Bay Hackett cebinden bir kâğıt çıkardı, bey de gazlı çakmağını yaktı.

Bay Hackett okudu:

NELLY'YE

Nelly'ye, dedi hanım.

Nelly'ye, dedi Bay Hackett.

Bir sessizlik oldu.

Devam edeyim mi? dedi Bay Hackett.
Annemin adı Nelly'ydi, dedi hanım.
Sık rastlanan bir ad bu, ben bile yaşamımda birden çok Nelly tanıdım, dedi Bay Hackett.
Hadi okuyun, sevgili dostum, dedi bey.
Bay Hackett okudu:

NELLY'YE

Sana doğru sevgilim, gölgeler inince
(Gölgeler inince)
Ben zindanımda,
Hasretinle çadır kuruyorum.
Aç ile çıkıyor mu hâlâ?
Esir sokuyor mu elini eteklerine
Hâlâ? Soruyorum, yankı yanıtlıyor: Hâlâ.

Peki! Peki! Uzak dursun uzak,
(Uzak dursun uzak)
Sevgilim, böyle
meşru sevişmeler benden.
Her şeyini Aç'a aç, Esir'den
Esirgeme hiçbir şeyi
Grehan'a ait olandan gayrı.
Esirge Esir'den, Aç'a sakın açma.

Şeyini! El değmemişliğin eşsiz güvencesini!
(El değmemişliğin!)
Ah matrakukam, güvenebilsem
Bir sana.
Uzun hapisliğimden kurtulduğunda
Afrodit çiçeğinin altında göreceksin
Artemis koncasını düzene sadakatle bağlı.

Sonra tutuşsa ruhum karanlıklarda,
(Tutuşsa ruhum!)
Uzaklarda duyulan

Çılgınca aşk ezgilerinin
Fısıltıları gibi,
Ve aşk gerdek gecesinin ıslak
Önsevinçlerini boşaltıyor duyularımın üzerine.

Yeter...

Kâfi kâfi dedi hanım.

Şala bürünmüş bir kadın geçiyordu önlerinden. Balon gibi şişkin karnı belli belirsizce fark ediliyordu.

Sevgilim, ben hiç böyle olmadım, değil mi? dedi hanım.

Bildiğim kadarıyla olmadın, ruhum, dedi bey.

Larry'nin doğduğu geceyi anımsıyor musun? dedi hanım.

Evet anımsıyorum, dedi bey.

Larry şimdi kaç yaşında? dedi Bay Hackett.

Sevgilim, Larry kaç yaşında? dedi bey.

Larry kaç yaşında, dedi hanım. Larry gelecek ay, Tanrı izin verirse, kırk yaşına basacak.

Tanrı bu tür şeylere hep izin verir, dedi Bay Hackett.

O kadar da değil! dedi bey.

Bay Hackett, size Larry'nin doğduğu geceyi anlatmamı ister misiniz? dedi hanım.

Ya ne iyi olur, hayatım, dedi bey.

Evet, o sabah kahvaltıda Goff bana döner ve Tetty der, Sevgili Tetty der, tahammül edebileceğine emin olabilsem Thompson, Cream ve Colquhoun'u ördeğimizi paylaşmak üzere, akşam yemeğine çağırmak isterdim. Ama sevgilim, dedim ben, hayatımda kendimi hiç bu kadar zinde hissetmemiştim. Aynen böyle demiştim, değil mi?

Sanırım öyleydi, dedi Goff.

Evet, Thompson, peşinde Cream ve Berry yemek odasına girdiği sırada (Anımsadığım kadarıyla, Colquhoun'un başka bir yere sözü vardı) ben masaya oturmuştum bile. Oradaki tek bayan olduğumu göz önünde tutarsak bunda bir tuhaflık yoktu. Sence de öyleydi, değil mi sevgilim?

Elbette, dedi Goff. Son derece doğal gelmişti.

Tam, ördekten bir lokma almıştım ki Larry rahmimde zıplayıverdi, dedi Tetty.

Nerenizde? dedi Bay Hackett.

Rahmimde, dedi Tetty.

Anlıyorsunuz ya, rahmisinde, dedi Goff.

Ne feci bir durumda kalmışsınız, dedi Bay Hackett.

Larry rahmimde balık gibi zıplarken, bir yandan masadakilerle çene çalıyor, bir yandan da yemeyi, içmeyi sürdürüyordum, dedi Tetty.

Ne kötü şeyler yaşamışsınız, dedi Bay Hackett.

Öyle anlar oluyordu ki, inanın bana, Larry'nin ayaklarımın dibine, parkenin üzerine yuvarlanacağını sanıyordum, dedi Tetty.

Aman yarabbim, yani içinizden bir şeyler kayıp süzülüyor muydu? dedi Bay Hackett.

Çektiğim sancılardan eser yoktu yüzümde, öyle değil miydi sevgilim? dedi Tetty.

Eser yoktu, dedi Goff.

Üstelik şakacılığımı da yitirmemiştim, dedi Tetty. Bir ara, Bay Berry, Ne güzel, ne lezzetli tatlı, insanın ağzında eriyor, dedi, anımsıyorum bunu, gülümseyerek bana dönmüştü. Bir an duraksamadan, Yalnız ağzında mı efendim, diye yapıştırdım cevabı, Yalnız ağzında mı canım efendim? Tatlılarımızı yerken münasebetsiz kaçmaz, diye düşünmüştüm.

Ne kaçmaz diye düşünmüştünüz? dedi Bay Hackett.

Münasebetsiz, dedi Tetty. Münasebetsiz, yersiz.

Sıra kahve ve likör geldiğinde, gıcırdayan masanın altında, doğum sancılarım dayanılmaz derecede artmıştı, Bay Hackett, inanın bana.

Gerçekten de öyleydi, dedi Goff.

Hamile olduğunu biliyor muydunuz? dedi Bay Hackett.

Şey, yani, şey... ben, biz..., dedi Goff.

Tetty'nin eli içtenlikle Bay Hackett'in kalçasına indi.

Naz yaptığımı düşünüyordu, diye haykırdı Tetty. Hahahaha. Haha. Ha.

Haha, dedi Bay Hackett.

Çok endişelenmiş olduğumu itiraf etmeliyim, dedi Goff.

Sonunda yan odaya çekildiler, değil mi? dedi Tetty.

Gerçekten de öyle oldu, bir oyun çevirmek için bilardo odasına geçtik, dedi Goff.

Halının üstündeki çivileri sazmışçasına eğip büküyordum, merdivenleri dört ayak üzerinde tırmandım, Bay Hackett, dedi Tetty.

Öylesine acı çekiyordunuz, dedi Bay Hackett.

Üç dakika sonra anneydim.

Tek başına, dedi Goff.

Her şeyi kendi ellerimle becerdim, her şeyi, dedi Tetty.

Elinin altında makas bulunmadığı için göbek bağını dişleriyle kopardı, dedi Goff. Buna ne dersiniz?

Gerekseydi, dizlerimin üzerinde bile parçalardım, dedi Tetty.

Oldum olası hep merak etmişimdir, göbek bağı kesilirken insanın neler hissettiğini, dedi Bay Hackett.

Anne mi yoksa çocuk için mi konuşuyorsunuz? dedi Goff.

Anneden söz ediyorum, dedi Bay Hackett. Herhalde lahana içinde bulmadılar beni.

Anne için, aynen konuklar evimizden ayrıldığı sırada hissettiğimiz türden, bir rahatlama, büyük bir rahatlama duygusu sözkonusu. Daha sonraki bütün göbek bağlarımı Profesör Cooper kesti, ama duygu hep aynı rahatlama duygusuydu.

Sonra giysilerinizi düzelttiniz ve bebeği elinden tutarak merdivenlerden indiniz, dedi Bay Hackett.

Çığlıkları duyduk, dedi Goff.

Ne kadar şaşırdıklarını düşünebiliyor musunuz? dedi Tetty.

Cream'in art arda yaptığı sayıları anımsıyorum, olağanüstüydü, olağanüstü, ömrümde böyle bir şey görmemiştim, dedi Goff. Soluğumuzu tutmuş izliyorduk bu ustalık gösterisini.

Ne cesaret, dedi Bay Hackett.

Kanımca olanaksız denebilecek bir sayıydı, dedi Goff. Vuruşundan önce ıstakasını geri çekerken ilk viyaklama duyuldu. Ağza alınmayacak laflar etmekte sakınca görmedi.

Zavallı Larry'cik, sanki onun suçuymuş gibi, dedi Tetty.

Anlatmayın artık yararı yok, dedi Bay Hackett.

Şu kuzeybatı gökleri gerçekten de olağanüstü değil mi? dedi

Goff.

Şehvet duygusu uyandırıyor insanda, dedi Tetty. Tam söndü, karardı derken bir bakıyorsunuz, hop, yeniden alevlenmiş, eskisinden daha parlak.

Evet, benim kamburumdan başka tümsekler de var, dedi Bay Hackett.

Zavallı Bay Hackett, zavallı, sevgili Bay Hackett, dedi Tetty.

Evet, dedi Bay Hackett.

Glencullenli Hackett'lar ile bir akrabalığınız var mı? dedi Tetty.

Merdivenden düştüğüm yerdi orası, dedi Bay Hackett.

Kaç yaşındaydınız o zaman? dedi Tetty.

Bir yaşındaydım, dedi Bay Hackett.

Sevgili anneniz neredeydi? dedi Tetty.

Dışarı çıkmıştı, dedi Bay Hackett.

Ya sevgili babanız? dedi Tetty.

Dağa taş kırmaya gitmişti, dedi Bay Hackett.

Yalnız başınaydınız, dedi Tetty.

Söylediklerine bakılırsa keçi varmış, dedi Bay Hackett.

Karanlık avluda devrilen merdivenden uzaklaştı ve bakışlarını aşağılarda yıkıldı yıkılacak duvarlarla tarlalarda, ardından nehri aşıp karşı yamaçta gittikçe yükselerek çoktan gölgelere bürünmüş zirvedeki kütlede ve sonra da yaz göğünde dolaştırdı. Güneşli tarlalara süzüldü bayırlardan kara doruğa ulaşıncaya kadar zorlandı, uzaktaki çekiç seslerini işitti.

Sizi avluda, keçiyle birlikte, yalnız başınıza mı bıraktı? dedi Tetty.

Güzel bir yaz günüydü, dedi Bay Hackett.

Annenizin ne işi vardı dışarıda? dedi Goff.

Bunu hiç sormadım ona, dedi Bay Hackett. Birahaneye ya da kiliseye ya da her ikisine birden gitmiş olabilirdi.

Zavallı kadıncağız, Tanrı bağışlasın onu, dedi Tetty.

Doğrusu, Ondan bunu beklerim, dedi Bay Hackett.

Hava kararıyor, birazdan gece olacak, dedi Goff.

Sonra hepimiz evlerimize döneceğiz, dedi Bay Hackett.

Sokağın öte yanında, oturdukları yerin karşısında bir tramvay

durdu. Kısa bir süre hareket etmedi ve biletçinin öfkeden tizleşmiş sesi işitildi. Sonra tramvay yeniden kalktı ve kaldırıma, uzaklaştıkça azalan ışıklarının giderek daha az aydınlattığı ve en sonunda arkasındaki karanlık duvardan güçlükle ayırt edilebilir hale gelen bir gölge bıraktı. Tetty bunun bir kadına mı yoksa bir erkeğe mi ait olduğundan emin değildi. Bay Hackett da bunun örneğin bir sandık, bir halı ya da koyu renk bir kâğıda sarılı, ortadan bir iple bağlı bir top katranlı bez olup olmadığından emin değildi. Goff yerinden kalktı, tek bir söz etmeden, aceleyle karşıya geçti. Ceketi açık renkli olduğundan, Tetty ve Bay Hackett onun telaşlı el kol hareketlerini görebiliyor, karşısındakini paylarken tizleşen sesini işitebiliyorlardı. Ama Watt, görebildikleri kadarıyla taş kesilmişçesine kımıldamıyordu, konuşuyorsa bile sesi öylesine alçak çıkıyordu ki onu duymuyorlardı.

Bay Hackett, kafasının hiç bu kadar karıştığını hatırlamıyordu, üstelik sahiden kafası daha çok karışmış mıydı, bunu da hatırlamıyordu. Bunun ötesinde kafasını karıştıranın ne olduğunu da anlayamıyordu. Kafamı böylesine karıştıran şey nedir, oysa olağanüstü, hatta doğaötesi şeyler bile pek kafamı karıştırmaz benim, diyordu. Görünürde hiç de olağandışı bir şeyle karşı karşıya değilim, bununla birlikte hayretten ve meraktan yanıp tutuşuyorum. Tatsız bir duygu değil, belirtmeliyim bunu, ama buna yirmi dakika ya da yarım saatten fazla katlanabileceğimi sanmıyorum.

Hanım da büyük bir ilgiyle izliyordu.

Goff iyice keyifsiz döndü yanlarına. Bir bakışta tanıdım onu, dedi. Watt hakkında, burada aktaramayacağımız bir laf etti.

Yedi yıldır bana beş şilin, yani altı şilin dokuz peni borcu var, dedi.

Kımıldamıyor, dedi Tetty.

Borcunu inkâr mı ediyor? dedi Bay Hackett.

Borcunu inkâr etmiyor, dedi Goff. Bana dört şilin, dört peni ödemeyi öneriyor. Varı yoğu bu.

O zaman yalnızca iki şilin, üç peni borcu kalacak sana, dedi Bay Hackett.

Onu meteliksiz bırakamam, dedi Goff.

Neden bırakamazmışsınız? dedi Bay Hackett.

Bir yolculuğa çıkıyor, dedi Goff. Önerisini kabul etseydim, evine geri dönmekten başka çaresi kalmayacaktı.

Belki de bu, onun için çok daha hayırlı olurdu, dedi Bay Hackett. Belki bir gün, hepimiz öldüğümüzde, geçmişini anımsayacak ve Ah şu Bay Nesbit keşke kabul etseydi, diyecek.

Adım Nixon, dedi Goff. Nixon.

Ah şu Bay Nixon keşke kabul etseydi dört şilin, dört penimi de, o gece yoluma devam edeceğime evime dönseydim.

Bence bütün bunlar yalan, dedi Bayan Nixon.

Yo hayır, çok dürüst biridir, ona güvenim tamdır, en ufak bir yalan bile söyleyemez, dedi Bay Nixon.

En azından bir şilin ya da bir şilin altı peni kabul edebilirdiniz, dedi Bay Hackett.

İşte şu an köprüde, dedi Bayan Nixon.

Sırtı onlara dönüktü, bedeninin üst kısmı batan günün ışıklarında belli belirsiz fark ediliyordu.

Bize adını söylemediniz, dedi Bay Hackett.

Watt, dedi Bay Nixon.

Ondan hiç söz etmemiştin, dedi Bayan Nixon.

Tuhaf, dedi Bay Nixon.

Eski bir tanıdık mı? dedi Bay Hackett.

Aslında onu tanıdığımı söyleyemem, dedi Bay Nixon.

Lağım borusundan farkı yok, dedi Bayan Nixon. Kolları nerede?

Onu ne zamandan beri tanıdığınızı söyleyemezsiniz? dedi Bay Hackett.

Sevgili dostum, bu ani ilginin nedeni ne? dedi Bay Nixon.

İstemiyorsanız yanıtlamayın, dedi Bay Hackett.

Yanıtlaması güç, dedi Bay Nixon. Sanki onu hep tanırmışım gibi bir duygu var içimde, ama onu henüz tanımadığım bir zaman diliminin de olması gerekiyor.

Nasıl yani? dedi Bay Hackett.

O benden bir hayli genç, dedi Bay Nixon.

Ve ondan hiç söz etmiyorsunuz, dedi Bay Hackett.

Aslında pekâlâ söz edebilirdim, söz etmemem için hiçbir neden yok, dedi Bay Nixon. Gerçekten de... Sustu. Sözü edilecek bir insan değil, bilirsiniz bu tür kişileri, dedi.

Bana benzemiyor, dedi Bay Hackett.

Kayboldu, dedi Bayan Nixon.

Öyle mi? dedi Bay Nixon. İşin tuhafı şu ki sevgili dostum, açık konuşayım, onu gördüğümde ya da düşündüğümde sizi, sizi gördüğümde ya da düşündüğümde de onu anımsıyorum. Nedenini kavrayabilmiş değilim.

Bakın şu işe, dedi Bay Hackett.

Şimdi gara doğru ilerliyor, dedi Bay Nixon. Neden burada indi, anlamıyorum.

Burası hattın sonu, bir peniyle daha uzağa gidemez, dedi Bayan Nixon.

Bindiği yere göre değişir bu, dedi Bay Nixon.

İlk duraktan daha uzak bir noktadan binmesi güç, dedi Bay Hackett.

Ama böyle bir ara durağın hat sonu olması mümkün mü, dedi Bay Nixon. Hat sonunun gar olması daha akla yakın değil mi?

Bence haklısınız dedi Bay Hackett.

O halde neden burada indi? dedi Bay Nixon.

Trene tıkılmadan önce, belki de bir parça temiz hava almak istiyordu, dedi Bay Hackett.

Üstündeki yüklerle mi? dedi Bay Nixon. Hadi hadi.

Belki de durağı şaşırdı, dedi Bayan Nixon.

Ama burası sözcüğün bilinen anlamıyla bir durak sayılmaz. Burada tramvay ancak inmek isteyen yolcu olduğunda durur. Başka inen binen olmadığına göre Watt durdurmuştur tramvayı.

Bu sözleri bir sessizlik izledi.

Goff seni anlayamıyorum. Canı inmek istiyorsa neden tramvayı durdurmasın? dedi Bayan Nixon sonra.

Bir neden yok sevgilim, tramvayı durdurmaması için hiçbir neden bulunmuyor, zaten durdurdu da, dedi Bay Nixon. Ama tramvaydan inmek isteyişi, senin söylediğin gibi, durağı şaşırmadığını kanıtlıyor. Çünkü durağı şaşırıp da gara geldiğini sansaydı tramvayı durdurmazdı. Tramvay garda hep durur çünkü.

Çok doğru, dedi Bay Hackett. Belki aklı başında değil, diye ekledi.

Bazen tuhaflaşır, ama çok tecrübeli bir yolcudur, dedi Bay Nixon.

Belki de önünde zamanı olduğunu görünce, bunu garın pisliği içinde geçirmektense akşamın serin ve temiz havasında geçirmeye karar verdi, dedi Bay Hackett.

Ama trenini kaçıracak, eğer acele etmezse kalkacak son treni kaçıracak, dedi Bay Nixon.

Belki de biletçiyi ya da şoförü kızdırmak istedi, dedi Bayan Nixon.

Ama yeryüzünde ondan daha yumuşak, daha zararsız bir insan düşünemiyorum, dedi Bay Nixon. İçtenlikle inanıyorum, bir parça gücü olsa, hani derler ya, öteki yanağını da uzatırdı.

Belki aniden, sonunda kenti terk etme düşüncesinden caydı, dedi Bay Hackett. Burasıyla son durak arasında konuyu yeniden düşünmek için vakti vardı. Derken kentten şimdi ayrılmamasının daha hayırlı olduğuna karar vererek tramvayı durdurup indi, çünkü devam etmek faydasızdı.

Ama devam etti, geri dönmedi, gara doğru devam etti yoluna, dedi bay Nixon.

Belki dolambaçlı yollardan evine dönüyor, dedi Bayan Nixon.

Nerede oturuyor? dedi Bay Hackett.

Bildiğim kadarıyla belli bir adresi yok, dedi Bay Nixon.

O halde gara doğru gidişi hiçbir şeyi kanıtlamıyor, dedi Bay Nixon. Şu anda Quin Hotel'de uykuya dalmış da olabilir pekâlâ.

Cebindeki dört şilin, dört peniyle mi? dedi Bay Hackett.

Ya da bir yerlerde, bir bankın üzerinde, dedi Bayan Nixon. Ya da parkta. Ya da futbol sahasında. Ya da kriket alanında. Ya da tenis kortunda.

Ya da çimenlerin üzerinde, dedi Bay Nixon.

Sanmıyorum, dedi Bay Hackett. Tramvaydan, sonunda kenti terk etmeme kararıyla iner. Ama daha bir etraflıca düşününce, böyle bir davranış çılgınca gelir ona. Bu söylediklerim, tramvayın kendisini durağa bırakışı ve hareket edişinden sonraki durumunu pek güzel açıklıyor.

Ona çılgınca gelen davranış hangisi? dedi Bay Nixon.

Daha henüz yola koyulmuşken hemencecik geri dönüşü, dedi Bay Hackett.

Rüküşlüğünü gördünüz mü? dedi Bayan Nixon. Kafasındaki neydi öyle?

Şapkası, dedi Bay Nixon.

Kenti terketme düşüncesi ona acı veriyordu ama orada kalmaya da katlanamayacaktı artık. Bu yüzden, biraz da treni kaçırma hayalleri kurarak gara yöneldi.

Haklı olabilirsiniz, dedi Bay Nixon.

Bir kararın sorumluluğunu yüklenmek cesaretini kendinde bulamayınca, bir zaman-uzam ilişkisinin soğuk mekanizmasına bırakıyor her şeyi, dedi Bay Hackett.

Pek güzel söylediniz, dedi Bay Nixon.

Onu bir anda korkutan şey neydi dersiniz? dedi Bayan Nixon.

Yolculuğun kendisi olamaz, çünkü tecrübeli bir yolcu olduğunu söylüyorsunuz, dedi Bay Hackett.

Bir sessizlik izledi bu sözleri.

Bu noktayı açığa çıkardığımıza göre şimdi dostunuzu biraz daha ayrıntılı olarak tanımlayabilirsiniz, dedi Bay Hackett.

Doğrusunu isterseniz, bir şey bilmiyorum hakkında, dedi Bay Nixon.

Ama bir şeyler biliyor olmalısınız, dedi Bay Hackett. İnsan beş şilini bir gölgeye vermez. Uyruğu, ailesi, doğum yeri, mezhebi, mesleği, gelir kaynakları, belirgin özellikleri, tüm bu şeyleri bilmiyor olamazsınız.

Hiçbir bilgim yok bu konularda, dedi Bay Nixon.

Gökten zembille inmedi ya bu adam, dedi Bay Hackett.

Size hiçbir şey bilmediğimi söylüyorum, diye haykırdı Bay Nixon. Hiçbir şey.

Bir sessizlik izledi bu öfkeli sözleri. Bay Hackett perişan, Bay Nixon pişman olmuştu.

Kocaman, kırmızı bir burnu var, dedi Bay Nixon, kötü niyetle.

Bay Hackett bu ayrıntıyı düşündü.

Uyumuyorsun ya sevgilim, dedi Bay Nixon.

Uykum geliyor, dedi Bayan Nixon.

İşte bütün hayatınız boyunca tanıdığınızı sandığınız bir adam var karşınızda, dedi Bay Hackett, ama bütün söyleyebildiğiniz, size yedi yıldır beş şilin borcu ve kocaman kırmızı bir burnu olduğu, bir de belli bir adresi olmadığı. Sustu. Ve tecrübeli bir yolcu olduğu, diye ekledi. Sustu. Ve sizden oldukça genç olduğu, doğru-

sunu söylemek gerekirse çok doğal karşılıyorum bunu, diye ekledi. Sustu. Ve doğru sözlü, yumuşak, bazen biraz tuhaf, diye ekledi. Başını kaldırdı ve Bay Nixon'un yüzüne öfkeyle baktı. Ama Bay Nixon bu öfkeli bakışı görmedi, çünkü başka yerlere bakıyordu.

Yola koyulmanın tam zamanı, ne dersin sevgilim? dedi.

Biraz sonra son çiçekler de kaybolacak, dedi Bayan Nixon.

Bay Nixon ayağa kalktı.

İşte onca zamandır tanıdığınız bir adam, yedi yıl önce beş şilin borç vermiş olduğunuz biri, karanlıkta epey uzak bir mesafeden anında seçebildiğiniz biri, dedi Bay Hackett. Geçmişi hakkında hiçbir şey bilmediğinizi söylüyorsunuz. Size inanmak zorundayım.

Buna zorunlu değilsiniz, dedi Bay Nixon.

Size inanmayı yeğliyorum, dedi Bay Hackett. Bilemediğiniz şeyleri söylemek gücüne sahip olmadığınıza da inanmak istiyorum. Herkeste görülen bir yetersizlik bu.

Tetty, dedi Bay Nixon.

Ama bilmeniz gereken şeyler var, dedi Bay Hackett.

Örneğin, dedi Bay Nixon.

Onunla nasıl tanıştığınız, dedi Bay Hackett. Sizi hangi koşullarda çarptığı. Nerelere takıldığı.

Kim olduğunun ne önemi var? dedi Bayan Nixon. Ayağa kalktı.

Koluma gir sevgilim, dedi Bay Nixon.

Ya da ne yaptığının? dedi Bayan Nixon. Ya da nasıl yaşadığının? Ya da nereden geldiğinin? Ya da nereye gittiğinin? Ya da nasıl gözüktüğünün? Bunların bizim için ne anlamı var?

Kendime de aynı soruyu soruyorum, dedi Bay Hackett.

Onunla nasıl tanıştım? dedi Bay Nixon. Gerçekten anımsayamıyorum, nasıl babamla tanışmamı anımsayamıyorsam.

Tanrım sen büyüksün, dedi Bay Hackett.

Gelelim beni hangi koşullarda çarptığına, dedi Bay Nixon. Onunla bir gün yolda karşılaştım. Ayaklarından biri çıplaktı. Hangisiydi unuttum. Beni bir kenara çekti ve ayağına bir pabuç teki almak için beş şiline ihtiyacı olduğunu söyledi. Onu kıramazdım.

Ama pabuçlar tek tek satılmaz ki, diye haykırdı Bay Hackett.

Belki ısmarlama yaptıracağı bir yer biliyordu, dedi Bayan Nixon.

Bu konuda hiçbir şey bilmiyorum, dedi Bay Nixon. Takıldığı yerlere gelince; yollarda bir yerlere gider gelirken görebilirsiniz onu. Ama sık sık görülmez ortalıkta.

Kuşkusuz yüksek tahsillidir, dedi Bayan Nixon.

Olmasa şaşardım, dedi Bay Nixon.

Bay ve Bayan Nixon kolkola uzaklaştılar. Ama birkaç adım sonra geri döndüler. Bay Nixon, güneşin küskünlüklerin üzerine batmasını asla istemeyen Bay Nixon, eğilerek Bay Hackett'in kulağına bir şeyler fısıldadı.

İçki mi? dedi Bay Hackett.

Aman tanrım, hiç olur mu öyle şey, o, sütten başka bir şey içmez, dedi Bay Nixon.

Süt mü? diye haykırdı Bay Hackett.

Su bile içmez, dedi Bay Nixon.

Peki, dedi Bay Hackett bezgince. Size müteşekkirim herhalde.

Bay ve Bayan Nixon kolkola uzaklaştılar. Ama birkaç adım sonra bir feryat duydular. Durup dinlediler. Bay Hackett'ti gecenin içinde haykıran, Sizinle tanıştığıma çok memnun oldum Bayan Nisbet.

Bayan Nixon, Bay Nixon'un kolunu daha da sıkı tutarak haykırdı yanıtını, Asıl ben memnun oldum Bay Hackett.

Ne? diye haykırdı Bay Hackett.

Asıl ben memnun oldum diyor, diye bağırdı Bay Nixon.

Bay Hackett yeniden dirseklikleri kavradı. Kendini öne çekerek ve geriye bırakarak, üst üste, hızla kamburunun tepesini tahta arkalığa sürterek kaşıdı. Görmek için geldiği, çok az gördüğü ufka dikti bakışlarını. Şimdi iyice kararmıştı hava. Evet şimdi göğün batısı aynen doğusu; doğusu aynen güneyi; güneyi de aynen kuzeyi gibiydi.

Watt önünde bir süt bidonu yuvarlayan hamala çarptı. Düştü, şapkası ve torbaları yere saçıldı. Hamal düşmedi, ama bidonunu elin-

den kaçırdı; bidon devrildi devrilecek yuvarlandı, tabanı üzerinde gürültüyle sallandı, sonunda hareketsizleşti. Mutlu bir rastlantıydı bu, çünkü yanlamasına devrilmiş olsaydı, sütle dolu olduğu için süt, kimbilir, belki etrafa saçılacak, bütün perona, hatta trenin altında gözden kaybolana kadar rayların üzerine yayılacaktı.

Watt alışkanlığı üzre iyi kötü toparlanıp, ayağa kalktı.

Hıyar, dedi hamal.

Kirli, ama eli yüzü düzgün bir gençti. Yaptıkları işin gereği gar hamalları için temiz, pak olmak çok zordur.

Bastığın yeri gözün görmüyor mu? dedi hamal.

Doğrusunu söylemek gerekirse Watt öfkeyle söylenen bu sözlere gücenmedi. Şapkasını ve torbalarını toplamak için eğildi, ama yerden almadan doğruldu. Hamal sövgülerini bitirmeden, bu işe girişmek için, hazır hissetmiyordu kendisini.

Hem kör hem dilsiz, dedi hamal.

Watt gülümsedi, ellerini kenetleyerek göğsü hizasına kaldırdı, öylece kaldı.

Watt gülümseyen insanları gözlemişti ve nasıl davranılması gerektiğini anladığını sanıyordu. Gerçekten de gülümsediğinde, Watt'ın gülümsemesi, örneğin bir sırıtmadan ya da esnemeden çok gülümsemeye benzerdi. Ama gülümsemesinde eksik olan bir şey vardı, gülümsemesinde küçük bir şey eksikti, bu nedenle onu ilk kez görenler (ki görenlerin çoğu ilk kez görüyor olurdu) amaçlanan ifadenin ne olduğu konusunda çoğu kez kuşkuya düşerdi. Çoğu insana göre yalnızca dişlerini sıkmaktı bu.

Watt pek sık gülümsemezdi.

Gülümseme hamalda, o ana kadar ettiği küfürlerin çok daha ağırlarını çağrıştırması biçiminde bir etki yarattı. Ama Watt'a içini boşaltamadı, çünkü hemen bidonunu yakaladı, yuvarlaya yuvarlaya aceleyle uzaklaştı. Gar Müdürü, Bay Lowry diye biri yaklaşıyordu.

Etraftakilerde ilgi uyandırmayacak kadar sık rastlanan bir olaydı bu. Ama Watt'ın gara girişinin, düşüşünün, kalkışının ve daha sonraki davranışlarının olağanüstü özelliklerini gözden kaçırmayan meraklılar da yok değildi doğrusu. Memnundu onlar.

Gazete satıcısı bunlardan biriydi. Gazete ve dergilerden oluşan

yuvasından her şeyi görmüştü. Ama olayın en güzel anları artık yaşanıp bittiğinden, akşam olduğu için barakasını kapatmak üzere perona çıktı. Sacdan kepengini indirip kilitledi. Hiç gülmeyen yüzü sürekli manevi, ahlaki, hatta belki de bedensel bir acıyla kıvrandığı izlenimini veriyordu. Kar beyaz alnı ve dışarı taşan yağlı kara kahküllerinden dolayı kasketi dikkat çekiyordu. Ama eninde sonunda bakışlar acı bir ifadeyle dolu ağızda takılı kalıyor, oradan da başka taraflara kayıyordu. Bıyık biçimli de olsa, anlaşılmaz nedenlerle ilgi uyandırmıyordu. Ama, öteki özelliklerinin yanı sıra kasketini, siperli ve düğmeli, düz mavi kumaştan kasketini hiç çıkarmamasıyla tanınıyordu. Pantolonunun dizaltlarını şişkinleştiren paça lastiklerini de hep takardı. Ufak tefekti ve feci topallardı. Harekete geçti mi yalpalaya yalpalaya, süratle ilerlerdi.

Watt'ın şapkasını yerden aldı, Sanırım sizin şapkanız, diyerek verdi.

Watt şapkaya baktı. Onun şapkası mıydı bu?

Kafasına geçirdi.

Şimdi peronun sonunda bir kapı açılmış, gazete satıcısı bisikletini iterek girmişti görüntüye. Bisikletini taş basamakların eğimli düzeyinden aşağı indirecek sonra eve kadar onunla gidecekti. Evinde Bay Staunton'un el kitabından ustaların bir satranç karşılaşmasını oynayacaktı. Ertesi sabah da bisikletini yeniden çıkaracaktı. Merdivenlerden. Çok güzel bir bisikletti, ağırdı. Aşağıda bırakması çok daha kolay olurdu, ama onu yanında hissetmekten hoşlanıyordu. Bu adamın adı Evans'tı.

Watt torbalarını toplayıp trene bindi. Özel bir kompartman seçmiş değildi. İçerisi boştu.

Hamal peronda bidonları bir uçtan ötekine yuvarlamayı sürdürüyordu. Peronun bir ucunda bir küme bidon vardı, öteki ucunda da bir başka küme. Hamal kümelerden birinden özenle bir bidon seçiyor ve ötekine kadar yuvarlıyordu. Sonra öteki kümeden özenle bir bidon seçiyor ve ilk kümeye yuvarlıyordu. Bidonları diziyor, dedi Watt. Belki de söz dinlememekten ya da görevi aksatmaktan ötürü verilen bir cezaydı bu.

Watt, istimi koyverip uzun vagon dizisini garın dışına çeken lokomotife sırtını dönüp oturdu. Şimdiden gideceği yere sırt çevirmeyi yeğliyordu.

Ama daha uzaklara gitmemişti ki gözlendiğini hissederek kafasını kaldırdı ve çaprazındaki köşede oturan iri yarı bir adam gördü. Adam ayaklarını önündeki tahta kanapeye uzatmış, ellerini paltosunun ceplerine sokmuştu. Demek oluyor ki kompartıman Watt'ın başlangıçta sandığı kadar boş değildi.

Adım Spiro, dedi adam.

İşte akıllı bir adama rastladık sonunda. En önemliden başlamıştı ve buradan yola çıkarak daha az önemli konulara birbiri ardından düzenli ve yöntemli bir biçimde değinecekti.

Watt gülümsedi.

Sizi rahatsız etmek istememiştim, dedi Bay Spiro.

Watt'ın gülümsemesinin bir özelliği de kısa bir süre sonra, daha az belirgin bir başka gülümseme tarafından izlenmesiydi. Bu anlamda ikinci gülümseme bir osuruğa benzetilebilirdi. Hatta bazen çok zayıf ve hemen kaybolan bir üçüncüsü zorunlu olarak belirir, sonra da yüz yeniden o sakin ifadesine kavuşurdu. Ama bu, pek seyrek görülürdü. Artık Watt'ın gülümsemesi için, kendisini umulmadık şeyler üzmedikçe, uzun bir süre geçmesi gerekecekti.

Arkadaşlarım bana Dum der, dedi Bay Spiro. Çok canlı ve neşeliyim. D-U-M. Mud[1]'un tersten okunuşu.

Bay Spiro alkol almıştı, ama içmesi gerekenden çok değil.

Düğüm Noktası'nı yayımlıyorum, yüksek tirajlı, aylık Katolik dergi, dedi Bay Spiro. Katkıda bulunan yazarlara ödeme yapmıyoruz ama onlar başka taraftan yarar sağlıyorlar. Küçük ilanlarımız mükemmeldir. İşte böyle geçimimizi sağlayabiliyoruz. Armağanlı bulmacalarımız da pek hoştur. Hayat zor, şaraba su karıştırıyorlar. Bulmacalarımız. Din ile ilgili olup zarardan çok yarar sağlar insana. *Örneğin: Kutsal Aile'nin on harfini bir soru ve yanıt oluşturmak üzere yeniden kurun.* Doğru çözüm: *Neşeleniyor muyum? Püf!* Ya da: *Como'nun yılanbalıkları, Beaune'un domuzları, Lyon'un fareleri, Mâcon'un salyangozları, Como'nun solucanları, Lausanne'ın sülükleri ve Valence'ın tırtıllarının yıldırım gibi çarpan aforozu, bedduası ve yakarışı konusunda ne biliyorsunuz?*

Şimdi trenin ışıkları altında pek soluk gözüken çitler ve hendekler art arda süratle geçiyordu ya da görünüşte böyleydi, çünkü

1 Çamur anlamına gelen İngilizce bir sözcük.

gerçekte sonsuzluğa kadar devinimsizliğe yazgılı topraklar boyunca hareket eden, trendi.

Bildiğimiz şeylerin bilincinde olan kişileriz, softa etiketi yapıştıramazlar bize, dedi Bay Spiro. Ben şahsen Yeni Thomistlerdenim, bununla övünüyorum. Ama kıçımı silerken kendimi sıkıntıya sokacak kadar da takmam bu kuralları. *Podex non destra sed sinistra*... ne vıttırı vızdık şeyler. Sütunlarımız her mezhepten alıklara açıktır, özgür düşünceli insanlar onur tablomuzda yer alırlar. İnsanlığın kurtuluşuna kişisel katkım olarak niteleyeceğim, *Sofu Kabızlar için Tinsel Lavman* adlı yapıtım öylesine esnek, öylesine bükülgendir ki bir İskoç Protestan bile rahatsızlık duymadan yararlanabilir bundan. Ama sizi, hiç tanımadığım bir yabancıyı bu konularla neden rahatsız ediyorum? Birlikte yolculuk ettiğim biriyle laflamak ihtiyacı duyduğum için. Nerede iniyorsunuz efendim?

Watt yeri söyledi.

Efendim, dedi Bay Spiro.

Watt yeri yeniden söyledi.

Öyleyse kaybedecek vakit yok, dedi Bay Spiro.

Cebinden bir kâğıt çıkardı ve okudu:

Lourdes
Yüksek Pireneler
Fransa

Sayın Bay,

Bir fare ya da başka bir küçük hayvan ayindeki kutsal ekmeği yer.

1) Yuttuğu Gerçek Beden'i sindirir mi, sindirmez mi?

2) Eğer sindirmezse kutsal ekmeğe ne olmuştur?

3) Eğer sindirirse, küçük hayvanı ne yapmak gerekir?

Saygılar.
Martin Ignatius MacKenzie
(Yeminli Muhasebecinin Cumartesi Gecesi'nin yazarı)

Sonra Bay Spiro bu soruları yanıtladı, yani birinci ve üçüncü soruyu yanıtladı. Keyif düşkünü bir adam olduğu için, Aziz Bonaventure, Peter Lombard, Halesli İskender, Sanchez, Suarez, Henno, Soto, Diana, Conchina ve Dens'den uzun uzun alıntılar yaptı. Ama Watt bunları işitmedi, çünkü kulağına anlaşılmaz şeyler mırıldanan, konuşan, haykıran, ezgiler söyleyen başka sesler vardı. Bu sesler ona aşina olmasa da büsbütün yabancı da değildi. Bu nedenle aşırı derecede kaygılanmıyordu. Bazen bu sesler yalnızca ezgiler söylüyor, bazen yalnızca haykırıyor, bazen yalnızca konuşuyor, bazen ezgiler söylüyor ve haykırıyor, bazen ezgiler söylüyor ve konuşuyor, bazen haykırıyor ve mırıldanıyor, bazen konuşuyor ve mırıldanıyor, bazen ezgiler söylüyor, haykırıyor ve konuşuyor, bazen ezgiler söylüyor, haykırıyor ve mırıldanıyor, bazen de ezgiler söylüyor, haykırıyor, konuşuyor ve mırıldanıyordu, aynen şu anda olduğu gibi hep birlikte ve aynı zamanda; yalnızca dört çeşit sesten söz ediyoruz burada, çünkü ayrıca başka sesler de vardı. Watt bazen hepsini anlıyor, bazen çoğunu anlıyor, bazen birazını anlıyor, bazen de şimdi olduğu gibi hiçbir şey anlamıyordu.

İşte güzelim ak engelleriyle bir ışık seli içinde gözüken hipodrom Watt'ı ineceği yerin yaklaştığı ve trenin ilk duracağı istasyonda inmesi gerektiği konusunda uyardı. Kırmızı beyaz, bomboş tribünleri, şeref tribününü, basın tribününü, halkın oturduğu tribünü göremiyordu, çünkü çok uzaktaydılar.

Torbalarını eline aldı, tren durur durmaz kendini dışarı atabilmek için ayağa kalktı.

Çünkü Watt bir seferinde, tren durduğunda inmek için hazırlıklı olmadığından bu istasyonda inememiş, bir sonrakine kadar gitmek zorunda kalmıştı.

Çünkü sürücünün, istimcinin, denetçinin ve bütün istasyon görevlilerinin, uzun saatler süren cinsel perhizden sonra, soluk soluğa karılarına doğru koşturdukları bu geç saatte, zaten çok seyrek kullanılan bu hatta, trenin duruşu ile kalkışı göz açıp kapanana kadar olurdu.

Kilise hukukunun kesinliğince, o olduğunu kanıtlayabilsem peşinden gitmek isterdim, dedi Bay Spiro. Ayaklarını sıradan kaldırdı. Başını pencereden dışarı uzattı. Papalık kararlarının, diye ba-

ğırdı. Şiddetli bir hava akımı geriye attı onu. Gecenin içine yuvarlanmış, yalnızdı.

Ay yükselmişti şimdi. Çok yükselmemişti, ama yükselmişti. Nahoş bir bok sarısı rengindeydi. Dolunay evresi çoktan geride kalmış Ay, ufaldıkça ufalıyordu.

Watt'ın, örneğin doğuya dosdoğru ilerlemek için kullandığı yöntem, göğsünü olabildiğince kuzeye doğru çevirmek, aynı zamanda da sağ bacağını olabildiğince güneye doğru atmak, sonra göğsünü olabildiğince güneye doğru çevirmek ve aynı zamanda sol bacağını olabildiğince kuzeye doğru atmak, sonra yeniden göğsünü olabildiğince kuzeye doğru çevirmek ve sağ bacağını olabildiğince güneye doğru atmak, sonra yeniden göğsünü olabildiğince güneye doğru çevirmek ve sol bacağını olabildiğince kuzeye doğru atmak ve bu biçimde ulaşmak istediği noktaya ulaşıp da oturana değin, bu devinileri üst üste defalarca yinelemekti. Böylece kimi kez bir bacağı, kimi kez ötekisi üzerinde durarak düz bir çizgi halinde, dizginsizce ağır ağır ilerliyordu. Dizler bu arada bükülmüyorlardı. Bükülebilirlerdi, ama bükülmüyorlardı. Watt canı istediğinde, dizlerini kimse onun kadar iyi bükemezdi; sanılabileceği gibi Watt'ın dizleriyle ilgisi yok bu durumun. Ama dolaşmaya çıktıklarında bazı anlaşılmaz nedenlerle bükülmüyorlardı. Bununla birlikte, ayaklar topuk ve tabanlar bitişik, dümdüz yere iniyor, buradan havanın keşfedilmemiş yollarına koyulmak üzere açık bir tiksintiyle ayrılıyordu. Kollar tam bir eşitsalınım içinde sallanmakla yetiniyordu.

Ardından gelen Lady McCann yollarda hiç böylesine olağanüstü deviniler görmediğini düşündü ve çok az kadın yollarda Lady McCann'dan daha yoğun bir deneyime sahipti. Devinilerin düzenliliklerine ve çabalamalarına bakılırsa varlıkları alkolün etkisine bağlanamazdı. Bir ip cambazının sendelemeleriydi âdeta.

Lady McCann'ı etkileyen bacaklardan çok kafaydı. Çünkü bacakların devinileri birkaç biçimde açıklanabilirdi. Lady McCann bacakların devinilerini aydınlatan bazı açıklamalar düşünürken küçük bir kızken duyduğu eski bir öyküyü, tıp öğrencileriyle önlerinde dimdik ve ayrık adımlarla yürüyen adamın öyküsünü anımsadı. Öğrencilerden biri hizasına geldiğinde, kasketini çıkarmış.

"Affedersiniz efendim", demiş, "şu arkadaşım basur, bense yalnızca belsoğukluğu olduğunuzu düşünüyorum" "Bu durumda üçümüz de yanılmışız", diye yanıtlamış adam, "çünkü ben osurduğuma yemin edebilirdim".

Bu nedenle, Lady McCann'ı şaşırtan bacaklardan çok, atılan her adımda, kaskatı melon şapkanın altında, gergin boynun üzerinde en azından bir çeyrek daire dönen kafaydı. Ayıların, köpeklerin saldırısına uğradığında, kafalarını aynen bu biçimde, bir yandan öte yana döndürüp durduklarını nerede okumuştu? Belki de Bay Walpole'da.

Eski bir alışkanlık ya da yaşlı ve sızlayan ayakları nedeniyle hızlı yürüyemese de Lady McCann her adım atışında, bütün bu ayrıntıları, gittikçe daha aydınlık biçimde görüyordu. Çünkü Lady McCann ve Watt aynı yönde ilerliyordu.

Askeri ve Katolik yetişme tarzı sayesinde hiç de pısırık bir kadın olmayan Lady McCann, aralarındaki mesafe artsın diye, şemsiyesine dayanarak durup beklemeyi yeğledi. Böylece evinin kapısına gelene kadar, kimi kez durup, kimi kez yürüyerek makul bir mesafeden izledi tepinen iri kütleyi. Kapısına gelince, kralcı atalarının ruhuna sadık kalarak yerden bir taş aldı ve öfkelendiğinde hiç de azımsayamayacağımız boyutlara ulaşabilen gücüyle Watt'a fırlattı. Ama inanmamız gereken şu ki?nedeniyle McCann'lere hep lütufta bulunmuş olan Tanrı kadının eline yön verdi, çünkü taş Watt'ın şapkasının üzerine düştü ve şapkayı yere fırlattı. Doğrusu Watt adına da mutlu bir rastlantıydı bu; çünkü taş, kolayca düşebileceği gibi, az kalsın düşebileceği gibi kulağına ya da ensesine düşse, belki de bir daha asla, ama asla kapanmayacak bir yara açılabilirdi, neden derseniz Watt'ın derisi kabuk bağlamakta pek tembeldi ve galiba kanında da?eksikti. Sabah akşam bir ayna önünde pansuman yapmasına karşın, bir çarpma sonucunda sağ kalçasında açılan yara beş altı yıl sonra bile kapanmamıştı.

Durmasının, torbalarını yere bırakmasının, şapkasını yerden almasının, kafasına yerleştirmesinin, torbalarını yerden almasının ve bir iki hatalı çıkışın ardından yeniden harekete geçmesinin ötesinde, Watt, kuralına sadık kalarak bu saldırıyı bir kazaymışçasına değerlendirdi. Bütün bunları, yani akan kanı gerekiyorsa hep ce-

binde taşıdığı küçük kırmızı bir bezle dikkat çekmeden durdurmayı, yere düşenleri toplamayı, yoluna ya da duruşuna olabildiğince ivedilikle, yalnızca bir tersliğin kurbanıymışçasına devam etmeyi en bilgece davranış olarak görüyordu. Ama bunun için ona saygı duymak gereksizdi. Çünkü sık sık yinelenmesi nedeniyle bu tutum varlığının ayrılmaz bir parçasına dönüşmüştü. Bir örnekle somutlarsak suratına tükürseler, pantolon askısı koptuğunda ya da kıçının dibinde bir bomba patladığında duyacağından fazla öfke birikmezdi içinde.

Ama çok geçmeden kendini bitkin hissetti, yolun yukarı kısmından ayrılarak yayaların kullandığı, yüksek ve yabanıl otlarla çevrili kenardaki bölgeye çöktü oturdu. Bunu yaparken yeniden kolayca ayağa kalkamayacağını biliyordu, ama yeniden yola koyulacağı için kalkması gerekiyordu, buna zorunluydu çünkü. Ama bir süredir üstüne çökmesini beklediği bitkinlik duygusu öylesine güçlüydü ki koyverdi kendini, yolun kenarına yerleşti: şapkası arkaya devrilmiş, torbaları yanıbaşında, dizlerini karnına çekmiş, kolları dizlerinde ve başı kollarında. Bedenin çeşitli parçaları böylesi anlarda, birbirlerine karşı çok kardeşçe bir tutum içine girerler. Ama gecenin serinliğinde kendisini uzun süre avutamayacak bir konumdu bu, çok geçmeden yarısı yolun üzerinde, yarısı yayalara ayrılan bölümde uzandı kaldı. Ensesinin ve uzak avuçlarının altında hendeğin kenarındaki otların serinliğini ve ıslaklığını duyumsadı. Böylece kısa bir süre, arkasındaki çitteki, dışındaki çitteki küçük gece gürültülerini dinleyerek dinlendi, zevkle işitti onları, uzaktaki öteki gece gürültülerini de; zincirli köpeklerin aylı gecelerde çıkardığı gürültüyü, küçük kanatlarıyla yarasaların, daha rahat bir duruşa geçen ağır günkuşlarının ve kış onları çürüyen bir yığına dönüştürene değin hiç rahat durmayan yaprakların ve hiç sakinleşmeyen soluğun gürültülerini. Ama bu konuma da kısa bir süre sonra katlanamayacağını anladı, bunun nedenlerinden biri de belki ayın şu anda dünyayı aydınlatan ışıklarının, varlığını hiçe sayarcasına, her yanını kapladığını duyumsamasıydı. Çünkü Watt'ın sevmediği iki şey varsa, biri ay biri güneşti. Böylece şapkasını başına iyice yerleştirip torbalarını almak için yarı doğruldu ve kendisini hendeğin içine yuvarladı; uzun, yabanıl çalılar, yük-

sükotları, zufaotları, güzelim ısırganlar, uzun sarkık dudaklı baldıran ve hendekte biten öteki ot ve çiçekler içinde yüzüstü, yarı gömülü kaldı. Ve orada öylece uzanmış yatarken uzaklardan, dışarıdan çok açık seçik gelen (evet, dışarıdan geldiğine yemin edebilirdi) erkekli kadınlı bir koronun[1] ahenksiz seslerini işitti.

Ama daha şimdiden Watt bu hendekten sıkılmıştı, ayrılmayı düşünüyordu ki sesler bunu yapmasını engelledi. Hendekten sıkılmasının nedenlerinden biri de belki o ana kadar çevresi ve özgün kokusu bitki örtüsünce gizlenen toprağı, şimdi çıplak, katı, karanlık ve pis kokusuyla duyumsamasıydı. Ve Watt'ı tiksindiren iki şey varsa biri topraktı, öteki de gökyüzü. Bu yüzden torbalarını unutmadan hendekten sürünerek çıktı ve bitkinlik duygusu nedeniyle yarıda bıraktığı yerden, korktuğundan çok daha az güçlükle yolculuğuna yeniden koyuldu. Bitkinlik duygusunu keçi sütü ve iyi pişmemiş morina balığından oluşan akşam yemeğiyle birlikte hendekte bırakmıştı ve şimdi yolun ortasında güven duygusuyla, ama aynı zamanda da huşuyla ilerliyordu, çünkü sonunda Bay Knott'un evinin bacaları görünmüştü ay ışığında.

Ev karanlıktı.

Watt ön kapıyı kilitli bulunca arka kapıya gitti. Ev karanlık içinde olduğu için kapıyı çalmak ya da tıklatmak zordu çünkü.

Watt arka kapıyı da kilitli bulunca ön kapıya döndü.

Watt ön kapıyı hâlâ kilitli bulunca arka kapıya döndü.

Watt arka kapıyı bu kez açık, yo ardına kadar değil, şöyle bir parça aralık bulunca eve girebildi.

Watt çok kısa bir süre önce kilitli olan arka kapıyı bu kez açık bulunca şaşırdı. Bunun iki açıklaması geldi usuna. İlki şuydu, kilitli kapılar konusundaki şaşmaz ustalığını bu kez gösterememişti ve arka kapıyı kilitli bulduğunda, kapı kilitli değil açıktı. İkincisi de şuydu, arka kapıyı kilitli bulduğunda, kapı gerçekten de kilitliydi ama daha sonra içeriden ya da dışarıdan biri tarafından, Watt arka kapıdan ön kapıya, ön kapıdan arka kapıya gidip gelirken açılmıştı.

Bu iki açıklamadan birini yeğlemesi gerekseydi, Watt kuşku-

1 Bu şarkının müziği nasıldı? Muamma. En azından sopranonun söyledikleri neydi? Meçhul.

suz daha güzel olduğu için ikincisini seçerdi. Çünkü biri arka kapıyı içeriden ya da dışarıdan açsa, Watt'ın bir ışık görmesi ya da bir ses işitmesi gerekmez miydi? Ya da kapı içeriden, karanlıkta, mekânı iyi tanıyan, terlikli, çoraplı ya da çıplak ayaklı biri tarafından açılmış olamaz mıydı? Ya da adımlarını hiç gürültü çıkarmadan atacak kadar bacaklarını ustalıklı kullanan biri tarafından dışarıdan mı açılmıştı yoksa? Ya da gürültü edilmiş, ışık sızmış da Watt ilkini duymamış, ikincisini de görmemiş miydi?

Bunun sonucunda Watt, Bay Knott'un evine nasıl girdiğini hiçbir zaman öğrenemedi. Arka kapıdan girdiğini biliyordu, ama arka kapının nasıl olup da açıldığını asla öğrenemeyecekti; asla, asla öğrenemeyecekti. Ve arka kapı hiç açılmamış, kapalı kalmış olsaydı, o zaman Watt, kimbilir, asla Bay Knott'un evine giremez, çarkedip istasyona döner ve kente giden ilk trene atlardı. Tabii bir pencereden içeri girmeyeceğini varsayıyoruz bunları söylerken.

Watt, Bay Knott'un evinin eşiğini aşar aşmaz içerisinin başta sandığı kadar karanlık olmadığını gördü, çünkü mutfakta bir ışık yanıyordu.

Watt ışığa ulaştığında, yakında bir iskemleye çöktü. Torbalarını yanına, güzelim kırmızı döşemenin üzerine bıraktı, amaçladığı yere geldiği için şapkasını çıkararak seyrek, kızıl saçlarını ortaya döktü ve şapkayı yanındaki masaya koydu. Watt'ın kafası, kızılkır saçları ve aşağıda kızaran döşeme çok güzel bir görüntü oluşturuyordu.

Watt ocağın ızgarasındaki gri külleri görüyordu. Ama lambayı şapkasıyla kapadığında, küller soluk kırmızıya dönüşüyordu. Ocak neredeyse sönmüştü, ama tamamen değil. Bir avuç kuru yonga atılsa bir org homurtusuyla neşeli alevler fışkırıverirdi bacadan. Böylece Watt bir süre oyaladı kendisini, lambayı şapkasıyla bir açarak, bir kapayarak ocağın ızgarasındaki küllerin grileşmesini, kızarmasını; grileşmesini, kızarmasını seyretti.

Watt bu işle uğraşmaya, şapkasını ileri geri oynatmaya öylesine dalmıştı ki kapının açılıp bir adamın içeri girdiğini ne gördü ne de işitti. Duyduğu büyük bir şaşkınlıktı, gözlerini kaldırdığında küçük oyunundan. Çünkü, bu; vakit geçirmek için oynadığı kü-

çük, masum bir oyundu, bundan başka bir şey değildi.

İşte bu da çevresinde olup bitene gerekli dikkati göstermediği için Watt'ın hiçbir zaman öğrenemeyeceği bir başka şeydi. Ona yardımda bulunabilecek ya da onu incitebilecek ya da ona acı ya da haz verebilecek bir bilgi söz konusu değildi burada, ilgisi yok. Ama görüntüdeki tüm bu değişiklikleri; küçük kazançları, küçük kayıpları, eklenen şeyi, çıkarılan şeyi, verilen ışığı, alınan ışığı, gelen, kalan ve giden tüm bu küçük şeylerin tortusunu, şu anda boş yere sunulan tüm bu şeyleri düşünmeyi, bunlar üzerine yaşadığı süre içinde hiçbir şey bilemeyeceği için tuhaf buluyordu; bütün bu şeylerin daha önce ne olduklarını, ne zaman geldiklerini, öncesiyle karşılaştırıldığında o zaman nasıl olduklarını, ne kadar zaman kaldıklarını, nelerin değiştiğini, ne zaman gittiklerini, nasıl gittiklerini, öncesiyle karşılaştırıldığında gelmelerinin öncesi, gitmelerinin öncesi nasıl olduklarını asla öğrenemeycekti.

Adam yeşil şayaktan güzel, uzun bir önlük giymişti. Watt hiç bu kadar güzel bir önlük görmediğini düşündü. Önünde büyük bir cep ya da boşluk vardı ve adamın elleri buraya gömülmüştü. Watt kumaştaki minik dalgalanmaları, şişkinlikleri, kırışıklıkları ve olasılıkla başparmakla işaretparmağı arasına sıkıştırılan yerdeki ani çukurlaşmayı (çıtçıtlar vardı burada) görüyordu.

Adam uzun uzun Watt'a baktı, sonra hiçbir açıklamada bulunmadan uzaklaştı. O zaman Watt yapacak bir şey bulamadığı için renklerle olan küçük oyununa döndü. Ama kısa süre sonra bıraktı. Belki de artık küllerin kızarmayıp en zayıf ışıkta bile inatla gri kalmasıydı bunun nedeni.

Böylece kendini yapayalnız ve işsiz bulunca, Watt işaretparmağını önce bir burun deliğine, sonra da ötekine soktu. Ama o akşam Watt'ın burnunda sümük yoktu.

Ama adam, kısa bir süre sonra yeniden belirdi Watt'ın önünde. Yolculuk giysileri üzerindeydi ve elinde bir baston vardı. Ama ne başında bir şapka, ne de elinde bir torba bulunuyordu.

Ayrılmadan önce aşağıdaki kısa açıklamayı sundu:

Şey! Nasıl da anımsıyorum bütün bunları, aman yarabbim! Bu bakışı! Bu hiçliği! Bu dikkati! Bu yorgunluğu! Adam gelir! Karanlık yollar, uzun karanlık yollar ardında, içinde, kafasında, be-

deninin yanlarında, ellerinde, ayaklarında kalmıştır, alacakaranlıkta oturur, günün ağarışını beklerken burnunu karıştırır. Günün ağarışı! Güneş! Işık! Şey! Uzun, mavi günler kafası için, bedeninin yanları için, küçük patikalar ayakları için, bütün bu aydınlık dokunması ve tutması için. Otların arasında kemikli, yaşlı köklü yosunlarla kaplı küçük patikalar ve toprağa çakılı ağaçlar ve toprağa çakılı çiçekler ve yere sarkan meyveler ve bitkin beyaz kelebekler ve bütün gün boyu saklanmak için kaçışan hiç aynı kalmayan kuşlar. Ve hiçbir anlam taşımayan bütün bu sesler. Sonra gece sessiz evde dinlenme, yollar ve sokaklar geride kalmıştır artık, sığınağa bakan bir pencere kenarında yatılır, hiçbir şey istemeyen, hiçbir şey buyurmayan, hiçbir şey açıklamayan, hiçbir şey önermeyen küçük gürültüler gelir ve kaçınılmaz, kısa gece erkenden biter ve mavi gök hiç kimsenin hiçbir zaman gelmediği bütün gizemli yerlerin, hiç aynı kalmayan; ama hep yalın ve kayıtsız olan gizemli yerlerin, devinmenin gidiş ve gelişlerin ötesinde bir nitelik taşıdığı, varlığın hiçliğin varlığıymışçasına hafif ve özgür olduğu, hep arı kalmış yerlerin üzerindedir yeniden. Onca zaman sonra burada, nasıl da yeniden hissediyorum bütün bunları, burada, ellerimde ve gözlerimde, güven, masumiyet ve saflık dolu yukarı kaldırılmış bir yüz gibi, sunulmuş bir yüz gibi; eski korku, zayıflık ve pisliklerimiz bütünüyle sunulmuş, arınsın ve bağışlansın diye! Şey! Şu ana kadar hissetmedim mi bütün bunları! Artık doğrulama olanağının kalmadığı şu anda. Şaşmam buna. Her şey bağışlanmış ve onarılmış. Sonsuza kadar. Bir anda. Yarın. Altı, beş, dört saat daha, eski karanlıktan, eski ağırlıktan, sonra hafifliğini hissetmek. Biri kalmaya geldiği için. Şey! Bütün eski yollar buraya getiriyordu, bütün eski ve dolambaçlı yollar, korkuluklara yapışmış, basamakları sayarak ecel teri döktüğünüz sahanlıksız merdivenler, göğün uzun örtüleri altındaki en kısa yolların heyecanı, ölülerinizin yanıbaşınızda yürüdüğü vahşi kır yolları, gece çakılları üzerinde her seferinde son diyerek kasabanın ışıklarına geri dönüşler, gerçekleşen buluşmalar, gerçekleşemeyen buluşmalar, kentteki ve kırsal kesimdeki yer değiştirmelerin tüm güzellikleri, tüm tamamlanmış ve bitmiş çıkış ve geri gelişler buraya gelmek içindi. Her şey buraya sürüklüyordu, kıçını iskemleye yaslamış or-

tayaşlı adamın burnunu karıştırarak günün ağarmasını beklediği bu alacakaranlığa. Çünkü söylemek bile fazla, buraları tanımıyor daha. Öyle ki nasıl bölgeyi bulup da dış kapıyı bulduğunu, nasıl dış kapıyı bulup da iç kapıyı bulduğunu ve nasıl iç kapıyı bulup da açmayı becerdiğini anlamış değil, hiçbir zaman da anlayamayacak bunu. Ne olursa olsun hayatından memnun. Hayır abartmayalım. Keyfi yerinde. Çünkü sonunda bulunması gereken yerde olduğunu biliyor. Ve sonunda olması gereken adam olduğunu biliyor. Başka bir yerde hepten gereksiz birine dönüşüverir, bir başkası da burayı anlamsız bir yer olarak görebilirdi. Ama o her neye dönüşmüşse yer de her nasıl nitelikler taşıyorsa uyuşum mükemmel. Bunu biliyor. Hayır. Ölçüyü kaçırmayalım. Hissediyor bunu. Uyum duyguları, yakın bir gelecek için duyulan uyum önsezileri yadsınmaz bir şey; tüm onun dışındaki unsurlar o olduğunda, çiçekler çevresindeki çiçekler, gökyüzü üzerinde onu aydınlatan gökyüzü, çiğnediği toprak çiğneyen toprak ve bütün sesler onun yankısı olduğunda. Tek bir sözcükle özetlersek merkezinde olacak sonunda, onca bıktırıcı yıl boyunca çevresinde dolandıktan sonra. Pahalıya mal olmuş bu ilk izlenimler kuşkusuz mutluluk verici. Ne büyük güvenlik duygusu! Doğanın bir yandan, insanın öteki yandan esnekliklerini düşündüğümüzde coşkuya kapılmamak elde değil. Geçmişin deneyimleri ve yanılgıları hangi renkler içinde ışıldar yeni ve gerçek boyutlarında: Geçilmesi gereken noktalardı yalnızca. Şey! Bütün günahlar bağışlanmıştır, fazlasıyla. Çünkü o gelmiştir. Şapkasını çıkarıp torbaları korkusuzca yere bırakmayı bile göze alır. Bir düşünsenize! Varlığını kendi kendisi olmanın uzun sevincine tam bir arılık ve açıklıkla sunarak (bunu bir leğenin kusma edimine kendini sunmasına benzetebiliriz) korkusuzca çıkarır şapkasını, paltosunun düğmelerini çözer ve oturur. Yo hayır, işsizlikten değil. Çünkü yapacak iş var. Mükemmel olan da bu. Bütün yaşamı boyunca yüzeydeki bir uyuşukluğun acılarıyla çıkar gözetmeden harcanan çabaların korkuları arasında salındıktan sonra kendini özellikle hiçbir şey yapmamanın en değerli ve en anlamlı bir edim olma özelliği taşıdığı bir durumda buluyor. Olup biten nedir? Kaygı ve tiksinti içinde annesini, sütünü emerek rahatlattığından beri ilk kez, kendisine yararı tartışılmaz, kesin

görevler verildiğini görüyor. Büyüleyici değil mi? Ama pişmanlığı, öfkesi kısa sürüyor ve genelde üçüncü ya da dördüncü ayın sonunda kayboluyor. Bunun nedeni? Yapacağı işlerin doğası, bunların olağanüstü verimliliği nedeniyle yalnızca Bay Knott'un şahsı ve evi için çalışmadığını, ama aynı zamanda, hatta özellikle kendisi için, kendi varlığını yaşadığı yerde olduğu gibi sürdürebilmesi ve çevresindeki yerin de varlığını olduğu gibi sürdürebilmesi için çalıştığını sonunda anlaması nedeniyle. Bu gevşetici düşüncelere karşı koymaya gücü yetmeyerek ilk önceleri duyduğu yoğun pişmanlık sonunda yerini her şeyin iyi ya da en azından olabildiğince iyi olduğu inancına terk ederek eriyor, bütünüyle eriyor ve usulca dağılıyor. Öfkesi de benzer bir azalmaya uğruyor ve sonunda dingin ve neşeli, işlerine koyuluyor, patatesini dingin ve neşeli soyuyor, oturağı dingin ve neşeli boşaltıyor, algılama ve algılanma biçimleri dingin ve neşeli. Belli bir süre boyunca. Çünkü, Bugün biraz keyifsizim galiba, diyeceği gün gelecektir. Kendini keyifsiz hissettiği için değildir bu, tam aksine, olasıysa her zamankinden gıcırdır keyfi. Şey! Olasıysa her zamankinden gıcırdır keyfi ve Biraz rahatsız mıyım, diye sorar kendine. Sersem! Hiçbir şey öğrenemedi. Hiçbir şey. Telaşımı bağışlayın. Ama korkunç bir gün bu (geçmişe bakıldığında), olup bitenin dehşetinin onu, bir aynada dilini, her zamankinden daha serin ağzındaki her zamankinden daha pembe dilini incelemek gibisinden iğrenç bir yöntemi uygulamaya ittiği bugün. Bir salı öğle sonrasıydı, ekim ayıydı, çok güzel bir ekim öğle sonrasıydı. Avluda merdivenin basamağına oturmuş duvardaki ışığa bakıyordum. Güneş içindeydim, duvar güneş içindeydi. Güneştim ben, eklemek bile fazla, duvardım, merdiven basamağıydım, avluydum, yılın zamanıydım, günün zamanıydım, ötekileri saymayacağım tek tek. Böylece kendi yollarının böylesine hoş bir kesişme noktasında, kendisinde, kendisiyle birlikte oturmuş olmak, kuşkusuz boş zamanı geçirmenin herhangi bir biçiminden daha kötü değildir, üstelik de bir çoğundan da iyidir kanımca. O öğle sonrası bir eczacı malası kadar düz ve geniş olan pipomdan nefes çekerken göğsümün, yanılmıyorsam bir pelikanınki kadar şişkinleştiğini hissettim. Sevinçten miydi? Yo hayır, belki de bütünüyle sevinçten değildi. Çünkü sözünü ettiğim

değişiklik henüz gerçekleşmemişti. Değişime uğramak üzere olan şey, bir kızlık zarı gibi benimle sevincin bütün unutulmuş dehşetleri arasına giriyordu. Ama göğsümün üzerinde artık durmayalım. Bakın şuna, öf sikeyim şu düğmeleri, bir tef kadar, uf, düz ve boş. Gördünüz mü? İşittiniz mi? Önemi yok. Neredeydim? Değişiklik. Neydi niteliği? Söylemesi güç. Bir şey kaydı. İşte oradaydım, oturuyordum, sıcaktım, aydınlıktım, pipomu içiyordum. Sıcak, aydınlık duvarı seyrediyordum, aniden bir yerde, küçük bir şey kaydı, küçük minik bir şey kaydı. Kay...yyy...yyy... DURDU. Her şeyi açıkladığımı sanıyorum. Çamlarla okyanus arasında, yüz metre yükseklikte, kocaman bir kumdağı var ve orada, sıcak, aysız gecede, kimseler görmediğinde, kimseler dinlemediğinde, iki ya da üç milyonluk minik yığınlar halinde tanecikler kayar, hep birlikte, belki iki ya da üç milimetrelik bir kaymayla ve sonra dururlar, hep birlikte düzene uymayan tek bir kum tanesi bile bulamazsınız, işte hepsi bu kadar, bu gecelik hepsi bu, belki de sonsuza kadar hepsi bu, çünkü sabah gün ağardığında denizden esen bir yel onları birbirinden uzağa sürükler ya da, daha küçük bir olasılıktır bu, bir yaya ayağıyla dağıtır onları. O salı öğle sonrası, böylesi bir kaymayı, milyonlarca küçük şeyin hep birlikte eski yerlerinden, hemen yakınlarında bulunan yeni bir yere doğru, sanki bu yasakmış gibi, sinsice devinmelerini hissettim. Kuşkusuz bunu keşfeden tek canlı bendim. Bundan içsel bir olayla karşı karşıya olduğumu çıkarsamak sanırım abartılı bir yaklaşım olacaktır. Çünkü, nasıl söylesem, söz ettiğim devirde kişisel dizgem öylesine gevşekti ki bu dizgenin içindekini ve dışındakini birbirinden ayırt etmek pek kolay değildi. Olup biten her şey bu dizgenin içinde gerçekleşiyordu ve aynı zamanda olan biten her şey bu dizgenin dışında gerçekleşiyordu. Sanırım her şey çok açık. Eklemek bile fazla, olanları görmedim, işitmedim de, ama öylesine somut bir biçimde algıladım ki Lizbon'da, Lizbon'un kurtuluş günü canlı canlı gömülen bir adamın hissettikleri benimkinin yanında zihnin yapay ve soğuk bir yaratısı olarak kalırdı. Duvardaki güneş (o anda duvardaki güneşe bakmam söz konusuydu çünkü) bir an içinde, kökten diye tanımlama cesaretini kendimde bulduğum bir değişikliğe uğramıştı. Aynı güneş, aynı duvardı ya da öylesine az yaşlanmışlardı

ki fark tehlikesizce göz ardı edilebilirdi, ama bir anda öylesine değişmiştiler ki başka bir avluya, başka bir mevsime, meçhul bir ülkeye sürüklenmiş duyumsuyordum kendimi. Aynı zamanda pipom (bir muz yoktu ağzımda çünkü) yararlandığım bir avuntu nesnesi olma özelliğini tümüyle yitirdi, ben de bu bir derece mi yoksa bir saralının ağzına tıkılmış bir tıkaç mı diye kesinlemek için çıkardım ağzımdan. Üzerindeki incecik tüylerin, göğüsteki incecik tüylere özgü o güzelim biçimde titreştiğini duyumsadığım göğsüm, üniversitedeki sevgili okutmanımın eskiden ona Crécy'i hatırlattığını söylediği çukur ve kemikli içbükey görünümüne kavuşmak için çöktü iyice. Çünkü sidikli bir bastıbacak olduğum günlerden beri göğüskemiğim ve belkemiğim hep neredeyse iç içe olmuştur. İşte o telaşla, kendimi rahatlatma zayıflığı içinde, kısa bir süre önce yakalandığım kabızlık ve iştahsızlığımı sorumlu tuttum bu değişiklikten. Ama niteliği neydi bu değişikliğin? Ne değişmişti ve nasıl değişmişti? Doğru bilgilendiysem eğer, basit bir değişiklikten öte bir şeyler olduğu duygusuydu değişen, böyle hissediyordum. Olağandışı bir yaşam başlamıştı, değişen buydu. Size bunu söylemekten mutluluk duyuyorum, tersine bir dönüşümdü söz ettiğim. Defnenin Daphne haline gelişi. Hep aynı yerde duran bildik bir şeyin yeniden ortaya çıkışı. Bir adamın en sonunda aradığını, örneğin bir kadını ya da bir arkadaşını bulması ve yitirmesi ya da ne olduğunun ayırdına varması gibi. Bununla birlikte aramamanın, istememenin yararı yok; çünkü aramayı bıraktığınızda bulmaya başlamanız, istemekten vazgeçtiğinizde de yaşamın, tüm iğrenç nimetlerini siz kusuncaya kadar boğazınızdan aşağı boşaltmaya koyulması; sonra kusmukları yine siz bu kusmukları kusuncaya kadar ve nihayet siz bu kusmuklardan hoşlanıncaya kadar ağzınızdan boca etmesi. Issız adaya düşmüş obur, çölde kalmış ayyaş, tutukevine atılmış şehvet düşkünü, işte mutlu kişiler. Açlık, susuzluk ve cinsel tutkular içinde eski tıkınmalardan, eski ayyaşlıklardan, eski fahişelerden sonra, gün be gün yeniden ve boş yere kıvranmak, işte mutlulukların doruğuna en fazla yaklaştığımız nokta, cennet ve altın kapısı. Tüyoyu veriyorum size, gerisine karışmam. Ama basit bir değişiklikten öte bir şeyler olduğu duygusu nereden geliyordu? Ve hangi gerçeklik sorunsalıyla ilintiliydi?

Ortadan kaldırılmasının onuru hangi güçlere bağlanmalıydı? İşte bu sorulardan yola çıkılarak gün ağarana kadar, bütün gece, sabır göstermek koşuluyla bunlarla bağlantılı başka sorular da sorulabilir. Ne yazık ki aktarmam gereken uygulayımsal nitelikli bilgiler var, yani ayrılmadan önce kapatmam gereken bir hesabım ya da ödenecek bir borcum söz konusu. Öyleyse nereden geldiğini, nereye gittiğini hiç araştırmadan, şu söz ettiğim varlık, varolmamış olanın şu iç varlığı, şu dış varlığı, şu arada varlığı konusunda sürüp gittiği sürece bir yanılsamayla karşı karşıya olmadığıma inandığımı söylemekle yetineceğim. Ama başka ne olabilir diye en ufak bir şey düşünüyorsam siksinler beni. Ama bütün bunları ve öteki şeyleri, zamanı gelince siz kendi başınıza değerlendireceksiniz ya da halinize bakılırsa kararsiz kalmayı yeğleyeceksiniz. Çünkü benim başıma gelmiş olanlar, benim başıma gelenler, sizin de başınıza gelecek diye ya da sizin başınıza gelenler, sizin başınıza gelecek olanlar benim başıma geldi diye ya da daha doğrusu, sizin başınıza gelirse, benim başıma geldiyse, bunun bir kural olarak benimsenmesi gerektiğini söylemek istediğimi sakın düşünmeyin. Çünkü doğrusunu söylemek gerekirse aynı şeyler hepimizin başına gelir, özellikle de bizim durumumuzdaki adamların, her nasıl adamlarsak işte, bir tenezzül etseydik öğrenmeye. Ama ben, bir zamanlar uzaktan tanıdığım Bay Ash'dan daha kötü durumdayım. Bir akşam Westminster Bridge'de karşılaştım onunla. Rüzgâr müthiş esiyordu. Kar müthiş bastırmıştı. Müthiş bir kafa selamı verdim. Boşuna. Bir eliyle beni tutarak dişleriyle öteki elinden iki çift deri eldiven çekti, kalın yün atkısını gevşetti, paltosunun, hırkasının, ceketinin, iki yeleğinin, gömleğinin, üstüste giydiği iç çamaşırlarının düğmelerini art arda çözüp önünü açtı, boynuna astığı ve tabii ki yanı başında bir haç bulunan güderiden bir kılıfın içinden paslanmaz çelikten, kapaklı bir cep saati çıkardı, kapağını açtı, gözüne yaklaştırdı (akşam oluyordu), aynı işlemleri bu defa tersine gerçekleştirdi, ilk halini yeniden aldı, Tanrı tanığımdır ki beşi on yedi dakika geçiyor, eşinize saygılarımı sunarım (hiç evlenmedim ben), dedi, kolumu bıraktı, şapkasıyla selam verdi ve uzaklaştı. Bir saniye sonra Big Ben (adı bu mu?) altıyı vurdu. İşte ister kendiliğinden verilsin ister istek üzerine aktarılsın

her türlü bilginin niteliği. Bir taş mı arzuluyorsunuz, ekmek isteyin. Bir ekmek mi arzuluyorsunuz, pasta isteyin. Bu Ash, benim zamanımda, saygıyla, Donanma Bürosu Yardımcı Müdür Muavini denilen kişilerdendi, bunun yanı sıra da başka bir sürü özelliği vardı, kısacası çevremizde yığınla bulunan mikroplardan biriydi. Ecel vakitsiz çaldı kapısını, bir hafta sonra sizlere ömür, vücudunu yağladılar, kutsadılar, cep saati temizlikçi kadına kaldı. Şahsen ben, kuşkusuz her şeyden pişmanlık duyuyorum. Tek bir söz, tek bir sevinç, tek bir davranış, tek bir ses, tek bir düşünce, tek bir gözyaşı, tek bir kuşku, tek bir korku, tek bir evet, tek bir hayır, tek bir göt, tek bir am, tek bir susuzluk, tek bir üzüntü, tek bir gülüş, tek bir nefret, tek bir isim, tek bir yüz, ne bir saat, ne de bir yer var hatırladığımda bana pişmanlık vermeyen. Hepsi bir bok yığını. Bununla birlikte sabahtan akşama kadar, lisansüstü sınavlarıma oturmuş çalışırken kıçımdaki şu çıban olmasaydı... Gerisi bir bok yığını. Salı somurtmaları, çarşamba homurdanmaları, perşembe öfkeleri, cuma söylenmeleri, cumartesi demlenmeleri, pazar uykuları, pazartesi uyanışları, pazartesi uyanışları. Vuruşlar, darbeler, ayakla yapılan, ağızla yapılan, bam, güm, acıyın, ay, ay, acıyın, bam, güm, vuruşlar, darbeler. Ve şu zavallı, yaşlı, bitli, yaşlı yeryüzü, benim yeryüzüm ve babamınki ve anneminki ve babamın babasınınki ve annemin annesininki ve babamın annesininki ve annemin babasınınki ve babamın annesinin babasınınki ve annemin babasının annesininki ve babamın annesinin annesininki ve annemin babasının babasınınki ve babamın babasının annesininki ve annemin annesinin babasınınki ve babamın babasının babasınınki ve annemin annesinin annesininki ve öteki insanların babalarınınki ve annelerininki ve babalarının babalarınınki ve annelerinin annelerinki ve babaların annelerinki ve annelerinin babalarınki ve babalarının annelerinin babalarınınki ve annelerinin babalarının annelerininki ve babalarının annelerinin annelerininki ve annelerinin babalarının babalarınınki ve babalarının babalarının annelerininki ve annelerinin annelerinin babalarınınki ve babalarının babalarının babalarınınki ve annelerinin annelerinin annelerininki. Bir pislik yığını. Ötekilerden iki hafta önce yeşeren safranlar ve karaçamlar ve kanlı koyun plasentalarıyla kızarmış

otlaklar ve uzun yaz günleri ve yeni biçilmiş kuru otlar ve sabah yabangüvercini ve öğle sonrası gugukkuşu ve akşam bıldırcın kılavuzları ve reçelde yabanarıları ve katır tırnaklarının kokusu ve katır tırnaklarının görüntüsü ve düşen elmalar ve dökülmüş yapraklar üzerinde yürüyen çocuklar ve ötekilerden bir hafta önce sararan karaçam ve düşen kestaneler ve uluyan rüzgârlar ve dalgakıranın üzerinde parçalanan deniz ve ilk ışıklar ve yoldaki toynaklar ve *Picardy'de Güller Açıyor*'u ıslıkla çalan veremli postacı ve bildik gazlambası ve doğallıkla kar ve tabii dolu ve yüreğiniz ferahlasın çamur ve dört yılda bir şubatta buzların çözülmesi ve sonu gelmeyen nisan sağanakları ve safranlar ve sonra yeniden başlayan tüm bu aşağılık düzen. Bir kepazelik. Tüm bunlara bugünkü bilgilerimle donanmış olarak yeniden başlayabilsem sonuç aynı olurdu. Tüm bu bilgilerle donanmış olarak üçüncü kez başlayabilsem sonuç aynı olurdu. Ve her birinde bir öncekinden biraz daha fazla bilgiyle donanmış yüz kez yeniden başlayabilsem sonuç hep aynı olurdu yine, yüzüncü yaşam ilk yaşamdan farksız, yüz yaşam tek bir yaşama indirgenmiş. Bir iğrençlik. Ama bu gidişle bütün geceyi burada geçireceğiz.

Bütün geceyi burada geçireceğiz.
Geçireceğiz bütün geceyi burada,
Burada geçireceğiz bütün geceyi,
Geceyi burada geçireceğiz bütün,
Sessizliğiz biz, karanlığız, nefesiz,
İşte burası, gece ve biz,
Soluklanmak kaçışın bitiminde,
Soluklanmak kaçışın tam içinde.

Hey! İşittiniz mi bunu? Harika bir şey. Şey! Hassiktir! İşte böyle! Şey! Şey! Şey! Gülüşüm, Bay... Efendim? Buharlı makine gibi mi? Şey! Gülüşüm, Bay Watt. İlk adınızı yollarda mı yitirdiniz? Evet. Daha çok uluma diye nitelendirebileceklerimi bir yana bırakırsam bence üç tür gülüşün üzerinde durmaya değer, yani acı, zoraki ve neşesiz olanların üzerinde. Bu gülüşleri -nasıl söylesem?- usumuzda art arda oluşan sıyrıklara, çiziklere benzetebili-

riz, birinden ötekine geçişi de azdan çoğa, alçaktan yükseğe, dıştan içe, kabadan inceye, özdekten biçime geçişe. Bugünkü neşesiz gülüş bir zamanlar zorakiydi, bugünkü zoraki gülüş bir zamanlar acıydı. Ya bugünkü acı gülüş bir zamanlar neydi? Gözyaşlarıydı Bay Watt, gözyaşlarıydı. Ama bununla zamanımızı yitirmeyelim, bununla artık zamanımızı yitirmeyelim Bay Watt. Hayır. Neredeydim? Acı, zoraki ve şey, şey, neşesiz gülüşlerde. Acı gülüş iyi olmayan şeylere güler, ahlaki bir gülüştür. Zoraki gülüş doğru olmayan şeylere güler, yargılayıcı bir gülüştür. İyi olmayana! Doğru olmayana! Neyse! Ama neşesiz gülüş şiirsel gülüştür, burnumuzdan çıkarırız bunu, şey, işte böyle. Gülüşlerin gülüşüdür, risus purus'tur,[1] gülüşe gülen gülüştür, en yüce şakaya şaşkınlıkla sunulan saygıdır, kısacası -susun lütfen- mutsuzluklara gülen gülüştür. Kuşkusuz ben şahsen yaptığım her şeye pişmanım. Her şeye, her şeye, her şeye. Tek bir sözcük, tek bir... Ama bunlardan daha önce söz etmemiş miydim size? Eminsiniz değil mi? Peki. O halde hüzün duygusuna çok benzeyen, şu anki duygularımı anlatayım size, aralarındaki benzerlik öylesine çarpıcı ki bir ayrım yapamıyorum. Evet. Şu anın, onca saat, onca mutlu saat, onca mutsuz saat ve en kötüsü de onca ne mutlu ne de mutsuz saat geçirdiğim Bay Knott'un topraklarında, şu yeryüzünde yaşayacağım son saniyeler olduğunu düşünmek ve horozlar ötmeye başlamadan ya da en geç bunun biraz ardından, yorgun, kısa bacaklarımın gücü yettiğince beni uzaklara götüreceğini, daha da yorgun bedenimi, hepsinden yorgun kafamı, onca zamandır umutlarımın bağlandığı bu durumdan ya da yerden uzaklara, birbirlerine yorgunca eklenen adımlarımın yettiğince uzaklara götüreceğini düşünmek, yorgunluktan pestile dönmüş, küçük şişko popom ve göbeğim, cılız gövdem, bir pamuk ipliğine bağlanmışçasına eğreti duran zavallı, küçük, ağır kel kafamla, külrengi hava içinde, ortalama çabukluktaki, umutsuz bir adama sunulan üç yüz altmış yönden herhangi birinde, gittikçe hızlanarak ve her adımda daha da uzaklaşarak gittiğimi düşünmek; gelecek nesiller hayran kalsın, inekler, atlar, koyunlar, keçiler gelsin ve sürtünerek kaşınsın, insanlar ve köpekler işesin, okumuş kişiler bakıp da derin düşüncelere dalsın, düşkırıklığına

1 Arı (purus) gülüş (risus) anlamında Latince bir deyim.

uğramışlar partizanca sloganlar çiziktirsin ve âşıklar bir kalp içinde tarih düşerek adlarını ölümsüzleştirsin, arada sırada da benim gibi yalnız bir adam oturup sırtını dayasın ve güneş parıldıyorsa eğer, yüzünü güneşe verip bir uyku tuttursun diye taştan bir yontuya ya da bir alanın ya da bir dağın yamacına dikili bir taşa dönüşmekten başka bir tutku duymadan içimde sık sık dönüyorum geriye, duraklamadan ilerlerken kolay değil bu ve gözlerim yaşlarla dolu. Evet, büsbütün hüzün duygusuna benzeyen bir duygu var içimde, geçmişe, günümüze ve geleceğe ilişkin şeylerin hüznü, tabii bütün bu şeylerin beni ilgilendirmesiyle sınırlı hüznüm, neden derseniz şimdilik başka insanların sorun ve dertleriyle, daha şimdiden bir pamuk ipliğine bağlıymışçasına eğreti duran kafamı yormam söz konusu değil, bu duygunun benim gibi şey, kimsenin yadsıyamayacağı düşünsel yetilere sahip biri için, cinsel organlarının pamuk ipliğine bağlı bir eğretiliğe dönüştüğünü hisseden bir şehvet düşkününün tedirginliğine ya da bedensel özelliklerine göre başka başka insanların duyacağı başka tedirginliklere benzer dertler yaratacağı kuşku götürmez bir gerçek. Evet bu anlar, sizin anlarınız, benim anlarım bir araya gelip değiştirdiler bizi, öyle ki onlar dört nala -tik tak tik tak- kalktıklarından bu yana, yalnızca aynı kişiler olmaktan çıkmakla kalmıyor; ama artık aynı kişiler olmadığımızı da biliyoruz, artık yalnızca aynı kişiler olmadığımızı bilmekle de kalmıyor; ama artık neden aynı kişiler olmadığımızı da biliyoruz, siz daha bilgesiniz; ama daha hüzünlü değil, ben daha hüzünlü; ama bilge değil, çünkü ben bilgelikten yana nasibimi fazlasıyla aldım, oysa hüzün yaşam boyu hep eklemelerde bulunabileceğimiz türden pul ya da yumurta biriktirmek gibi bir şey, her yenisinden sonra insanın kendini daha kötü duyumsamadığı bir şey, öyle değil mi? Oysa biri, bir başkasının yerine geçtiğinde, yerine geçilen konusunda bir şeyler bilmek yeni gelenin yararına olacaktır, öte yandan, aynı zamanda bunun karşıtı zorunlu olarak doğru değildir elbette, yeri alınan kişinin yerine geçen için büyük bir merak duyması pek beklenemez demek istiyorum. Üzülerek belirteyim, sözünü ettiğim ilginç ilişki vekâlet yoluyla kurulur. Biri eve ayaklarını sürükleye sürükleye yaklaşan, biri de uzaklaşan iki temizlikçi kadını örnek olarak alalım (temizlikçi kadın di-

yorum; ama ne demek istediğimi anlıyorsunuz), ikincisi ilki eve ayaklarını sürüye sürüye girmeden kendini dışarı atmış olduğundan aralarındaki mesafe; evin önünde olsun, birinin varmak, ötekinin uzaklaşmak için tramvay ya da otobüs ya da taksi ya da fayton durağından, tren istasyonundan, meyhanenin bir köşesinden ya da kanalın kıyısından başlayarak kaçınılmaz biçimde izlemeleri gereken yolda olsun, en küçük bir karşılaşma olasılığını ortadan kaldıracak kadar fazla. Şimdi ilkine Mary, ikincisine de Ann adını verelim ya da daha iyisi ilkine Ann, ikincisine Mary diyelim ve bir de üçüncü kişi, evin sahibi ya da sahibesi olsun; çünkü böylesi bir yüce varlığın olmaması halinde, temizlik için eve yaklaşıyor olsun, temizlik yaptığı evden uzaklaşıyor olsun ya da temizlik yaptığı evde hareketsiz öylece duruyor olsun, temizlikçi kadının varlık nedeni ortadan kalkar. O zaman varlığı Ann ve Mary'nin varlığını temellendiren, dilerseniz bir bakıma Ann ve Mary'nin varlıklarının da kendi varlığını temellendirdiğini söyleyebileceğimiz bu üçüncü kişi Mary'e, hayır, Mary daha şu sırada uzaklarda ve tramvayda, otobüste, trende, takside, faytonda, meyhanede ya da kanal kıyısında yerini almış bulunduğundan, Ann'a, Jane, der, Bak Mary sabahları başladığı bir işi bitirdiğini varsayarsak, bu işi bitirdiğinde şunu yapmaya koyulurdu yani gerçekleştirilecek görevin önünde aşağı yukarı dikey ve rahat bir duruşta yerini alır, orada öylece sakin sakin durur ve soğan ile nane pastillerini sırayla ağzına atardı, yani önce bir soğan, sonra bir pastil, sonra başka bir soğan, sonra başka bir pastil, sonra başka bir soğan, sonra başka bir pastil, sonra başka bir soğan, sonra başka bir pastil, sonra başka bir soğan, sonra başka bir pastil, sonra başka bir soğan, sonra başka bir pastil, sonra başka bir soğan, sonra başka bir pastil, sonra başka bir soğan, sonra başka bir pastil, böylece sürüp giderdi ve doğan günle birlikte idin kuruntularının silinmesi gibi burada bulunuşunun nedeni usundan yavaş yavaş silinirdi ve o ana kadar yükünü yiğitçe taşıdığı temizlik bezi parmaklarından kayar ve tozun içine düşer ve orada anında çevrenin rengiyle (gri) kaplanır ve gelecek bahara kadar gözden kaybolurdu. Böylece Mary'miz bu bahtsız evde geçirdiği son hizmet yılı boyunca, ayda yirmi altı-yirmi yedi ortalamayla, halis yünden, güzelim toz bezlerini

kaybedip duruyordu. Oysa şimdi sormamız gereken şu, Mary'nin çevresini algılayamayacak kadar bilincini yitirmesine yol açan düşler nelerdi? Daha az zahmetli ve dolgun maaşlı bir iş düşü mü? Cinsel özlemler mi? Çocukluk anıları mı? Âdetten kesilmenin sıkıntıları mı? Ölmüş ya da meçhul bir yere gitmiş sevilen bir varlığa duyulan hasret mi? Sabah gazetesinde okuduğu atyarışı bülteninin zihninde canlandırılması mı? Ölmüşlerinin ruhlarına ettiği dualar mı? İçini döken bir kadın değildi. Hatta ilkece, konuşmanın her türüne karşı olduğunu söylersem, sanırım yanılmayacağım. Günler, haftalar geçer de Mary'nin beş parmağıyla sıkı sıkıya tuttuğu bir besin maddesi dışında başka bir amaçla ağzını açtığı asla görülmezdi. Hizmetiyle ilgili sayısız takdir belgesine sahip olsa da toplumca sindirime yararlı diye benimsenen kaşık, bıçak ve hatta çatal bile kullanmayı bir türlü alışkanlık edinmemişti. Öte yandan iştahı muazzamdı. Mary'nin belli bir süre içinde tükettiği besin miktarı ya da vitamin, ortalama sağlıklı bir kişinin aynı sürede tükettiğinden çok muydu, hayır. Ama iştahı dur durak bilmemesi açısından muazzamdı. Sıradan insan yer, sonra bir süre dinlenir, sonra yeniden yer, sonra yeniden dinlenir, sonra yeniden yer, sonra yeniden dinlenir, sonra yeniden yer, sonra yeniden dinlenir, sonra yeniden yer, sonra yeniden dinlenir ve böylece bazen yiyerek bazen de midesini dinlendirerek açlık gibi güç bir sorununu, buna susuzluk diye bir ekleme de yapabilirim, elinden geldiğince ve talihinin de yardımı ölçüsünde çözümlemeye çalışır. İştahsız biri olsun, ortalama iştahlı ya da çok iştahlı biri olsun, etyemez, doğacı, yamyam, bokyiyici olsun, yemek saatini iple çeken ya da yedikten sonra acı acı yerinen biri ya da her ikisini de yapan biri olsun, kakasını kolayca yapsın ya da kabız olsun, geğirsin, kussun, osursun ya da başka bir biçimde, kendine pek uymayan bir perhizin, doğuştan bir rahatsızlığın ya da küçük yaşlarda edinilmiş kötü alışkanlıkların sonucunda kendini tutmayı becerememesin ya da iplemesin, Jane, şöyle diyeyim, bunlardan biri ya da birçoğu ya da hepsinin toplamı ya da hepsinin ötesi ya da tam aksi hiçbiri olmayıp bambaşka biri olsun, örneğin açlık grevinde ya da katatonik bir uyuşukluk içinde ya da yalnızca sağlık uzmanlarınca bilinen nedenlerle besinlerini lavman yoluyla almak zorunda ol-

sun, yemek diye adlandırdığımız şeyi, isteyerek ya da istemeyerek, zevkle ya da acıyla, başarıyla ya da başarısızlıkla, ağzından, burnundan, derideki gözeneklerden, sonda aracılığıyla ya da arkadan bir şırınga yardımıyla aşağıdan yukarı doğru, şu ya da bu biçimde kullandığı yadsınamaz bir gerçek olarak karşımızdadır ve onlar olmadan genelde anladığımız anlamda yaşamı sürdüremeyeceğimiz beslenme edimlerinin arasına da, üzerinden olsa olsa birkaç saat geçmiş, bir piyano ve viyolonselin olası ezgilerinin eşliğinde neşeyle mideye indirilmiş örneğin kirazşarabı, çorba, bira, balık, ingilizbirası, et, bira, sebze, tatlı, meyve, peynir, ingilizbirası, kızarmış ekmekle hamsi, bira, kahve ve duadan oluşan yarı sindirilmiş ağır kütlesiyle yavaş ve emin biçimde toprağa doğru yol almaya hazırlanan besinler toplamına kimusun ya da kilusun ya da her ikisinin de ani bir saldırı başlatmasına neden olan yatan bir üçlü bahis, bir çocuğun dünyaya gelişi, bir borcun ödenmesi, bir alacağın tahsili, vicdanın sesi ya da büyük sempatik sinir sisteminde başka bir şok gibisinden önceden kestirilemeyen koşulların yol açtığı metabolizma hareketlerinin beklenmedik artışı sonucunda, vazgeçilmez nitelikte olmasa da en azından hoşa giden tatlar sunacak, ayak üzeri atıştırılan iki lokma, iki yudum içki ya da hafif bir yemek benzeri şeyleri saymazsak her türlü besinden muaf dinlenme devreleri girer. Mary bütün gün boyu, yani günün ağardığı saatten ya da en azından yataktan kalktığı, daha doğrusu bu mutsuz evin derinliklerinde ilk kez gözüktüğü hiç de erken sayılamayacak uyandığı saatten gecenin ilerleyen saatlerine kadar yemek yiyordu; her akşam sofrayı kaldırmadan olduğu gibi bırakarak büyük bir dakiklikle sekizde yatağa giriyor ve söylenenlere bakılırsa eşi benzeri görülmemiş, kendi deneyimlerime dayanarak, bütün gece boyunca azalmadan sürüp giden gürültüsünü göz önünde bulundurduğumda Mary'nin de çoğu kadınlar gibi kimi durumlarda başka türlü davranmak olanaksız olmasa da güç olan, tehlikeli ve iğrenç bir alışkanlık biçiminde tanımlayacağım sırtüstü uyuduğu sonucuna vardığım horlamalarının yalancıktan olmadığını varsayarsak anında kurşun gibi ağır bir uykuya dalıyordu. İşte böyle! Şimdi Mary bütün gün boyu, sabah gözlerini açtıktan gece uykuya yenik düştüğü vakte kadar yiyordu diyorsam, bu süre

boyunca hiçbir an Mary'nin ağzı yarıdan fazla boş ya da dilerseniz yarıdan az dolu değildi, çünkü genelde benimsenen bir lokmayı bitirdikten sonra ötekini ağza atma alışkanlığına Mary küçümsenmeyecek hizmet belgelerine karşın bir türlü uyum sağlayamamıştı. Yani Mary'nin uyanık geçen bu saatlerinde, hiçbir an ağzı yarıdan fazla boş ya da yarıdan az dolu değildi derken hep böyleydi demek istemiyorum, çünkü derin hatta yüzeysel bir incelemenin sonucunda görülebileceği gibi on kereden dokuzunda ağzının tıkabasa, taşacak kadar dolu olması Mary'nin konuşmanın hazlarına duyduğu ilgisizliği fazlasıyla açıklıyor. Şimdi Mary'nin ağzından söz ederken taşacak kadar deyimini kullanıyorsam on kereden dokuzunda yalnızca taşma tehlikesi oluşturacak kadar bütünüyle dolu demek istemiyorum, ama düşüncemi daha da ileri götürüp kendimle çelişme korkusunu duymadan, on kereden dokuzunda bu kötü kaderli boşluk öylesine doluydu ki dolup taşıyordu diye kesinliyorum, bu aşırılığın izlerini kötü çiğnenmiş et, meyve, ekmek, sebze, fındık ve pasta artıkları biçiminde, birbirlerinden oldukça uzak ve farklı kullanımlara ayrılan kömürlük, sera, amerikan bar, ibadet odası, mahzen, çatı, süthane ve utanç duyarak söylüyorum hizmetçiler tuvaletinde sık sık bulurdum; buraya bir parça temiz hava, dinlenme ve huzur aramak için çekildiğini varsaymazsak (çünkü sözlerimi tartarak söylüyorum, dinlenme ve huzura bu kadar düşkün bir kadın ne gördüm ne de işittim) Mary düzgün ya da en azından vasat diye nitelendirilebilecek bir sindirim aygıtıyla kesinlikle uyuşmayacak kadar uzun bir zamanını geçirirdi tuvalette. Ama onu bıraktığımız yere dönersek uzun, kır, yağlı, sıracalı saç tutamlarının oluşturduğu yığının çevrelediği, solgunluk, bitkinlik, açlık, sivilceler, taze kir, bayat acılar ve gereksiz kılların birbirlerini mat etmeye çabaladığı yüzüyle bu sefil binada pek bol olan duvarlardan birine büyük bir uyuşukluk içinde yaslanmış görüyorum, sanki dünmüş gibi. Kaskatı olmuş dantel parçaları kulağın birine dolanmış. Kurumuş salyaların kabuk kabuk örttüğü pas rengi pamuk önlüğün altında, iki huni biçimi çöküntü göğsün, koni biçiminde bir şişkinlik karnın yerini beliriyor. Bir yandan yırtık pırtık etekte ustalıkla gizlenmiş sabah nevalesini içeren kocaman bir cep ya da kese, öte yandan Mary'nin ağzı ara-

sında Mary'nin elleri, piston kollarıyla karşılaştırmakta duraksamadığım bir düzenlilikte koşuşturuyor. Bir el, avuçiçi açık, yorulmak bilmeyen çene kemikleri arasına patates, soğan, sandviç ya da pasta tıkarken, öteki aynı anda cebe dalıyor ve kendinden emin, alınan emre göre, pasta, sandviç, soğan ya da patatesi yakalıyor. Ve ilki aşağıya dolmak için inerken boşalmak için yukarı çıkanla, çıkış ve varış noktalarından eşit uzaklıkta bir noktada karşılaşıyor. Uçuşan kollar, ezip öğüten ağız, yutan boğaz dışında Mary'nin tek bir kası kımıldamıyor ve hepsinin yukarısında bir düşte yitmişçesine duran yüz insanı çarpıyor, Jane, ama Jane inan bana, hiçbir şey uydurmuyorum. Şimdi şu ana kadar henüz sözünü etmediğimiz Mary'nin bacaklarına gelirsek, şey, kış ve yaz... Kış ve yaz. Ve böylece sürüp gidiyordu. Yaz! Döşeğimde, o pek iyi bildiğiniz kızıl paravananın ardında ölürken Bay Watt, o sözcük işitilecek belki de yaz ve yazla ilgili sözcükler. Onları çok sevdiğim için mi, hayır. Ama kimileri papazı çağırır, kimileri de güneşin bir yük olduğu uzun günleri. Yazdı buraya ayak bastığımda. Ve şimdi burada işim bitiyor, başka bir yerde karşılaşmazsak (sağlık durumumu göz önünde bulundurursak pek olası gözükmüyor bu bana) bir daha işitmeyeceksiniz sesimi. Evet, birazdan sizi burada benim yerimde, önünüzde tüm ardımdakileri ve önümdekileri, şey, tüm önümdekileri bırakarak kalkacağım, hayır, oturmuyorum zaten, birazdan ayrılacağım buradan, iki ayağım üzerinde güçlükle durarak gördüğünüz şu giysiler içinde, cebimde sabah ve akşam dişlerimi fırçalayabileceğim bir fırçam ya da cüzdanımda öğle sıcağı kendime bir çörek alacak kadar bile param olmadan, umutsuz, arkadaşsız, tasarısız, amaçsız ya da şu iyi yürekli bay ve bayanların önünde çıkarıp selam vereceğim bir şapkasız; dış kapıya varana kadar iki yanı ağaçlı yolu, şafağın kül rengi içinde son bir defa daha gücümün yettiğince izleyeceğim, elveda, dikenli yollara düşeceğim, oradan da -hoppa!- zorlu kaldırımlara ve böylece adımlarımın gücü yettiği ölçüde uzaklaşacağım buradan, tozlu, budanmamış kurtbağırları yanağımı sıyıracak, ben her geçen an biraz daha güçsüzleşeceğim, biraz daha kavrulacağım, birileri bana acıyana kadar ya da Tanrı merhamet edene kadar ya da daha iyisi her ikisi de olana kadar sürecek bu, bunların gerçekleşmeme-

si halinde de yolun ortasında yıkılıp kalacağım ve kalkamayacağım yerimden, sinekler başıma üşüşmüş olacak, bir güvenlik görevlisi gelip tutuklayacak beni yazdı. Evde üç adam vardı, bildiğiniz gibi Bay Knott adını verdiğimiz evin efendisi, bildiğim kadarıyla Vincent adlı eski bir uşak, bir de yanılmıyorsam Walter adını taşıyan ve yalnızca daha sonra işe başladığını göstermesi açısından yeni diyebileceğimiz bir uşak. İlki burada yatağında ya da en azından odasında. Ama ikincisi, yani Vincent artık burada bulunmuyor, bunun nedeni de ben geldiğimde kendisinin buradan ayrılmış olması. Ama üçüncüsü yani Walter da artık burada bulunmuyor. Bunun nedeni, Erskine geldiğinde onun buradan ayrılmış olması, aynen benim geldiğimde Vincent'in buradan ayrılmış olması gibi. Ve ben, yani Arsene de artık burada bulunmuyor bunun da nedeni sizin gelmenizle birlikte buradan ayrılıyor olmam, aynen benim geldiğimde Vincent'ın, Erskine'in geldiğinde Walter'ın ayrılmış olması gibi. Ama Erskine, yani bir önce gelen ve bir sonra gidecek olan Erskine hâlâ burada, yeni günün ona hazırladıklarından yani meslekteki yükselişi, yeni bir yüz ve görünen sondan habersiz uyuyor. Ama başka bir akşam, göğün ışıkları ve yeryüzünün renkleri silinir ve kapı rüzgâra ya da yağmura ya da doluya ya da kara ya da çamura ya da fırtınaya ya da dingin yazın ılık kokularına ya da buzun dinginliğine ya da uyanan toprağa ya da hasatın sessizliğine ya da karanlıkta farklı yüksekliklerden düşüp toprağa asla aynı zamanda değmeyen, sonra karanlığın içinde kızıl, kahverengi, sarı ve gri kümeler halinde, kısa bir süre hızla sürüklenen ve sonra ötede beride yığınlar oluşturarak okuldan neşeyle evlerine dönen, yaklaşan Azizler Yortusu, Ölüler Yortusu, Noel ve yeniyılı -şey- evet yeniyılı mutlulukla karşılamaya hazırlanan kız ve oğlanların ayakları altında ezilmek için bir araya toplanan ve daha sonra bahar, fakirlerin yakacak gereksinmelerini sağlamak amacıyla eski el arabalarına doldurulan yapraklara açılır ve bir adam gelir, kapıyı arkasından hızla çarpar ve Erskine gider. Sonra başka bir gece, başka bir adam gelir ve daha geçenlerde gelmiş olan Watt gider, çünkü geliş gidişin gölgesindedir, gidiş de gelişin gölgesinde, işin can sıkıcı yanı burada işte. Bununla birlikte ne gelen, ne giden; ama yeni bir emre kadar meşe, karaağaç,

gürgen ve dişbudak örnekleriyle yetinirsek bir meşe, bir karaağaç, bir gürgen, bir dişbudak gibi hep yerinde çakılı izlenimi veren biri de vardır, söylemek bile fazla eski işverenimden söz ediyorum; onun dallarına kurarız yuvamızı kısa bir süre boyunca. Bununla birlikte onun da bir zamanlar buraya gelmiş olması gerekiyor yoksa nasıl anlamlandırmalı buradaki varlığını, ama bir başkası geldiğinde, bize inanılmaz görünse de er ya da geç bir gün gitmek zorunda kalacaktır. Ama yaşlı anacığımın iç geçirerek eskiden yaşlı babacığıma (gayri meşru bir çocuk değilim çünkü) söylediği gibi görünüş çoğu kez aldatıcıdır; bu izlenimi yaşlı babacığımın iç geçirerek, Tanrıya şükürler olsun, diye paylaştığını hâlâ duyar gibiyim, bu onaylamayı yaşlı anacığımın iç geçirerek, hâlâ etkisinden kurtulamadığım içime işleyen bir sesle, Amin, diyerek evetlemesini de. Ya da bir yerlerden gelinmeyen bir geliş, bir yerlere götürmeyen bir gidiş ya da bir amacın peşinde olmayan bir gölge var mıdır, ne dersiniz? Çünkü içinde geldiğimiz gidişin şu gölgesi, içinde gittiğimiz gelişin şu gölgesi, içinde beklediğimiz şu gelişin ve gidişin gölgesi, eğer ulaşılacak bir amacın, çiçek verişi solgun bir tomurcuklanma olan tomurcuklanmanın solmasından, solmanın tomurcuklanmasından başka bir şey olmayan bir amacın gölgesi değilse, nedir peki? İçinde bulunduğum durumu göz önüne aldığınızda iyi konuşuyorum denebilir değil mi? Ve bu geliş bizim gelişimiz değilse, bu kalış bizim kalışımız değilse ve bu ayrılış bizim ayrılışımız değilse bir amacın gölgesinin yokluğunda bir geliş, kalış ve ayrılıştan başka nedir ki? Ve şimdi amaçsızca gidiyor gözüksem de hiç de öyle değil aslında, nasıl geldiğimde amaçsız gelmediysem, ayrılırken de amaçsız gitmiyorum buradan, tek fark bir zamanlar dipdiri olan amacımın şu anki pörsümüşlüğü, hani altı da bir üstü de bir derler ya İngilizler öyle. Yoksa İrlandalılar mıydı? Ama Vincent ve Walter'a dönersek aşağı yukarı sizin boyunuz, kalıbınız ve cüssenizdeydiler yani iri, kemikli, yoksun ve yoksul, yabanıl ve paytak, çürük dişli ve söylenenlere bakılırsa aşırı yalnızlığın etkisiyle kocaman kırmızı burunlu adamlardı, bense Erskine'e çok benziyorum, Erskine de bana çok benziyor, yani kısa, şişko, yoksul ve yoksun, yağlı, kirli, eğri bacaklı, önde ve arkada benzer biçimde çıkıntı yapan koca

göt ve göbekli. Çünkü Bay Knott'un, çevresinde kendisiyle ilgilenecek hiç kimse istemediği fısıldanıyorsa da kendi işleriyle kendi başına ilgilenmekten bütünüyle aciz olduğu için, çevresinde birilerinin bulunmasına gereksinme duyduğundan, sonuçta olabildiğince az sayıda kısa, şişko, yoksun ve yoksul, yağlı ve kirli, eğri bacaklı, koca göt ve göbekli adamlar, bunlar bulunmadığı takdirde de olabildiğince az sayıda iri, kemikli, yoksun ve yoksul, yabanıl ve paytak, çürük dişli, kırmızı burunlu adamlar istiyordu çevresinde, kendisiyle ilgilensinler diye; bununla birlikte bu iki tür adamın da bulunamadığını varsayarsak siz, Vincent ve Walter'dan olduğu kadar Erskine ve benden de bedensel olarak farklı, bir başka türde, ayrı özelliklerde kişilerle yetinebileceği söylenebilirdi, yalnızca yoksul ve yoksun, bir de az sayıda olmaları koşuluyla, makul geliyor mu bu size? Çünkü Bay Knott'un herhangi bir şeye fazlasıyla bağlı olduğu söylenebilirse bu yoksunluk, yoksulluk ve sayıca azlıktı, ama yine de güvenilir çevrelerden duyduğuma göre çevresinde kendisiyle ilgilenmek üzere bulunan kişiler yoksun, yoksul ve sayıca az olmasalar onlardan seve seve vazgeçebilirdi. Ama kendisine baksınlar diye çevresinde yalnızca bir yandan sizin gibi iri, kemikli, yoksun ve yoksul, yabanıl ve paytak, çürük dişli, kırmızı burunlu öte yandan benim gibi kısa, şişko, yoksun ve yoksul, yağlı ve kirli, eğri bacaklı, koca göt ve göbekli adamlar tuttuğu kesin, belki de geçen uzun zaman içinde bir kısmının izi yitip gitmiş, kimbilir. Çünkü Vincent ve Walter ilk değillerdi, yo yo, ama onlardan önce Vincent ile adını unuttuğum bir başkası, onlardan önce adını unuttuğum şu başkasıyla yine adını unuttuğum bir başkası, onlardan önce yine adını unuttuğum şu başkasıyla adını hiç bilmediğim bir başkası, onlardan önce şu adını hiç bilmediğim bir başkasıyla Walter'ın adını anımsayamadığı bir başkası, onlardan önce adını anımsayamadığı bir başkasıyla Walter'ın yine adını anımsayamadığı bir başkası, onlardan önce Walter'ın yine adını anımsayamadığı şu başkasıyla Walter'in adını hiç bilmediği bir başkası, onlardan önce Walter'ın adını hiç bilmediği şu başkasıyla Vincent'in bile adını anımsayamadığı bir başkası, onlardan önce Vincent'in bile adını anımsayamadığı şu başkasıyla yine adını Vincent'in bile anımsayamadığı bir başkası,

onlardan önce adını Vincent'in bile anımsayamadığı şu başkasıyla adını Vincent'in hiç bilmediği bir başkası vardı ve böylece insan belleğinin yetersizliği nedeniyle tüm izler kaybolana dek, ayağını kaydırmak belki yanlış bir terim olsa da biri hep ötekinin ayağını kaydırarak geçmişe uzanıyorlardı, nasıl siz benim, Erskine Walter'ın, ben Vincent'ın, Walter adını unuttuğum şu başkasının, Vincent yine adını unuttuğum şu başkasının, şu adını unuttuğum başkası adını hiç bilmediğim şu başkasının, şu yine adını unuttuğum başkası adını Walter'ın anımsayamadığı şu başkasının, şu adını hiç bilmediğim başkası Walter'ın yine adını anımsayamadığı şu başkasının, şu adını Walter'ın anımsayamadığı başkası Walter'ın adını hiç bilmediği şu başkasının, şu adını yine Walter'ın anımsayamadığı başkası adını Vincent'in bile hatırlayamadığı şu başkasının, şu Walter'ın adını hiç bilmediği başkası şu adını Vincent'in bile hatırlayamadığı başkasının, şu adını Vincent'in bile hatırlayamadığı başkası şu adını Vincent'in hiç bilmediği başkasının ayağını kaydırmışsa. İnsan umutlarının gelip geçiciliği nedeniyle tüm izler silinene kadar sürüp gidiyordu bütün bunlar. Ama bilgilerin ağızdan ağıza, fani bir nesilden bir sonrakine ya da daha çok rastlandığı gibi yalnızca bir sonrakine geçtiği sözlü geleneklere güven duyulabilirse adları unutulsa bile izleri yitirilmeyen hepsinin iri, kemikli, yoksun ve yoksul, yabanıl paytak, çürük dişli ve kırmızı burunlu değilse bile en azından kısa, şişko, yoksun ve yoksul, yağlı ve kirli, eğri bacaklı, koca göt ve göbekli oldukları kesin gözüküyor. Bu, izi yitirilmişlerin tümünün bizimkinden farklı bir vücut yapısına sahip olmadıklarını bütün kuşkuları silecek biçimde kanıtlamasa da Bay Knott'un kişiliğinde çevresinde toplansınlar diye, kendisiyle ilgilensinler diye iki tür adamı, yalnızca iki tür adamı etkileyecek özel bir şeyler olduğunu savunan, sık sık dile getirilen varsayımı güçlendiriyor, bir yanda iri, kemikli, yoksun ve yoksul, yabanıl ve paytak türü, çürük dişleri ve kocaman kırmızı burunlarıyla, öte yanda da kısa, şişko, yoksun ve yoksul, yağlı ve kirli, eğri bacaklı türü, farklı yönlerde çıkıntı yapan koca göt ve göbekleriyle ya da başka türlü yaklaşırsak bu iki adam türünde özel bir şeyler vardı onları Bay Knott'a çeken, çevresinde olsunlar, ona göz kulak olsunlar diye; bunu söylemekle birlikte yalnız-

ca adı değil, tüm izi yitirilmiş olanlardan birinin iskeletini, örneğin Vincent'in (adı gerçekten buysa) bile adını hiç bilmediği hiç bilmediği şu başkasının iskeletini inceleyecek durumda olsaydık, belki de ne uzun ne kısa, ne kemikli ne şişko, ne yoksun ne yoksul, ne yabanıl ne kirli, ne çürük dişli ve ne koca göbekli, ne kırmızı burunlu ne koca götlü bambaşka bir adam türüyle karşılaşabilirdik, hayli hayli olasıydı bu, hayli hayli akla yakın olmasa da. Şimdi başlangıçtan bu yana, dilediğimce ya da bu konuların hak ettikleri oranda derinlemesine deşecek zamanımın bulunmadığını bilsem de bununla birlikte belki de yanlış da olsa onları usunuzda şöyle bir canlandırmayı görevim bildim; amacım Bay Knott'un çevresinde, Bay Knott'tan söz ederken gereksinimden söz edilebilirse eğer, gereksinmeleriyle ilgilenen iki adam bulunduğunu ve bildiğimiz kadarıyla ne bir eksik ne bir fazla bu sayının değişmediğini ve bu iki adamdan kavrayabildiğimiz ölçüde, birinin iri, kemikli ve öteki özelliklere, ötekinin de şişko ve öteki özelliklere sahip olmasının her ikisi de iri, kemikli ve öteki özelliklere sahip siz ve Arsene'in, affedersiniz ve Erskine'in ya da Vincent ve Walter'ın ya da her ikisinin de şişko ve öteki özelliklere sahip Erskine ve benim durumumda görüldüğü gibi her zaman zorunlu olmadığını anlatabilmek; ama zorunlu olanı Bay Knott'un çevresinde bitmek tükenmez bir süreklilikle dönüp duran iki adamdan birinin ya da ötekinin ya da ikisinin de iri, kemikli ve öteki özelliklere ya da şişko ve öteki özelliklere sahip olması biçiminde kesinleyebiliriz, bununla birlikte arı uzamın içinde olduğu kadar arı zamanın içinde de aynı kolaylıkta gerilere uzanabilseydik, Bay Knott'un çevresinde sonsuz bir aşkla dolu biteviye dönüp duran iki ya da ikiden az hatta ikiden çok iri, kemikli ve öteki özelliklerden de şişko ve öteki özelliklerden de çok farklı erkek ya da kadın ya da erkek ve kadın bulmamız olasıydı belki de. Şimdi bu konuyu dilediğimce ya da hak ettiğince geniş, derinlemesine ve eksiksiz biçimde deşmek ne yazık ki söz konusu değil. Uzam buna yeterli olmadığı için mi, hayır, uzam yeterli. Zaman buna yeterli olmadığı için mi, hayır, zaman da yeterli. Ama dışarıda, çalılıklarda esip duran, esip duran bir rüzgâr işitiyorum ve kümeste horoz uykusunda tedirgin kımıldıyor. Ve ben, aynen Vincent'ın benim için, Wal-

ter'ın Erskine için yapmış olduğu, halinize bakılırsa bundan pek emin olmasam da sizin de bir başkası için yapacağınız gibi usunuzda hiç sönmeyecek ya da çok güç söndürülecek bir ışık yakmak için yeterince şey söyledim sanıyorum. İyi niyetli, üstelik iyi huylu, bir zamanlar kendi düşlerim olan orta yaş düşlerine karşı anlayışlı bir insan olarak size bütün bildiklerimi anlattım mı, hayır, nasıl Vincent bana, Walter Erskine'e ne de başkaları başkalarına anlatmamışsa ben de anlatmadım, çünkü burada hepimiz sonunda iyi niyetli, iyi huylu ve bir zamanlar kendi düşlerimiz olan orta yaş düşlerine karşı anlayışlı kişilere dönüşüyor gibiyiz, arada sırada ağzımızdan acı sözler hatta, yüzüm kızararak söylüyorum bunu, küfürler kaçsa da; belki de bildiğimiz şeyler aynı zamanda, büyük ölçüde ifade edilemez, dile getirilemez şeylerden kaynaklanıyor, bunun sonucunda da bunları ifade etmek ve dile getirmek için gösterdiğimiz tüm çabalar başarısızlığa yazgılı, başarısızlığa evet başarısızlığa yazgılı kalıyor. Ben bile bu insanı büyüleyen bahçede, güçlükle kazanılmış bir dinlence boyunca tek başına dolaşırken tepeden tırnağa dolu olduğum bilgeliği sözlere indirgemek için uğraştım da uğraştım, boşuna diye eklemek zorundayım; öyle bir bilgelik ki bu yemeye de, içmeye de, soluk almaya da, soluk vermeye de, dışkılamaya da neredeyse yer kalmamıştı bedenimde, Theseus'un Ariadne'yi ya da Ariadne'nin Theseus'u sonlara doğru deniz kıyısında öpmesi örneğinde olduğu gibi mutlulukla kazanılmış bilgeliğimle eski günlere oranla çok daha bilgeydim. Evet etrafımdaki güzelliklere karşın, çardağa, çimene, ağaçlara, düzlüğe, günışığına, gölgeye ve beni benzersiz bir bilgelikle şurada burada dolaştırıp duran bütün bu şeylerin arasında bulunma sevincine karşın, bunu tanımlamaya boşu boşuna uğraştım. Ama her şeyi enine boyuna düşünürsek, söyleyebileceklerimin en azından bir kısmını söylediğimi ve size bu koşullarda ışık tutabilmeye gücüm yettiğince ışık tuttuğumu sanıyorum. Yollarımız ayrılıyor, şimdiden sonra size yol göstermek için bir süre Erskine olacak yanınızda, sonra geriye kalan mesafeyi yalnız başınıza katedeceksiniz ya da yanınızda yoldaşlık etmek için yalnızca gölgeler olacak ve sanırım deneyiminiz benimkine pek az benzese de ışık erkenden azalsa da, yer sendeleyen ayaklarınızın altından çekilse de,

yolculuğun en keyifli ya da en azından en az sıkıcı bölümünü orada bulacaksınız. Şimdi iyi söylediklerim, kötü söylediklerim ve söylemediklerim için beni bağışlamanızı istiyorum. Kötü yaptığım, iyi yaptığım ve yapmadan değiştirdiğim şeyler için de beni bağışlamanızı istiyorum. Ve sizden beni hep -hay şu ibne düğmeler- bağışlama duygularıyla anımsamanızı istiyorum, eğer sizi de bağışlama duygularıyla hatırlamalarını istiyorsanız; tabii kendi açımdan bağışlama duygularıyla olsun, nefret duygularıyla olsun ya da hangi duygularla olursa olsun anımsanmam hiç fark etmiyor. İyi geceler.

Ama çok geçmeden Watt'ın önünde yeniden belirdi. Gözleri Watt'a çevrili, mutfak kapısının eşiğinde yan duruyordu, Watt onun ardında evin açık kapısını, karanlık çalıları ve uzakta bütün bunların üzerinde şimdiden yeni gün gibi görünen şeyi görüyordu. Watt gözlerini şimdiden yeni gün gibi görünen şeye diktiğinde, yanlamasına mutfak kapısı eşiğinde durup gözleri Watt'a çevrili adam, iki mutfak kapısı eşiğinde yanlamasına durup gözleri ona çevrili iki adama dönüştü. Ama şapkasını kaptı ve lambanın önüne koydu, evin kapısından gördüğü gerçekten gün mü yoksa değil mi diye daha iyi bir değerlendirme yapmak istiyordu. Ama bakarken görüntü silindi, aniden değil, hayır, usulca da değil, ama sanki kararlı bir el tarafından sakince yok edildi. O zaman Watt ne düşünsün bilemedi. Lambaya dönüp kendine yaklaştırdı, fitili indirdi ve tamamen sönene kadar camın içine üfledi. Ama bunun da pek yararı dokunmadı. Çünkü şimdiden göğün uzak ve alçak bir bölgesinde gün ağardıysa mutfağa henüz gün ışığı girmemişti. Ama girecekti, Watt yavaş yavaş gün ışığının mutfağa dolacağını, hoşuna gitse de gitmese de dolacağını biliyordu. Avlu duvarının üzerinden ve pencereden, önce gri sonra gittikçe daha parlak renkleriyle yeni gün, sonunda doğan yeni gün, sonunda doğan öncesiz gün tertemiz ışığıyla saat dokuza kadar altın sarısı, ak ve mavileriyle mutfağı baştan aşağı dolduracaktı.

II

Bay Knott bir bakıma iyi bir efendi sayılabilirdi.

Watt'ın o devirde Bay Knott ile doğrudan ilgisi yoktu. Watt'ın Bay Knott ile hiç doğrudan ilgisi olmuş muydu, ne gezer. Ama o devirde Bay Knott ile birinci katta, doğrudan ilgisinin olacağı günlerin geleceğini düşünüyordu. Evet Arsene için bu zamanın bittiğini ve Erskine için bu zamanın yeni başladığını düşündüğü gibi kendisi için de zamanın geleceğini düşünüyordu.

Şimdilik Watt'ın bütün işi zemin kattaydı. Boşaltmak zorunda olduğu birinci katın çöplerini bile Erskine her sabah bir kovayla aşağı indiriyordu. Gerçi birinci katın çöpleri, çok uygun olmasa bile, oldukça uygun bir biçimde boşaltılabilir ve çöp kovası da iyice yıkanıp temizlenebilirdi, ama nedendir bilinmez böyle ol-

muyordu işler. Watt bu çöpleri, çöplerin genelde boşaltıldığından farklı biçimde, yani gündoğumundan önce ya da günbatımından sonra bahçeye, menekşe zamanı menekşe tarhları üzerine, hercaimenekşeler zamanı hercaimenekşe tarhları üzerine, gül zamanı gül tarhları üzerine, kereviz zamanı kereviz kümeleri üzerine, lahana zamanı lahana çukurları üzerine, domates serasında domatesler üzerine ve benzeri biçimde hep bahçeye, çiçek bahçesine, sebze bahçesine, meyve bahçesine genç ve körpe bir fidanın üzerine, en fazla gereksinme duyduğu bir anda boşaltmak için emir almıştı, tabii toprağın buz ve karla kaplı ya da sularla örtülü olduğu durumlarda emir, çöpleri gübre yığınının üzerine boşaltması biçimindeydi.

Ama Watt bunun, Bay Knott'un çöplerinin aslında kolayca yapılabileceği gibi birinci katta boşaltılamamasının gerçek nedeni olduğuna kanacak kadar aptal biri de değildi. Mantıklı bir neden gibi gösteriliyordu, hepsi bu.

İkinci katın çöpleriyle yani Watt'ın ve Erskine'in çöpleriyle ilgili böylesi emirlerin bulunmaması ilginçti. Bunlar, Erskine'inkiler Erskine tarafından, Watt'ınkiler Watt tarafından aşağıya indirildiklerinde Watt kafasına estiği gibi davranırdı. Bununla birlikte bu çöplerin birinci katınkilerle karıştırılması kurallarca yasaklanmadıysa bile, karıştırılmaması yolunda bir tavır koyulmuştu kendisine.

Yani, Watt Bay Knott'u az görüyordu. Çünkü Bay Knott yemek için yemek odasına ve bahçeye gidiş gelişleri dışında zemin katta görülmüyordu hiç. Watt da sabah gününe başlaması için aşağıya inmeyi ve sonra, akşam, gecesine başlaması için yukarı çıkması dışında birinci katta görülmüyordu hiç.

Watt yemek odasından ve odada Bay Knott'un yemek servisinden sorumlu olsa da yemek odasında bile görmüyordu Bay Knott'u. Bunun nedenleri şu karmaşık ve nazik konu, Bay Knott'un yemeği konusu irdelendiğinde serilecektir gözler önüne.

Bütün bunlardan Watt'ın o devirde Bay Knott'u hiç görmediğini mi çıkarsamak gerekir, hayır, görüyordu onu, söylemek bile fazla. Onu bazen, birinci kattaki bölgesini terk ederek zemin katta bahçeye çıkarken ve bahçeden bölgesine dönerken görüyordu, ay-

nı zamanda bahçede de görüyordu. Ama Bay Knott'un bu seyrek gözükmeleri ve Watt'ın üzerindeki tuhaf etkileri Tanrı izin verirse başka bir sefer, daha geniş bir biçimde betimlenecektir.

Uğrayan pek yoktu. Tüccarlar, tabii dilenciler ve işportacılar uğrardı. Severn adındaki, yakışıklı, müthiş dansçı ve tazı meraklısı postacı pek seyrek uğrardı. Ama arada sırada hafif ve canlı adımlarla yanında köpeği, bir fatura ya da bir rica mektubu bırakmak için hep akşam uğrardı.

Telefon Erskine'in, hatta Watt'ın bile efendilerini rahatsız etmeden üstesinden gelebileceği sağlık, evin damı ve erzak ile ilgili önemsiz sorunlarla ilgili pek seyrek çalardı.

Bay Knott Watt'ın kavrayabildiği kadarıyla kimseyi görmüyor, kimseden bir haber almıyordu. Ama Watt bundan herhangi bir sonuç çıkaracak kadar aptal değildi.

Dış dünyanın köpüklerinden sıçramış küçük damlalara benzetebileceğimiz Bay Knott'un evi konusundaki, ileride daha ayrıntılı biçimde incelemeyi umduğumuz ve onlarsız evin varlığını sürdürmesi düşünülmeyecek bu anlık tanıklıkların bir kısmı Watt için önemliydi, bir kısmı da önemsizdi. Özellikle bahçıvanın, Bay Graves diye birinin her gün, arka kapıda, iki, hatta üç kere gözükmesi, derin bir araştırmayı gerekli kılıyor; tabii bunun Bay Knott ya da Watt ya da Bay Graves'in üzerine en küçük bir ışık tutması fazlasıyla kuşkulu.

Ama Watt için ışık tutmayan bu konuda, sözcüsü için ışık tutmayan bu konuda, başkaları için ışık tutulabilir. Ya da belki Bay Knott üzerine, Bay Graves ile, balıkçı kadın ile sürdürülen ilişkilerde görüldüğü gibi Watt'ın yorumsuz geçiştirdiği bir ışık tutuyordu Watt için. Hiç de olanaksız değil bu.

Watt'ın kavradığı kadarıyla Bay Knott topraklarından dışarı adımını atmıyordu. Watt, kendisi farkına varmadan Bay Knott'un topraklarından dışarı adımını atmasının pek olası olmadığını düşünüyordu. Ama bilgisi dışında Bay Knott'un topraklarından dışarı adımını atma olasılığını da yadsımıyordu. Ama bir yandan Bay Knott'un topraklarından dışarı adımını atması, öte yandan da bunu, insanların ilgisini uyandırmadan yapması Watt'a fazlasıyla gerçekdışı görünüyordu.

Watt'ın zemin kattaki hizmeti boyunca, kapı eşiği yalnızca bir kere yabancı, daha doğrusu Bay Knott, ya da Erskine, ya da Watt'ınkinden başka ayakla basıldı, çünkü Watt'ın gördüğü kadarıyla, Bay Knott'un evine Bay Knott'un kadısı ve onun hizmetinde çalışanlar dışında herkes yabancı sayılırdı.

Bu kaçamak, Watt'ın gelişinden hemen sonra gerçekleşti. Her kapı çalınışında açma alışkanlığının verdiği dürtüyle Watt kapıyı açtığında, daha sonra algılayacağı üzere, kol kola girmiş, yaşlı bir adamla orta yaşlı bir adam buldu karşısında. İkincisi konuştu:

Biz baba ve oğul Gall'leriz ve üstelik kentten ta buraya piyanoyu akort etmeye geldik.

İki kişiydiler, kol kola girmişler, öylece duruyorlardı, baba meslektaşlarının çoğu gibi kördü çünkü. Baba kör olmasaydı, o zaman iş gezilerinde koluna girmesi ve kendisine yol göstermesi için oğluna gereksinme duymayacaktı, hayır, çocuğunu kendi işleriyle uğraşsın diye özgür bırakabilecekti. Oysa babanın ne yüzünde, ne de duruşunda, büyük bir destek gereksinmesi duyan biri gibi oğluna dayanmasını saymazsak körlüğünü ele veren bir ipucu vardı, böyle uslamlıyordu Watt. Ama topal biri ya da ilerlemiş yaşının gereği yalnızca yorulmuş biri de olsa aynı şeyi yapabilirdi. Watt'ın gördüğü kadarıyla ikisi arasında ailevi bir benzerlik yoktu; bununla birlikte bir baba oğlun karşısında bulunduğunu biliyordu, böyle dememişler miydi ona. Ya da belki yalnızca üvey baba ve üvey oğuldular. Biz üvey baba ve üvey oğul Gall'leriz; belki de bunlardı söylenmesi gereken sözler. Ama öteki tümceyi yeğlemek daha doğaldı. Peki birbirleriyle en küçük bir benzerlik taşımadan da gerçek bir baba oğul olamazlar mıydı, tabii, pekâlâ olabilirlerdi.

Kendi oğlunun yanında ve hizmetinde olması Bay Gall için ne büyük talih, dedi Watt, davranışlarından sadakat fışkıran ve açıklıkla görüleceği gibi ekmeğini namusuyla başka yerlerde de kazanabilecek bu oğlun yalnızca varolması bile en usta akortçulara özgü acıları gösteriyor bizlere ve ortalamanın hayli üzerindeki kazançlarını helal kılıyor.

Onları müzik odasına geçirip orada bıraktığında Watt kendine doğru davranıp davranmadığını soruyordu. Doğru davrandığını

hissediyordu, ama emin olamıyordu bundan. Kapıdan çevirseydi onları daha iyi olmaz mıydı? Watt, böylesine bir kendine güvenle sakin sakin gelip Bay Knott'un evine alınmayı isteyen herkesin, aksine bir emir olmadığı sürece, eve alınmayı hak ettiği duygusunu taşıyordu.

Müzik odası ak ve çıplak, geniş bir odaydı. Piyano pencerenin önünde duruyordu. Buxtehude'un alçıdan, apak kafa ve boynu şöminenin üzerine konmuştu. Duvara, çiviyle bir kuşu anımsatan bir Doğu çalgısı asılmıştı.

Kısa bir süre sonra Watt elindeki tepside serinletici içkilerle döndü müzik odasına.

Watt'ın büyük bir şaşkınlıkla gördüğü piyanoyu akort edenin baba Bay Gall değil, oğul Bay Gall oluşuydu. Baba Bay Gall odanın ortasında ayakta duruyor, belki de dinliyordu. Watt, bunun sonucu, oğul Bay Gall'in gerçek piyano akortçusu, baba Bay Gall'in de yalnızca hasbelkader tutulmuş biçare, kör bir yaşlı adam olduğunu düşünmedi, hayır. Ama bundan daha çok, baba Bay Gall'in sonunun yaklaştığını hissedip oğlunun da baba mesleğini sürdürmesini arzulayarak daha fazla gecikmeden hızlandırılmış bir öğretimin son bilgilerini aktardığı sonucunu çıkardı.

Watt etrafında gözleriyle tepsiyi koyacak bir yer ararken oğul Bay Gall işini bitirdi. Piyanonun kapağını kapadı, araçlarını kutusuna koydu ve ayağa kalktı.

Fareler döndü, dedi.

Baba bir şey demedi. Watt, işitti mi diye sordu kendine.

Dokuz titreşim kesici ve bir o kadar da çekiç kalmış, dedi oğul.

Umarım birbirleriyle bağlantılı olanlar değildir, dedi baba.

Yalnızca biri öyle, dedi oğul.

Baba söyleyecek bir şey bulamadı bu yanıta.

Teller paramparça, dedi oğul.

Baba buna da diyecek bir şey bulamadı.

Piyanonun işi bitmiş bence, dedi oğul.

Piyano akortçusunun da, dedi baba.

Piyanistin de, dedi oğul.

Bu, belki de Watt'ın Bay Knott'un evindeki ilk günlerinin en kayda değer olayıydı.

Bu, bir bakıma Bay Knott'un evinde kaldığı süre boyunca Watt'ın karşısına çıkan ve bir kısmı burada ne bir ekleme ne bir çıkarma yapılmaksızın aktarılacak olan tüm dikkat çekici olaylara benziyor, bir bakıma da benzemiyordu.

Gall'ler olayı sonuçlanmasına karşın, bitmemiş olmasıyla, ama baştan sona, ışık ve gölgelerinin karmaşık oyunları, sessizlikten sese ve sesten sessizliğe geçişi, deviniden önceki dinginlik ve sonraki dinginlikleri, hızlanması ve yavaşlaması, yaklaşması ve uzaklaşması, ve olayın seyrinin başına buyruk gidişine göre düzenin tüm değişen ayrıntılarının Watt'ın kafasında bir film şeridi gibi geçip durmasıyla, bu dikkat çekici olaylara benziyordu. Bu olaylara anlamı bütünüyle esnek bir içerik geliştirmesindeki çabuklukla, ışıklarının, seslerinin, vurgularının ve tartımlarının incelikli sürecinde bu içeriğin her türlü anlamını yavaş yavaş yitirmesindeki çabuklukla benziyordu.

Böylece müzik odasında, iki Gall'in sahnesi, kısa bir süre içinde Watt'a gerçekten de bunların söz konusu olduğunu varsayarsak, akordu yapılan bir piyano, karanlık bir ailevi ve mesleki ilişki, az ya da çok anlaşılır karşılıklı sözler ya da buna benzer şeyler olmaktan çıkmış ve yalnızca gölge-ışık, devini-dinginlik, ses-sessizlik karşıtlıklarına ve bu karşıtlıkların kendi aralarındaki bağıntılara dönüşmüştü.

Yakın çevresindeki anlamın kırılganlığı Watt'ın üzerinde kötü bir etki yapıyor ve olup bitenin bir dizi görüntüsünden yola çıkarak onun bir başkasını, olup bitenin bir başka anlamını aramasına neden oluyordu.

En zayıf, en usdışı olan bir anlam bile, on dört ya da on beş yaşından beri ne bir simge görmüş ne de bir yorum yapmış olan ve gerçekten de yetişkin yaşamını anlaşılmaz görüntüler, en azından onun için anlaşılmaz görüntüler arasında sefilce yaşamış Watt'ı tatmin edebilecekti. Bazıları kemikten önce eti görür, bazıları etten önce kemiği görür, bazıları kemiği hiç görmez, bazıları eti hiç görmez, hiç, ama hiç görmez eti. Ama Watt ilk bakışta neyi görmüşse, Watt için yeterliydi, Watt için hep yeterli olmuştu, Watt için hep fazlasıyla yeterli olmuştu. Ve on dört ya da on beş yaşından beri, geriye dönüp baktığında, İşte o zaman şu oldu, demekle

yetinmeyeceği hiçbir şey yaşamamıştı gerçekten de. Ve doğrusunu söylersek zevkle değil, ama önemsiz olaylarmışçasına anımsıyordu, ölü babasının bir korulukta pantolonu dizüstüne kadar sıvalı, pabuçları ve çorapları elinde kendisine göründüğü anı, ya da onu yakası açılmamış sözlerle acılarına son vermeye çağıran bir sesi işitip şaşkınlıktan donakaldığında, iki tekerlekli bir yükarabasının altında ezilmekten kılpayı kurtulduğu anı ya da bir sandalda, kıyıdan uzak, yalnız başına, birden frenküzümlerinin kokusunu duyduğu anı ya da çok nezih bir aileden gelen ve iyi yetişmiş biri olan, dizlerinin epeyce yukarısından bacakları kesik yaşlı hanımın, en az üç kere izlediği gibi tahta bacağını çıkarıp söküp, koltuk değneğini bir kenara bıraktığı anı. Burada, örneğin babasının pantolonu söz konusu olduğunda, boz, gevşek ve kuşkusuz delik deşik bir görüntüler karmaşasına düşmesi ya da babasının bacaklarının bütün özellikleriyle gülünç hale gelip yitmeleri gibi bir durum çıkmıyor karşısına, hayır, ama babasının bacakları ve pantolonu koruda görüldüğü daha sonra anımsayacağı biçimde bacaklar ve pantolon olarak kalıyor ve yalnızca bacaklar ve pantolon olarak değil, ama babasının bacakları ve pantolonu yani Watt'ın yaşantısında gördüğü -ve Watt yaşantısında bir hayli bacak ve pantolon görmüştü- bacak ve pantolonlardan tamamen farklı olarak kalıyordu. Buna karşın Gall'ler olayı, piyanoyu akort etmeye gelmiş ve akort eden ve insanların hep yaptığı gibi karşılıklı laflayan ve sonra da giden iki adamın taşıdığı değersiz anlamı çarçabuk yitirmiş ve çok daha önce bir başkasının yaşantısının bir anında kötü anlatılmış, kötü duyulmuş ve yarısından çoğu unutulmuş bir öyküye aitmiş gibi gözüküyordu ona.

Yani Watt neler olup bittiğini bilmiyordu. Ona haksızlık etmeyelim, umursamıyordu olup biteni. Ama o zaman şu ve şu şeyler olup bitti diye düşünebilme gereksinmesini, sahne kafasında parça parça akıp geçmeye koyulduğunda, Evet, anımsıyorum, işte o zaman olup biten buydu, diyebilme gereksinmesini hissediyordu.

Bu gereksinme, bu bir türlü tatmin olamayan gereksinme Watt'ı Bay Knott'un evinde kaldığı sürenin büyük bölümünde terk etmeyecekti. Çünkü baba ve oğul Gall'ler olayını benzer başkaları izleyecekti, yani büyük bir biçimsel açıklığa ve kavrana-

maz bir içeriğe sahip olaylar.

Böylesi olaylarla yüz yüze gelmese ya da bunlara karşı tedirginlik duymasa, yani Bay Knott'un evi başka bir ev, Watt da başka bir adam olsaydı eğer, Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşamı olması gerektiği kadar hoş bir yaşam olabilirdi. Çünkü Bay Knott'un evinin ve tabii topraklarının dışında böylesi olaylarla yüz yüze gelmiyordu insanlar ya da en azından Watt böyle varsayıyordu. Ve Watt onları oldukları gibi zamanın uzamla, bazen bu oyuncaklarla, bazen şu oyuncaklarla oynadığı basit oyunlar olarak kabul edemiyor, ama kendine özgü kişiliği nedeniyle anlamlarını, -yo hayır, gerçek anlamlarını değil, kişiliği o kadar da özgün değildi- bir parça sabır, bir parça beceri yardımıyla araştırmak zorunda hissediyordu.

Ama anlama duyulan bu ilgisizlik içinde bu anlam arayışı da ne oluyordu? Ve bunun anlamı neydi? Nazik sorular bunlar. Çünkü Watt sonunda bu devreden söz ederken her şey çoktan geride kalmıştı ve bu devirle ilgili anıları bir bakıma istediğinden daha silik, bir bakıma da istediğinden daha canlıydı. Belli bir zaman dilimine ve belli bir yere ve belki de belli bir sağlık durumuna özgü duygu kiplerini bir devir kapandığında, yer terk edildiğinde ve beden hemen hemen yeni koşullarla mücadeleye giriştiğinde, dilediğince yeniden ele geçirmenin apaçık güçlüğünü ekleyin buna. Watt'ın bildirişiminin karanlığını, konuşmasının hızını ve daha ileride belirtileceği üzere sözdizimindeki tuhaflıkları ekleyin buna. Bu bildirişimin gerçekleştiği maddi koşulları ekleyin buna. Bunların aktarıldığı kişinin algılama yetisinin kıtlığını ekleyin buna. Bunların toparlansın diye verildiği kişinin yeteneksizliğini ekleyin buna. O zaman yalnızca burada söz konusu edilen sorunların değil ama Watt'ın, Bay Knott'un evine girdiği andan, oradan ayrılana dek süren deneyimin bütününün dile getirilmesinde yaşanan güçlükler konusunda bir fikir edinilebilir.

Ama baba ve oğul Gall'lerden daha az sorunlu ya da daha az sıkıntı verici çetrefil konulara geçmeden önce, bu sorunla ilgili bilinen az şeyin söylenmesi olumlu olacak. Çünkü baba ve oğul Gall'ler olayı bir dizi olayın ilkiydi. Bilinen az şeyin tümü henüz söylenmedi. Çoğu söylendi, ama tümü değil.

Baba ve oğul Gall'ler konusunda söylenecek çok şey mi kaldı, hayır ilgisi yok. Çünkü bu bağlamda söylenecek üç ya da dört şey kaldı. Bu konuda bilinme ve söylenme olasılıklarına karşın hiçbir zaman bilinemeyecek ve söylenemeyecek tüm şeyler düşünüldüğünde üç ya da dört şey gerçekten de çok değil.

Watt'ı baba ve oğul Gall'ler olayında ve gelecek benzer olaylarda üzen şey ne olup bittiğini pek anlayamaması değildi, çünkü olabildiğince biçimsel bir açıklıkla hiçbir şeyin olmaması ve hiç diye adlandırılabilecek şeyin olması ve olup bitenin anlamını bütünüyle kavrayamasa da görünürde aklında bunların sürüp gitmesi ve kapıya vurulmayan bir vuruştan başlayıp kapanmayan kapanan bir kapıya gelene değin istesin ya da istemesin, en beklenmedik ve en münasebetsiz zamanlarda en ufak bir ayrıntısını bile atlamadan baştan sona bir film şeridi gibi kafasından acımasızca geçen önündeki, çevresindeki dış olgulardan edindiği izlenimlere karşın, ne olup bittiği umurunda değildi. Evet, gerçekliğin sağlamlığı ve açıklığıyla hiçbir şeyin olup bitmediğini kuşkusuz Arsene, Walter, Vincent ve ötekilerin kabullenemediği gibi ve kuşkusuz Erskine'in kabullenemediği gibi Watt da kabullenemiyordu ve bu durum öylesine kafasını kurcalıyordu ki onlarla ilk karşılaştığında kendisine algılanamayacak kadar karmaşık gelen aynı sesleri işitmeye, aynı ışıkları görmeye, aynı yüzeyleri hissetmeye ve benzeri şeyleri yapmaya yeniden zorunlu buluyordu kendini. Eğer bunu bir kabullenebilse, kafasını bu kadar kurcalamayacak, böylece de sıkıntılarının büyük bir bölümünden kurtulacaktı, en azından bu söylenebilir. Ama bunu kabullenemiyor, katlanamıyordu. İnsan merak ediyordu, Watt nerede olduğunu sanıyor diye. Bir kültür merkezinde mi?

Ama, kapı vurulup da usunda, bu her ne anlam taşıyorsa, görünürde usunda, vuruş bir vuruşa dönüştüğünde ya da kapı bir kapıya dönüştüğünde, Evet anımsıyorum, o zaman şu oldu, diyebilseydi eğer, ona öyle geliyordu ki o an bu görüntüler kafasından çıkıp gidecek ve kendini artık rahatsız etmeyecekti, nasıl dizlerinin üstüne kadar sıvalı pantolonu ve ellerinde pabuç ve çoraplarıyla gördüğü babasının görüntüsü onu rahatsız etmiyorsa, çünkü görüntü canlandığında, Evet, evet, anımsıyorum, babam bana göründüğü

korulukta, bataklık kuşlarını avlamak için giydiği giysilerle, diyebiliyordu. Ana hiçten bir şeyler çıkarsamak oldukça ustalık gerektirir ve Watt bu çabalarında her zaman başarıya ulaşamıyordu. Bu çabalarında her zaman başarısızlığa mı uğruyordu, hayır, ilgisi yok. Çünkü her zaman başarısızlığa uğrasa söz ettiği baba ve oğul Gall'lerden, kentten onca yolu tepip akorda geldikleri piyanodan ve akort edişlerinden, karşılıklı edilen sözlerden nasıl söz edebilirdi? Hayır bütün bu şeyler, bazı şeylerin hiçbir anlam taşımamayı sürdürdükleri gibi hiçbir anlam taşımasalar, yani sonuna dek anlamsızlıkta direnseler, asla söz edemezdi bunlardan. Çünkü hiçten söz etmenin tek yolu ondan sanki bir şeymişçesine söz etmektir, aynen Tanrı'dan söz edebilmenin tek yolunun ondan sanki bir insanmışçasına söz etmek olduğu gibi -bir bakıma, bir süre için öyledir elbette- ve bizim insanbilimcilerimizin bile ayırdına vardıkları gibi bir insandan söz edebilmenin tek yolu da ondan sanki bir beyazkarıncaymışçasına söz etmektir. Ama eğer Watt bir anlamın görünmediği yere bir anlam yamamakta bazen başarısız, bazen başarılı da oluyorduysa çoğu kez, baba ve oğul Gall'ler olayında görüldüğü gibi onun için ne başarı ne de başarısızlık söz konusu oluyordu. Çünkü Watt başına musallat olan hayallerden, gereksinme duydukça, onları dağıtmayı başaracak varsayımlar üretmekte başarılı olduğunu düşünüyordu, haklı olarak. Bu işlemde Watt'ın zihinsel alışkanlıklarıyla çelişkiye düşen hiçbir şey yoktu. Çünkü Watt için açıklamalarda bulunmak hep kötü duygulardan arınmak olmuştu. Bu işi gerektiği gibi yapamadığında başarısız olarak nitelendiriyordu kendini. Ve oluşturduğu varsayım bir ya da iki uygulamanın ardından geçerliğini yitirip bir başkasıyla yer değiştirmek zorunda kalınca ve bu da sırası gelince, kısa bir süre içinde etkisiz kalarak bir üçüncüsüyle değişince ve işlemler böylece sürüp gittiğinde kendini ne tam başarılı ne de tam başarısız olarak nitelendiriyordu. Ve çoğu kez rastlanan böylesi durumlardı. Şimdi bu ilişkiler bütününde Watt'ın başarısızlıklarından, Watt'ın başarılarından ve Watt'ın yarım başarılarından örnekler vermeye kalkışmak hemen hemen olanak dışı. Çünkü, örneğin baba ve oğul Gall'ler olayından söz ettiğinde bunun üstesinden gelip zararsız hale getirecek olan biricik varsayımın terimleriyle mi söz ediyor-

du bu olaydan, yoksa sonuncunun terimleriyle mi ya da dizilerden herhangi birinin terimleriyle mi? Çünkü Watt bu tür bir olaydan söz ettiğinde, bundan zorunlu olarak biricik varsayımın ya da bu ilk bakışta tek olası seçenek olarak görünse de sonucunun terimleriyle söz etmiyordu ve bunun nedeni de şuydu; Watt'ın ruhundaki kasırgaları yatıştırmak için uğraşıp oluşturduğu varsayımlar dizisinden biri geçerliğini yitirdiğinde ve bu diziyi yerine bir başkasını yeğleyip ıskartaya çıkardığında, söz konusu varsayım, yeterli bir dinlenme süresinin ardından geçerliğini yeniden kazanıp yararlığını yitirmiş bir başkasının yerine en azından geçici bir süre için kullanılabilir bir nitelik kazanabiliyordu. Söylediğim şey öylesine doğru ki kimi zaman Watt'ın ayrı ve birbirleriyle ilgisiz diye anlattığı iki ya da üç olay aslında aynı olayın farklı yorumları değil mi diye düşünüyor insan. İkinci durumdan, yani başarısızlıktan bir örnek vermekse açıkça görüldüğü gibi söz konusu değil. Çünkü orada Watt bir anlam, bir formül yamama çabalarının tümüne direnen olaylarla karşı karşıyaydı; böylece Watt ne düşünebiliyor ne de anlatabiliyordu bunları, yalnızca yaşıyordu dönüp geldiklerinde, ama Watt bana bu açıklamaları yaptığı devirde, bu olaylar sanki hiç olmamışçasına çok gerilerde kalmıştı.

Sonunda Watt'ın anlattığı biçimde baba ve oğul Gall'ler olayına yeniden dönersek Watt için başlangıçta belli bir anlamı vardı da sonra yeniden bulmak üzere kaybetti mi bunu yoksa? Ya da başlangıçta Watt için bambaşka bir anlam taşıyordu da sonra bu anlamı yitirdi ve sonra, yalnız başına ya da ötekilerin arasından Watt'ın anlatısında sunduğu anlamı mı kazandı? Ya da başlangıçta ne Gall'lerin ne piyanonun bulunmadığı ama yalnızca Watt'ın en sonunda Gall'leri ve piyanoyu kendini savunma içgüdüsüyle çıkarsadığı bir dizi anlaşılmaz değişimle Watt için hiçbir anlam taşımıyor muydu? Bunlar çok nazik sorular. Watt başlangıçtaki olayın belki Gall'ler ve piyano ile hiçbir ilgisi bulunmasa bile Gall'ler ve piyano ile ilgisi varmış gibi söz ediyordu bundan; ama bunu yapmaya zorunluydu. Çünkü Gall'ler ve piyano olayı daha sonra dönüştükleri olaydan çok daha sonra olsalar da Watt'ın bu olayı başlangıcından bu yana Gall'ler ve piyano olayı söz konusuymuşçasına düşünmesi ve söz etmesi zorunluydu yoksa benzeri

olayları düşünmek ve bunlardan söz etmek gibi saltık bir zorunluluğu olmasa kesinlikle yapacağı gibi bunları düşünmeyip bunlardan söz etmeden geçiştirip hepsini yoksayabilirdi. Ama genellemede bulunursak Watt'ın girdiği ilişkilerde karşılaştığı bu tür olaylara verdiği anlam bazen önce yitirilip sonra yeniden ele geçirilen başlangıçtaki anlam, bazen başlangıçtaki anlamdan oldukça farklı bir anlam bazen de değişik bir süre sonunda az ya da çok güçlükle, başlangıçtaki anlam yokluğundan türetilmiş bir anlamdı.

Bu konuda bir iki söz daha.

Watt Bay Knott'un evindeki yaşantısının sonuna doğru hiçbir şeyin olup bitmediğini, bir hiçin olup bittiğini kabullenmeyi, buna katlanmayı, hatta çekingence bundan tat almayı öğrendi. Ama artık çok geçti o zaman.

İşte göze çarpan öteki olayların yalnızca ilki olan baba oğul Gall'ler olayının öteki olaylara benzediği nokta. Ama daha önce belirtildiği gibi baba oğul Gall'ler olayının daha sonraki göze çarpan bütün olaylarla ortak özellikler taşıdığını söylemek belki de biraz fazla ileri gitmek olacak. Çünkü Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşantısı boyunca karşılaştığı olayların hepsi de bu görünümü taşımıyorlardı, hayır, ama bazıları başlangıçtan itibaren belli bir anlamı taşıyor ve aynı anlamı sonuna değin taşımayı dirençle sürdürüyordu, söz gelişi kayıktaki frenküzümleri ya da tekbacaklı Bayan Watson'un tahta bacağını çıkarışı örneklerinde görüldüğü gibi.

Baba oğul Gall'ler olayının aynı ulamda yer alan daha sonraki olaylardan ayrıldığı noktalarsa pek belirgin değil ve bu nedenle başarılı bir biçimde açıklanamaz. Ama böylesi bir özet içinde farkın rahatça yoksayılabilecek kadar küçük olduğunu varsayabiliriz.

Watt bazen Arsene'i düşünürdü. Ayrıldığı akşam Arsene'in ne demek istediğini, bunun ötesinde Arsene'in ne dediğini sorardı kendine. Çünkü anlattıklarının çok azı girmişti kulaklarına ve anlatılanların onca azı kulağa girince usuna da hemen hemen hiçbir şey girmemişti. Elbette Arsene'in anlattıklarının bir bakıma kendisine anlatıldığının ayırdına varmıştı; ama bir şeyler, belki yorgunluğu, anlatılan şeylere dikkatini yöneltmesini ve bunların anlamını araştırmasını önlemişti. Şimdi Watt buna yeriniyordu, çünkü Erski-

ne'den hiçbir şey öğrenemezdi. Watt bilgi edinmek mi istiyordu, hayır, ilgisi yok. Bütün istediği, sözcüklerin durumuna, Bay Knott'a, eve, topraklara, görevlerine, merdivene, yatak odasına, mutfağa ve genelde kendini içinde bulduğu varlıksal koşullara karşılık verebilmesiydi. Çünkü Watt şimdi adlandırılmaya izin verse de bunu hiç de istemeyerek yapan nesnelerle çevrili buluyordu kendini. Ve Watt'ın şimdi içinde bulunduğu durum, bugüne kadar Watt'ın içinde bulunduğu durumların hiçbirinde görülmediği biçimde -Watt yaşantısında sayısız durumda bulunmuştu- her türlü açıklamaya karşı çıkıyordu. Örneğin bir tencereye, Bay Knott'un tencerelerinden birine bakarken ya da bir tencereyi, Bay Knott'un tencerelerinden birini düşünürken, boşunaydı Watt'ın, Tencere, tencere, demesi. Evet, belki bütünüyle boşuna değildi, ama aşağı yukarı böyleydi. Çünkü daha çok baktıkça, daha çok düşündükçe bunun kesinlikle bir tencere olmadığına inanıyordu. Bir tencereye benziyor, neredeyse bir tencere denecek özellikleri taşıyordu ama, Tencere, tencere, deyip de insanın kendini rahatlatacağı bir tencere olamıyordu. Bir tencerenin tüm işlevlerini ve görevlerini yetkinlikle yerine getirmesine karşılık, bir tencere değildi bu. Ve Watt'ı tedirgin eden şey gerçek tencerenin doğasından ayrılan bu kıl kadar farktı. Çünkü bu kadar bir yaklaşıklık olmasaydı eğer, Watt kaygılanır mıydı böylesi? Çünkü o zaman, Bu bir tencere ve bununla birlikte bir tencere değil, hayır, demez ama, Bu adını bilmediğim bir şey, derdi. Ve Watt kendisine acı verse de adını bilmediği şeylerle yüz yüze gelmeyi, bilinen adları, sınanmış adları, artık kendisi için ad olmaktan çıkmış nesnelerle yüz yüze gelmeye yeğliyordu genelde. Çünkü adını hiç bilmediği bir şeyin, bir gün adını öğrenebileceğini hep umut edebilir, böylece de rahatlayabilirdi. Ama gerçek adı, aniden ya da yavaş yavaş, Watt için gerçek ad olmaktan çıkan bir şeyin durumunda aynı umudu sürdürmesi söz konusu değildi. Çünkü bir tencere Watt dışında herkes için bir tencere olarak kalıyordu. Watt, adı kadar emindi bundan. Yalnızca Watt için artık bir tencere değildi.

Sonra kendini rahatlatmak için, tencere örneğinde olduğu anlamda Bay Knott'un sahip olmadığı ve dışarıdan gelmiş olan ve

dışarının yeniden çağıracağı[1] kendisine döndüğünde, bu konuda da bir taşın varlığını nasıl kesinleyemezse, kendi varlığını da kesinleyemeyeceği gerçeğiyle yüz yüze geldi. Watt'ın kendi varlığını kesinlemek gibi bir alışkanlığı mı vardı, hayır ilgisi yok, ama arada sırada belli bir haklılık payıyla, Watt her şeye rağmen bir insandır, Watt bir insandır ya da Watt caddede, binlerce benzeriyle burun burunadır, diyebilmeyi bir avuntu olarak görüyordu. Ve bu küçücük şey onu, belki de tüm yaşamında hiçbir şeyin rahatsız etmediği kadar rahatsız ediyordu ve Watt yaşamında sık sık ve önemli ölçüde rahatsız edilmişti; bu küçük şey, bu algılanamaz, hayır. Watt duyumsadığına göre algılanamaz değildi, ona güven ve rahatlama duygusu vererek son derece tencereye benzeyen bu nesneye tencere demekten alıkoyan ve taşıdığı tamamen insana özgü bir yığın özelliğe karşın bu yaratığa insan demekten alıkoyan bu tanımlanmaz şey. Ve Watt'ın anlamsal avuntulara duyduğu gereksinim bazen öylesine büyüyordu ki nesnelere ve kendine adlar bulmaya çalışıyordu, kadınların şapka denemesi gibi. Böylece sahte-tencere üzerinde düşündükten sonra, Bu bir kalkan ya da yüreklenerek, Bu bir kuzgun gibisinden şeyler söyleyebiliyordu. Ama tencere, bir kalkan ya da kuzgun, ya da Watt'ın ona verdiği herhangi bir adla da tencereyle olduğu kadar az inandırıcıydı. Kendisine gelince, bunu belirtmenin bir saçmalık olmadığı içgüdüsüyle geçmişteki gibi kendini bir insan olarak adlandıramasa da bununla birlikte bir insandan başka nasıl adlandırılabileceğini canlandıramıyordu usunda. Ama Watt'ın imgelemi canlı bir imgelem olmamıştı hiç. Böylece annesinin ona öğrettiği gibi İşte küçük, uslu bir adam, ya da işte küçücük, minicik bir adam, ya da, işte akıllı, küçük bir adam, diyerek kendini bir adam olarak düşünmeyi sürdürüyordu. Ama bütün bunların ona verdiği rahatla-

1 Watt Arsene'in aksine Bay Knott'un evinin hiç son barınağı olacağını düşünmemişti. İlki miydi? Bir anlamda öyleydi, ama sonuncu olacakmış gibi bir izlenim veren ilklerden değildi. Elbette bu evdeki yaşantısının sonuna doğru bir geçici barınağı, daha becerikli olsa ya da dinlenmeye daha az gereksinimi olsa belki son barınağa dönüştürebilirdi diye geçirmişti usundan. Ama Watt, Bay Knott'un çatısının altındaki yaşantısının sonuna doğru iyice hayaller içinde yüzer olmuştu. Arsene de ayrıldığının gecesi, düşüncelerini belirtirken ayrılık saatinin benzer baskısı altında olmalıydı. Çünkü Arsene'in deneyimine sahip bir adamın, önceden saptanmış bir molayı son mola sanması pek inanılır gibi görünmüyor.

maya, kendini bir kutu ya da bir küp olarak düşünerek de kavuşabilirdi.

İşte bu nedenlerle Watt; Erskine'in sesi mutfağın uzamını, güzelim merdiven lambasını, hiç aynı kalmayan ve basamak sayısı bile günden güne ve akşamdan sabaha değişiyor gözüken merdivenleri ve evdeki bir yığın şeyi ve en güzel günde bile onun temiz hava almasını engelleyip solup sararmasına ve kabızlaşmasına neden olan çalılıkları ve daha yükseklere çıkarsak gelip giden günışığını ve gökyüzüne tırmanan bazen yavaş, bazen hızlı, genelde batıdan doğuya devinen ya da yeryüzüne doğru öteki yamaçtan kayıp alçalan bulutları, -çünkü Bay Knott'un evinden görülen bulutlar Watt'ın tanıdığı bulutlara benzemiyordu ve Watt'ın bulutlarla büyük bir deneyimi vardı ve ilk bakışta birçok çeşidini ayırt edebilirdi, saçakbulutları, katmanbulutları, kümebulutları ve öteki bir yığın çeşidi- sımsıkı sarmalasa çok mutlu olurdu. Erskine'in, bu bir tencere, demesi ya da Watt'a, Sevgili dostum ya da Sevgili Bayım ya da Tanrı cezanızı versin diye seslenmesi Watt için tencereyi tencereye ya da Watt'ı bir insana mı dönüştürecekti, hayır, ilgisi yok. Ama en azından Erskine için tencerenin bir tencere ve Watt'ın bir insan olduğunu gösterirdi bu. Erskine için tencerenin bir tencere ya da Watt'ın bir insan olması gerçeği, Watt için tencerenin bir tencere ya da Watt'ın bir insan olmasını mı sağlardı, hayır ilgisi yok. Ama bu, Watt'a yabancı bir ortama uyum sağlamak için bedeninin harcadığı çabalar nedeniyle sağlığı bozulduğundan, bu çabaların sonunda başarıya ulaşacağı ve sağlığının düzeleceği ve nesnelerin ve kendisinin eski görünümleriyle yeniden ortaya çıkıp kendilerine verilen ve unutulan adlarıyla adlandırılmaya izin verecekleri umutlarını yeşerten bir yüreklendirme olacaktı. Watt her an, nesneleri ve kendisini görece zararsız bir konuma getirecek bir düzeltimin olması için yanıp tutuşuyor muydu, hayır, ilgisi yok. Çünkü öyle anlar oluyordu ki son farelerin de kendisini bu biçimde terk etmesiyle içini memnunluk duygusuna son derece benzeyen bir duygu dolduruyordu. Çünkü bunlardan sonra artık fare kalmayacaktı, tek bir fare kalmayacaktı ve öyle zamanlar oluyordu ki Watt bu durumu, en sonunda, son farelerinden kurtulmuş olmayı memnunlukla karşılıyordu. Elbette başlan-

gıçta, onca kemirme, koşuşturma ve küçük çığlıklardan sonra yalnızlık ve sessizlik olacaktı. Onca zamandır, kötü havalarda ve daha da kötü havalarda nesneler ve kendisi birbirlerine eşlik etmişlerdi. Bildiğimiz anlamda nesneler ve sonra aralarındaki boşluklar ve ta yukarıda, onlara doğru inen ışık ve sonra kaçışlarında çimenleri ezip kumları dağıtan şu öteki, uzun, ağır, boş, dengesiz, eklemli şey. Ama Watt'ın bu terk edilişi memnunluğa benzer duygularla değerlendirdiği anlar olsa da bunlar özellikle Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşantısının ilk devrelerinde pek seyrekti. Ve sık sık, tek başına Erskine ile birlikte olduğundan, Erskine'in, eski güvenliklerini yitirmiş eski sözcüklerle Bay Knott'un evinin küçük dünyasından söz eden sesini duymak için yanar tutuşurdu. Tabii bahçeden söz edebilecek bahçıvan vardı. Ama her akşam, hava kararmadan evine giden ve ertesi sabah güneş gökte iyice yükselmeden önce de geri dönmeyen bahçıvan bahçeden söz edebilir miydi? Hayır, bahçıvanın tanıklığı geçersizdi nasıl evden ancak Erskine söz edebilirse, bahçeden de Watt'a yararlı bilgileri ancak Erskine aktarabilirdi. Ve Erskine ne birinden ne ötekinden hiç söz etmiyordu. Aslında Erskine, Watt'ın yanında, yemek yemek ya da geğirmek ya da öksürmek ya da kusmak ya da düş kurmak ya da iç geçirmek ya da şarkı söylemek ya da aksırmak dışında hiç ağzını açmazdı. İlk hafta boyunca Erskine'in Watt'a görevleri konusunda çeşitli sözler yöneltmediği tek gün yok gibiydi. Ama ilk haftada Watt'ın sözcükleri henüz tükenmeye başlamamış ya da Watt'ın dünyası sözcüklere indirgenemeyecek bir duruma dönüşmemişti. Zaman zaman Erskine'in pür telaş içinde Watt'ın yanına koşup Bay Knott'u gördünüz mü? ya da Kate geldi mi? türünden gülünç sorular sorduğu da bir gerçek. Ama bu çok sonralarıydı. Tencere nerede? ya da Şu tencereyi nereye koydunuz? diye sorular soracağı günler de gelecek belki diyordu Watt. Bununla birlikte, bu sorular ne kadar saçma olurlarsa olsun, Watt'ın mutlulukla ayırdına vardığı gibi kendi varlığı konusunda tanıklık ediyorlardı. Ama bu tanıklık, daha önceleri, türünün dışında kaldığı inancına varmasından önce yapılsa daha da mutluluk duyardı Watt.

Erskine'in söylediği, daha doğrusu ilahi gibi mırıldandığı şarkı hep aynıydı. Şöyleydi.

?

Belki Watt Erskine ile konuşsaydı, Erskine de Watt'a yanıt olarak bir şeyler söylerdi. Ama Watt ileri gitmemişti bu kadar.

Watt başlangıçta çevresinde olup bitene aşırı bir dikkat gösteriyordu. Kulağının işittiği bütün gürültüleri o an algılıyor ve gerekiyorsa sorguluyor ve yakında ya da uzakta, tüm gelen ve giden, duran ve kımıldayan, parlayan ve kararan, büyüyen ve küçülen her şey için dört açıyordu gözlerini ve çoğunlukla söz konusu nesnenin doğasını, hatta devininin oluş nedenini de kavrıyordu. Dikkatini zamanın ardında bıraktığı binlerce kokuya da yoğunlaştırıyordu. Ve portatif bir tükürük hokkası edindi.

Bu en soylu yetilerinin bir kısmının sürekli gerginliği Watt'ı çok yoruyordu. Ve sonuçlar genelde yetersizdi. Ama başlangıçta seçeneği yoktu Watt'ın.

Böylece, Watt'ın öğrendiği ilk şeylerden biri, Bay Knott'un bazen geç kalkıp erken yattığı, bazen çok geç kalkıp çok erken yattığı, bazen de hiç kalkmayıp hiç yatmadığıydı. Çünkü kalkmayan biri, nasıl yatabilirdi? Watt'ı burada ilgilendiren şey, Bay Knott'un ne kadar erken kalkarsa o kadar geç yatması, ne kadar geç kalkarsa da o kadar erken yatmasıydı. Ama kalkış saati ve yatış saati arasında kesin bir bağıntı yok gibi gözüküyordu ya da öylesine gizli bir bağıntı vardı ki Watt yok sayıyordu. Uzun süre, bu, Watt için bir şaşkınlık kaynağıydı; çünkü, İşte bir yandan konumunu değiştirmeye pek istekli olmayan, öte yandan da değişiklik için sabırsızlık gösteren biri, diyordu. Çünkü pazartesi, salı ve cuma on birde kalkıp yedide yatıyor, çarşamba ve cumartesi dokuzda kalkıp sekizde yatıyor ve pazar ne kalkıyor ne de yatıyordu. Bu şaşkınlık Watt'ın kalkmış Bay Knott ile yatmış Bay Knott arasında seçim yapmasının hemen hemen anlamsızlığını anlayana değin sürdü. Çünkü ne Bay Knott'un kalkışı uykudan uyanıklığa geçiş ne de yatışı uyanıklıktan uykuya geçişti, hayır, onun için kalkmak ve yatmak ne uyku ne de uyanıklık olan bir durumu, ne uyanıklık ne de uyku olan bir durum için terk etmekti. Bay Knott'un bile, gece gündüz aynı durumda kalması düşünülemezdi.

Bay Knott'un yemekleri pek sorun yaratmıyordu.

Cumartesi gecesi Bay Knott'u hafta boyu tutacak kadar yemek hazırlanıp pişiriliyordu.

Bu yemek çeşitli tür besinleri içeriyordu, çeşitli çorbalar, türlü çeşit balık, yumurta, av hayvanları, kümes hayvanları, et, peynir, meyve ve elbette ekmek ve tereyağı, üstelik madensuyu, absent, çay, kahve, süt, ingilizbirası, bira, viski, konyak, şarap ve su gibi en yaygın içecekleri ve de ensülin, dijitalin, kalomel, iyot, lavdanom, civa, kömür, demir, papatya, solucan düşürücü ve elbette tuz ve hardal, karabiber ve şeker ve tabii mayalanmayı önleyen bir parça salisilik asit gibi sağlığa yararlı şeyler içeriyordu.

Bütün bunlar ve sayması uzun sürecek bir yığın öteki şey ünlü tencerede püre ya da lapa kıvamına gelinceye değin bir arada iyice karıştırılıyor ve saatlerce pişiriliyor ve yenecek bütün bu güzel şeyler, içecek bütün bu güzel şeyler ve sağlığa yararlı bütün bu güzel şeyler geriye dönüşsüz biçimde birbirlerine karışıp yiyecekten de, içecekten de, ilaçtan da farklı, yeni, güzel ve kendine özgü bir şeye dönüşüyor ve bunun küçük bir kaşığı bile anında iştahı açıp kapıyor, susatıp susuzluğu bıçak gibi kesiyor, bedenin dirimsel işlevlerini zayıflatıp güçlendiriyor ve hoş biçimde beyne yükseliyordu.

Bu yemeğin bileşimine giren maddeleri titizlikle tartmak, ölçmek ve saymak, tencere için hazırlanacak şeyleri hazırlamak, hiçbir kayba yol açmadan bütün bu şeyleri birbirinden ayırt edilemez biçimde bulamaç haline getirmek ve pişirmek için ateşe koymak ve pişerken ateşi canlı tutmak ve piştiğinde ateşi söndürmek ve sonunda serin bir yerde soğutmaya bırakmak Watt'a düşüyordu. Bu görev Watt'ı hem manen hem bedenen çok yoruyordu, öylesine ince ve zor işti. Ve sıcak havalarda, yarı beline kadar soyunuk halde karışımı hazırlarken ve iki eliyle ağır demir çubuğu kullanırken yüzünden tencereye zihinsel yorgunluktan gözyaşları dökülürdü ve yine, harcadığı çabalar nedeniyle göğsünden, koltuklarının altından tencereye kocaman ter damlaları dökülürdü. Sorumluluk duygusu çok büyük olduğu için sinirsel anlamda da yıpranıyordu. Çünkü bu sanki kendisine anlatılmış gibi çok uzun zaman önce evin kuruluşundan bu yana, yemeğin reçetesi hiç değişmemişti ve Bay Knott'un sağlığını yerinde tutarken ona aynı zaman-

da on dört tam öğün yani yedi tam öğle ve yedi tam akşam yemeği boyunca olabildiğince tat verebilmek için, en ince ayrıntısına kadar, bileşime giren unsurların miktarı, ölçüsü ve seçimi hesaplanarak kullanılmıştı.

Bu yemek, Bay Knott'a, soğuk olarak bir çanakta, öğlen, tam on ikide ve akşam dakikası dakikasına yedide verilirdi tüm yıl boyu.

Yani Watt dolu çanağı yemek odasına bu saatlerde getirirdi ve masaya bırakırdı. Bir saat sonra döner ve Bay Knott nasıl bırakmışsa öylece alırdı. Çanakta biraz yemek kalmışsa, Watt bu yemeği köpeğin tabağına aktarırdı. Ama tabak boşsa o zaman Watt'a bunu gelecek öğüne hazırlık için, yıkamak düşüyordu yalnızca.

Böylece Watt, Bay Knott'u yemek zamanı hiç görmüyordu. Çünkü Bay Knott yemeklerine zamanında gelmezdi hiç. Ama gecikmesi asla yirmi dakikayı ya da yarım saati aşmazdı. Ve çanağını boşaltsın ya da boşaltmasın, bu işlem beş dakikayı ya da olsun olsun yedi dakikayı geçmezdi. Böylece Bay Knott, Watt'ın çanağı getirdiği sırada da, kaldırmaya geldiği sırada da yemek odasında bulunmazdı. Böylece Watt, Bay Knott'u yemek saatlerinde hiç ama hiç görmüyordu.

Bay Knott bu yemeği şekercilerin, bakkalların ve çaycıların kullandıkları cinsten gümüş kaplama küçük bir kürekle yerdi.

Bu düzenlemeyle emekten büyük tasarruf sağlanıyordu. Kömürden de israf önleniyordu.

Watt bu düzenlemeler kimin işiydi diye soruyordu kendine. Bay Knott'un kendisinin miydi? Yoksa bir başkasının, örneğin eskilerden dahi bir uşak ya da meslekten bir perhiz uzmanının mıydı? Bay Knott'un kendisi değil de bir başkasınınsa (ya da tabii başkalarınınsa) Bay Knott böylesine bir düzenlemenin varolduğunu biliyor muydu, yoksa bilmiyor muydu?

Her zaman yemeklerini yemese de Bay Knott'un yiyecekten yakındığı duyulmamıştı hiç. Bazen çanağı, kenarları ve dibi parlayana değin küçük küreğiyle sıyırır, bazen yemeğin yarısını ya da bir kısmını, bazen de hepsini bırakırdı.

Bu durumda on iki olasılık beliriyordu Watt'ın usunda:

1. Bay Knott düzenlemenin sorumlusuydu ve düzenlemenin

sorumlusu olduğunu biliyordu ve böylesi bir düzenlemenin varolduğunu biliyordu ve memnundu.

2. Bay Knott düzenlemenin sorumlusu değildi, ama düzenlemeden kimin sorumlu olduğunu biliyordu ve böylesi bir düzenlemenin varolduğunu biliyordu ve memnundu.

3. Bay Knott düzenlemenin sorumlusuydu ve düzenlemeden sorumlu olduğunu biliyordu, ama böylesi bir düzenlemenin varolduğunu bilmiyordu ve memnundu.

4. Bay Knott düzenlemenin sorumlusu değildi, ama düzenlemeden kimin sorumlu olduğunu biliyordu, ama böylesi bir düzenlemenin varolduğunu bilmiyordu ve memnundu.

5. Bay Knott düzenlemenin sorumlusuydu, ama ne düzenlemeden kimin sorumlu olduğunu ne de böylesi bir düzenlemenin varolduğunu biliyordu ve memnundu.

6. Bay Knott ne düzenlemenin sorumlusuydu ne düzenlemeden kimin sorumlu olduğunu ne de böylesi bir düzenlemenin varolduğunu biliyordu ve memnundu.

7. Bay Knott düzenlemenin sorumlusuydu, ama düzenlemeden kimin sorumlu olduğunu bilmiyordu ve böylesi bir düzenlemenin varolduğunu biliyordu ve memnundu.

8. Bay Knott ne düzenlemenin sorumlusuydu ne de düzenlemeden kimin sorumlu olduğunu biliyordu ve böylesi bir düzenlemenin varolduğunu biliyordu ve memnundu.

9. Bay Knott düzenlemenin sorumlusuydu, ama düzenlemeden kimin sorumlu olduğunu biliyordu ve böylesi bir düzenlemenin varolduğunu biliyordu ve memnundu.

10. Bay Knott düzenlemenin sorumlusu değildi, ama düzenlemeden sorumlu olduğunu biliyordu ve böylesi bir düzenlemenin varolduğunu biliyordu ve memnundu.

11. Bay Knott düzenlemenin sorumlusuydu, ama düzenlemeden kimin sorumlu olduğunu biliyordu, ama böylesi bir düzenlemenin varolduğunu bilmiyordu ve memnundu.

12. Bay Knott düzenlemenin sorumlusu değildi, ama düzenlemeden sorumlu olduğunu biliyordu, ama böylesi bir düzenlemenin varolduğunu bilmiyordu ve memnundu.

Bu duruma ilişkin başka olasılıklar da belirdi Watt'ın usunda,

ama şimdilik ciddiye alınacak kadar önemli bulmadığı için kovdu onları, uzaklaştırdı usundan. Belki de onları önemseyeceği bir zaman gelecek, o zaman da başarabilirse usuna getirecekti ve ciddiye alacaktı. Ama şimdilik ciddiye alınacak kadar önemsemiyordu böylece kovdu onları usundan ve unuttu.

Watt'a verilen yönerge Bay Knott'un yemeğinin tamamını yemediği günlerde bunun köpeğe verilmesi doğrultusundaydı.

Oysa evde Bay Knott'un hakkını vermediği günlerde yemeğin verilebileceği bir köpek, yani ev köpeği yoktu.

Bay Knott'un bir zamanlar köpeklerin bacağından ısırdığı bir adam tanımış olduğundan ve bir zamanlar bir kedinin burnundan tırmaladığı başka bir adam tanımış olduğundan ve bir zamanlar bir tekenin kıçına saldırdığı güzel ve sağlıklı bir kadın tanımış olduğundan ve bir zamanlar bir boğanın karnını yardığı bir adam tanımış olduğundan ve bir zamanlar bir atın bacakarasını teptiği bir piskoposla düşüp kalkmış olduğundan, evde köpek ve öteki dörtayaklı dostları bulundurmaktan korktuğunu, ve yine, bir zamanlar bir devekuşunun midesinden öldüresiye tekmelediği bir misyoner tanımış olduğundan, ve bir zamanlar, kendi elleriyle yüz kişiyi aşkın mümine ayinde kutsal ekmeği sunduktan sonra, kiliseyi büyük bir rahatlıkla iç geçirerek terk ederken yükseklerden gözüne bir güvercin sıçan bir papaz tanımış olduğundan, dörtayaklılardan daha az ölçüde olmamak üzere ikiayaklı, tüylü kız ve erkek kardeşleri de evde bulundurmaktan korktuğunu söyleyen hafif bir ses duydu Watt, bütün bunları düşünürken.

Watt bu hafif, ilginç sesi nasıl değerlendirsin, söyledikleri şaka mıydı ciddi miydi, hiç bilemedi.

Böylece, dışarıdan bir köpeğin en azından günde bir kere, Bay Knott'un öğle yemeğinin ya da akşam yemeğinin ya da ikisinin de bir kısmının ya da tamamının kendisine verilmesi için şansını denemesi gerekiyordu.

Oysa bu konuda, kilometrelerce ötelere kadar uzanan yakın çevrede oldum olası çok sayıda aç, hatta kaditi çıkmış köpek kaynamasına karşın, büyük sorunlarla karşılaşılmış olduğu kesin. Ve bunun nedeni belki de köpeğin evden midesi dolu ayrılmalarının sayısının midesinin yarı dolu ayrılmalarına göre çok az olması, ve

midesinin yarı dolu olarak ayrılmalarının sayısının midesinin geldiği kadar boş olarak ayrılmalarının sayısından çok daha az oluşuydu. Çünkü Bay Knott'un yemeğinin tamamını bitirmesi, birazını bıraktığı seferlere göre birazını yemesi de hiç bitirmediği seferlere göre daha çoktu, evet çoğu kez durum böyleydi, çoğu kez. Çünkü Bay Knott'un sık sık çok geç kalktığı ve çok erken yattığı bir gerçekse de, bununla birlikte Bay Knott'un tam öğle yemeği vaktinde kalktığı ve akşam yemeğini tam yatacağı saatte yediği defalarca görülmüştü. Ne kalktığı ne de yattığı ve böylelikle öğle yemeğine de, akşam yemeğine de dokunmadığı günler elbette köpek için mükemmel günlerdi. Ama nadirdi bu günler.

Şimdi, özgür iradeli, ortalama bir aç ya da kaditi çıkmış köpek bu koşullarda her zaman gelir mi? Hayır, ortalama aç ya da kaditi çıkmış köpek kendi haline bırakıldığında gelmeyecektir, çünkü bu durumda bir çıkar sağlayamaz.

Bir de buna köpeğin ziyaretinin hayvanın kafasına estiği gün ya da gecenin herhangi bir saatinde değil, ama belirli zaman sınırları içinde, yani akşamın sekiziyle akşamın onu arasında olması gerektiğini ekleyin. Bunun nedeni de saat onda evin gece için kapatılması ve sekize kadar Bay Knott'un günlük yemeğinin tamamını mı, bir kısmını mı bırakacağının ya da bir şey bırakmayacağının bilinmemesiydi. Çünkü genel kural Bay Knott'un hem öğle yemeğini hem akşam yemeğini son kırıntısına kadar yemesi ve bu durumda köpeğe hiçbir şey kalmamasıysa da öğle yemeğini son kırıntısına kadar yiyip akşam yemeğine dokunmamasını ya da akşam yemeğinin yalnızca bir kısmını yemesini -ki bu durumda köpeğe yenmeyen akşam yemeği ya da akşam yemeğinin bir kısmı düşerdi- ya da öğle yemeğini yemeyip ya da öğle yemeğinin bir kısmını yiyip, bununla birlikte akşam yemeğini son kırıntısına kadar yemesi -ki bu durumda köpeğe yenmeyen öğle yemeği ya da öğle yemeğinin bir kısmı düşerdi- ya da yalnızca öğle yemeğinin bir kısmını ve sonra yine akşam yemeğinin bir kısmını yemesini -ki bu durumda köpeğe iki yemekten yenmemiş kısımlar düşerdi- ya da ne öğle ne de akşam yemeğini yememesini engelleyecek bir güç yoktu; bu durumda da gelişinde bir erkenlik ya da gecikme yoksa köpek sonunda dolu mideyle ayrılıyordu evden.

O halde Bay Knott'un günlük yemeğinin tamamını ya da bir kısmını bıraktığı ve bu kısmın ve bu tamamın köpeğe ayrıldığı günler köpeği ve yemeği bir araya nasıl getirmeliydi? Çünkü Watt'ın aldığı yönergeler kesindi: yemekten bir şeyler arttığı günler, bu artık zaman yitirmeden köpeğe verilmeliydi.

İşte Bay Knott'un, uzak bir geçmişte, evini kurarken karşılaşmış olması gereken bir sorundu bu.

İşte Bay Knott'un o zaman karşılaşmış olması gereken birçok sorundan biriydi bu.

Ya da Bay Knott değilse, tüm izleri yitmiş olan bir başkasının. Ya da bu başkası da değilse, o halde varlığından eser kalmayan başkalarının.

Şimdi Watt bu sorunun çözüm biçimine, eğer Bay Knott tarafından değilse, şu başkası tarafından, ne Bay Knott ne de şu başkası tarafından değilse de o zaman bulunan bu sorunun şu başkalarınca çözüm biçimine geçiyordu, Bay Knott'un evini kurduğu o sıralarda, o uzak geçmişte ya Bay Knott'un ya ötekinin ya da ötekilerin karşılaştığı köpeğin ve yemeğin bir araya getirilmesi sorununa; çünkü sorunun bu sorunla karşılaşmış olmayan kişi ya da kişilerce çözülmüş olması Watt'ın usuna hiç mi hiç yatmıyordu.

Ama buna geçmeden önce, köpeğin ve yemeğin bir araya getirilmesi sorununun, belirtildiği biçimde belki de çok çok önceleri Bay Knott'un yemeğinin hazırlanması sorununu çözmeyi başaran aynı kişi ya da kişilerce çözüldüğünü düşünerek oyalandı biraz.

Bunun üzerinde düşünerek oyalanırken en ağırlıklı gibi gözüken çözüme geçmeden önce en azından ağırlıklı gözükmeyenleri değerlendirerek biraz daha oyalandı.

Ama bunu yaparak biraz daha oyalanmadan önce, ağırlıklı gibi gözükmeyen çözümlerin, ağır basmış gibi gözüken çözümün yaratıcısı ya da yaratıcıları tarafından düşünülüp taşınıldıklarını, sonra da yetersiz bulunarak bir tarafa atıldıklarını kurdu ivedilikle kafasında, ama düşünülüp taşınılmamış da olabilirlerdi.

1. Gereken biçimde, yalnızca kendince bilinen nedenlerle eve uğramakta çıkar sağlayacağını düşünecek olağanüstü aç ya da kaditi çıkmış bir köpek aranıp bulunabilirdi.

Ama böylesi bir köpeğin varolma olasılığı pek azdı.

Ama böylesi bir köpeği bulma olasılığının varolduğunu evetlesek bile, bu çok düşüktü.

2. Yörenin az beslenmiş bir köpeği seçilebilir ve ona sahibinin izniyle Bay Knott'un günlük yemeğinin tamamını ya da bir kısmını bıraktığı günlerde, Bay Knott'un adamlarından biri tarafından Bay Knott'un yemeğinin tamamı ya da bir kısmı götürülebilirdi.

Ama bu durumda Bay Knott'un adamlarından biri paltosunu ve şapkasını giymek ve belki de zifiri bir karanlığa ve büyük bir olasılıkla bardaktan boşanırcasına yağan yağmura çıkmak ve seller gibi dökülen yağmurda, karanlıkta, elinde yemek tenceresi, yürekler acısı ve gülünç bir halde, köpeğin barındığı yere kadar sendeleye sendeleye ilerlemek zorunda kalacaktı.

Ama adam geldiğinde köpeğin yerinde olması konusunda bir güvence verilebilir miydi? Köpek gece gezmesine çıkmış olamaz mıydı?

Ama adam geldiğinde köpeğin yerinde olduğunu varsaysak bile, köpeğin adam yemek tenceresiyle geldiğinde, yemeği yiyecek kadar aç olduğuna ilişkin bir güvence verilebilir miydi? Köpek gündüz açlığını gidermiş olamaz mıydı? Ya da adam geldiğinde köpeğin dışarıda olduğunu varsayarsak köpek sabah ya da gece döndüğünde adamın getirdiği yemek tenceresini yiyeceğine nasıl güven duyulabilirdi? Köpek açlığını gece, evi yalnızca bu amaçla terk edip gidermiş olamaz mıydı?

3. Akşamları, diyelim ki sekiz on beşte, her akşam eve uğrayacak bir erkek ya da bir çocuk ya da bir kadın ya da bir kız elçi tutulabilir ve köpek için yemeğin uygun olduğu akşamlar bu yemeği bir köpeğe, herhangi bir köpeğe götürmekle ve köpek yemeği bitirene kadar başında beklemekle, eğer köpek yemeği bitiremez ya da bitirmek istemezse kalan yemeği başka bir köpeğe, herhangi bir köpeğe götürmekle, bu artan yemeği yiyene kadar başında beklemekle ve eğer köpek yemekten kalanı bitirmez ya da bitirmek istemezse yemekten hâlâ kalanı başka bir köpeğe, herhangi bir köpeğe götürmekle ve böylece yemekten tek bir kırıntı kalmadan, tamamen bitirilene kadar aynı işlemi tekrarlamakla ve en sonunda tencereyi boş olarak geri getirmekle görevlendirilebilirdi.

(Bu kişi evden dolu tencereyle ayrılmadan önce [dolu dediysek

de o kadar dolu değil, elbette] ya da eve boş tencereyle döndüğünde ya da o gün köpeğe yemek olmadığını öğrendiğinde ayrıca botları ya da ayakkabıları parlatmakla da görevlendirilebilirdi. Böylece Bay Graves adındaki bahçıvanın yükü fazlasıyla hafifler, adamın botlara ve ayakkabılara ayırdığı zamanı bahçeye ayırmasına olanak sağlardı. Ama tuhaf değil mi, bir şeye tamamen dolu olmadığında dolu denirken, bu şey boş değilse boş denmemesi çok tuhaf değil mi? Belki de bunun nedeni, insanın doldururken, pek kullanışlı olmadığı için nadiren ağzına kadar doldurması, oysa bir şeyi diyelim, bir tencereyi boşaltırken, başaşağı tutarak ve gerekiyorsa da kaynar suyla ova ova öfke nöbetine tutulmuşçasına yıkayıp tamamıyla boşaltması.)

Ama elçinin bir köpeğe ya da köpeklere, aldığı yönergelere uygun biçimde yemeği vereceğine nasıl güvenilebilirdi? Elçinin yemeği kendi yemesini ya da yemeğin tamamını ya da bir kısmını üçüncü kişilere satmasını ya da armağan etmesini ya da zamandan ve zahmetten tasarruf etmek için en yakın hendeğe ya da çukura boşaltmasını kim engelleyebilirdi?

Ama elçi zayıflıktan, sarhoşluktan, ilgisizlikten ya da tembellikten köpek için yiyecek bir şeyler olduğu bir akşam eve uğramayı aksatırsa ne olacaktı peki?

Ama yöredeki tüm köpekleri, onların alışkanlıklarını, evlerini, renklerini ve biçimlerini bilen elçilerin en vicdanlısı, en kanaatkârı ve en sağlamı bile kocamış saat tam onu vurduğunda yiyecek artıklarıyla dolu, elinde eski tencereyle öylece kalabilirdi, o zaman güvenilir elçi eğer tencere zamanında boşalmadıysa nasıl geri getirebilirdi bunu; ertesi sabah çok geç olurdu, çünkü Bay Knott'un kapkacağı gece dışarıda bırakılamazdı.

Ama bir köpek, köpekle aynı şey midir? Çünkü Watt'ın aldığı yönergelerde bir köpekten değil, ama yalnızca köpekten söz ediliyordu, bunun anlamı da olsa olsa tek bir köpeği yani özel bir köpeği belirtiyordu, yani bugün bir köpek, yarın bir başkası, öbür gün bir başkası değil, yaşadığı sürece her gün aynı, her gün aynı zavallı yaşlı köpek. Üstüne üstlük köpekler bir köpekle aynı şey midir?

4. Bay Knott'un evinin önünden yılın her günü akşam saat sekiz ile on arasında köpeği ile birlikte geçmeyi iş edinecek bir

adam, kaditi çıkmış bir köpeği olan bir adam aranıp bulunabilirdi, böylece köpek için yiyecek olan akşamlar Bay Knott'un penceresinde ya da bir başka göze çarpan pencerede kırmızı bir ışık ya da daha iyisi hiçbir ışık yakılmazdı, o zaman adam (kuşkusuz, kısa bir süre sonra köpek de) geçerken gözlerini pencereye kaldırır ve kırmızı ışığı ya da yeşil ışığı gördüğünde evin kapısına koşar ve orada köpeği Bay Knott'un bıraktığı yiyecekleri bitirene kadar durur bekler, ama mor ışığı görünce ya da ışık göremeyince köpeğiyle kapıya kadar koşmaz, hiçbir şey olmamışçasına yoluna devam ederdi.

Ama böyle bir adam mevcut muydu peki?

Eğer mevcutsa nasıl bulunabilirdi?

Eğer mevcutsa ve bulunabilirse, evin önünden geçerken ya da evine giderken ya da gelirken -dolaşan biri için başka ne olabilir- karıştırmaz mıydı her şeyi, kırmızıyı morla, moru yeşille, yeşili karanlıkla, karanlığı kırmızıyla karıştırmaz mıydı ve tencerede onun için bir şey olmadığında gidip kapıya tak tak vurup tencere onun için dolu olduğunda da peşinde sadık kemik torbası aptal aptal yoluna devam etmez miydi?

Ama Erskine ya da Watt ya da başka bir Erskine ya da başka bir Watt yanlış ışık yakamazlar mıydı ya da dikkatsizlikle yakmayı unutamazlar mıydı ya da doğru ışığı yakmayı ya da yakmamayı unutkanlık ya da kaygısızlık yüzünden geciktirip adamın ve köpeğin kendileri için hiçbir şey olmadığında koşturmalarına, bir şeyler olduğunda da o eski yollarında durmadan geçip gitmelerine neden olamazlar mıydı?

Bunun sonucunda, Bay Knott'un uşaklarının zaten hayli ağır olan üzüntüleri, acıları, sorumlulukları daha da artmaz mıydı?

Böylece Watt ağırlık kazanamayan belli sayıdaki çözümleri olduğu kadar, belirleyici olan belli sayıdaki karşı düşünceleri de dikkate aldı:

Çözüm Sayısı	Karşı Düşünce Sayısı
1.	2
2.	3
3.	4
4.	5

Çözüm Sayısı	Karşı Düşünce Sayısı
4	14
3	9
2	5
1	2

Sonra ağır basan çözüme geçilirse Watt kabaca şöyle uslamlıyordu: Yörede gereken nitelikleri taşıyan bir köpek sahibi, yani aç bir köpeği olan yoksul biri aranıp bulunmalı ve her akşam sekiz ile on arası, aç bir durumda olan köpeğiyle birlikte Bay Knott'un evine uğraması ve köpeği için yiyecek bir şeyler olduğu günler, elinde sopası, tanıklar önünde, köpek tek bir kırıntı bırakmadan tüm yemeği bitirene kadar, köpeğin başında durması, sonra da köpeğiyle birlikte zaman yitirmeksizin yöreyi terk etmesi koşuluyla her ay bir kısmı ödenmek üzere yılda elli sterlinlik dolgun bir ücret bağlanmalıydı; ve bu adam tarafından giderleri Bay Knott'ça karşılanmak üzere daha genç, aç bir köpek alınıp, ilk aç köpeğin öleceği güne kadar ihtiyaten yedekte tutulmalıydı ve bu andan itibaren yine bir başka aç köpek aynı koşullarda edinilip ikinci aç köpeğin de doğaya olan borcunu ödeyeceği kaçınılmaz saate kadar ihtiyaten hazır bekletilmeliydi ve böylece sürekli olarak, her an, biri ölene değin belirtilen biçimde Bay Knott'un bıraktığı yemekleri yemek, öteki de sırası geldiğinde, yaşadığı süre içinde aynı şeyi yapmak için iki aç köpek bulundurmalıydı ve böylece aynı düzen hep sürmeliydi ve bunun da ötesinde ilk köpek sahibinin öleceği güne ihtiyaten de evsiz ve sahipsiz kalan iki aç köpeği aynı koşullarda bakıp gözetsin diye yörede, benzer özellikler taşıyan, genç; ama köpeksiz bir adam aranıp bulunmalıydı ve yine o andan itibaren yörede başka bir genç köpeksiz adam, yöredeki ikinci köpeğin göçmüşlerine kavuşacağı ürkünç saate ihtiyaten ayarlanmalıydı ve her şey hep bu biçimde sürmeliydi ve hep iki aç köpek ve yörenin iki yoksul insanı elde bulundurulmalıydı, yörenin birinci yoksul insanı yaşadığı süre boyunca, tanımlandığı biçimde iki aç köpeğe bakıp gözetmesi için, öteki de sırası geldiğinde soluk alıp verdiği sürece aynı biçimde davranması için ve her

şey hep böylece sürmeliydi ve büyük bir talihsizlik sonucunda iki aç köpekten biri ya da her iki aç köpek de sahiplerinden çok yaşamayıp onun hemen ardından öteki dünyayı boylarlar diye bir üçüncü, dördüncü, beşinci, hatta bir altıncı aç köpek edinilip, giderleri Bay Knott'ça karşılanmak üzere aç durumda ve uygun bir yerde gerektiği gibi bakılmalıydı ya da daha iyisi, giderleri Bay Knott'ça karşılanmak üzere güzel manzaralı bir yerde, istenen her an iyi soylu ve iyi eğitilmiş aç bir köpeğin alınıp çalışmaya konabileceği bir köpek çiftliği ya da köpekevi kurulmalıydı ve yörenin ikinci fakir genç köpekçisinin atalarına ilk köpekçiyle aynı anda, hatta ilkinden önce kavuşması yolundaki küçük olasılığa karşı da -hergün çok şaşırtıcı şeyler olmuyor mu dünyamızda?- tanımlanan biçimde yörede bir üçüncü, dördüncü, beşinci, hatta bir altıncı genç, biçare ve köpeksiz adam, hatta kadın aranıp bulunmalı ve güzel sözlerle ve arada sırada verilen bahşişlerle ve eski giysilerle Bay Knott'un hizmetine sımsıkı bağlanmalıydı ya da daha iyisi yörede, olasıysa bir ana-baba ve on ya da on beş çocuk ve torundan oluşan ve doğdukları yere tutkuyla bağlı, geçim sıkıntısı çeken, uygun özellikte, geniş bir aile aranıp bulunmalı ve başlangıçta abartıya kaçmadan ödenecek dolgun bir peşinat ve aylık ödemelerle verilecek elli sterlinlik dolgun bir yıllık ücret ve arada sırada yapılacak iki üç kuruşluk bağışlar ve bol giysiler ve en gerekli zamanlarda söylenecek sevgi dolu öğüt, yüreklendirme ve avuntu sözcükleriyle görevleri Bay Knott'un bıraktığı yemeği yemesi gereken köpek sorunuyla uzaktan yakından bağlantılı şeyler, yalnız ve yalnız bu şeyler olmak üzere Bay Knott'un hizmetinde, hep birlikte, çocukları ve çocuklarının çocuklarıyla kopmaz bir bütün oluşturmalıydılar ve Bay Knott'un yemediği yemeklerin tüketimi için bir aç köpek hiç eksik olmasın diye Bay Knott'un kurduğu köpek çiftliğinin ya da köpekevinin yönetimi onların eline bırakılmalıydı, çünkü köpek çiftliği sorunu da köpek sorunuyla ilgiliydi. İşte aşağı yukarı Bay Knott'un yemeğini köpeğe verme sorunu böyle çözümlenmiştir diye uslamlıyordu Watt ve tabii başlangıçta bir süre için, birilerinin kafasında yalnızca bazen büzülen, bazen genleşen bir düşünce dokusu niteliği taşırken, kısa bir süre sonra büyüyüp serpilmekte gecikmemişti, çünkü düşünülebilen her yön-

de kilometreler boyu geniş ve biçare aileler yığınlaydı ve hep böyle olmuştu öyle ki herkesin görüp de hayranlık duyduğu gibi, tabii canlı, gerçek, aç, etten çok kemik taşıyan, ortalama büyüklükteki köpeğin, arkasında yörenin yoğun yoksulluğunun yadsınmaz bir örneğinin eşliğinde, bir saat dakikliğiyle Bay Knott'un arka kapısında her gece gözükmesi için ve yıllığın ödenmesi için ve arada sırada, en gereken zamanlarda yarım kuron ya da bir florin ya da bir şilin ya da altı pens ya da üç pens ya da bir peni ya da yarım peni bahşiş verilmesi için ya da eski püskü giysiler konusunda büyük bir birikimi olan Bay Knott'un bazen bir ceket, bazen bir yelek, bazen bir palto, bazen bir yağmurluk, bazen bir pantolon, bazen bir golf pantolon, bazen bir gömlek, bazen bir yün gömlek, bazen bir içdonu, bazen bir kombinezon, bazen bir pantolon askısı, bazen bir kemer, bazen bir yakalık, bazen bir kravat, bazen bir atkı, bazen bir kaşkol, bazen bir şapka, bazen bir kep, bazen bir kadın çorabı, bazen bir erkek çorabı, bazen bir bot, bazen bir iskarpin olmak üzere eski püsküllerinden armağanlar verilmesi için ve destekleyici sözler ve en çok gereksinim duyulan anlarda şefkat ve sevgi dolu davranışlar için ve köpek çiftliğinin ya da köpekevinin herkesi hayran bırakan bir gelişme ve büyüme göstermesi için çok zaman geçmesi gerekmedi.

Bu mutlu ailenin adı Lynch'ti ve Watt Bay Knott'un hizmetine girdiğinde Lynch ailesi aşağıdaki kişilerden oluşuyordu.

Dul, seksen beş yaşında, körbağırsağında tanılanamayan sürekli ağrılarla yatağa çivilenmiş Tom Lynch ve hayatta kalan üç oğlu, altmış beş yaşındaki, romatizmalarının kötürümleştirdiği Joe, altmış dört yaşındaki, ayyaş, kambur Jim ve attığı yanlış bir adımın yol açtığı düşme sonucu iki bacağını da yitirmesi nedeniyle devinilerinde büyük rahatsızlık çeken, altmış üç yaşındaki dul Bill ve hayatta kalan tek kızı, görme dışında tüm duyuları mükemmel çalışan altmış iki yaşındaki dul May Sharpe vardı. Sonra Joe'nun karısı, kızlık adı Doyly-Byrne olan, altmış beş yaşındaki, parkinson hastalığına yakalanmış, ama bunun dışında turp gibi sağlam Flo ve kızlık adı Sharpe olan Jim'in karısı, altmış dört yaşındaki, bedeni meçhul, sıkıntılı yaralarla kaplı; ama bunun dışında sağlığı yerinde Kate geliyordu. Sonra, ne yazık ki onu en ufak bir edimi

bile yapmaktan aciz kılan hezeyan nöbetleri ve küçükparmağını bile kımıldatmaktan alıkoyan depresyon nöbetlerine kapılan Joe'nun oğlu, kırk bir yaşındaki Tom ve inmenin bir Tanrı lütfuyla dizlerinden yukarısını ve belinden aşağısını etkilemediği Bill'in oğlu Sam ve söylemeye dilimizin varmadığı utanç verici, acı bir kalıtımsal bir hastalığın hem tinsel hem de bedensel olarak son derece yıprattığı May'in evde kalmış, otuz dokuz yaşındaki kızı Ann ve Jim'in otuz sekiz yaşındaki kıt zekâlı oğlu Jim ve otuz yedi yaşlarındaki, ayaklarında çoraplarıyla boy ölçeğinde bir metre on santim, tartıda anadan doğma, kemikleri ve kaslarıyla otuz dört kilo çeken ve aralarındaki benzerliğin her anlamda, onları tanıyanların ve sevenlerin bile (sayıları kabarıktı bunların) sık sık Art'a Art demek isterken Con, Con'a Con demek isterken Art, daha az sık olmamak kaydıyla Art'a Art demek isterken Art, Con'a Con demek isterken Con dedikleri, birbirinden ayırt etmenin olanaksız olduğu ikizler Art ve Con vardı. Sonra Tom'un genç karısı kızlık adı Sharpe olan, kırk bir yaşındaki, ayda bir tutan sara nöbeti nedeniyle eviçi ve evdışı etkinliklerinde büyük zorluklar çeken ve bu nöbetler sırasında ağzı köpükler içinde mutfağın döşemesine, avlunun taşlarına ya da sebze evleklerine ya da nehir kıyısına yığılan ve kendini şu ya da bu biçimde yaralamayı hiç ihmal etmeyen ve bunun sonucunda her ay yatağa düşüp iyileşene değin orada kalan May ve Sam'ın karısı, kızlık adı Sharpe olan otuz sekiz yaşındaki, Sam'a yirmi yıllık bir süre içinde dört tanesi sağ kalan on dokuz çocuk doğurması nedeniyle diriden çok ölüye benzemek bahtını kazanmış ve yine gebe kalmış Liz ve sonra anımsanacağı gibi kıt zekâlı olan zavallı Jack'ın karısı, kızlık adı Sharpe olan, otuz sekiz yaşındaki kıt göğüslü Lil geliyordu. Bir sonraki kuşağa geçersek Tom'un oğlu yirmi yaşındaki, öteki anormallikleri arasında

?

sayabileceğimiz Simon ve Simon'un amcasının kızı, genç kuzini, karısı, on dokuz yaşındaki, kuşkusuz kemik veremi nedeniyle topallayan bir bacağı ve çırpıya dönmüş iki koluyla güzelliği ve ya-

rarlığı son derece azalmış Ann ve sırasıyla on sekiz ve on yedi yaşlarındaki dünyaya sırasıyla kör ve topal geldiklerinden, sırasıyla Kör Bill ve Topal Mat diye adlandırılan, Sam'ın hayatta kalan iki çocuğu Bill ve Matt ve hemofili[1] olmasının dışında güzel bir kız olan, yirmi bir yaşındaki, Sam'ın öteki evli kızı Kate ve genç kocası ve kuzeni, Jack amcasının oğlu, yirmi bir yaşındaki, diri ve şen şakraklığına karşın o da hemofili olan Sean, sonra on beş yaşındaki, ailenin temel direği ve geçim kaynağı durumundaki, gece aileyi rahatsız etmemek için iki pens ya da üç pens ya da dört pens ya da bazen beş pense ya da hiçbiri olmazsa bir şişe bira karşılığı bile müşteri kabul edip, gündüzleri uyuyan Frank'ın kızı Bridie, sonra on dört yaşındaki, kimilerinin kıt zekâlılığı nedeniyle babasına ötekilerin kıt göğüslülüğü nedeniyle annesine kimilerinin alkollü içkilere düşkünlüğü nedeniyle büyükbabası Jim'e bazılarının kuyrukkemiğinin güzelliğine gölge düşüren tabak büyüklüğündeki nemli egzama yarası nedeniyle babaannesi Kate'e ve kimilerinin de midesini hırpalayan kramplar nedeniyle büyükbabasının babası Tom'a çektiğini söylediği Jack'ın öteki oğlu Tom vardı. Daha sonra, yükselen kuşağa geçersek sırasıyla dört ve beş yaşlarındaki Sean'ın iki küçük kızı Rose ve Cerise geliyordu ve bu suçsuz küçük yavrular babaları ve anneleri gibi hemofiliydi ve Sean'ın açısından, kendisinin ne olduğunu bildiğinden ve Kate'in ne olduğunu bildiğinden, Kate'in gebe kalıp, Rose'u dünyaya getirmesi için Kate'e yaptığı çok çirkindi doğrusu, kadının açısından da adama yaptığına izin vermesi çok çirkindi ve yine Sean'ın açısından bakarsak kendisinin ne olduğunu bildiğinden ve Kate'in ne olduğunu ve de şu anda Rose'un ne olduğunu bilmiş olduğundan Kate'in yeniden gebe kalıp Cerise'i dünyaya getirmesi için Kate'e yeniden yaptığı çok çirkindi doğrusu, kadının açısından da adamın yaptığına izin vermesi çok çirkindi ve sonra sırasıyla dört ve üç yaşında olan Simon'un iki küçük oğlu Pat ve Larry vardı ve küçük Pat kürdandan farksız kol ve bacakları ve top kadar kocaman kafası ve başka bir top kadar kocaman karnıyla bir raşitikti ve küçük Larry de öyleydi, adları ve yaşlarının küçük farklılığını bir ta-

1 Hemofili aynen prostat gibi tamamen erkeklere özgü bir hastalıktır, ama bu yapıtta değil.

rafa bırakırsak küçük Pat ile küçük Larry arasındaki tek ayrılık küçük Larry'nin bacaklarının küçük Pat'ın bacaklarından daha çok kürdana benzemesi ve küçük Pat'ın kollarının küçük Larry'nin kollarından daha çok kürdana benzemesi ve küçük Larry'nin karnının küçük Pat'ın karnından daha az bir topa benzemesi ve küçük Pat'ın kafasının küçük Larry'nin kafasından daha az bir topa benzemesiydi.

Beş nesil, yirmi sekiz canlı, dokuz yüz seksen yıl, işte Watt Bay Knott'un hizmetine girdiğinde Lynch ailesinin onurlu bilançosu böyleydi.[1]

Sonra bir an geçti ve her şey değişti. Ölüm olmadı, hayır, ilgisi yok. Doğum da olmadı, bunun da ilgisi yok. Ama yeniden soluk alıp verdi hepsi, yirmi sekizi, huh, huh ve her şey değişti.

Aynen sıvı olsun, katı olsun, deniz, göl, buz, ova, bataklık, yamaç ya da benzeri doğal bir alanın güneşle gizlenmesi, gözler önüne serilmesi gibi.

Eğer hiçbiri ölmezse, hiç kimse doğmazsa, şanlı bin yıl sayısına kadar yirmi bölü yirmi sekiz eşittir beş bölü yedi çarpı on iki eşittir altmış bölü yedi eşittir yaklaşık sekiz buçuk aylık bir süre içinde değişme sürdü de sürdü.

Eğer hepsi sağ kalsaydı, canlılar sağ kalsaydı, henüz doğmamışlar sağ kalsaydı.

Watt'ın Bay Knott'un hizmetine girmesinden itibaren sekiz buçuk ay içinde.

Ama hepsi sağ kalmadı.

Çünkü Watt Bay Knott'un evine geleli dört ay geçmemişti ki Sam'ın karısı Liz sancılandı ve yirminci çocuğunu, kestirileceği gibi büyük bir kolaylıkla dünyaya fırlattı ve onu tanıyanları (sayıları hayli kabarıktı) doğasına hiç uymayan, yüzündeki alışılmadık sağlık ifadesi ve pürneşe oluşuyla (yıllardır canlıdan çok ölü görünümündeydi çünkü) ve yaşından ve kansız bedenindeki umulmayacak muazzam bolluktaki sütüyle birkaç gün boyunca hoş bir şaşkınlığa sürükledi; görüldüğü kadarıyla büyük bir mutluluk ve zevkle emzirdi çocuğunu, sonra beş ya da altı, belki de yedi gün

1 Bu rakamlar yanlış olduğundan, bundan çıkarsanan hesaplar da hepten hatalıdır.

geçti böylece, birden havası sönüverdi ve böyle bir şeyi hiç ummayan kocası Sam'ın, çocukları Kör Bill ve Topal Mat'ın, evli kızları Kate ve Ann'ın, kocaları Sean ve Simon'un, yeğeni Bridie ve Tom'un, kızları Mag ve Lil'in, kayınbiraderleri Tom ve Jack'ın, kuzenleri Ann, Art ve Con'un, eltileri May ve Mag'in, teyzesi Kate'in, büyükamcaları Joe ve Jim'in, kayınpederi Bill'in, ve kayınpederinin babası Tom'un şaşkın bakışları arasında gittikçe eriyerek sonunda hakkın rahmetine kavuştu.

Bu kayıp; kırk yıllık Liz'in kaybı, Lynch ailesi için büyük bir kayıptı.

Çünkü yalnızca bir eş, bir anne, bir kayınvalide, bir teyze, bir kızkardeş, bir yenge, bir kuzen, bir baldız, bir yeğen, bir gelin, bir küçük gelin değil, tabii kayınpederinin babasından, kayınpederinden, üvey amcalarından, teyzesinden, üvey teyzelerinden, kuzenlerinden, kayınbiraderlerinden, kızkardeşlerinden, erkek ve kız yeğeninden, damadından, kızlarından, oğullarından, kocasından ve tabii dört küçük torunundan -başlarına gelen feci olaya karşın, çok küçük olduklarından yaşlarının toplamı on altıyı bile bulmadığı için, durumun ayırdına varamayıp bir merak duygusu dışında hiçbir duygu belirtisi göstermemişlerdi- doğanın söküp kopardığı geriye dönüşsüz giden bir büyükanneydi de; ama Lynch'lerin de bin yılı, aşağı yukarı bir buçuk yıl ertelenmişti, tabii hepsinin bu süre boyunca sağ kalacaklarını varsayarsak ve Liz'in ölümünden itibaren hesaplarsak Liz ailenin öteki üyeleriyle birlikte yaşamını sürdürebilseydi eğer, yalnızca beş ay yerine, kabaca iki yılı bulacaktı beklenen süre; hatta beş ya da altı gün erken de olabilirdi eğer çocuk da sağ kalabilseydi; çocuk sağ kaldı kalmasına da annesinin canı pahasına oldu bu, öyle ki tüm ailenin büyük bir şevkle ulaşmaya çalıştığı amaç, en azından on dokuz dolu dolu ay geri kalmıştı sonuçta, eğer hepsinin bu süre içinde sağ kaldığını varsayarsak.

Ama tüm ötekiler sağ kalmadı bu süre içinde.

Çünkü Liz'in ölümünün üzerinden iki ay geçmemişti ki ailenin şaşkın bakışları altında Ann odasının gizliliğine sığınarak önce kıpır kıpır bir oğlan çocuğu, sonra aşağı yukarı aynı kıpır kıpırlıkta güzel bir kız çocuğu dünyaya getirdi; uzun süre güzel kalmasalar

da kıpır kıpır olmayı uzun süre sürdüremeseler de doğduklarında gerçekten de yadsınmaz biçimde güzel ve inanılmaz biçimde oynaktılar.

Böylece Lynch ailesinin toplam can sayısı otuzu buluyor ve tüm gözlerin çevrili olduğu mutlu gün de hemen hemen yirmi dört gün yaklaşıyordu, tabii hepsinin bu arada sağ kaldığını varsayarsak.

Şimdi her tarafta açıkça sorulmaya başlanan soru şuydu, Ann'a bu şeyi kim yapmıştı ya da Ann tarafından yapılmaya aklı çelinmişti? Çünkü Ann hiçbir biçimde çekici bir kadın sayılamazdı ve çekmiş olduğu acı hastalık yalnız aile çevresinde değil, ama çevrede, her yönde, kilometreler boyunca herkesçe biliniyordu. Birçok ad açık açık sayıldı bu konuda.

Bazıları, uçkuruna düşkünlüğü yalnızca aile çevresinde değil, komşu yörelerde de dillere destan olan ve tekerlekli, sakat iskemlesini bir yerden ötekine iterek bir buluşmadan ötekine dolaşan, kimileri genç ve çekici, ötekileri genç ve itici, ötekileri de çekici ama genç olmayan, ötekileri de ne genç ne çekici olan ve Sam'ın girişimlerinin sonucu, bazıları da hamile kalıp dünyaya bir oğlan ya da bir kız ya da iki oğlan ya da iki kız ya da bir oğlan bir kız getiren -çünkü Sam üçüz doğurtmayı başaramamıştı ve üçüz doğurtamaması onun zayıf noktasıydı- bazıları da gebe kalıp çocuk doğurmamış olan, kimilerinin de bu pek işitilmiş bir şey olmasa da gebe kalmamış olan, evet Sam'ın girişimine karşın gebe kalmamış olan dul kadınlarla, evli kadınlarla, bekâr kadınlarla geniş çaplı yerel zina etkinliklerinde bulunduğunu, kendisinin de gizlemediği kuzeni Sam diyorlardı. Bu nedenle kendisine sitem edildiğinde Sam büyük bir hazırcevaplıkla, belinden yukarı ve dizlerinden aşağısı inmeli olduğu için, iyi bir et ve sebze yemeğini mideye indirdikten sonra, dışarı çıkıp tekerlekli iskemlesiyle akşam yemeği için ve dönme vakti gelene değin zina yapmaktan başka hayatta amacı, ilgisi ve sevinci olmadığını belirtiyordu; o saatten sonra karısının hizmetindeydi. Ama o ana değin, bilindiği kadarıyla, Liz'i kendi çatısı altında ya da daha doğrusu bazı kötü niyetliler kuzenleri Art ve Con'un babası olduğu yolunda imada bu-

lunsalar da bu çatının barındırdığı kadınlardan biriyle hiç aldatmamıştı.

Ötekiler de bunu kuzeni Tom'un hezeyan ya da depresyon nöbetlerinden birinde, Ann'a yaptığını söylüyordu. Ama, buna Tom'un bir hezeyan nöbeti boyunca en ufak bir eylemde bulunamadığı ve bir depresyon nöbetinde küçükparmağını bile kıpırdatamadığı gerekçesiyle karşı çıkanlara anında, burada söz konusu olan eylemin ve kıpırdayışın Tom'un nöbetlerinin kendisini gerçekleştirmekten alıkoyduğu eylem ve kıpırdayışlar değil, ama başka bir eylem, başka bir kıpırdayış olduğu, söz konusu engellemenin bedensel bir engelleme değil, ama ahlâkî ya da estetik bir engelleme olduğu ve Tom'un hastalığının yol açtığı yetisizliği, bir yandan pişen çaya ya da yemeğe göz kulak olmak gibi bedenindeki güçten en ufak bir enerji harcamayı gerektirmeyen işleri yerine getirmek, öte yandan da ayakta durma, oturma ya da çekiç ya da makas gibi bir aleti ya da bir faraş ya da bir kova gibi kap kacağı bir eliyle ya da ayağıyla yakalamak örneklerinde görüldüğü üzere saltık bir olanaksızlık değil; ama yapılacak görevin ya da gerçekleştirilecek edimin doğasıyla ilişkili bir şey olduğu yanıtı veriliyordu. Bu kuramı desteklemek için de hayasızca, Tom'un pişen çaya ya da yemeğe değil de gece için süslenen yeğeni Bridie'ye göz kulak olması istense, ne kadar büyük olsa da hiçbir depresyon nöbetinin bunu engelleyemeyeceğini ve bir tirbuşon ve bir şişe İngiliz birasının yanında hezeyan nöbetinin dağılmasının dikkat çekici bir hızla olduğunu ekliyorlardı. Çünkü çekici bir görünüme sahip olmasa da hastalığının çürüttüğü Ann'ın hem ev içinde hem ev dışında hayranları vardı. Ann'ın çekiciliğinin ve kışkırtıcılığının Bridie'ninkiyle ya da bir şişe İngiliz birasıyla kıyaslanamayacağını belirterek karşı çıkanlara da Tom'un bu şeyi bir depresyon nöbetinde ya da bir hezeyan nöbetinde yapmadıysa bir depresyon nöbetiyle bir hezeyan nöbeti arasında ya da bir hezeyan nöbetiyle başka bir hezeyan nöbeti arasında yaptığı karşılığı veriliyordu. Çünkü ne derlerse desinler, Tom'un depresyon ve hezeyan nöbetleri düzenli olarak izlemezdi birbirini, Tom sık sık bir depresyon nöbetinden çıkar ve kısa bir süre içinde bir başkasına yakalanırdı ve çoğu kez bir hezeyan nöbetinden kurtulduğu an-

da bir başkasının pençesine düşerdi ve bu kısa aralıklarda Tom bazen çok çok tuhaflaşır ve ne yaptığını bilmeyen biri gibi davranırdı.

Bazıları da hatırlanacağı gibi kıt zekâlı amcası Jack'ın yaptığını söylüyordu. Ve bu fikri paylaşanlar paylaşmayanlara Jack'ın yalnızca kıt zekâlı biri olmadığını, ama aynı zamanda kıt göğüslü biriyle evli olduğunu da göz önünde bulundurmalarını rica ediyordu, oysa Ann'ın başka tarafları için ne denirse densin kıt göğüslü biri asla denemezdi ona, çünkü Ann'ın göz kamaştırıcı, beyaz, dolgun ve taş gibi göğüsleri olduğu herkesin malumuydu ve kıt zekâlı biri olan ve kıt göğüslü bir kadınla birlikte yaşayan Jack gibi bir adamın usunda Ann'ın bu göz kamaştırıcı, apak, dopdolgun ve taş gibi organının giderek hep daha büyümesi, hep daha aklaşması, hep daha dolgunlaşması ve hep daha taşlaşması ve ne aklık ne dolgunluk ne de taş gibilikten en ufak bir iz taşımayıp, her şeyin gri, hatta yeşile, zayıflığa ve pörsümüşlüğe dönüştüğü Ann'ın öteki taraflarının (sayıca kabarıktı bunlar) bütünüyle kaybolmasından daha doğal ne olabilirdi?

Bu konuda sayılan öteki adlar Ann'ın dayıları Joe, Bill ve Jim ve yeğenleri Kör Bill ve Topal Mat, Sean ve Simon'du.

Ann'a bu kazayı yaptıran kişinin yakınlarından biri olmaktan çok bir yabancı olduğu düşüncesi birçoklarınca olası gözüküyor ve açıkça birçok yabancının adı sayılıyordu bu konuyla ilgili.

Sonra dört ay geçti, kış kazasızca atlatılmış gözüküyor ve bazıları şimdiden baharın kokusunu duyuyordu ki Joe, Bill ve Jim kardeşler ya da yüz doksan üç yıllık görkemli toplam, bir hafta gibi kısacık bir süre içinde göçmüşlerine kavuştu; en büyükleri Joe bir pazartesi, bir yaş küçüğü Bill ertesi çarşamba, sırasıyla iki yaş ve bir yaş küçükleri Jim de ertesi cuma kavuştu sevdiklerine, yaşlı Tom'u oğulsuz, May ve Kate'i kocasız, May Sharpe'ı kardeşsiz, Tom, Jack, Art, Con ve Sam'ı babasız, Mag ve Lil'i kayınpedersiz, Ann'ı amcasız, Simon, Ann, Bridie, Tom, Sean, Kate, Bill, Mat ve müteveffa Liz'in Sam'dan olan çocuğunu büyükbabasız, Rose, Cerise, Pat ve Larry'ı de büyükdedesiz bırakarak.

Bu, Lynch'lerin tutkuyla baktığı, özlenen günün, heveslerini kursaklarında bırakarak aşağı yukarı on yedi yıl gecikmesine yani

her türlü beklentiyi umutların ötesine taşımasına neden olmuştu. Çünkü örneğin yaşlı Tom, günden güne eriyor ve "Neden üç çocuğumu aldın da beni onca acımla bıraktın" diye haykırıp duruyordu; üçünün de bütün acıları toplansa, körbağırsağındaki dinmek bilmeyen korkunç azabın zerresine erişemeyecek çocukları esirgenip kendisinin canı alınması fikrini savunduğu anlaşılıyordu bu sözlerden ve ailenin birçok üyesi de gözler önünde günden güne eriyor ve daha uzun bir süre yaşamaları beklenmiyordu.

Bu şeyi Ann'a yapmış olan dayısı Joe'ydu diyenler, dayısı Bill'di diyenler ve dayısı Jim'di diyenler söylediklerine pişman olmuşlardı, çünkü sevdiklerine kavuşmadan önce üçü de günahlarını itiraf etmişlerdi ve papaz ailenin kadim ve yakın bir dostuydu. Ve kardeşlerin cesetlerinden bir ses bulutu yükseldi, önce bir süre dalgalandı, sonra canlılar üzerinde biri şunun, biri ötekilerin üzerine kondu, bütün canlıların bir sesi olana, bu sesler bir dinginliğe ulaşana değin. Aynı fikirde olanlardan çoğu şimdi farklı düşüncelerdeydi ve farklı düşüncelerde olanlardan çoğu aynı fikirdeydi şimdi, aynı fikirdekilerden bazıları hâlâ aynı fikirde olsalar ve aynı düşünceyi paylaşmayanların bazıları da hâlâ aynı düşünceyi paylaşmasalar da. Ve böylece yeni dostluklar ve yeni düşmanlıklar oluşuyor, eski dostluklar ve eski düşmanlıklar da sürüp gidiyordu. Ve her şey bir uyuşum, anlaşmazlık, dostluk ve düşmanlıktı, eskisi gibi, yalnızca dağılım farklıydı. Lehte ya da aleyhte konuşmayan, tek bir ses bulamazdınız, hayır. Her şey bir karşı çıkıştı, buna verilen bir yanıttı, yanıt ve karşı çıkıştı, eskisi gibi, yalnızca başka başka ağızlarda. Birçoğu hep söylediklerini söylemeyi sürdürmediler mi yani, elbette. Ama birçoğu da aynı şeyleri söylemiyorlardı artık. Bunun nedeni belki de şuydu; Jim'in, Bill'in ve Joe'nun hakkında konuşmuş olanların hepsi, şimdi Joe'nun, Bill'in ve Jim'in ölümüyle yalnız aynı şeyi sürdürmenin olanaksızlığıyla değil, ama başka şeyler bulma zorunluluğuyla da karşı karşıya kalıyordu, çünkü Bill, Joe ve Jim, ne kadar aptal olsalar da eğer bu şeyi yaptılarsa, Ann'a yaptıkları şeyi papaza itiraf etmeden kendilerini ölümün pençesinde bırakacak kadar da aptal değildiler. Jim'in, Joe'nun ve Bill'in hakkında bu şeyi Ann'a yapmış olmadıkları dışında hiçbir şey söylemeyenler, yani Joe'nun,

Jim'in ve Bill'in ölümüyle bu konuda, hep söylemiş olduklarını söylemeyi sürdürme olanaksızlığıyla karşı karşıya kalmayanların çoğu şimdi bu konuşulanları duyunca, ötekiler kendileri hakkında yine atıp tutabilsin ve kendileri de Jim'in, Joe'nun ve Bill'in ölümlerinden önce kardeşlerin hakkında hep atıp tutmuş olan bu kişiler hakkında atıp tutabilsinler diye bu konuda söylemiş olduklarından dönüyor ve bambaşka şeyler söylemeye başlıyorlardı. Çünkü tuhaf, ama görünüşte doğru olan şey şu ki konuşanlar daha çok bir şeyin lehinde konuşmaktansa aleyhinde konuşmayı yeğler, bunun nedeni belki de sesin fikir birliğine varılmışken karşıt düşünceler taşındığı zamanki kadar yükseltilememesidir.

Watt bu önemsiz konuyu, köpeğin yemek konusunu ikiz cüceler Art ve Con'un akşamları, arada sırada ağızlarından kaçırdıkları sözlerden yola çıkarak kurdu. Çünkü kaditi çıkmış köpeği her akşam kapıya getiren onlardı. On iki yaşından beri, yani çeyrek yüzyıldır bu işi yapıyorlardı ve Watt Bay Knott'un evinde kaldığı süre içinde, daha doğrusu zemin katta kaldığı süre içinde de aynı şeyi yapacaklardı, çünkü Watt birinci kata geçtiğinde zemin katla ilişkisi koptu ve artık ne köpeği ne de onu getirenleri gördü. Ama elbette hâlâ, her akşam dokuzda Bay Knott'un arka kapısına, Watt orada tanıklık etmek için bulunmasa bile Art ve Con'du köpeği getirenler. Kendilerini tamamen işlerine adamış, iki güçlü, küçük delikanlıydı onlar.

Watt, Bay Knott'un yanına girdiğinde hizmetteki köpek Art ve Con'un yirmi beş yılda kullandığı altıncı köpekti.

Bay Knott'dan arada sırada kalan artıkların verildiği köpekler genelde uzun ömürlü olmuyorlardı. Çok doğaldı bu. Çünkü Bay Knott'un arka kapısının eşiğinde zaman zaman yediklerinin dışında hiçbir şey verilmiyordu köpeğe. Çünkü Bay Knott'un arada sırada verdiği yiyeceklerden başka yiyecek verilse, sıra Bay Knott'un yemeğine geldiğinde iştahı kaçabilirdi köpeğin. Çünkü sabah Art ve Con, Bay Knott'un arka kapısının eşiğinde akşam köpekleri için, ancak tamamen aç köpeğin hakkından gelebileceği, ağzına kadar dolu bir tencere yemeğin beklemediğinden emin olamazlardı. Ve görevleri de bu olasılığa karşı hep hazırlıklı olmaktı.

Ve buna Bay Knott'un yemeğinin bir köpek için fazlasıyla zengin ve azdırıcı olduğunu ekleyin.

Ve buna köpeğin zincirinden nadiren çözüldüğünü ve her türlü bedensel etkinlikten yoksun kaldığını ekleyin. Ama kaçınılmaz bir şeydi bu. Çünkü köpek dilediğince çevrede koşabilsin diye özgür bırakılsaydı, o zaman, atkakası ve yığınla pis şey yer, böylece büsbütün bozardı iştahını ya da daha kötüsü, iştahı, geri dönmemek üzere kaçardı.

Watt Bay Knott'un yanına girdiğinde kullanılan köpeğin adı Kate'di. Kate hiç de güzel bir köpek sayılmazdı. Farelere karşı duyduğu sevecenlik yüzünden köpeklere önyargılı davranan Watt hiç Kate kadar kendine itici gelen bir köpek görmemişti yaşamında. İri değildi, ama küçük bir köpek de sayılmazdı. Orta büyüklükte, tiksinç görünümlü bir köpekti. Sanılacağı gibi kısa bir süre önce dul kalan Jim'in Kate'inin anısına değil, ama bir başka Kate'in, Joe'nun karısı May'in bir tür kuzeni olan, o da kısa bir süre önce dul kalan bir Katie Byrne'in anısına konmuştu bu ad, bu Kate Byrne Art ile Con'un pek sevip saydıkları biriydi ve evi ziyarete geldiğinde onlara hep, çiğnemeleri için bir tomar tütün getirirdi ve Art ve Con tütünü tomarlarla çiğnemesini çok sever ve ne kadar çiğneseler doyamazlardı keyifle tütün çiğnemeye.

Kate, Watt hâlâ zemin kattayken öldü ve yerine Cis adında bir köpek alındı. Watt köpeğin adının kimin anısına konduğunu bilmiyordu. Çalıştığı yerden çıkıp da bilgilenseydi, Con ya da Art, Kate'in adının akrabanız Katie Byrne'in anısına koyulduğunu biliyorum, peki Cis'in adı kimin anısına koyuldu deseydi, o zaman öğrenmek için onca yanıp tutuştuğu bilgilere sahip olabilirdi belki de. Ama Watt'ın bilgi peşinde koşmak için yapabileceklerinin de sınırları vardı. Öyle zamanlar oluyordu ki bu adın, özellikle de belli buyruklarla birleştiğinde Art ve Con'un üzerinde uyandırdığı etkiyi gözlemleyerek dostlarından birinin adı, çok yakın ve sevgili dostlarından birinin adı olduğuna, bu sevgili ve yakın dostun onuruna köpeğe başka bir ad yerine Cis adını verdiklerine inanası geliyordu. Ama bu yalnızca bir tahmindi ve başka zamanlarda da Watt köpeğin adının, yaşayan Cis adlı bir kişiyle ilgisinin olmadığını düşünüyordu ve Cis adının yalnızca köpeğin kendisinin ve

başkalarının yararına, onu bütün başka köpeklerden ayırt edebilmek için koyulduğuna inanıyordu ve Cis de herhangi bir ad kadar güzeldi, hatta birçok addan daha güzeldi.

Cis Watt birinci kata çıkmak için zemin katı terk ettiğinde hâlâ yaşıyordu. Bu dişi köpeğe ve cücelere daha sonra ne oldu, Watt'ın hiç fikri yoktu bu konuda. Çünkü Watt bir kere birinci kata çıkıp da zemin katı gözden yitirdiğinde, zemin kata duyduğu bütün ilgiyi de yitirmişti. Watt'ın, zemin katı gözden yitirdiğinde, bu kata duyduğu ilgiyi de yitirmesi aslında mutlu bir rastlantı sayılmaz mıydı?

Art ve Con'u, akşamları köpekle geçtiklerinde karşılamak ve köpek için yiyecek bir şeyler bulunduğunda da köpeğin yemeği tek kırıntı kalmayana kadar yemesine tanıklık etmek Watt'ın görevleri arasındaydı. Ama Watt ilk birkaç haftadan sonra kendi isteğiyle yakasını aniden sıyırdı bu işten. Ve bu andan itibaren köpek için yiyecek bir şeyler olduğunda, bunu köpeğin tabağında, kapının eşiğine, dışarı bırakıyor ve en karanlık gecede bile kapının eşiği karanlıkta kalmasın diye koridorun penceresinde bir ışık yakıyordu ve köpeğin tabağı için küçük kancalarla sağlamca tabağın kenarlarına tutturularak kapanan küçük bir kapakla bir düzenek oluşturmuştu. Ve sonunda Art ve Con kapı eşiğinde kendilerini köpeğin tabağı beklemediğinde Kate ya da Cis için yiyecek bir şey bulunmadığını anladılar. Kapıyı vurup soru sormalarına gerek yoktu, boş kapı eşiği yeterliydi. Hatta, sonunda koridor penceresinde ışık olmadığı geceler köpek için yiyecek bir şey bulunmadığını bile anladılar. Ve sonunda akşamları koridor penceresini görebilecekleri yerden daha ileri gitmemeyi, sonra da yalnızca pencerede ışık varsa ilerlemeyi, ışık yoksa daha ileri gitmeden uzaklaşmayı öğrendiler. Bunun ne yazık ki Art ve Con'a pratik bir yararı dokunmuyordu, çünkü çalılıkların köşesinden dönüldü mü tam arka kapıya çıkılıyor ve insan arka kapının bitişiğine varmadıkça koridor penceresini göremiyordu; buraya gelindiğinde de pencereye öylesine yaklaşılmış oluyordu ki insan istese bastonuyla pencereye dokunabilirdi. Ama Art ve Con zaman geçtikçe on on beş adımlık mesafeden koridor penceresinde ışık yanıp yanmadığını öğrenmişlerdi. Çünkü ışık köşe tarafından gizlense de kori-

dorun penceresinden sızıyor ve havada bir aydınlık oluşturuyordu, özellikle de karanlık gecelerde, on ya da on beş adımlık bir mesafeden görülmesi güç bir aydınlık. Bunun sonucunda, Art ve Con'un tüm yapması gereken şey, bulutsuz gecelerde, iki yanı ağaçlı yol boyunca ışığın, yanıyorsa, havada soluk bir parıltı, zayıf bir parıltı olarak görülebileceği yere varıncaya değin biraz ilerlemek ve sonra da duruma göre arka kapıya doğru yol almak ya da geriye dönüp kapının yolunu tutmaktı. Tabii, yaz boyunca, yalnızca boş ya da köpeğin tabağıyla dolu kapı eşiği Art'a Con'a, Kate'e ya da Cis'e köpek için bir şeyler olup olmadığını anlatabilirdi. Çünkü yaz boyunca Watt köpek için yiyecek bir şeyler olduğunda koridor penceresine bir ışık koymuyordu, hayır, çünkü yaz boyunca kapı eşiği gece on otuza ya da on bire kadar karanlığa gömülmüyor; ama batıya bakan yüzüyle, batan yaz güneşinin ışıklarıyla pırıl pırıl parlıyordu. Ve bu koşullar altında koridor penceresine bir ışık koymak, boşu boşuna gaz sarf etmek olurdu. Ama yılın dörtte üçünden fazla süre boyunca Art ve Con'un görevi, Watt'ın köpek yemek yerken başında durmaması ve alması gereken tedbirleri umursamaması nedeniyle büyük ölçüde hafiflemiş bulunuyordu. Yani Watt, tabağı sekizden biraz sonra dışarı bırakıyor, gece için kapıları kilitlemeden ve merdivenlerden, bir geceden ötekine, hiç aynı gözükmeyen, ama bazen dik, bazen tatlı eğimli, bazen uzun, bazen kısa, bazen geniş, bazen dar, bazen tehlikeli, bazen tehlikesiz olan ve devinen gölgeler arasında, her akşam onu biraz geçtikten sonra tırmandığı merdivenlerden, adımlarını aydınlatmak için lambayı başının olabildiğince üstünde tutarak yatak odasına yatmaya çıkmadan önce, saat ona gelmeden içeri alıyor ve ertesi güne hazırlık olsun diye yıkıyordu.

Knott'un, affedersiniz Watt'ın, köpeğin Bay Knott'un artıklarını yemesini izlemeyi reddedişi hem Watt için hem de Bay Knott'un evi için korkutucu sonuçlara yol açabilirdi.

Watt böylesi bir şeyler bekliyordu. Bununla birlikte davrandığından farklı davranamazdı. Fareleri kendilerine fazlasıyla yediği köpeklere sevgi duymasa da davrandığından farklı davranamazdı, ister inanın, ister inanmayın. Bu durum nedeniyle hiçbir şey gelmedi Watt'ın başına, ama her şey görünürde önceki gibi

sürdü gitti. Watt cezalandırılmadı, bir yıldırım düşmedi kafasına ve Bay Knot'un evi varlığını dingin gün ve gecelerde alışılmış sakinliğiyle sürdürdü. Böylesine saygın bir gelenek ya da kurumun kurallarını ceza görmeksizin çiğnemesi Watt'ı fazlasıyla şaşırtıyordu. Ama bu durumdan bir davranış kuralı ya da söz dinlemezliğe bir yüreklendirme çıkartacak kadar da alık değildi, yo hayır, Watt her zaman kendisinden yapılmasını istenen şeyleri kurallar çerçevesinde yapmaktan yalnızca mutluluk duymuştu. Ve köpeğin yemeğine tanıklık etmek konusunda olduğu gibi kuralları çiğnemek zorunda kaldığında, bu çiğneyişi öylesine bir incelikle, öylesine önlemlere başvurarak yapıyordu ki bu bir çiğneyiş olmaktan çıkıyordu. Böylece bir ölçüde rahatlatıyordu kendini. Şu anda cezalandırılmamış olsa bile, hep cezasız kalmayacağı ve Bay Knott'un evinin gördüğü zarar hemen ortaya çıkmasa da, belki bir gün, bunun önce bir sıyrık, sonra da büyüyen, genişleyen ve bedeni kaplayan bir yara örneği anlaşılacağını düşünerek avutuyordu, usundaki tedirginliği ve şaşkınlığı.

Bilinmeyen nedenlerle Watt, belli bir süre, yalnızca Bay Knott'un yemeğe tenezzül etmediği günlerde, Bay Knott'un yemeğini yemek amacıyla bir hayli masraf altına girerek dünyaya getirilen ve beslenen bu köpek sorunuyla uğraştı, hatta iyice kafasını taktı, hatta gerekçelendirilmesi çok güç bir önem ve anlam iliştirmeye çabaladı. Başka türlü olsa bu konuyu böylesine uzun uzadıya ele alır mıydı? Düşüncesinde, köpeğin her gece ördüğü ilişkinin terimlerinden biri olarak köpekten Lynch ailesine geçmek zorunda kalmasaydı -ötekisi de tabii Bay Knott'un artıkları oluyor- böylesine uzun uzadıya durur muydu Lynch ailesinin üzerinde? Ama Lynch'lerden ya da Bay Knott'un artıklarından çok köpekti, bu kaygıları taşıdığı süre içinde Watt'ın kafasını meşgul eden. Ama Watt'ın bu kaygıları, bu türden öteki kaygılarıyla karşılaştırıldığında, çok uzun sürmedi. Ama sürdüğü kadarıyla da o devirde önemli sayılırdı. Ama bir kere Watt, bütün karmaşıklığıyla bu dizgenin işleyişini, yiyeceğin köpek için ve köpeğin yiyecek için nasıl ortaya çıkıp bir araya getirildiklerini kavradığında bu konu ilgisini çekmez oldu artık ve zihni göreceli bir rahatlığa kavuştu. Bu özel durumda Watt'ın söz konusu güçlerin gizini çözdü-

günü ya da ortaya koydukları biçimleri algıladığını ya da kendisi ya da Bay Knott konusunda en küçüğünden yararlı bir bilgi edindiğini bir an bile olsa düşündüğü söylenebilir mi, hayır, düşünmüyordu bunu. Ama azar azar bir karmaşayı sözcüklere dökmüş, başı için eski sözcüklerden bir yastık yapmıştı. Azar azar oldu bu, az zahmet çekmeden. Örneğin, cücelerin gözetiminde tabağından yiyen Kate; yapanın ve yapılan şeyin ne olduğunu, kimin ve neyin tarafından yapıldığını ve yavşanotu gibi toprağa bağlı olmayan; ama bir süre sonra gecenin içinde yok olan bu biçimlerin ne olduğunu anlamak için nasıl da çabalamış durmuştu.

Erskine zamanını merdivenlerden aşağı yukarı koşarak geçiriyordu. Merdivenleri, kalktığında gününe başlamak için bir kere inen ve gecesine başlamak için yatmaya bir kez çıkan Watt'ın aksine. Sabah yatak odasında ya da akşam mutfakta kendisine çok gerekli bir şey unuttuğu vakitler dışında. O zaman unuttuğu şey neyse, onu almak için elbette bir daha iniyor ya da bir daha çıkıyordu. Ama pek seyrekti bu. Çünkü, Watt, gün boyu, gece boyu olmazsa olmaz türünden ne unutabilirdi? Mendilini belki? Ama Watt hiç mendil kullanmazdı ki. Çöp torbasını mı? Hayır, aşağıya onca merdiveni yalnızca çöp torbasını almak için inmezdi. Hayır, açıkça söylemek gerekirse, Watt'ın gününün sürdüğü on dört ya da on beş saat ya da gecesinin sürdüğü on ya da dokuz saat boyunca yanından ayırmadan duramayacağı hiçbir şey yoktu. Ve bununla birlikte, arada sırada bir şey, ufak bir şey unutuyor ve günü içinde, gecesi içinde onsuz yapamayacağı için dönüp bu şeyi almak için merdivenlerden iniyor ya da çıkıyordu. Ama pek seyrekti böylesi. Ve çoğu kere bulunduğu yerde; gece ikinci kattaki küçük yatak odasında ve gündüz zemin katta, çoğunlukla mutfakta ya da görevinin sürüklediği başka yerlerde ya da bir aşağı bir yukarı dolaştığı bahçede ya da bir ağaçta ya da bir ağaca ya da çalılığa sırtını dayamış ya da bir bahçe bankında sakince duruyordu. Çünkü aşağıya inmeden önce aç mideyle her sabah ilk iş olarak yatağını toparlayıp odasını süpürdüğünde görevleri onu ne ilk kata ne de ikinci kata sürüklüyordu. Erskine ise zemin katta parmağını bile oynatmıyordu, tüm görevleri ilk kattaydı. Oysa Watt bu görevlerin tam olarak neleri içerdiğini bilmiyor ve bunu sormaya da

zahmet etmiyordu. Ama Watt'ın zemin kattaki görevleri onu dinginlik içinde zemin katta tutarken Erskine'in birinci kattaki görevleri Erskine'i dinginlik içinde birinci katta tutmuyor; ama sürekli olarak bir aşağı bir yukarı, ilk kattan ikinci kata ve anında ikinci kattan ilk kata aşağı ve anında ilk kattan aşağı zemin kata ve yeniden zemin kattan yukarı ilk kata, Watt'a anlamsız gelen bir telaş içinde merdivenlerde koşturup duruyordu; Watt, Erskine'in ilk kattaki görevlerinin neler olduğunu tamamen bilmediği ve sormaya da tiksinti duyduğu için şaşmamak gerekiyordu buna. Bundan Erskine'in vaktinin büyük bir kısmını birinci katta dinginlik içinde geçirmediğini mi çıkarsamak gerekiyor, hayır, ama merdivenlerde bir aşağı, bir yukarı ve bir yukarı bir aşağı koşuşturduğu süre Watt'a olağanüstü uzun görünüyordu. Ve bundan öte, Erskine'in yukarı koşturduğunda yeniden aşağı koşturmadan önce yukarıda kaldığı sürenin kısalığı ve aşağı koşturduğunda, yeniden yukarıya koşturmadan önce aşağıda kaldığı sürenin kısalığı ve tabii hep, ivedilikle geriye dönmekten başka bir kaygısı yokmuşçasına, hareketlerindeki çabukluğu da olağanüstü buluyordu. Ve sabahtan akşama kadar zemin kattan ayrılmayan Watt'ın nasıl olup da Erskine'in ikinci kata koşturduğunda, orada ne kadar zaman geçirdiğini bilebildiği sorulursa, şu yanıt verilebilirdi: Watt evin dibinde oturduğu yerden Erskine'in evin tepesine doğru merdivenlerden yukarı dörder dörder seğirttiğini ve sonra evin orta katına neredeyse bir solukta yeniden paldır küldür indiğini duyuyordu. Bunun da nedeni sesin mutfak bacasından aşağıya inmesiydi.

Watt bütün bunların anlamını açıkça araştırmaya zahmet etmiyordu, çünkü hepsi zamanı gelince, yani Erskine'in gideceği ve bir başkasının geleceği zaman kendisine açıklanacak diye düşünüyordu. Ama birbirinden oldukça aralıklarla ayrılmış kısa ve dağınık tümcelerle ya da tümce parçalarıyla, belki onu Bay Knott, aman Erskine çabuk geri dön, sallanma, çabuk geri dön, diyerek belki bir amaçla bazen aşağı, bazen yukarı gönderiyor, demeden de bir türlü rahatlayamıyordu. Ama hangi amaçla? Belki onu unuttuğu ve birden gereksinme duyduğu güzel bir kitap ya da bir parça pamuk ya da pelür kâğıt gibisinden bir şeyler alıp getirmesi

için yolluyordu. Ya da belki bir üst pencereden dışarısını denetleyip kimsenin gelmediğine ya da zemin katı denetleyip evi hiçbir tehlikenin tehdit etmediğine emin olmak içindi. Ama ben burada, zemin katta, tetikte değil miyim? Ama Bay Knott'un, benden daha uzun bir süredir burada bulunan Erskine'e duyduğu güven, burada Erskine kadar uzun süredir bulunmayan bana duyduğuna oranla daha çok olabilir. Bununla birlikte Bay Knott'un sürekli olarak şunu bunu istemesi ve Erskine'i bunların peşinde koşturup durması akla yakın gözükmüyor. Ama ben Bay Knott hakkında ne biliyorum? Hiç. Bana onun için en aykırı gözüken şey ve bana onun için en uygun gözüken şey, aslında onun için en uygun ve en aykırı şey olabilir, hiçbir şey bunun aksini kanıtlayamaz ya da Bay Knott'un Erskine'i bu biçimde aşağı yukarı koşturmasının nedeni, belki de birkaç saniye için de olsa ondan kurtulmaktı. Ya da belki, Erskine birinci kattan canı sıkılıp arada sırada, ikinci katın havasını soluklamak için yukarıya, sonra arada sırada zemin katın, hatta bahçenin havasını soluklamak için aşağıya koşmak zorunda kalıyordu, aynen bazı sularda, bazı balıkların, ortalama derinliklere katlanabilmek için kimi kez dalgaların düzeyine, kimi kez de okyanusun yatağına yükselip inmek zorunda olması gibi. Ama var mı böylesi balıklar? Evet artık böylesi balıklar var. Ama hangi anlamda sıkılması? Belki de kimbilir Bay Knott bir tür bunalım ya da baskı dalgaları ya da önce birini, sonra da ötekini yayıyor çevresine, kavranması olanaksız biçimde. Ama bu, benim Bay Knott ile ilgili kavrayışımla uyuşmuyor. Ama Bay Knott ile ilgili ne kavrayışım olabilir ki? Hiç.

Watt; Arsene, Walter, Vincent ve ötekilerin, o sırada Erskine'in geçirdiği aynı evreden geçmiş olup olmadıklarını ve zamanı geldiğinde Watt'ın da geçip geçmeyeceğini soruyordu kendine. Watt ne Arsene'in ne de kendisinin böyle davranabileceğini düşleyemiyordu kolayca. Ama Watt'ın kolayca düşleyemediği o kadar çok şey vardı ki.

Bazen geceleri Bay Knott, Erskine'in odasında çalan bir zile basardı ve o zaman Erskine kalkar ve aşağı inerdi. Watt bunu biliyordu, çünkü yattığı yataktan yakınında bir yerde zilin 'ding!' diye çaldığını ve Erskine'in kalkıp aşağıya indiğini duyuyordu. Zi-

lin sesini uyumadığı ya da yarım uyuduğu ya da uykusu hafif olduğu için duyuyordu. Çünkü yarım uyuyan birinin ya da uykusu hafif birinin yakınlarda çalan bir zil sesini duymaması görülmüş şey değil. Ya da yalnızca zil sesini değil, Erskine'in kalkışını ve aşağıya inişini de duyuyordu, ikisi de aynı şey değil mi? Çünkü zil çalmasa Erskine kalkıp aşağıya iner miydi? Hayır. Zil çalmadan da kocaman beyaz oturağına kakasını ya da çişini yapmak için kalkabilirdi. Ama zil çalmadan kalkıp aşağıya inmesi, hayır, bu olanak dışıydı. Başka zamanlarda Watt derin bir uykuya ya da tefekküre dalmışken, ya da öylesine dalmışken elbette zil çalabilir, Erskine kalkıp aşağıya inebilir ve Watt'ın ruhu duymayabilirdi; ama bunun önemi yoktu. Çünkü Watt bazı geceler Bay Knott'un bir zile bastığını ve o zaman Erskine'in kuşkusuz çağrıya uyarak kalkıp aşağıya indiğini kurallaştıracak kadar yeterince sık zilin çaldığını ve Erskine'in kalkıp aşağıya indiğini duymuştu. Çünkü evde Bay Knott'un ve Erskine'in ve Watt'ınkilerden başka zile basacak olan parmak ve başparmak var mıydı? Çünkü bir parmak ya da bir başparmak dışında neyle basılabilir zile? Bir burunla mı? Bir ayakparmağıyla mı? Bir topukla mı? Fırlak bir dişle mi? Bir dizle mi? Bir dirsekle mi? Ya da kemikli ya da etli başka bir çıkıntıyla mı? Kuşkusuz evet. Ama Bay Knott'a ait değilse kime ait olabilir bu organ? Watt bedeninin hiçbir parçasıyla bir zile basmamıştı, ahlâki olarak bundan kesinlikle emindi, çünkü odasında basabileceği bir zil yoktu. Kalkıp aşağıya, zilin bulunduğu yere inmiş olsa (zilin nerede olduğunu bilmiyordu) ve zile bassaydı, o zaman odasına ve yatağına dönüp de yattığı yerden zilin çaldığını duyacak kadar hafif bir uykuya dalabilir miydi? Meselenin aslı şu, Watt yatak odasından gelen ve kafasını bulandıran zil seslerini bir yana bırakırsak Bay Knott'un evinin herhangi bir yerinde ne bir zil gördü ne de bir zil sesi işitti. Zemin katta hiçbir zil bulunmuyordu, bundan emindi Watt ya da öylesine ustalıkla gizlenmişti ki ne duvarlarda ne kapı pervazlarında hiçbir ize rastlanmıyordu. Tabii koridorun birinde telefon vardı. Ama gece Erskine'in odasında çalan telefon değildi, Watt emindi bundan, ama bir zil, basit bir zil, üzerine basıldığında 'ding!' diye ses çıkaran ve sonra düğme bırakıldığı zaman susan türden basit, belki de beyaz

renkli elektrikli bir zildi. Aynı biçimde Erskine kendi odasında, hatta yattığı yerden basmış olsa, yatağından basmış olması gerekirdi, zil çalar çalmaz Erskine'in yatağından kalkarken çıkarmış olduğu gürültüden açıkça belliydi bu. Ama, Watt'ın odasının hiçbir yerinde hiçbir türden bir zilin bulunmadığını göz önünde bulundurursak Erskine'in odasında, yatağından basabileceği bir zilin olduğunu nasıl kabullenebiliriz? Hem Erskine'in odasında yatağından kalkmadan basabileceği bir zil olsa bile, Erskine zil çaldığında sıcak yatağından kalkıp hafif giysileri içinde, merdivenleri ineceğini bildiğine göre, buna basmakta ne yarar görebilirdi? Erskine yumuşacık yatağından kalkıp yarı çıplak merdivenlerden aşağı inmek istiyorsa, bunu bir zili çalmadan da yapamaz mıydı? Ya da Erskine usunu mu yitirmişti? Ve Watt'ın da bir parça aklından zoru yok muydu? Ve Bay Knott'un da kafası büsbütün sağlam mıydı yani? Üçü de bir parça tırlatmış sayılmaz mıydı?

Gece Erskine'in odasında çalan zile kimin bastığı sorunu, Watt için, bir süre, büyük bir tedirginlik kaynağı oldu ve ona uykusuz, kaygı dolu geceler geçirtti. Erskine horlayan biri olsa ve zilin sesi horlama gürültüsüyle çakışsa, giz, sisin güneşte dağıldığı gibi dağılacaktı, öyle görünüyordu Watt'a. Ama gelin görün ki, Erskine horlamıyordu. Bununla birlikte onu şarkı söylerken gören ya da duyan biri, onu horlayan biri, hem de müthiş horlayan biri sanabilirdi. Bununla birlikte horlayan biri değildi. Öyle ki zilin sesi hep gecenin sessizliği içinde çınlıyordu. Ama daha derin düşündükten sonra, Watt'a zilin horlamayla çakışması gizi aydınlatmayıp tam aksi, işleri iyice karıştırırmış gibi geldi. Çünkü Erskine, Watt zile basanın kendisi, Erskine değil de, evin başka bir yerindeki Bay Knott olduğunu sanıp aldansın diye elini uzatıp zile bastığı an horlama taklidi yapamaz mıydı ya da zile basarken horlama taklidi yapıp uzun bir makara çekemez miydi? Böylece sonunda Watt, Erskine'in horlamadığı ve zil sesinin hep sessizlik içinde çınladığından yola çıkarak zile önceden düşündüğü gibi Erskine tarafından değil de Bay Knott tarafından basılmış olması gerektiğini düşündü. Çünkü Erskine zile bassa ve bunun bilinmesini istemese, o zaman zile basarken bir horlama tutturur ya da başka bir taktik benimserdi Watt zile basanı Erskine değil de Bay Knott sansın diye.

Erskine'in bunu kendisinin yaptığı bilinsin ya da bilinmesin hiç iplemeyerek zile bastığı ve bu durumda zile basarken bir horlama tutturmak ya da başka bir taktik benimsemek gibi bir zahmette bulunmayıp Watt'ın aklı iyice karışsın diye, zilin sesini karanlıkta çınlattığı düşüncesi Watt'ın aklına gelene değin sürdü bu.

Watt sonunda, bu işin aklını kurcalamaması için, Erskine'in odasını araştırmaya karar verdi. Sonra bu konuyu bir tarafa fırlatıp unutabilirdi, insanın bir portakal ya da muz kabuğunu bir yana fırlatıp unutması gibi.

Watt Erskine'e, Erskine söyle bana, odanda zil var mı, yok mu? diyerek sorabilirdi. Ama Erskine'i temkinli davranmaya itebilecek, bu davranıştan yana değildi Watt. Ya da Erskine doğru yanıt Hayırken, Evet! diye yanıtlayabilir ya da doğru yanıt Evet'ken Hayır! diye yanıtlayabilir ya da gerçeği söyleyerek, Evet! ya da Hayır! der de Watt hiçbirine inanmayabilirdi. O zaman da Watt bir arpa boyu ilerleyemez, ama üstüne üstlük Erskine'i temkinli davranmaya itmiş olurdu.

Oysa Erskine'in odası hep kilitliydi ve anahtar da hep Erskine'in cebindeydi. Ya da daha doğrusu Erskine'in anahtarı cebinden çıkardığı, kapıyı dışarıdan açtığı, odasına süzüldüğü, kapısını yeniden içeriden kilitlediği ve yeniden anahtarı cebine attığı ya da cebinden anahtarı aldığı, kapıyı içeriden açtığı, odasından dışarı süzüldüğü ve yeniden dışarıdan kapıyı kilitlediği ve anahtarı yeniden cebine attığı süre içinde art arda geçen iki üç saniye dışında Erskine'in odası hiç açılmıyor, anahtar da cebinden çıkmıyordu. Çünkü Erskine'in odası hep kilitli ve anahtar da hep Erskine'in cebinde olsa, o zaman Erskine'in kendisi, ne kadar çevik olursa olsun odasından dışarı ve içeri yaptığı süzülmelerinde, baca ve pencereden süzülmediği takdirde büyük güçlüklerle karşılaşırdı. Ama pencereden içeri ve dışarı süzülmelerini boynunu kırmadan, bacadan içeri ve dışarı süzülüşlerini de ölümüne ezilmeden yapamazdı. Aynı şey Watt için de geçerliydi.

Kilit Watt'ın bir yolunu bulup açacağı cinsten bir kilit değildi. Watt, basit bir kilit olsaydı açabilirdi ama, karmaşık kilitleri açamazdı.

Anahtar Watt'ın kalıbını çıkartabileceği cinsten bir anahtar de-

ğildi. Watt başka basit, ama farklı biçimli anahtarları örnek alarak bir atölyede, bir kıskaçta iki özdeş basitlik elde edinceye kadar eğe ve kaynak yardımıyla şurasını keserek, orasını biçerek basit anahtarların sahtesini yapabilirdi. Ama karmaşık anahtarların kalıbını çıkartamıyordu.

Watt'ın Erskine'in anahtarının kalıbını çıkartamamasının bir başka nedeni de onu bir saniye için bile olsa ele geçirememesiydi.

O halde Watt Erskine'in anahtarının basit bir anahtar olmadığını nereden biliyordu? Küçük bir teli, anahtar deliğine sokup kilidi yokladığı için.

O zaman Watt, karmaşık anahtarlar basit kilitleri açabilir, ama basit anahtarlar karmaşık kilitleri asla açamaz, dedi. Ama Watt ağzından bu sözler çıkar çıkmaz büyük bir pişmanlık duydu. Ama çok geçti artık, sözler söylenmişti, asla unutulamaz, geri alınamazdı. Ama bir süre sonra pişmanlığı azaldı. Bir süre geçtikten sonra da hiç pişmanlık duymadı. Ve bir süre sonra da sanki ilk kez duyuyomuşcasına, bu sözler yeniden hoşuna gitti, öylesine sevimli gözükmüşlerdi kendisine. Ve bir süre sonra, yeniden, pişmanlık duydu acı acı. Bu böyle devam etti. Sonunda Watt bu sözlerle ilgili olarak yerinme ve erincin, ama özellikle de yerinmenin her derecesini evre evre yaşadı. Bu tutumu açıklamak gerekiyor, çünkü Watt'ın sözcüklerle olan deneyimlerinde alışılmış bir şeydi bu. Ve bazen az ya da çok, değişmez bir sevgi ya da tiksintiyle, sevmesi ya da sevmemesi açısından, işitmiş olduğu sözcüklere karşı kesin tavrını belirlemesi için bir saniyelik düşünmesi yeterli oluyorsa da arada sırada bazen bir şeyi, bazen başka bir şeyi düşünerek işitmiş olduğu bazı sözcüklerle ilgili (yukarıda aktardığımız örnekteki gibi açık, alçakgönüllü ve son derece belirgin bir anlam taşıyan ve son derece zararsız bir biçime sahip sözcükler bile söz konusu olsa) ne düşüneceğini bilemiyordu; bütün bir yıl boyu düşünüyordu da işin içinden çıkamıyordu, iyi mi yoksa kötü mü değerlendirmeliydi bu sözcükleri ya da ilgisiz mi kalmalıydı.

Watt Erskine'in anahtarının basit bir anahtar olmadığını bilmeseydi, o zaman ben de, bütün dünya âlem de bunu hiçbir zaman bilemezdik. Çünkü Bay Knott konusunda bildiğim bütün şeyleri ve Bay Knott ile ilgili şeylerin ve Watt konusunda bildiğim

şeylerin tamamını Watt'dan, yalnızca Watt'dan öğrendim. Eğer Bay Knott ve Watt konularında, onlarla ilgili konularda çok şey biliyor gibi gözükmüyorsam, bunun nedeni Watt'ın da bu konularda çok bilgisi olmamasından ya da söylemeye yanaşmamasındandı. Ama öyküsünü aktarmaya başladığında her şeyi anlatacağı konusunda, sonra öyküsünü aktarmayı bitirdiğinde de her şeyi anlattığı konusunda güvence vermişti bana. O zaman ona inandığım ve sonra da inanmayı sürdürdüğüm için, öykü aktarıldıktan ve Watt gittikten çok sonra da inancım değişmemişti. Watt'ın gerçekten de bu konularda tüm bildiğini anlattığını ya da böyle bir niyeti olduğunu gösteren bir kanıt var mı, hayır, bunun nedeni de bu konularda Watt'ın bana anlattıkları dışında hiçbir bilgim olmaması, çünkü Erskine, Arsene, Walter, Vincent ve ötekiler benim devreye girişimden çok önce kaybolmuşlardı ortadan. Erskine, Arsene, Walter, Vincent ve ötekiler, belki biraz Arsene ve biraz da Erskine dışında, Watt konusunda bir şey anlatabilirler miydi yani, hayır, ilgisi yok. Ama Bay Knott konusunda bir şeyler anlatabilirlerdi. O zaman önümüzde Watt'ın Bay Knott'uyla karşılaştırabilmek için Erskine'in Bay Knott'u, Arsene'in Bay Knott'u ve Walter'in Bay Knott'u ve Vincent'in Bay Knott'u bulunurdu. Çok ilgi çekici bir alıştırma olurdu bu. Ama benim devreye girişimden çok önce kaybolmuştu hepsi.

Bunun anlamı Watt'ın kimi geçmişte, kimi günümüzde olan şeyleri atlamamış, geçmişte ya da günümüzde hiç olmamış şeyleri öyküsüne eklememiş olması değil. Şu ana kadar Watt'ın Bay Knott'un evinde varolanla varolmayan arasındaki farkı algılamakta karşılaştığı güçlüklerden söz edilmişti. Ve Watt benimle olan konuşmalarında, Bay Knott'un evinde ve topraklarında oldu diye belirtilen birçok şeyin belki de hiç olmadığını ya da bambaşka bir biçimde olduğunu ya da varolmuş ya da daha doğrusu varolmamış diye belirtilen birçok şeyin -çünkü daha belirleyiciydi bunlar- belki de hiç varolmadığını ya da daha doğrusu hep varolduğunu gizlememişti. Ama bunu bir tarafa bırakırsak Watt gibi biri için, Watt'ınki gibi uzun bir öyküyü bazı şeyleri atlamış bazı şeyleri de eklememiş olmadan anlatması güçtür. Ve bunun anlamı, ayrıca her şeyi zamanında küçük defterime not almaya özen göstermiş

olsam da Watt'ın bana anlattığı bazı şeyleri anlatamamış, Watt'ın bana hiç anlatmadığı öteki şeyleri de eklememiş olmam değil. Watt'ın bana hiç anlatmadığı öteki şeyleri de eklememiş olmam değil. Watt'ın anlattığı öykü gibi uzun bir öyküde insan her an, her şeyi zamanında küçük defterine not almakta çok özen göstermiş olsa da anlatılan bazı şeyleri atlamış ve hiç anlatılmamış, hiç ama hiç anlatılmamış öteki şeyleri eklemiş olabilir büyük bir olasılıkla.

Dahası anahtar balmumunda ya da alçıda ya da macunda ya da tereyağında kalıbı alınacak türden bir anahtar değildi ve bunun da nedeni, bir saniye bile olsa, anahtarı ele geçirme olasılığının bulunmamasıydı.

Çünkü Erskine'in bu anahtarı koyduğu cebi, Watt'ın anahtarı aşırabileceği türden bir cep değildi. Çünkü bildiğimiz ceplerden çok farklı biçimde gizli, Erskine'in donunun önüne dikili bir cepti bu. Erskine'in bu anahtarı koyduğu cebi bir ceket cebi ya da bir pantolon cebi, hatta bir yelek cebi gibisinden bildiğimiz ceplerden olsa, o zaman Watt, Erskine sırtını döndüğünde, cebinden anahtarı aşırarak, balmumunda ya da alçıda ya da macunda ya da tereyağında kalıba alacak kadar bir süre için elinde bulundurabilirdi. Kalıba aldıktan sonra yapması gereken yalnızca, tedbirli davranıp önce nemli bir bezle anahtarı silmek ve aldığı cebe geri koymaktı. Ama adam sırtını bile dönmüş olsa, onu kuşkulandırmadan donunun önüne dikili bir cepten bir şeyler aşırmak Watt'ın gücünün çok ötesindeydi, o da bunun ayırdındaydı.

Peki Erskine bir bayan olsaydı... Ama gelin görün ki, Erskine bir bayan değildi.

Erskine'in bu anahtarı koyduğu cebin donunun önüne dikildiğinin nasıl öğrenildiği sorusunun yanıtını vereyim şimdi: Bir gün Erskine bir çalılığa işerken Watt da Lachesis'in belirteceği gibi çişini aynı çalılığa, ama karşı yönden yapıyordu ve çalılıkların arasından, dökülmüş yaprakların sayesinde, pantolonun önündeki düğmelerin arasından parıldayan anahtarı hayal meyal görmüştü.

Ve böylece benim ne bildiğimi bilmemin, Watt'ın neyi bildiğini bilmesinin olanaksızlığı saltık, aşılmaz, yadsınmaz ve karşı koyulmaz bir hale geldiğinde şunları söyleyebilirim: Bunları bil-

mem Watt'ın bana anlatmış olmasına, Watt'ın bilmesi de, birilerinin ona anlatmış olmasına ya da kendi başına bunu bulgulamış olmasına dayanır. Çünkü bu konuda, Watt'ın bana anlattıklarından başka bir şey bilmiyorum. Ve Watt da bu bağlamda kendisine anlatılanlardan ya da kendi başına şu ya da bu biçimde bulguladığı şeylerden başka bir şey bilmiyordu.

Watt kapıyı bir baltayla ya da bir maymuncukla ya da küçük bir patlayıcı maddeyle kırıp açabilirdi ama bu, Erskine'i kuşkulandırabilirdi; Watt istemiyordu bunu.

Ve böylece nesneler aynı kaldıkça ve Watt aynı kaldıkça, şunu istemedikçe, buna burun kıvırdıkça, yani görüldüğü kadarıyla o zamanki varlığı bir değişikliğe uğramadıkça ve oda da aynı kalıp değişmedikçe asla giremeyecekti Erskine'in odasına, asla, asla giremeyecekti Erskine'in odasına, Watt'ın Erskine'in odasına, her iki taraf da aynı kalıp değişmediği sürece girebilmesi için Watt'ın başka bir adam ya da Erskine'in odasının başka bir oda olması, ya da her iki koşulun aynı zamanda gerçekleşmesi gerekiyordu.

Ve bununla birlikte ne Watt ne de oda bir değişim geçirmeden Watt odaya girdi ve bilmeyi arzuladığı şeyi öğrendi.

Sayesinde kurnazlık bir dedi Watt ve sayesinde kurnazlık bir, derken burnunun rengi doğal bir renge dönüşene değin kızardı yüzü ve başını eğdi ve kocaman, kızıl, kemikli ellerini birbirine kenetledi, sonra açtı.

Erskine'in odasında bir zil vardı, ama kırılmıştı.

Erskine'in odasında öteki tek dikkat çekici nesne, duvara çiviyle asılmış bir resimdi. Açıkça görüldüğü gibi bir pergelle çizilen ve en alt noktasında bir delik bulunan bir daire bu resmin birinci düzleminin tam merkezinde bulunuyordu. Uzaklaşıyor muydu? Watt'ın izlenimi buydu. Arka düzlemde, doğuda bir nokta ya da leke vardı. Çember karaydı. Nokta maviydi, masmaviydi! Gerisi aktı. Perspektif etkisi nasıl elde edilmişti, Watt bunu bilmiyordu. Ama edilmişti. Uzamda ve neredeyse zamanda diyebileceğimiz devini yanılsaması hangi yöntemle gerçekleştirilmişti, Watt söyleyemiyordu bunu. Ama gerçekleştirilmişti. Watt nokta ve dairenin aynı düzlemde bir araya gelmesi için ne kadar zaman geçeceğini merak ediyordu. Ya da şimdiden bunu aşağı yukarı başar-

mış sayılmazlar mıydı? Aslında daire arka, nokta da ön düzlemde değil miydi? Birbirlerini mi bulmuşlardı ya da yalnızca karşılıklı bir çekim oluşturan bir gücün mekanik etkisinde, körcesine mi uçuşuyorlardı, yoksa rastlantının oyuncakları mıydı diye merak ediyordu Watt. Sonunda durup konuşacaklarını, hatta belki de birleşeceklerini düşünüyor, ya da telsiz telgrafın bulunmasından önce gemilerin gece içinde sakince ilerleyişleri gibi her biri kendi yolunu mu sürdürecek diye merak ediyordu. Kimbilir belki çarpışabilirlerdi bile. Sanatçı ne anlatmak istiyordu (Watt resimden anlamazdı hiç); sınırsız bir uzamda, sonsuz bir zamanda (Watt fizikten anlamazdı hiç) birbirini arayan bir daire ve merkezi mi ya da sırasıyla bir merkez ve bir daire arayan bir daire ve merkezi mi ya da sırasıyla merkezini ve bir daireyi arayan bir daire ve merkezi mi ya da sırasıyla bir daire ve merkezini arayan bir daire ve merkezi mi ya da sırasıyla merkezini ve bir daireyi arayan bir daire ve merkezi mi ya da sırasıyla merkezini ve dairesini arayan bir daire ve merkezinde olmayan bir merkezi mi ya da sırasıyla bir merkez ve bir daire arayan bir daire ve merkezinde olmayan bir merkezi mi ya da sırasıyla merkezini ve bir daireyi arayan bir daire ve merkezinde olmayan bir merkezi mi ya da sırasıyla bir merkez ve dairesini arayan bir daire ve merkezinde olmayan bir merkezi mi; Watt belki de bunun sınırsız bir uzamda, sonsuz bir zamanda, sırasıyla bir merkez ve dairesini arayan bir daire ve bir merkez olduğunu düşündüğünde gözleri tutamadığı yaşlarla doldu ve gözyaşları engelle karşılaşmadan aşınmış yanakları boyunca sürekli bir akışla, onu son derece rahatlatarak döküldü durdu.

Watt bu resmin başaşağı, nokta batıda, delik kuzeyde ya da sağa yatık, nokta kuzeyde, delik doğuda ya da sola yatık, nokta güneyde, delik batıda nasıl duracağını merak ediyordu.

Bu nedenle, resmi çividen indirdi ve önünde önce başaşağı sonra sağa sonra sola yatık durumda tuttu, seyretti.

Ama resimden bu konumlarda Watt duvardaki kadar haz duymadı. Bunun nedeni belki de deliğin artık aşağıda olmamasıydı. Ve noktanın şimdi aşağıdan yukarı doğru süzülüp sonunda eve dönmüş ya da yeni eve dönmüş olduğu izlenimi vermesi ve deliğin aşağıda belki de sonsuza kadar boşu boşuna açık olacağı dü-

şüncesi ancak delik aşağıdayken ve başka tarafta olmadığı sürece Watt'ın hoşuna gidiyordu. Ayakucundan geliyoruz ve ayakucundan gidiyoruz, diyordu Watt, her ne demekse bu. Ve sanatçı da bu türden bir şeyler hissetmiş olmalıydı, çünkü daire, daireler gibi dönmüyordu, ama ak göklerinin üzerinde sonsuza değin aşağıda olan sabırlı deliğiyle sakin sakin salınıyordu. Böylece Watt resmi duvara bulduğu biçimde yeniden astı.

Doğallıkla Watt tüm bu soruları kendine o anda sormadı, ama bazılarını o anda, ötekilerini daha sonra sordu. Ama o an kendine sorduklarını; daha sonra yeniden, o anda kendine sormadıklarıyla birlikte, tekrar tekrar sordu. Ve bu konuda, bazıları o anda ve bazıları daha sonra olmak üzere, Watt daha birçok soru, birçok soru daha sordu kendine, bıkmadan usanmadan sordu bunları.

Bunlardan biri resmin kime ait olduğuydu. Resim Erskine'e mi aitti, yoksa başka bir uşak ayrılırken mi getirip bırakmıştı ya da Bay Knott'un evinin bir parçası mıydı?

Uzun ve zahmetli uslamlamalar Watt'ı, resmin Bay Knott'un evinin bir parçası olduğu sonucuna ulaştırdı.

Watt'ın, gözünde büyük önem taşıyan bu yanıta karşı oluşturduğu soru şuydu: Resim Bay Knott'un yatağı örneği, evin değişmez ve kalıcı öğelerinden biri miydi, yoksa yalnızca Bay Knott'un köpekleri dizisi ya da Bay Knott'un adamları dizisi ya da sonsuzluğun bağrından kopup düşen yüzyıllar örneği bugün varolup yarın yiten dizilerin bir terimi olan bir kip miydi?

Bir anlık bir düşünce Watt'ı resmin uzun süredir evde olmadığı ve uzun süre evde kalmayacağı ve bir diziye ait olduğuna inandırdı.

Watt'ın usunun neredeyse Bay Nackybal kadar hızlı çalıştığı anlar vardi. Ve düşüncesinin büyük bir ağırlıkla devindiği ve bu nedenle devinmiyormuş izlenimi verdiği anlar da yok değildi. Bununla birlikte yine de deviniyordu, Galile'nin beşiği gibi. Watt bu uyuşmazlıktan son derece rahatsızdı. Gerçekten rahatsız olunmayacak gibi de değildi.

Zaman ilerledikçe Watt'ta öyle bir izlenim gelişiyordu ki Bay Knott'un evi ne bir artı ne bir eksi, temel ilişkiler açısından başlangıçta nasılsa, şimdi de aynen öyleydi ve sonuna kadar da öyle

kalacaktı, bunun nedeni burada tüm varlıkların, anlamı oluşturan neden bulanıksa da anlam taşıması, her an bir başka eşdeğer varlığı tanıtlıyor oluşu ve dış görüntülerin asla değişmemesiydi; ama belki de bunlar da sürekli olarak değişiyordu, aynen Bay Knott'un dış görünüşünün yavaş yavaş, sürekli olarak değişmesi gibi.

Resimle ilgili bu varsayımın doğruluğu çok geçmeden çarpıcı bir biçimde kanıtlandı. Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşantısı boyunca oluşturduğu sonsuz varsayımdan olayların yalanlamadığı, daha doğrusu olayların doğruladığı (burada olaylardan söz edilebilirse eğer) tek varsayım, daha doğrusu doğrulanabilen tek unsurdu bu, Watt'ın Bay Knott'un evinde ve tabii topraklarında yaşadığı bu uzun ve yıldırıcı varsayımın doğrulanabilir tek unsuruydu bu.

Evet, Bay Knott'un evinde hiçbir şey değişmiyordu, çünkü orada hiçbir şey kalmıyor, hiçbir şey gelmiyor, hiçbir şey gitmiyordu, çünkü her şey yalnızca bir geliş ve gidişti.

Watt bu onuncu sınıf özdeyişten pek memnundu. Tümceleri ters yüz edip konuştuğunda, doğrusunu söylersek bunun bir havası oluyordu.

Ama zemin katta kaldığı sürenin sonuna doğru Watt'ın kafasını en meşgul eden şey, birinci kata ve Erskine'in odasına geçmeden önce zemin katta ve oradaki yatak odasında, sonra da bu yerleri dönüşsüz biçimde terk etmeden önce birinci katta ve Erskine'in odasında ne kadar kalacağı sorusuydu.

Watt, zemin katla kendi yatak odasının, birinci katla da Erskine'inkinin bir araya getirilişinden bir an bile kuşkuya düşmemişti. Bununla birlikte bu karşılıklılıktan daha belirsiz ne olabilirdi? Ve Watt'ın anlayabildiği ve anlayamadığı şeyler arasında ortak bir ölçü yoktu, aynen kesin sandığı ve kuşkulu sandığı şeyler arasında ortak bir ölçü olmadığı gibi.

Watt bu konuda, Bay Knott'a bir yıl zemin katta, sonra başka bir yıl da birinci katta hizmet edeceğini hissediyordu.

Bu garabet tahmini desteklemek için aşağıdaki düşünceleri getirdi bir araya:

Önce zemin katta, sonra da ilk kattaki hizmet süresi bir yıl değilse, o zaman bir yıldan az ya da bir yıldan çoktu. Ama bir yıldan

azsa, bir eksiklikti, yeryüzünün söyleminde okunmamış eksik bir sayfaydı, çünkü Bay Knott'a hizmet ışığının aydınlatmadığı ya da karanlığının karartmadığı mevsimler ya da tüm ya da eksik bir mevsim ya da bir ay ya da bir hafta ya da bir gün geçecekti. Çünkü belirli bir bölgede bir yıl içinde her şey söylenmiştir. Ama bir yıldan çoğu da aşırılıktır, fazladan okunmuş bir sayfa zırvadır, çünkü mevsimler ya da tam ya da eksik bir mevsim ya da bir ay, ya da bir hafta ya da bir gün geçecekti Bay Knott'un hizmetinde ışığı ve gölgeyi iki kere fazla alarak. Çünkü uzamda sabit bir insana yeni yıl yeni bir şey söylemez. O halde zemin katta bir yıl, ilk katta da bir başka yıl çünkü zemin katın günışığı bütün benzerliğine karşın, ilk katın günışığından farklıydı, aynen gecelerinin ışığının ilk katın gecelerinin ışığından farklı oluşu gibi.

Ama Watt bile hizmet süresinin her uşak için aynı olduğunu ve değişmez bir biçimde eşit süreli iki evreye bölündüğünü varsayan kuramların saçmalığını gizleyemezdi kendisinden. Hizmet süresinin ve dağılımının kısa ya da uzun bir süre için işe alınan, zemin katta ya da birinci katta hizmet veren uşaklara, onların yeteneklerine ve gereksinmelerine bağlı olması gerektiğini, birinin iki ayda üstesinden geleceği (ya da birinin üstesinden iki ayda gelecek) bir iş için bir başkasının on yıl harcayacağını (ya da bir başkasının üstesinden gelmek için on yıl harcanacağını) ve zemin kattaki birçokları için Bay Knott'un yakınlığı bir işkenceyken birinci kattaki ötekiler için uzaklığının aynı duyguyu uyandırdığını düşünüyordu. Ama bir yandan bütün bu şeylerin saçmalığını, öte yandan ötekilerin gerekliliğini düşünmesinin üzerinden pek bir zaman geçmemişti ki (çünkü bir saçmalık duygusunu bir gereklilik duygusunun izlememesi pek nadirdir) gerekliliğini daha kısa bir süre önce sezinlediği şeylerin saçmalığını hissetti (çünkü bir gereklilik duygusunu bir saçmalık duygusunun izlememesi pek nadirdir). Çünkü yapılacak hizmet bir uşağın değil; ama iki uşağın, hatta üç uşağın, hatta sayısız uşağın hizmetiydi ve ilki, ikinci yukarı kata çıkmadan ayrılamaz ne de ikincisi, üçüncü gelmeden yukarı kata çıkabilir ne de üçüncüsü ilki gitmeden gelebilir ne de ilki üçüncü gelmeden gidebilir ne de üçüncü ikinci yukarı kata çıkmadan gelebilir ne de ikinci birinci gitmeden yukarı kata çıkabilirdi; her geliş,

her kalış, her ayrılış bir kalış ve bir gelişe bir geliş ve bir gidişe, bir gidiş ve bir kalışa, daha doğrusu bütün gelişlere ve bütün gidişlere, Bay Knott'un geçmiş, şimdiki ve gelecekteki tüm uşaklarının, bütün kalışlarına ve bütün gidişlerine, bütün gelişlerine ve bütün gidişlerine, bütün gidişlerine ve bütün kalışlarına bağlıydı. Ve bu karşılıklı bağların oluşturduğu, uzun bir zaman önce ölmüşlerden, uzun bir süre sonra doğacak olanlara kadar uzanan uzun zincirde rastlantısalın yerini önceden saptanmış olan alıyordu. Örneğin üç ya da dört uşağı, Tom, Dick, Harry ve bir başkasını ele alalım, eğer Tom ilk katta iki yıl hizmet görürse, Dick zemin katta iki yıl görev alır ve sonra Harry gelir ve eğer Dick ilk katta on yıl hizmet görürse, o halde Harry zemin katta on yıl görev alır ve sonra bir başkası gelir ve bu, zemin kattaki herhangi bir uşağın hizmet süresi hep bir öncekinin ilk kattaki hizmet süresiyle çakışarak ve bir sonrakinin bölgeye gelişiyle sona ererek uşakların sayısına bağlı olarak böylece sürer. Ama Tom'un birinci kattaki iki yılına Dick'in zemin kattaki iki yılı ya da Harry'nin bölgeye gelişi *neden* değildir ve Dick'in zemin kattaki iki yılına Tom'un birinci kattaki iki yılı ya da Harry'nin o sırada bölgeye gelişi *neden* değildir ve Harry'nin o sırada bölgeye gelişine Tom'un ilk kattaki iki yılı ya da Dick'in zemin kattaki iki yılı *neden* değildir ve Dick'in birinci kattaki on yılına Harry'nin zemin kattaki on yılı ya da ötekinin o sırada bölgeye gelişi *neden* değildir ve Harry'nin zemin kattaki on yılına Dick'in birinci kattaki on yılı ya da ötekinin o sırada bölgeye gelişi *neden* değildir ve ötekinin o sırada bölgeye gelişine Dick'in birinci kattaki on yılı ya da Harry'nin zemin kattaki on yılı (şu aşağılık sözcüğü vurgulamaktan gına geldi) *neden* değildir, hayır, bunu çözümlemek acı olacak ama, Tom'un birinci kattaki iki yılı, Dick'in zemin kattaki iki yılı, Harry'nin o sırada bölgeye gelişi, Dick'in birinci kattaki on yılı Harry'nin zemin kattaki on yılı, ötekinin o sırada yöreye gelişi Tom Tom, Dick Dick, Harry Harry ve öteki öteki olduğu içindir ve zavallı Watt'ın aklı da buna yatmıştır. Çünkü Bay Knott'un evinde, Bay Knott'un kapısında, Bay Knott'a ulaştıran yolda, Bay Knott'dan uzaklaştıran yolda bir bitkinlik ya da heyecan olacaksa, yerine getirilen; ama bitmeyen görevin bitkinliği, yerine getirilmemiş yarı-

da bırakılmış görevin heyecanı, çok geç gelen ve gidenin bitkinlik ve heyecanı, çok erken giden ve gelenin bitkinlik ve heyecanından başka ne olabilir? Ama Bay Knott bitkinlik ve heyecan duymadan gelinen ve evinde kalınan, kendisinden ayrılınandı, evi huzur içinde varılan, özgürce terk edilen, mutlulukla uzaklaşılan bir liman ve sığınaktı. Dışarının fırtınalarınca sürüklenmiş, kuşatılmış ve kovalanmış insanlar, ya iç fırtınalar? Dışarının fırtınaları! İç fırtınalar! Vincent, Walter, Arsene, Erskine ve Watt gibi adamlar! Şey! Hayır. Ama fırtınanın gerginliği, tehdidi ve çekiciliğinde, gereksinim duyularak sığınağı ele geçirip yitiriş, dinginlik, özgürlük ve mutluluk. Watt dingin, özgür ve mutlu mu hissediyordu kendini, hayır, ilgisi yok, hiç böyle hissetmemişti. Ama belki de kendini, bunun bilincine varmasa da dingin, özgür ve mutlu ya da dingin, özgür ve mutlu değilse, en azından dingin ve özgür ya da özgür ve mutlu ya da mutlu ve dingin ya da dingin ve özgür ya da özgür ve mutlu ya da mutlu ve dingin değilse en azından dingin ya da özgür ya da mutlu hissettiğini düşünüyordu. Ama neden Tom Tom? Dick Dick? Harry Harry? Çünkü Dick Dick ve Harry Harry? Çünkü Harry Harry ve Tom Tom? Çünkü Tom Tom ve Dick Dick? Watt'ın itirazı yoktu buna. Ama bu, şimdilik öğrenmek için gereksinme duymadığı bir konuydu ve şimdilik öğrenmeye gereksinme duymadığı konuları Watt şimdilik kurcalamaz ve öylece bırakırdı kendi hallerine, aynen birinin nedensizce şemsiyesini kurcalayıp çıkarmayarak yağmurlu bir günü beklemesi gibi. Ve Watt'ın şimdilik bu konuya ilgi duymamasına neden şuydu ki insan kolları yaban zambaklarıyla doluyken toplamak ya da koklamak ya da okşamak, ya da başka bir sevgi gösterisinde bulunmak için bir papatya ya da bir çuhaçiçeği ya da bir akpapatya ya da bir sarıdüğünçiçeği ya da bir menekşe ya da bir karahindiba ya da bir papatya ya da bir çuhaçiçeği ya da başka bir tarla çiçeği ya da başka bir ayrıkotu yanında durmaz, ama üstüne basar çiğner; kütle tadına doyulmaz bir beyazlık içine gömülmüş başıyla bir kez uzaklaşınca, o zaman taçyapraklarının ağırlığı altında ezilmiş saplar, yani kırılma tehlikesini atlatabilmiş saplar yavaş yavaş doğrulur. Çünkü kendi başlarına çok ilginç özellikler taşısalar da Tom'un Tom'luğu, Dick'in Dick'liği, Harry'nin Harry'liği değildi

o sırada Watt'ın kafasını kurcalayan, hayır, onların o devirdeki Tom'luğu, Dick'liği, Harry'liğiydi, onların o-devirdeki-Tom'luğu, o-devirdeki-Dick'liği, o-devirdeki-Harry'liğiydi; ne geçmişteki bir varlığın gelecek bir varlığı belirlemesi ne gelecekteki bir varlığın geçmiş bir varlığı belirlemesi söz konusuydu (kuşkusuz bağımsız mükemmel bir araştırma konusu olurdu bu), aynen bir müzik yapıtında diyelim ki yüzüncü mezürün diyelim ki onuncu mezürle ve diyelim ki onuncu mezürün diyelim ki yüzüncü mezürle belirlenmeyip aralarındaki doksan mezürle belirlenmesi gibi. Bunun doğruluğunun kanıtlanması için geçen zaman, bunun doğruluğunun kanıtlanması için geçen zaman, anlayan beri gelsin. Ya da tabii yanlışlığının, anlayan beri gelsin.

Böylece başlangıçta, bedeni ve ruhuyla Watt, eski işiyle meşguldu.

Ve böylece Watt kaynak aletiyle bu teneke kutuyu açtığında içini boş buldu.

Aslında Watt Bay Knott'un evinde ne kadar süre zemin katta, ne kadar süre birinci katta, ne kadar toplam süre geçirdiğini hiç bilmedi. Çok uzun bir süre gibi geliyordu ona, bütün söyleyebildiği buydu.

Dinlenmek amacıyla, yalnızca köpek dizisi, adam dizisi, resim dizisiyle yetinerek o sırada bu dizilerin arasındaki olası bağıntıları düşünürken Watt uzak bir ülkeden uzak bir geceyi anımsadı, Watt gençti ve yalnız başına alkol almadan bir hendeğe uzanıp yatmıştı, kafası yer, zaman ve sevgilinin hayret verici birlikteliğine takılmıştı ve sırasıyla bir, dokuz, on yedi, yirmi beş, vb., ve bir, altı, on bir, on altı, vb.. ve bir, dört, yedi, on, vb., seferde bir Krak! Krek! ve Krik! diye bağıran üç kurbağayı şöyle duyuyordu.

Krak!
Krek! Krek!
Krik! Krik! Krik!
Krak!
Krek! Krek!
Krik! Krik! Krik!
Krak!

Krek!
Krik! Krik!
Krak!
Krek! Krek!
Krik! Krik! Krik!
Krak!
Krek!
Krik! Krik! Krik!
Krak!
Krek! Krek!
Krik! Krik!
Krak!
Krek! Krek!
Krik! Krik! Krik!
Krak!
Krek!
Krik! Krik! Krik!
Krak!
Krek! Krek!
Krik! Krik
Krak!
Krek!
Krik! Krik! Krik!
Krak!
Krek! Krek!
Krek! Krik! Krik!
Krak!
Krek! Krek!
Krik! Krik!
Krak!
Krek!
Krik! Krik! Krik!
Krak!
Krek! Krek!
Krik! Krik! Krik!
Krak!

Krek!

Krik! Krik!

Krak!
Krek!
Krik!

Balıkçı kadın Watt'ın çok hoşuna gidiyordu. Watt kadın düşkünü değildi; ama balıkçı kadın çok hoşuna gidiyordu. Belki daha sonra başka kadınlar daha çok hoşuna gidecekti. Ama o zamana kadar kendisinin hoşuna giden kadınlardan hiçbiri bu balıkçı kadının eline su dökemezdi. Ve Watt da balıkçı kadının hoşuna gidiyordu. Mutlu bir rastlantıydı birbirlerinin hoşuna gitmeleri. Çünkü Watt balıkçı kadının hoşuna gitmeden balıkçı kadın Watt'ın hoşuna gitse ya da balıkçı kadın Watt'ın hoşuna gitmeden Watt balıkçı kadının hoşuna gitse Watt ya da balıkçı kadının durumu ne olurdu? Balıkçı kadın da erkek düşkünü müydü, hayır, ilgisi yok, yaşı ilerlemişti ve belki uzun mesafeler boyu başının üzerinde balık sepeti taşıma alışkanlığının kazandırdığı alımlı bir yürüyüşün izlerini saymazsak erkekleri kadınlara çeken özelliklerden yoksundu. Bir erkek kadınları erkeklere çeken özelliklerden hiçbirine sahip olmadan kadın düşkünü ya da bir kadın erkekleri kadınlara çeken özelliklerden hiçbirine sahip olmadan erkek düşkünü olamaz mı, hayır, pekâlâ olabilir. Ve Bayan Gorman'ın Bay Gorman'dan önce de, sonra da hatta Bay Gorman ile ilişkisi sırasında da birçok hayranı ve Watt'ın da bekârlık yaşantısı boyunca en azından iki belirgin aşk serüveni olmuştu. Ayrıca Watt erkekleri erkeklere çeken özelliklerden hiçbirine sahip olmayıp erkek erkeğe ilişkiye giren biri de değildi, bununla birlikte tabii birçok kere erkek arkadaşları olmuştu (sakıncası mı var?). Watt erkekleri erkeklere çeken özelliklerin hiçbirine sahip olmadan erkek erkeğe ilişkilere giren biri olamaz mıydı, hayır, ilgisi yok. Ama böyle biri olmamıştı işte. Peki Bayan Gorman kadın kadına ilişkilere giren biri miydi, bakın işte bu, bilinmeyen şeylerden biri. Böyle biri olabilirdi, ama olmayabilirdi de. Ama olmama olasılığı daha yüksek. Bir erkeğin aynı zamanda hem kadın düşkünü hem de erkeklerle ilişkiye giren biri olması ya da bir kadının aynı zamanda hem er-

kek düşkünü olması hem de kadınlarla ilişkiye girmesi kesinlikle olanaksız mı hayır, ilgisi yok. Çünkü erkeklerde ve kadınlarda, erkeklerle ilişkiye giren erkeklerde ve kadın düşkünlerinde, erkek düşkünlerinde ve kadınlarla ilişkiye giren kadınlarda, erkek ve kadınlarla ilişkiye giren erkeklerde, erkek ve kadınlarla ilişkiye giren kadınlarda bu konuda aksi kanıtlanmadıkça her şey olasıdır.

Bayan Gorman aybaşı olduğu günler dışında her perşembe uğrardı. Aybaşısı tuttuğunda uğramaz, ama o zaman evinde yattığında ya da rahat bir koltukta, hava soğuksa ateşin, hava sıcaksa pencerenin, hava ne sıcak ne soğuksa kapalı pencerenin ya da boş şöminenin önünde otururdu. Böylece perşembe Watt'ın bütün öteki günlere yeğlediği gündü. Bazıları pazarı, ötekiler pazartesiyi, ötekiler salıyı, ötekiler çarşambayı, ötekiler cumayı, ötekiler cumartesiyi, yeğler. Ama Watt perşembeyi yeğliyordu, çünkü Bayan Gorman perşembeleri uğruyordu. O zaman Bayan Gorman'ı mutfağa buyur ediyor ve bir şişe bira açıyor, kadını dizlerine oturtuyor, sağ kolunu beline doluyor, başını kadının sağ göğsüne dayıyor (Bayan Gorman'ın sol göğsü ne yazık ki cerrahi bir müdahale sırasında yanlışlıkla alınmıştı) ve bu konumda hiç kımıldamadan ya da olabildiğince az kımıldayarak dertlerinden arınmış, öylece on dakika ya da bir çeyrek saat kalıyordu. Bayan Gorman da sol eliyle kızıl-kır saç buklelerini okşayarak, sağıyla da belli aralıklarla şişeyi dudaklarına götürerek alçakgönüllü bir biçimde kendince dinleniyordu.

Watt zaman zaman yorgun başını doğrultup gevşek tutuşunu belden boyuna aktararak, çarmıha gerili bir İsa konumunu almadan önce umutsuzca Bayan Gorman'ı, ağzından ya da ağzının çevresinden öpüyordu. Ve öpüşlerin ilk ateşi azalmaya başladığında, yani uygulamalarının hemen ardından Bayan Gorman değişmez alışkanlığıyla bunları yakalıyor, ince ve suskun karşılıklar veriyordu, aynen kamuya açık bir yerde düşürülen bir eldiven ya da gazetenin yerden alınıp bir reverans ya da gülümsemeyle yasal sahibine geri verilmesi gibi. Öyle ki her öpüş aslında iki öpüştü, ilki Watt'ın utangaç ve tedirgin, sonra Bayan Gorman'ın yumuşak ve incelikli öpüşü.

Ama Bayan Gorman her zaman Watt'ın kucağına oturmazdı,

çünkü bazen de Watt Bayan Gorman'ın kucağına otururdu. Bazı günler Bayan Gorman bütün gün Watt'ın kucağındaydı, öteki günler de Watt Bayan Gorman'ın kucağında. Bayan Gorman'ın Watt'ın kucağına otururak başladığı, Watt'ın onun kucağına otururak bitirdiği ya da Watt'ın Bayan Gorman'ın kucağına otururak başladığı ve Bayan Gorman'ın kucağına otururak bitirdiği günler de yok değildi hani. Çünkü Watt, Bayan Gorman'ın ayrılma zamanı gelmeden önce Bayan Gorman'ın kucağında oturmasından ya da Bayan Gorman'ın kucağında oturmaktan usanıverirdi sık sık. O sırada Watt Bayan Gorman'ın kucağında değil de Bayan Gorman Watt'ın kucağındaysa, kadını usulca iterek, döşemeye iki ayağının üzerine diker ve kendi de kalkardı, öyle ki bir süre önce kucağında oturan kadın, iskemle üzerinde oturan kendisi, ayakta, yan yana, mutfak döşemesinin üzerinde yerlerini almış olurlardı. Sonra Watt ve Bayan Gorman dinlenmeye bırakırlardı kendilerini, ikincisi sandalyenin, ilki ikincisinin üzerinde. Ama Bayan Gorman Watt'ın kucağında değil de Watt Bayan Gorman'ın kucağındaysa, o zaman kadının dizlerinden iner, elini usulca tutarak ayağa kalkmasına yardımcı olur, iskemlede kadının yerini alır (dizlerini bükerek) ve kadını kucağına oturturdu (bacaklarını açarak). Watt bazı günler, bir yandan Bayan Gorman'ın yukarıdan yaptığı tazyiği, öte yandan da Bayan Gorman'ın aşağıdan yaptığı tazyiği öylesine yıldırıcı bulurdu ki kadının gitme zamanı gelmeden önce iki ya da üç ya da dört ya da beş ya da altı ya da yedi ya da sekiz ya da dokuz ya da on ya da on bir ya da on iki hatta on üç kere konum değiştirmek zorunda kalırdı. Yer değişikliğinin bir dakika, dudaklarının birbirine kenetlenme süresinin de yalnızca on beş saniye sürdüğünü ve günboyu toplamının hepsi hepsi bir dakikaya sığdığını ve bunun tek bir öpüş olduğunu, dudakların ilk birleşmesinde başlayan ve son birleşmesinde tüketilen bir çifte öpüş olduğunu kesinleyebiliriz, çünkü konum değiştirirken öpüşemiyorlardı, öylesine solukları kesiliyordu dudakları birleştiğinde.

Birkaç kere isteklenseler de bunun ötesine hiç gitmediler ne yazık ki. Neden? Yüreklerinde, Watt'ın yüreğinde, Bayan Gorman'ın yüreğinde geçmişteki bir tutkunun, eski bir yanılgının yankısı onlara böylesine güzel, böylesine nadir bulunur bir çiçeği çır-

pınışlarla dolu bir hazzın pisliğinde kirletmemelerini, oralara sürüklememelerini mi fısıldıyordu? Buna inanmak zorunda değiliz. Çünkü Watt'ın gücü, Bayan Gorman'ın da zamanı yoktu, en kaçamağından bir birleşme için bile. Yaşamın alaycılığı! Sevginin paradoksu! Zamanı olanın gücünün eksikliği, gücü olanın zamanının eksikliği, Cinsel salgıların ya da kırk beş ya da elli dakikalık bir süre gibi önemsiz ve kolayca aşılabilecek engellerin ölümün bizzat kendisi ya da Çanakkale Boğazı kadar etkin bir biçimde sevgilileri birbirinden ayırabilme gücü. Çünkü Watt'ın bir parça daha gücü olsa Bayan Gorman zaman yaratabilir, Bayan Gorman biraz zaman yaratabilse Watt büyük bir olasılıkla, bu durumda, yorgun sularından işlerini görebilecek bir dalgayı yükseltebilecek ustalığı gösterebilirdi. Ama her şey, Watt'ın gücü, Bayan Gorman'ın zamanı değişmeden öylece, kısıtlı kaldığından, yaptıklarından öteye, yani birbirinin kucağına sırayla oturarak, öpüşten dinlenmeye, dinlenmeden öpüşe geçerek aynı şeyleri Bayan Gorman'ın iş için dolaşma zamanı gelip de gidene kadar yinelemelerinden öteye nasıl gidebilirlerdi, bunu söylemek güç.

O halde Bayan Gorman'da, Watt'da ne gibi özellikler vardı Watt'ın bu kadar hoşuna giden, Bayan Gorman'ın içini geçiren? Çağrı ve karşı-çağrı hangi derinliklerde oluşuyordu? Erkek erkeğe ilişkilerin adamı olmayan Watt ile kadın kadına ilişkilerin kadını olmayan Bayan Gorman arasında. Kadın düşkünü olmayan Watt ile erkek düşkünü olmayan Bayan Gorman arasında! Erkek erkeğe ilişkilere girmeyen Watt ile erkek düşkünü olmayan Bayan Gorman arasında. Kadın düşkünü olmayan Watt ile kadın kadına ilişkiye girmeyen Bayan Gorman arasında. Ne kadınların, ne de erkeklerin peşinde koşan Watt ile ne erkeklerin ne de kadınların peşinde koşan Bayan Gorman arasında. Atomlarının en derinliklerinde ne erkeklerin ne de kadınların peşinde koşmayan erkekleri birbiriyle kenetlenmiş duyumsuyordu Watt. Ve Bayan Gorman da benzeri bir yapışıklığın görünümüydü. Kuşkusuz. Ama bunun bir anlamı yoktu. Aslında birbirlerinin çekim alanına girmemişler miydi? Bayan Gorman Watt'ınkine, Watt Bayan Gorman'ınkine, kadın bira şişesiyle, adam balık kokusuyla? Bu, yıllar sonra Bayan

Gorman silinip giden bir anıdan, yiten bir kokudan farksızlaştığında Watt'ın benimsediği bir görüştü.

Bay Graves günde dört kere arka kapıda gözükürdü. Sabah eve geldiğinde işliğinin anahtarını almak, öğlende dolu çaydanlığını almak, öğleden sonra boş çaydanlığı geri getirip bira şişesini almak, ve akşam anahtarı ve boş şişeyi geri getirmek için. Bay Graves'in Bay Knott, Erskine, Arsene-Walter, Vincent ve adlarını unuttuğu ya da hiç bilmediği ötekiler üzerine söyleyecek çok şeyi vardı. Ama ilgi çekici şeyler değil. Kendi deneyimlerinden olduğu kadar atalarının deneyimlerinden de alıntılar yapardı. Çünkü babası, babasının babası ve gerisi, hepsi Bay Knott için çalışmıştı. İşte başka bir dizi. Bahçeyi bu duruma ailesinin getirdiğini söylüyordu Bay Graves. Bay Knott ve genç beyleri üzerine söyleyebilecekleri yalnızca olumlu şeylerdi. İlk kezdi Watt'ın genç beyler ulamında yer alışı. Ama Bay Graves meyhane arkadaşlarından da aynı biçimde söz ederdi.

Ama Bay Graves'in en sevdiği konuşma konusu aile sorunlarıydı. Anlaşıldığı kadarıyla karısıyla iyi geçinemiyordu ve bu durum belli bir süredir gündemdeydi. Gerçekten de anlaşamıyordu Bay Graves karısıyla. Bay Graves, insanın karısıyla anlaşamamasının bir yerinme değil, bir mutluluk nedeni olacağı yaşlara ulaşmış gözüküyordu. Ama Bay Graves'i çok üzüyordu bu konu. Bütün evlilik yaşantısı boyunca karısıyla gül gibi geçinmişti, ama bir süredir bir türlü anlaşmayı beceremiyordu. Kocasıyla geçinememesi Bayan Graves için de bir üzüntü kaynağıydı, neden derseniz Bayan Graves'in dünyada en önemsediği şey kocasıyla iyi geçinmesiydi.

Watt Bay Graves'in bu konuda içini döktüğü ilk kişi değildi. Çünkü Bay Graves yıllarca önce sorun bu kadar dallanıp budaklanmamışken Arsene'e de içini dökmüş ve Arsene de Bay Graves'in harfi harfine uyguladığı öğütlerde bulunmuştu. Ama bir sonuç alınamamıştı bundan.

Erskine de Bay Graves'in gizlerine ortak olmuş ve Erskine de yığınla öğüt vermişti ona. Arsene'inkilerle aynı öğütler değildi ve Bay Graves bunlara elinden geldiğince uymuştu. Ama bunlardan da bir sonuç alamamıştı.

Bununla birlikte Bay Graves Watt'a, açık açık, dolaysızca, Bay Watt karımla eskisi gibi anlaşabilmem için nasıl davranmalıyım, lütfen bunu söyleyin bana, demedi. Belki de böylesi daha hayırlıydı, çünkü Watt böyle bir soruya yanıt veremezdi. Bu suskunluk Bay Graves'ce yanlış anlaşılabilir ve Bay Graves'in karısıyla anlaşması ya da anlaşamamasının Watt için bir anlam taşımadığı sonucuna varılabilirdi.

Buna karşın soru sorulmasa da açık açık ortadaydı, her şey anlaşılıyordu. Çünkü Bay Graves ilk kez sorunlarının öyküsünü bitirdiğinde kalkıp gitmemiş, ama suskun bir bekleyiş içinde, melon şapkasını elinde çevirip durarak (Bay Graves açık havada bile üstleriyle konuşurken şapkasını çıkarırdı) ve kapı eşiğinde ayakta duran Watt'a bakışlarını çevirerek bulunduğu yerde öylece kalmıştı. Ve Watt'ın yüzü her zamanki ifadesini, Kilise Kurulu'nu yöneten Yargıç Jeffreys'in ifadesini taşıdığından, işine yarayacak sözler duymak için hayli umutlanmıştı. Ne yazık ki Watt o sırada kuşları, yerden hedeflerine hızla uçuşlarını, kendilerini havaya fırlattıklarında söyledikleri şarkıları düşünüyordu. Ama kısa bir süre sonra bundan sıkılarak eve döndü ve ardından kapıyı kapadı.

Ama çok geçmeden Watt anahtarı sabah kapının önüne bir taşın altına, çaydanlığı öğlende kapı önünde bir kapağın altına, bira şişesini bir tirbuşonla birlikte öğlende sonraları kapı önüne gölge bir yere koymaya başladı. Ve akşamları Bay Graves evine döndüğünde Watt bahçıvanın aldığı yere bıraktığı çaydanlığı, şişeyi ve anahtarı içeri alıyordu. Ama kısa bir süre sonra Watt anahtarı içeri almaktan vazgeçti. Çünkü sabah yeniden dışarı bırakılacak anahtarı akşam içeri almanın anlamı neydi? Böylece anahtar mutfaktaki çivisine değil, ama Bay Graves'in cebine ya da taşın altına konuyordu. Ama Watt akşamları Bay Graves gittiğinde çaydanlık ve şişeyi alıp da anahtarı almıyorsa, bununla birlikte çaydanlık ve şişeyi alırken taşın altına bakıp anahtarın orada olduğundan emin olmayı da hiç ihmal etmiyordu.

Sonra dondurucu bir gece Watt sıcak yatağından kalktı ve merdivenleri indi, anahtarı içeri aldı ve çarşafından keserek hazırladığı bir beze sardı bunu. Sonra anahtarı yeniden taşın altına, dışarıya koydu. Ertesi akşam taşın altına baktığında onu bıraktığı gibi

beze sarılı buldu. Çünkü Bay Graves çok anlayışlı bir adamdı.

Watt, Bay Graves'in de Bay Gall gibi öldüğünde bayrağı teslim edeceği bir çocuğu var mı diye merak ediyordu. Watt'a fazlasıyla olası gözüküyordu bu. Çünkü insan bütün bir evlilik yaşantısı boyunca, ölürken ya da emekli olurken bayrağı teslim edeceği en azından bir oğlu olmadan karısıyla gül gibi geçinebilir miydi?

Bazen Watt holde ya da bahçede yerinde çakılı gibi duran ya da yavaşça dolaşan Bay Knott'u fark ederdi.

Bir gün Watt, bir çalılığın ardından çıktığında, az kalsın Bay Knott'a çarpacaktı, bu nedenle Watt bir an soğukkanlılığını yitirdi, çünkü giysilerini tamamen düzeltememişti daha. Ama soğukkanlılığını yitirmesine neden yoktu. Çünkü Bay Knott'un elleri arkasında ve başı da iyice yere çevriliydi. Sonra Watt da bakışlarını yere dikti, önce kısa kesilmiş, yeşil çimlerden başka bir şey görmedi, ama biraz daha bakınca, küçük mavi bir çiçekle yanında toprağa girmekte olan kocaman bir solucan gördü. Demek ki Bay Knott'un dikkatini çeken belki de buydu. Böylece kısa bir süre boyunca ikisi de, efendi de uşak da başları eğik ve hemen hemen bitişik öylece kaldılar orada, (yerin düz olduğunu kabul edersek, Bay Knott'un boyunu kestirebiliriz böylece) solucan kaybolana ve yalnızca çiçek kalana kadar sürdü bu. Bir gün, orada çiçek kaybolacak ve yalnızca solucan kalacaktı, ama bu özel günde çiçek kalıyor ve solucan kayboluyordu. Ve sonra Watt gözlerini kaldırdığında Bay Knott'un gözlerinin kapalı olduğunu gördü ve uyuyan bir çocuğun soluğunu anımsatan yumuşak ve hafif soluğunu duydu.

Watt Bay Knott'u daha sık görememekten mutlu mu yoksa mutsuz muydu, bilemiyordu. Bir anlamda mutsuzdu, bir anlamda da mutlu. Bay Knott'u yüz yüze görmek istediği için mutluydu. Evet aslında, arzuladığı gibi, korktuğu gibi Bay Knott'u yüz yüze görme isteği onu mutsuz, korkusu da mutlu kılıyordu; Watt, Bay Knott'u genelde, pek seyrek, çok uzaklardan, üstelik de çoğu kez yandan ya da arkadan görüyordu.

Watt, Erskine bu konuda kendisinden daha mı şanslı diye merak ediyordu.

Ama zaman, kuralı bozmadan, geçtikçe ve Watt'ın zemin kat-

taki hizmet süresi bitimine yaklaştıkça bu istek, bu korku ve bunun sonucunda bu mutluluk ve bu mutsuzluk, birçok başka istek ve korku gibi, birçok başka mutluluk ve mutsuzluk gibi sonunda büsbütün kaybolana kadar gittikçe köreliyordu. Ve bunun nedeni belki de Watt'ın yavaş yavaş Bay Knott'u yüz yüze görebilme umutlarını, korkularını hepten yitirmesiydi ya da belki de Watt'ın Bay Knott'u bir gün yüz yüze görebilme olasılığına inanmayı sürdürmekle birlikte sonunda bunun gerçekleşmesinin önemsizliğine inandırmasıydı kendisini ya da belki de Watt'ın Bay Knott'un ruhu diye tanımlanacak şeye ilgisi arttıkça, herkesçe beden diye bilinen şeye ilgisinin azalmasıydı (çünkü bir yerde bir şey artarken bir başka şeyin bir başka yerde azalması çok sık rastlanan bir olgudur) ya da belki de yalnızca yorgunluk ya da sayılanlardan bambaşka bir neden söz konusuydu.

Buna, Watt'ın Bay Knott'u seyrek görüşlerinin, açık seçik görüşler değil, ama aynadaki gibi, sırrı dökülmüş bir aynadaki gibi sabah doğudaki bir pencereden, akşam batıdaki bir pencereden izlenimler olduğunu ekleyin.

Buna Watt'ın holde, bahçede arada sırada hayal meyal gördüğü gölgenin biçimini nadiren koruduğunu, ama bedenin iriliği, boy, ten, hatta saçlar ve tabii hareket ve yerinde durup kalma gibi özellikleri göz önünde bulundurulduğunda biçimin hep değiştiğini ve Watt söz konusu kişinin Bay Knott olduğunu bilmese, efendisiyle asla özdeşleştiremeyeceğini ekleyin buna.

Watt, Bay Knott'u konuşurken ya da güler ya da ağlarken duymamıştı hiç. Ama bir kere onu küçük bir kuşa Çu! Çu! derken işittiğini sanmıştı ve başka bir sefer de PLOF, plof, *plof*, plof, *plof*, plop, plo diye tuhaf sesler çıkarırken işitmişti. Çiçeklerin arasında.

Watt, Erskine bu konuda daha mı şanslı diye merak ediyordu. Efendisiyle konuşuyor muydu? Watt konuşuyorken hiç duymamıştı onları, konuşsalar duyardı kuşkusuz. Belki de fısıldaşıyorlardı. Evet belki de fısıltıyla konuşuyorlardı efendi ve uşak. İki fısıltıyla: Efendinin fısıltısı ve uşağın fısıltısı.

Watt'ın zemin kattaki yaşantısının sonlarına doğru bir gün telefon çaldı ve bir ses Bay Knott'un sağlığının nasıl olduğunu sor-

du. Kuşkusuz biri dalga geçiyordu. Ses bundan başka, Bir dost dedi. İnce bir erkek sesi ya da kalın bir kadın sesiydi.

Watt bu olayı aşağıdaki gibi yorumladı:

Cinsiyeti belirsiz bir dostu Bay Knott'un sağlığını öğrenmek için telefonla aradı.

Bu yorum çok geçmeden tutarsız bir hal aldı.

Ama Watt'ın bunu tutarlılığa ulaştıracak gücü kalmamıştı. Watt'ın kendini daha fazla yormaya cesareti yoktu.

Kaç kez meydan okumuştu kendini şu daha fazla yorma tehlikesine. Meydan okuyorum, demişti, meydan okuyorum ve tutarlığa kavuşturma çabalarına girmişti. Ama şimdi yapamıyordu artık.

Watt artık yorulmuştu zemin katta, zemin kat Watt'ı iyice yormuştu.

Ne öğrenmişti? Hiç.

Bay Knott hakkında ne biliyordu? Hiç.

Gelişmek kaygısından, öğrenmek kaygısından, iyileşmek kaygısından geriye ne kalmıştı? Hiç.

Ama bu da bir şey sayılmaz mıydı?

O zaman kendini öylesine küçülmüş, öylesine umutsuz görüyordu. Ya şimdi? Daha küçülmüş, daha umutsuz. Bu da bir şey sayılmaz mıydı?

Öylesine sayrılı, öylesine yalnız.

Ya şimdi?

Daha sayrılı, daha yalnız.

Bu da bir şey sayılmaz mıydı?

Fazlalık bir şey sayıldığına göre. Olumluluk açısından az olsun, çok olsun. En üstün olma açısından az olsun, çok olsun.

Kızıl, daha mavi, en sarı, şu eski düş bitmişti, yarı bitmişti, bitmişti. Bir daha.

Gün ağarışından biraz önce.

Ama sonunda uyandı ve merdivenleri indi, Erskine evden ayrılmıştı, mutfağa girince yabancı birini buldu orada.

Ne zaman olmuştu bu, bilmiyordu. Porsuk ağacının koyu yeşil, hatta kara olduğu sıralardı. Aydınlık ve yumuşak bir sabahtı ve toprak gömülecekler için süslenmiş gözüküyordu. Tapınaklardan, kiliselerden çan sesleri yükseliyordu. Sütçü çocuğun şarkı söyle-

yerek, tiz perdelerde, detone bir sesle şarkısını söyleyerek geldiği bir sabahtı. Çocuk bakracından her zamanki gibi sütünü ölçtü, sonra şarkısını söyleyerek uzaklaştı.

Yabancı, bedenen Arsene'e ve Erskine'e benziyordu. Arthur diye tanıttı kendini. Arthur.

III

İşte Watt o devirde, beni eski koğuşumda yalnız bırakarak başka bir koğuşa aktarıldı. Bunun sonucunda, eskisinden daha az yüz yüze gelip daha az konuşur olmuştuk. Yani, daha önce çok sık karşılaşıp konuşur muyduk, hayır, ilgisi yok. Neden derseniz, nadiren ayrılıyorduk koğuşumuzdan, Watt koğuşundan nadiren ayrılıyordu, ben benimkinden nadiren ayrılıyordum. Sevdiğimiz hava koşulları kırk yılda bir ikimizi de koğuşlarımızdan ayrılıp bahçeye çıkmaya kışkırtıyorsa da buluşmamız gerçekleşemiyordu kolayca. Çünkü benim sevdiğim hava, Watt'ın sevdiği havaya benziyorsa da Watt'ın sevdiği havadan farklı bazı özellikler taşıyordu ve Watt'ın sevdiği havanın taşıdığı bazı özelliklerden de yoksundu. Böylece, her ikimiz de sevdiğimiz havayı bulacağımız duygusuyla

koğuşlarımızdan aynı zamanda dışarıya çıktığımızda küçük parkta karşılaşıyor ve belki laflıyorsak da (çünkü karşılaşmadan laflamamız olası değilse de çoğu kez olduğu gibi karşılaştığımızda laflamamamız da söz konusuydu) en azından ikimizden birinin düş kırıklığına uğraması ve koğuşundan ayrıldığına bin pişman olması, bir daha asla, asla, dünyayı bağışlasalar koğuşundan ayrılmayacağı yeminini etmesi, yalan yere yemin etmesi, kaçınılmazdı. Böylece direnmek, sevdiğimiz havanın çağrısına direnmek, aynı anda nadiren de gerçekleşse yabancısı olmadığımız bir olguydu. Aynı anda gerçekleştirdiğimiz direnmeyle karşı karşıya gelmemiz ve laflamamız arasında en ufak da olsa bir ilişki mi vardı yani, hayır, ilgisi yok. Çünkü her ikimiz de direndiğimizde, karşılaşmamız ve laflamamız, aynen birimiz direnip öteki gevşediği durumlarda görüldüğü gibi olası değildi. Ama, ah, ikimiz de gevşediğinde, o zaman karşılaşıyor ve belki de laflayabiliyorduk küçük parkta.

Çağrı duyulduğunda kabul etmek de geri çevirmek de öylesine kolay, öylesine kolay ki. Ama bize, penceresiz, dışarının gürültülerine kapalı, vücut ısımızdaki dünyamızda ne rüzgârı duyabilen ne de güneşi görebilen bize, sevdiğimiz havadan, kulak vermemizi de geri çevirmemizi de hiç iplemeyen bir çağrıdan başka nasıl bir çağrı gelebilirdi? Ve gözetmenlerimizin hava durumuyla ilgili verdiği bilgilere güven duymak da kuşkusuz olanaksızdı. O halde, yalnızca dışarıdaki havayı bilemediğimiz için, birbirimizden uzakta ve bize, bir gezinti boyu, yalnız başımıza ya da birlikte, küçük parkta konuşarak ya da konuşmayarak, yani daha iyi geçmese de kuşkusuz daha kötü de geçmeyecek ya da en azından o denli iyi geçecek saatleri bazen Watt'ın, bazen benim, bazen de Watt ve benim içeride kapalı kalarak geçirmiş olmamıza kimse şaşmamalı. Hayır, ama asıl şaşılacak şey gevşemeye istekli bizlerin karanlık ve seslerden yalıtılmış farklı sıcaklığına, çağrının bizi dışarı, küçük parka çekecek kadar açık seçik biçimde ulaşabilmesiydi. Evet, karşılaşabilmemiz ve birlikte konuşmamız ve birbirimize kulak vermemiz ve kolunu onun kolunun üzerine koyman ve onun da onunkini benimkinin üzerine koyması ve omuzlarımızın birbirine değmesi ve bacaklarımızın, sağlar birbirine koşut ileri, sollar geriye, sonra duraksamadan bunun aksi olmak üzere, neredeyse tek bir iz bırakırcasına

uyumla devinişi, öne eğilerek göğüsler bitişik öpüşmemiz (pek nadir olurdu bu ve elbette hiç dudaktan öpüşmemiştik), bunu son defa düşündüğümde çok tuhaf geldi bana, çok tuhaf. Sevdiğimiz havanın çağrısını saymazsak koğuşlarımızdan hiç ama hiç ayrılmazdık, Watt benim yüzümden kendininkinden ayrılmazdı, ben de onun yüzünden benimkinden ayrılmazdım; her birimiz ayrı ayrı, sevdiğimiz havanın çağrısına uyarak koğuşlarımızdan ayrıldığımızda birbirimizle karşılaşır, hatta bazen küçük parkta, şefkat dolu olmasa da dostlukla konuşurduk.

Koridorlarda, aptalca bağırıp çağıran, gürültücü, nanemolla, top oynayan, hep top oynayan ayaktakımıyla hiçbir ilişkimiz yoktu, ama bu sırıtan soytarı güruhu arasından sevdiğimiz havalarda koğuşlarımızdan, kısa, gergin ve dikkatli adımlarla çıkar ve aynı biçimde dönerdik.

Sert rüzgâr ve parlak güneş, işte sevdiğimiz hava buydu.[1] Watt için en önemlisi rüzgâr, Sam içinse güneşti. Bunun sonucunda Watt, rüzgâr yeterli sertlikte estiğinde güneş parlak olsa da olmasa da bundan çok yakınmazdı, ben de güneş tarafından gerektiği biçimde aydınlatılıyorsam rüzgâr sert ya da çok güçlü estiğinde buna katlanabilirdim. O halde küçük parktaki dolaşmalarımızda ve belki de konuşmalarımızda bu dolaşmalardan ve belki de bu konuşmalardan aynı ölçüde mutluluk duyduğumuz çok seyrekti. Çünkü güneş Sam'ın üzerinde parıldadığında Watt bir boşlukta soluk soluğa kalabilir ve Watt bir yaprak gibi titrediğinde Sam karanlıkta sendeleyebilirdi. Ama, ah, olağanüstü bir biçimde yel ve güneş ışınları istenen ölçüde bir araya geldiğinde küçük parkta, o zaman her birimiz kendince eşit bir mutluluk tadıyordu rüzgâr kesilene, güneş batana kadar.

Bahçe küçük müydü, hayır, ilgisi yok, beş ya da yedi hektarlık bir alana yayılıyordu çünkü. Ama bize, koğuşlarımızdan sonra küçük görünüyordu.

Orada muazzam solgun kavaklar ve tropikal irilikte hep karanlık görünen porsuk ağaçları ve daha az sayıda öteki ağaçlar da vardı.

1. Watt bu devirde güneşi severdi ya da en azından ona katlanabilirdi. Tutumundaki değişiklik konusunda hiçbir şey bilmiyoruz. Yalnızca kendisinin değil, tüm gölgelerin de hareket etmesinden hoşnut görünüyordu.

Öyle ki çoğu kez titreyen, yabanıl, ağır bir gölgede yürürdük.

Kışları zayıf gölgeler adımlarımızın altında solmuş, yabanıl otlar içinde eğilip bükülürdü.

Çiçeklerden, kendi kendine biten ya da hiç solmayan ya da ayrıkotlarının kurbanı olarak onca mevsimden sonra solan çiçekleri saymazsak iz yoktu. Bunların başında da karahindiba geliyordu.

Sebzelerden iz yoktu.

Hiç kurumayan, bazen yavaş, bazen sel gibi akan ve yatağından hiç taşmayan küçük bir ırmak ya da dere vardı. Sallanan bir kır köprüsü karanlık sularının üzerinden geçiyordu, son derece yıpranmış; kamburu çıkmış bir kır köprüsü.

İşte Watt bir gün her zamankinden daha sert adımlarla ya da alışılmıştan daha az temkinlice yürürken ayağı ve bacağının bir kısmı bu köprünün tümseklerinden birine takıldı. Kesinlikle düşecek, belki de akıntıya kapılıp gidecekti, ben orada olmayıp tutmasaydım onu. Bu önemsiz hizmete karşılık çok iyi anımsıyorum bir teşekkür almadım. Ama tek bir adam gibi hemen o anda, Watt bir yakadan, ben öbür yakadan sorgunağacının filizleri ve sağlam dallarının yardımıyla bu belayı savuşturmaya koyulduk. Karın üzeri boylu boyunca yere uzalı, ben kendiminkinin, Watt kendininkinin üzerine boylu boyunca uzalı, yarımız (ne olur ne olmaz) kıyıda, yarımız köprü kemerinin yamacında, kollarımız açık, durup dinlenmeden işimiz bitene ve köprü de eski haline ya da eskisinden daha sağlam bir hale gelene kadar çalıştık. Sonra bakışlarımız karşılaştı, birbirimize gülümsedik, bu birlikteyken pek seyrek yaptığımız bir şeydi. Boylu boyunca yere uzandıktan bir süre sonra, dudaklarımızda şu tuhaf gülümsemeyle, kendimizi öne, yukarı doğru çekmeye başladık, öyle ki başlarımız ve çıkıntılı soylu alınlarımız, Watt'ın soylu alnı, benim soylu alnım sonunda birbirine değdi. Sonra çok seyrek yaptığımız bir şey yaptık, öpüştük. Watt ellerini omuzlarıma koydu, ben benimkileri onunkilere koydum (başka türlü yapamazdım) ve sonra dudaklarımı Watt'ın sol yanağına değdirdim, sonra Watt kendininkileri benim sol yanağıma değdirdi (daha azını yapamazdı), her şey tutkusuzca ve dalların rahatsızlık veren kubbesi altında oldu.

Görüyorsunuz bu küçük köprüye gönülden bağlıydık. Çünkü o

olmadan bahçenin bir yanından öteki yanına, ayaklarımızı ıslatıp, ölümcül bir soğuk algınlığına yakalanma tehlikesini yaşamadan geçemezdik.

Oturup dinlenebilecek tek bir yer yoktu.

Fidanlar ve çalılardan söz edecek olursak bunlar yokluklarıyla dikkati çekiyorlardı. Ama her yandan, girilemeyecek sıklıktaki koruluklar ve yuvarlak kütleler halinde dev böğürtlenler yükseliyordu.

Her tür kuş yığınlaydı ve bunları taşlarla ve toprak parçalarıyla kovalamak bizim için büyük zevkti. Özellikle bizleri tanıyan kızılgerdan kuşlarına çok zarar verdik. Ve ana göğsünün sıcaklığını hâlâ taşıyan yumurtalarla dolu çayırkuşu yuvalarını yılın en uygun mevsiminde çok özel bir tatmin duyarak ezerdik.

Ama en iyi dostlarımız su kıyılarında mekân tutan uzun ve kara farelerdi. Onlara peynir kırıntıları, kuzu eti kıkırdakları türünden seçmece şeyler getirirdik çoğu kez, bunlara ek olarak da kuş yumurtaları, kurbağalar ve kuş yuvaları getirirdik. Kendilerine gösterdiğimiz ihtimamdan etkilenmiş önümüzde belirgin bir sevgi ve güven duygusuyla koşturur ve pantolonumuzdan yukarı süzülür ve göğsümüze asılıp kalırlardı. O zaman aralarına oturur ve ellerimizden yesinler diye semiz bir kurbağa ya da bir ardıçkuşu yavrusu verirdik onlara. Ya da yemeğini yedikten sonra göğsümüzde uyuyakalmış, etine dolgun bir fare yavrusunu aniden yakalayıp babasına ya da annesine ya da erkek kardeşine ya da kızkardeşine ya da daha az şanslı bir akrabasına yemeleri için verirdik.

Kısa bir görüş alışverişinden sonra hemfikir olduğumuz gibi Tanrı'ya işte en çok bu durumlarda yaklaşıyorduk.

Watt konuştuğunda pes bir sesle, hızlı hızlı konuşuyordu. Watt'ınkinden daha pes sesler, onunkinden daha hızlı konuşan sesler olmuştur, bu yadsınamaz. Ama bir insan gırtlağından, taşkınlık nöbetlerini ya da kutsal ayinleri saymazsak aynı zamanda bu kadar pes ve hızlı konuşan bir sesin çıkabilmesine kişinin inanası gelmiyor. Watt aynı zamanda dilbilgisi, sözdizimi, telaffuz, konuşma biçimi ve tabii korkulacağı gibi hecelemelere ortalama insanların gösterdiği özeni göstermiyordu. Bununla birlikte Knott, Gomorrha, Cork gibi kişi ya da yerle ilgili özel adları büyük bir anlaşılırlıkla

eklemliyor ve bu özel adlar, söyleminde zaman zaman bir palmiye ve mercanadası benzeri belirginleşiyordu, çünkü bunları çok canlı biçimde söylüyordu. Söylemini oluştururken karşılaştığı güçlükler, sürdürme biçimi ve sürdürürken kuş şakımalarının, hatta dört ayaklıların bağırtılarının da eksik olmadığı ve en mutlu doğaçlamalarımızın ayrılmaz bir parçası haline gelen belirsizliklerin, anlaşıldığı kadarıyla bunda pek payı yoktu. Ama Watt sanki birinin söylediklerini yazar gibi ya da yineleye yineleye iyice bellediği bir metni papağan gibi okurcasına konuşuyordu. Bu coşkulu mırıltının büyük bir bölümü zayıflamış işitme organlarıma ve zihnime boş yere yöneliyordu ve birçoğu da çılgınca esen rüzgârda sonsuza doğru uzaklaşıyordu.

Bahçe yeni dikenlerle, yeni tellerle onarılmaya gereksinme duyan dikenli tellerle örülü, yüksek bir çitle çevriliydi. Böğürtlenler ve dev ısırganlarla örtülmediği yerlerde çit boyunca her yönden, kendi koğuşuyla birlikte, benzer biçimde çevrili benzer bahçeler görünüyordu. Kimi kez birbirinden ayrılan, kimi kez de birleşen bu çitler çarpıcı bir düzensizlik gösteren ağlar örüyordu. Hiçbir çitin kısmen bile olsa ortak bir parçası yoktu. Ama bu çitler kimi yerlerde birbirlerine öylesine yaklaşıyordu ki geniş omuzlu ya da geniş kalçalı birinin bu dar geçide enlemesine değil de yanlamasına girmesi cekedi ve belki de pantolonu için daha az tehlike oluştururdu. Buna karşılık koca götlü ya da koca göbekli biri için doğrudan hücum, bir ya da birçok paslı telle ya karnını ya da götünü, belki de her ikisini birden deldirmesine yol açabilirdi. Koca götlü ve koca memeli bir kadın, örneğin çok şişman bir sütanne için de aynı zorunluluk vardı. Aynı zamanda geniş omuzlu ve koca göbekli ya da geniş kalçalı ve koca götlü ya da geniş kalçalı ve koca göbekli ya da geniş omuzlu ve koca götlü ya da koca göğüslü ve geniş omuzlu ya da kalçası geniş, memesi kocaman kişilere gelince onlar uslarını yitirmedikçe bu iğrenç küçük geçide dalmayıp geri çekilseler iyi ederlerdi, yoksa aynı anda birçok yerlerine dikenler batıp kan kaybından ölebilir ya da diri diri farelere yem olur, haykırışları duyulmadan ve daha sonra kurtarıcılar ellerinde makas, konyak ve tentürdiyotlarla yanlarına ulaşmadan önce kötü hava koşullarından ölebilirlerdi. Çünkü bu bahçeler öylesine geniş, öylesine ıssızdı ki

olağan zamanlarda, çığlıklarının işitilmediği takdirde kurtulma olasılıkları iyice azalıyordu.

Watt'ın başka bir koğuşa verilmesinden sonra yeniden karşılaşmamıza kadar belli bir süre geçti. Her zamanki gibi, yani sevdiğim havanın çağrısına uyduğum zamanlardaki gibi bahçemde dolaşıyordum. Watt da benzer biçimde kendi bahçesinde dolaşıyordu. Ama artık aynı bahçe söz konusu olmadığı için karşılaşamıyorduk. Bu yeni karşılaşma, sonunda ileride betimleneceği gibi gerçekleştiğinde, her ikimiz de Watt da ben de bunu arzulasak, çok daha önce karşılaşabileceğimizi anladık. Ama işte bizde eksik olan karşılaşma arzusuydu. Watt benimle karşılaşmak istemiyordu, ben de Watt ile karşılaşmak istemiyordum. Gerçekten de birbirimizle bir araya gelmek, yeniden dolaşmak ve laflamak düşüncesi düşmanca gelmiyordu bize, hayır, ilgisi yok, yalnızca Watt da ben de buna istekli değildik.

Böylece, eşsiz bir rüzgâr ve güneşin olduğu bir gün sanki dış bir güç tarafından kendimi çite doğru sürüklenmiş hissettim, bu itki beni hiç zayıflamadan, bir adım daha attığım takdirde ölümcül olmasa da ciddi biçimde yaralanmaksızın daha ileri gidemeyeceğim bir noktaya getirdi; orada bir şans eseri kurtuldum bu çekimden ve çevreme bakabildim; bu olağan zamanlarda hiç ama hiç yapmadığım bir şeydi. Şu noktalı virgül ne iğrenç şey. Bir dış güç diyorum, çünkü o sıralarda iradem çok güçlü olmasa da çocukça bir inatçılıktan da izler taşımıyor değildi, asla yaklaşmazdım çite, dünyayı verseler; çünkü çitlere bir zaafım vardı, dikenli telden çitlere zaafım vardı, duvarlar için yoktu, çalı çırpıdan oluşan çitler için de yoktu, görüşü engelleyenler için de yoktu, hayır, ama görüşü sınırlamadan deviniyi sınırlayan çukur, demir parmaklık, pencere, bataklık, göçer kumlar, kafes parmaklık gibi şeylerin hepsi için o devirde büyük bir sevgi duyuyordum, büyük bir sevgi. Ve (olasıysa öykünün devamını olduğundan daha da ilginç kılıyor bu) Watt'ın da aynı durumda olduğuna inanıyorum. Çünkü koğuşunu değiştirmesinden önce bahçede birlikte dolaşırken tek bir defa bile gitmedik onun yanıbaşına, gidebilirdik aslında, şansımız yaver gitseydi, en azından bir iki kere. Watt beni yönlendirmiyordu, ben de onu, ama anlaşmışçasına sanki gizli bir suç ortaklığıyla çitin yüz

ya da beş yüz metreden yakınına yanaşmıyorduk hiç. Bazen uzakta belli belirsiz, titrek bir açıklığın bitiminde görürdük, çökmüş eski telleri, eğilmiş direkleri ya da büyük kara bir kuş görüyorduk, boşluğa tünemiş ya da gaklayan ya da tüylerini yalayan.

Şimdi çite öylesine yakındım ki dilesem bir sopayla dokunabilirdim ve usunu yitirmiş biri gibi öylece çevreme bakınırken yukarıda tanımlanan bahçenin bitimindeki kanallardan ya da geçitlerden birinin önünde bulunduğumu fark ettim ve başka bir bahçenin sınırı da bunu izliyordu ve öylesine birbirine yakın, öylesine uzun bir mesafeye yayılmışlardı ki bunların yapımını üstlenen kişinin us sağlığı konusunda, dengesi yerinde her insanın kafasında soru işaretleri belirmemesi olanaksızdı. Bilincini yitirmiş biri gibi denetlemelerimi sürdürerek kuşkuya hiç yer bırakmayan bir netlikte, yandaki bahçede bana doğru geri geri yürüyen kimi gördüm dersiniz? İyi tahmin ettiniz, Watt'tı, ta kendisi. Geri geri ilerlemesi yavaş ve yalpalayaraktı, kuşkusuz başının arkasında gözlerinin olmamasından ötürüydü bu ve zahmetliydi, içtenlikle inanıyorum buna, çünkü sık sık ağaç gövdelerine çarpıyor ya da ayağı çalı kümelerine takılıyor ve yere ya da bir böğürtlen yığınına ya da dikenlere ya da ısırgan otlarına ya da devedikenlerinin üzerine düşüyordu. Ama kolları çapraz ve elleri telleri sıkarak hiç konuşmadan geri geri gidiyordu, çitin karşısına yığılana kadar sürdü yürümesi. Sonra kanımca geldiği yoldan gitmek düşüncesiyle döndü ve yüzünü ve bedeninin önünü gördüm. Yüzü kanlıydı, elleri de, başı dikenlerle doluydu. O sırada Bosch'un resmettiği (National Gallery'deydi galiba) İsa ile aralarındaki benzerlik öylesine çarpıcıydı ki çarpıldım. Ve aynı anda, aniden, bahçemin, çitimin ve benim ve rüzgârda savrulup duran kuşların aksettiği büyük bir aynanın önünde duyumsadım kendimi, öyle ki ellerime baktım, yüzüme ve parlayan başıma dokundum, gerçek olduğu kadar yersiz bir korkuyla. Çünkü o sıralarda, yeryüzünde Bosch'un resmettiği İsa'ya (National Gallery'deydi galiba) benzetilemeyecek biri varsa, o da övünmek gibi olmasın ama bendim. Hey Watt, diye seslendim, burada olman gerçekten de çok güzel. Değil evet ben, diye yanıtladı Watt. Bu kısa tümce ant içerim ki bana, beklenmedik bir anda, çok yakınımdan, beynime kurşun sıksalar duyacağımdan fazla korku ve acı verdi.

Bu izlenimimi sonraki olaylar güçlendirdi. Burun, mendil, lütfen kan silmek, dedi Watt. Bekle, bekle, geliyorum, diye haykırdım. Watt'a ulaşmak için öylesine kaygı duyuyordum ki gerekseydi kendimi dikenli tellere çılgınca fırlatabilirdim, buna inanıyorum. Usuma bir düşünce geldi, çarçabuk on ya da on beş adım uzaklaştım oradan, çevreme bakındım, kesici bir alet olmayınca bir sopa ya da direk işlevi görebilecek yaşlı bir dal ya da genç bir fidan var mı diye. Böylece yarı gönüllü çalışırken sağımdaki çitte geniş ve düzensiz bir delik gördüm. Yaklaşıp da yanılmadığımı anladığımda, şaşkınlığımın büyüklüğünü kestirebilirsiniz, çitte genişçe, düzensizce açılmış bir delikti. Sayısız rüzgârın, sayısız yağmurun, ya da kaçan, kovalayan bir yabandomuzunun ya da bir boğanın, öfkeden gözü dönmüş ya da kimbilir tensel bir tutkuyla saldıran bir yabandomuzunun, vahşi bir boğanın sayısız rüzgârlarla, sayısız yağmurlarla yıpranmış bu noktada oluşturduğu bir delikti. Güzelim üniformama bir zarar vermeden bu delikten geçtim ve kendimi koridorda etrafıma bakınırken buldum, çünkü dengemi bulamamıştım daha. Duyularım şimdi her zamanki duyarlılıklarının on ya da on beş katı artmış olduğundan, çok geçmeden, öteki çitte, on ya da on beş dakika önce içinden çıktığım çitin tam karşısında ve benzer büyüklükte başka bir delik gördüm. Böylece, bu yörede gerçekten de sert olan hava koşullarını bir yana bırakırsak hiçbir yabandomuzu ya da bir boğa bu delikleri açamaz sonucuna vardım. Çünkü birinci çitte bir delik açtıktan sonra, aynı biçimde benzerini, bir ikincisini, ikinci çitte açacak güçte yabandomuzu, boğa neredeydi? Çünkü ilk deliğin açılışı kudurmuş kütlenin, aynı hamlenin içinde ikinci deliği açmasını olanaksız kılıp engellemez miydi? Buna, bu noktada çitleri ancak bir metrenin ayırdığını ekleyin, öyle ki arka ayaklar ilk çitten kurtulmadan önce hayvanların burnu zorunlu olarak ikinciyle temas edecek ve böylelikle ikinci delik için gereken hıza kavuşmaya mesafe yetmeyecekti. Dahası yabandomuzunun ya da boğanın, ilk deliği açtıktan sonra, buradan geçerek ikinciyi açmak için gerekli itkiyi elde etmek için yeterli bir mesafeye geri çekilmesi de olası değildi. Çünkü ilk deliği açtıktan sonra, hayvanın hâlâ ya tutkuyla gözü dönüktü ya da kendine gelmişti. Hâlâ gözü dönükse, o halde ikinci deliği açmak için gerekli hızla ilk deliğin

içinden geçebilecek kadar bu deliği açık seçik biçimde görme olasılığı yok denecek kadar azdı. Ve kendine geldiyse artık, ilk deliği açmasıyla sakinleşmiş ve gözleri açılmışsa o zaman başka bir delik açmaya istekli olması uzak bir olasılıktı. Dahası, ikinci deliğin ya da daha doğrusu Watt'ın deliğinin (çünkü ne ikinci dediğimiz deliğin birinci dediğimiz delikten önce oluştuğunu gösteren ne de ikinci dediğimiz deliğin birincisi dediğimiz delikten sonra olduğunu gösteren hiçbir kanıt yoktu), ötekinden bağımsız, bambaşka bir zamanda, çitin Watt'ın yakasından delinme olasılığı da çok azdı. Çünkü iki delik birbirinden bağımsız, biri Watt'ın çitinin Watt yakasından, öteki de benimkinin benim yakamdan, iki tamamen farklı, iki kudurgan boğa ya da yabandomuzunca (çünkü birinin kudurgan bir boğa, ötekinin de kudurgan bir yabandomuzunca açılmış olması pek olası değildi) iki bambaşka zamanda açılması, bu noktadaki kesişmeleri göz önüne alınırsa en azından açıklanamayacak bir olguydu. Dahası iki deliğin, Watt'ın ve benim çitimdeki deliğin, o sırada, her şeyi, iyice görmeye çabalayarak ağzım açık, tam durduğum yerde, aynı seferde, biri Watt'ın yakasından, öteki benim yakamdan, iki kez delikler açıldığında çarpışacak kadar, öfkenin ya da şehvetin itkisiyle birbirinin peşine, olanca hızlarıyla düşmüş iki kudurgan boğaca ya da iki kudurgan yabandomuzunca ya da bir kudurgan boğa ve kudurgan inekçe ya da bir kudurgan yabandomuzu ve bir kudurgan inekçe açılması da (çünkü deliklerin aynı anda, birinin kudurgan bir yabandomuzunca, ötekinin kudurgan bir inekçe ya da birinin kudurgan bir boğaca, ötekinin kudurgan bir dişi yabandomuzunca ya da birinin kudurgan bir yabandomuzunca, ötekinin kudurgan bir inekçe açılması pek inanılacak şey değildi) pek olası değildi. Çünkü bu varsayım deliklerin boğalarca, yabandomuzlarınca ya da boğa ve inek ya da yabandomuzu ve dişi yabandomuzunca açılmasının aynı zamanda olmasını gerektiriyordu, yoksa birinin şimdi, ötekinin de bir süre sonra olmasını değil. Çünkü şimdi biri, bir süre sonra öteki açılırsa, o halde boğa, inek, yabandomuzu, dişi yabandomuzu önce kendi çitini delip kafasını ötekinden içeri uzattığı için, istese de istemese de karşı yönden nefretin öfkesiyle, şehvetin öfkesiyle vargücüyle atılan ötekinin, boğanın, ineğin, boğanın, yabandomuzunun, dişi yabandomuzu-

nun, yabandomuzunun bu özel noktadan geçişini engellemiş olacaktı. Dizlerimin üstüne çöküp de yabanıl otları ayırarak aransam da ne bir dövüş ne bir çiftleşmenin izine rastlayamıyordum. O halde bu delikleri açan ne bir boğa ne bir yabandomuzu, ne iki boğa ne iki yabandomuzu ne iki inek ne iki dişi yabandomuzu ne bir boğa ve inek ne bir yabandomuzu ve bir dişi yabandomuzuydu, hayır, ama bu yörede özellikle sert olan hava koşullarının aşındırmasıydı, sayısız rüzgâr ve yağmur, güneş, kar, don ve buzların çözülmesiydi. Ya da sözün kısası, öfkenin ya da korkunun doğal gücünü on kez artırdığı tek bir hayvanın, bir boğa ya da inek ya da yabandomuzu ya da dişi yabandomuzu ya da başka bir yabanıl hayvanın hava koşullarının yıprattığı iki çiti de önce Watt'ınkini, sonra benimkini ya da önce benimkini, sonra Watt'ınkini, sanki tek bir çiti aşarcasına kolaylıkla geçmesi de olası değil miydi yani?

O zaman Watt'ı görme zevkine son kez eriştiğim yere döndüğümde, orada artık bulunmadığını gördüm. Üstelik gözümün erişebileceği çok sayıda yerde de bulunmuyordu. Ama Watt! Watt! diye seslendiğimde, bir ağacın ardından, arkasını önüne giydiği pantolonunu beceriksizce ilikleyerek çıktı ve haykırışlarım doğrultusunda sık sık düşerek ama anında da doğrularak, ses çıkarmadan yavaşça ve zahmetlice geri geri ilerledi bulunduğum yere doğru; çok uzun sürdü bu ilerleyiş. Sonunda elimle ona dokunabileceğim bir yakınlığa ulaşmıştı. Elimi deliğin içinden uzattım ve onu kendime doğru çektim, sonra cebimdeki bir bezle yüzünü ve ellerini sildim, sonra cebimden küçük bir merhem kutusunu çıkararak yüzünü ve ellerini merhemledim, sonra cebimden küçük bir tarak çıkararak buklelerini ve bıyıklarını düzelttim, sonra cebimden küçük bir giysi fırçası çıkararak ceketini ve pantolonunu fırçaladım. Sonra benimle yüz yüze gelene kadar döndürdüm onu. Sonra ellerini omuzlarıma, sol elini sağ omuzuma, sağ elini sol omuzuma koydum. Sonra ellerimi omuzlarına, sağ elimi sol omzuna, sol elimi sağ omuzuna koydum. Sonra sol ayakla ileri bir yarım adım attım ve o da sağ ayakla arkaya yarım adım attı (başka türlü yapamazdı). Sonra sağ ayakla tam bir ileri adım attım o da elbette, sol ayakla geriye bir adım attı. Ve böylece çitler arasından, ben ilerleyerek, o gerileyerek, çitlerin yeniden birbirinden ayrıldıkları yere gelinceye kadar adımladık bir-

likte. Sonra ellerimiz hep birbirimizin omuzlarında çark ederek, ben çark ederek, o çark ederek, geldiğimiz yoldan geri döndük, ben ilerleyerek, o da tabii gerileyerek. Ve böylece çitlerin yeniden birbirinden ayrıldığı noktaya gelene kadar geldiğimiz yoldan geriye adımlayarak delikleri geçtik ve ilerledik. Sonra tek bir kişiymişçesine çark ederek ben nereye gittiğimize bakarak, o nereden geldiğimize bakarak, geldiğimiz yoldan geriye adımladığımız yolu geriye adımladık. Ve böylece onca uzun zaman sonra yeniden birlikte ve kızgın güneşin altında ve hırçın esen rüzgârda; aşağı yukarı gidip gelerek çitler arasında adımladık.

Onca zamandan sonra, güneşli rüzgârı sevenle rüzgârlı güneşi sevenin yeniden birlikte olmaları az şey mi doğrusu, az şey mi?

Birbirimizden ayrılmadan önce çitler arasında gidip gelen bizler için ancak sığışabileceğimiz kadar yer vardı.

Watt'ın bahçesinde ya da benim bahçemde daha rahat hissederdik kendimizi. Ama hiç gelmedi usuma Watt'ı bahçeme getirmek ya da Watt'ın arkasından onun bahçesine gitmek. Ama Watt da beni bahçesine götürmeyi düşünememişti ya da ardımdan benim bahçeme gelmeyi. Çünkü bahçem benim bahçemdi, Watt'ın bahçesi Watt'ın bahçesiydi, artık ortak bahçemiz yoktu. Böylece yukarıda betimlenen biçimde bir aşağı bir yukarı adımladık durduk, ikimizin de bahçesinden uzakta.

Böylece onca zamandan sonra, yeniden birlikte yürümeye ve zaman zaman da konuşmaya başlıyorduk.

Watt'ın yürümesi nasıl geri geriyse, konuşması da bir tuhaftı.

İşte o devirden bir örnek:

Gün çoğu, gece kısmen, ile Knott. Kadar şimdi, gördüm az ah, işittim az ah. Az gün, hiç gece. İşittim şunu, neydi şunlar? Şey belirsiz sakin. Azalma görmede, azalma işitmede, şimdi. İçinde sessizlik, içinde sisler, döndüm çevresinde.

Şunları çıkarsayabiliriz belki:

Tersyüz etmeler tümcelerin değil, ama yalnızca sözcüklerin sırasındaydı;

Tersyüz etmeler bütünüyle gerçekleştirilmemişti;

Eksik bilgilendirme fazlaydı;

Hoş bir seda arayışı mevcuttu;

Doğallık belki de eksik değildi;

Söylemin tersine çevrilmesinden fazla bir şeyler vardı belki de;

Düşüncenin ters yüz edilmesi söz konusuydu belki de.

Böylece, herkese, er ya da geç, yazın uzun sevinçlerini bekleyen sineklere imrenme duygusu gelir.

Konuşması eskisi kadar hızlı, sesi o denli boğuktu.

Bunlar, yüz yüze yürümemize karşın, önceleri anlamdan yoksun sesler gibi geliyordu bana.

Watt da beni izleyemiyordu. E-efendim, diyordu, artan bir kaygıyla, e-e-efendim. Ve ekliyordu, E-e-fendim.

Böylece Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşantısının ikinci ya da son döneminin ilk ya da başlangıç (sanıyorum) evresine ilişkin bir hayli ilginç şeyi (zannedersem) kaçırıyordum (galiba).

Çünkü Watt olayları sırasıyla anlatmaya ne kadar özen gösteriyorsa, aynı şeyleri farklı biçimlerde de olsa yinelemekten o kadar tiksinti duyuyordu.

Küçük defterime not alabilmek için ellerim omuzlarını sık sık bırakıyordu. Ama onunkiler benimkileri, ben özellikle ayırmadıkça hiç bırakmıyordu.

Ama kısa süre içinde bu seslere alıştım ve eskisi gibi anlar oldum onları, yani işittiğim şeylerin büyük bir kısmını demek istiyorum.

Her şey Watt'ın artık tümcedeki sözcüklerin sırasını değil; ama sözcükteki harflerin sıralarını değiştirene kadar iyi gitti.

Bu yeni değiştirme işlemine Watt kulağın ve estetik yargıların kabulleneceği bir anlayışı ve her zamanki ölçülüğünü de katmıştı. Bununla birlikte benim gibi bilgilenmeyi her şeyin üstünde gören birine değişiklik az yadırgatıcı gelmemişti doğrusu.

İşte Watt'ın o dönemdeki konuşmasından bir örnek:

Zög niçi, kulos ekel, kılnarak eltük. Kaluk niçi, ınıt kazu, ınıt kazu. Net niçi, ah ritkis, ah ritkis. Nurub niçi, ülfük ukok, ülfük ukok. Lid niçi, tög, dat, tög, dat.

Bunlar, göğüs göğüse yürümemize karşın, bana pek ya da hiç anlam ifade etmeyen seslerdi başlangıçta.

Ne de Watt beni izleyebiliyordu. Midnefe-e diyordu, -midnefe-e. Midnefe-e-e.

Böylece Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşantısının ikinci ya da son döneminin ikinci evresine ilişkin (sanıyorum), bir hayli ilginç şey (zannedersem) kaçırıyordum (galiba).

Ama kısa bir süre sonra bu seslere alıştım ve eskisi kadar iyi anlar oldum onları.

Böylece her şey Watt'ın sözcüklerdeki harflerin sırasını değil de tümcelerin sıralanış biçimini değiştirmeye başlayana değin iyi gitti.

İşte o devirdeki konuşmasından bir örnek:

Hiçlik. Kaynağa. Öğretmene. Tapınağa. Ona sundum bunları. Bu boş yüreği. Bu boş elleri. Bu bilgisiz kafayı. Bu sürgün bedeni. Onu sevmek için az parçam yozlaştı. Onu elde etmek için attım az parçamı. Onu öğrenmek için az parçamı unuttum. Onu bulmak için yitirdim az parçamı.

Bunlar karın karına yürümemize karşın, başlangıçta garipsediğim seslerdi.

Ne de Watt beni izleyebiliyordu. E-e-efendim, diyordu, e-e-efendim.

Böylece Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşantısının ikinci ya da son döneminin üçüncü evresine ilişkin (sanıyorum), bir hayli ilginç şey (zannedersem) kaçırıyordum (galiba).

Ama kısa bir süre sonra bu seslere alıştım ve eskisi kadar iyi anlar oldum onları.

Böylece her şey Watt'ın artık tümcelerin sıralanış biçimini değil, ama tümcedeki sözcüklerin ve sözcüklerdeki harflerin sıralanışını birlikte değiştirmeye başlayana kadar iyi gitti.

İşte Watt'ın o devirdeki konuşmasından bir örnek:

Kılça mı itkeç taw? Tonk. İm idey taw. Tonk. Um udyod? Oy! Ça peh? İkleb. Kemey ay? Um royimlib?

Bunlar başlangıçta çüküm çüküme yürümemize karşın bana anlamsız gelen seslerdi.

Watt da izlemiyordu beni. Midnefe-e-ee, diyordu, midnefe-e. Midnefe-e-e.

Böylece Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşantısının ikinci ya da son döneminin dördüncü evresine ilişkin (sanıyorum), bir hayli ilginç şey (zannedersem) kaçırıyordum (galiba).

Ama sonunda alıştım bu seslere.

Böylece her şey Watt'ın tümcedeki sözcüklerle aynı zamanda sözcükteki harflerin sırasını değiştirmeyi bırakıp, tümcedeki sözcüklerle aynı zamanda söylemindeki tümcelerin sıralanışı düzenini değiştirmeye başlayana değin iyi gitti.

İşte Watt'ın o devirdeki konuşmasından bir örnek:

Bana diyordu, hayır, yelek, fanila, pantolon, çoraplar, pabuç, gömlek, içdonu, ceket, için giyinmek hazır şey her. bana. Diyordu giyin. bana Diyordu. Hayır, su, havlu, sünger, sabun, tuz, kese, fırça, lavabo, için yıkamak şey her. bana Diyordu, yıka. bana Diyordu. Hayır, su, havlu, sünger, sabun, ustura, pudra, fırça, tıraş fırçası, tas, için tıraş şey her. bana Diyordu. Et tıraş.

Bunlar başlangıçta, taşak taşağa yürümemize karşın hiç anlayamadığım seslerdi.

Watt da izleyemiyordu beni. E-e-fendim, diyordu, e-e-fendim, e-e-efendim.

Böylece Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşantısının ikinci ya da son döneminin beşinci evresine ilişkin (sanıyorum), bir hayli ilginç şey (zannedersem) kaçırıyordum (galiba).

Ama sonunda alıştım bu seslere.

Watt'ın aynı zamanda tümcedeki sözcüklerle söylemindeki tümcelerin sırasını değiştirmeyi bırakıp aynı zamanda sözcükteki harflerin ve söylemindeki tümcelerin sırasını değiştirmeye başlayana kadar sürdü bu.

İşte Watt'ın bu konuşmasından bir örnek:

Enleg radak, kcedig nüg. Koy taw, koy tonk. Koy nedeb, koy nit. Liğed irid, liğed ülö. Liğed nikte, liğed fisap, liğed nügzü, liğed ileşen. Elyöb ıdaşay, acno namaz.

Bunun anlamı yoktu benim için.

Midnefe-e-e, diyordu Watt, midnefe-e-e, midnefe-e-e.

Böylece Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşantısının ikinci ya da son döneminin, beşinci, hayır, altıncı evresine ilişkin (sanıyorum), bir hayli ilginç şey (zannedersem) kaçırıyorum (galiba).

Ama sonunda anladım.

Sonraları Watt, aynı zamanda sözcükteki harflerin ve söylemindeki tümcelerin sırasını değiştirmeyi bırakıp aynı zamanda sözcük-

teki harflerin ve tümcedeki sözcüklerin ve söylemindeki tümcelerin sırasını değiştirmeye başlamasın mı?

Örnek:

Taw ev tonk, anay uyob nüg, eceg nemsık. Zismitib. Zismitib. İdyim zismitib namaz? Rıyah. Taw ım utşunok tonk eli? Rıyah. Tonk um utşunok taw ile? Rıyah. Taw ım ıtkab tonk? Rök, rığas, zislid. Eceg nemsık, uyob nüg. Anay nay, taw ev tonk.

Buna alışmam için zaman geçmesi gerekti.

Midnefe-e-e-e diyordu Watt, midnefe-e-e, midnefe-e-e.

Böylece Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşanısının ikinci ya da son döneminin yedinci evresine ilişkin (sanıyorum), bir hayli ilginç şey (zannedersem) kaçırıyordum (galiba).

Sonunda tümcedeki sözcüklerin de, sözcükteki harflerin de, söylemindeki tümcelerin de, aynı zamanda sözcükteki harflerin ve söylemindeki tümcelerin de, aynı zamanda sözcükteki harflerin ve tümcedeki sözcüklerin ve söylemindeki tümcelerin sırasını değiştirmeyi bırakıp aynı kısa zaman dilimi içinde, bazen tümcedeki sözcüklerin, bazen sözcükteki harflerin, bazen söylemindeki tümcelerin, bazen aynı zamanda tümcedeki sözcüklerin ve sözcükteki harflerin, bazen aynı zamanda tümcedeki sözcüklerin ve söylemindeki tümcelerin, bazen aynı zamanda sözcükteki harflerin ve söylemindeki tümcelerin, bazen aynı zamanda sözcükteki harflerin ve tümcedeki sözcüklerin ve söylemindeki tümcelerin sırasını değiştirmeyi aklına koydu.

Bu türden bir örnek anımsayamıyorum.

Bunlar başlangıçta, birlikte, yapışık yürümemize karşın, bana İrlandaca kadar yabancı gelen seslerdi.

Watt da izleyemiyordu beni. Midnefe-e-e, diyordu, midnefe-e, efendim.

Böylece Watt'ın Bay Knott'un evindeki yaşantısının ikinci ya da son döneminin sekizinci ve son (sanıyorum) evresine ilişkin, bir hayli ilginç şey (zannedersem) kaçırıyordum (galiba).

Ama kısa sürede bu seslere alıştım ve önceden olduğu gibi anladım onları, yani kulakzarımı zorlayanların bir kısmını.

Evet işitme duyum azalmaya başlarken miyopluğum yerinde sayıyordu. Öte yandan yalnızca zihinsel diye tanımlayabileceğim duyularım,

? ?
? ?

diye adlandırabileceğim yetilerim, her zamanki gibi güçlüydü.

Aşağıdaki bilgileri bu konuşmalara borçluyuz:

Bir gün dördü de bahçedeydi, Bay Knott, Watt, Arthur ve Bay Graves. Güzel bir yaz günüydü. Bay Knott bazen bir çalının ardında gözden yiterek, bazen bir başka çalının ardında ortaya çıkarak, yavaşça dolaşıyordu çevrede. Watt bir tepeciğin üzerine oturmuştu. Arthur çimenin üzerinde ayakta Bay Graves ile konuşuyordu. Bay Graves bir dirgenin üzerine dayanıyordu. Ama boş evin büyük kütlesi hemen yakınlarındaydı. Bir zıplasalar, kendilerini emniyete alabilirdi hepsi de.

Arthur dedi ki:

Umutsuzluğa kapılmayın Bay Graves. Bir gün bulutlar dağılacak ve onca zamandır karanlıkta kalan güneş sonunda, sizin için her zamankinden daha canlı parlayacak.

Hiç halim yok Bay Arthur, dedi Bay Graves.

Ah böyle konuşmayın Bay Graves, dedi Arthur.

Halim yok derken demek istediğim şu, dedi Bay Graves. Dirgeniyle bir hareket yaptı.

Bando'yu denediniz mi Bay Graves, dedi Arthur. Yemeklerden önce ve sonra biraz ılık süt içine bir kapsül atıyorsunuz, gece de aynı miktarda. Her şeyi denemiştim ve tümüyle umutsuzluğa kapılmış durumdaydım, tam o sırada bir dostum bana Bando'dan söz etti. Kocası kullanmadan edemiyordu, anlıyorsunuz ya. Bir dene şunu, beş ya da altı yıl sonra da gel gör beni, dedi kadın. Denedim Bay Graves ve yaşamım bütünüyle değişti. Huysuz, cansız, kabız, derisi pul pul, dostlarınca terk edilmiş, ağzı kokan ve iştahsız (yıllardır kokmuş domuzbudundan başka bir şey yemiyordum) bir adamken, Bando ile geçen dört yılın sonunda zımba gibi, yorulmak bilmeyen, başarılı bir nüdist, düzenli dışarı çıkan, neredeyse bir baba ve haşlanmış patates meraklısı biri olup çıktım. Bando. Okunduğu gibi yazılıyor.

Bay Graves deneyeceğini söyledi.

Bando ile ilgili terslik, artık bu bahtsız ülkede onu elde etmenin

olanağının kalmaması, dedi Arthur. Ostreine ve İspanyol Sinekleri gibi tapon malları kentin dış mahallelerinde öğle yemeğini yedikten hemen sonra on ya da on beş dakika, dört ayak üzerinde yalvarıp yakarmak koşuluyla imana gelen insancıl eczacılardan almak hâlâ olası görünüyor. Ama Bando için bütün bir cumartesi ikindisi yerlerde sürünseniz bile bir yere varamazsınız. Ama devlet, her zamanki gibi insan haklarını hiçe sayarak ve ülkenin dört bir yanındaki binlerce erkeğin ve on binlerce kadının acılarına kayıtsız kalarak şimdi mateme gömülen evlerden ve öteki fuhuş yuvalarından, uygun bir tutar karşılığında sevinç fışkırtabilecek bu harika mala ambargo koymayı uygun gördü. Öyle ki ancak rastlantısal, el altından ve gizlice sızmalar biçiminde, yani örneğin kadınların iç çamaşırları arasında ya da beyefendilerin golf sopası çantalarında ya da açıkfikirli bir papazın içi oyulmuş dua kitabı örneklerinde olduğu gibi umulmadık biçimlerde girebilir limanlarımızdan ya da kuzey sınırımızdan; yakalandığında da meni zehirlenmesinden yarı fıttırmış kaba bir gümrük görevlisince el konup haczedilir ve başarısız bir iş gezisinden gücü tükenmiş olarak evlerine dönen ticari yolculara, beyan edilen fiyatının on ya da on beş katına satılır. Ama söylemek istediğim şeyi, kendi taraftarlarınca olduğu kadar benimkilerce de böyle davranması için yüreklendirilse de lise ve üniversite yaşantımın en karanlık anlarında beni hiç terk etmeyen eski dostum Bay Ernest Louit'nin başına gelenleri anlatarak daha bir açıklığa kavuşturacağım. Doktora tezinin başlığı, iyi anımsıyorum, *İskoçlarda Matematiksel Sezgiler*'di, üzerinde köktenci görüşler savunduğu bir konuydu bu, çünkü Üniversite Saymanı'nın yakın dostuydu, teşriki mesaileri (abartılı bir tanım değil bu) akademik çevrelerde ne yazık ki sık görüldüğü gibi zevklerindeki, hatta korkarım alışkanlıklarındaki birtakım benzerliklere dayanıyordu ve bunlardan en sevimlisi de belki de birbirlerinin yanında, dostlar arasında, sabahları uyandıklarında içmeden edemedikleri brandy'ydi. Louit o devirde Clare Eyaleti'ne yapacağı altı aylık bir araştırma gezisinin giderlerini karşılamak için yeterli gördüğü, büyük bir iyi niyetle hazırlanmış elli sterlinlik ek bir ödeneği sayman üye aracılığıyla istedi ve aldı. Bu azıcık gider tahmininin ayrıntıları aşağıdaki gibiydi:

	£	s.	d.
Yol	1	15	0
Pabuç	0	15	0
Kıvır zıvır	5	0	0
Bahşiş	0	10	0
Zorunlu giderler	42	0	0
Toplam	50	0	0

Aşırı azgınlığı hiç geçmeyen bull-terrier cinsi köpeğinin bakımı için gereken parayı kendi cebinden karşılamaya hazır olduğunu yüce gönüllülükle bildirdi ve her zamanki temiz yürekliliğiyle Ödenek Kurulu'nu büyük mutluluk içinde bırakan açıklamasını ekledi, kırsal yörede yaşamak için köpeği, O'Connor'a güveniyordu. Sözü geçen konularda hiçbir itirazı olmadı, buna karşılık gece barınacak yer gibisinden, benzer durumlarda rastlanan sorunlardan hiç söz edilmemesi belli bir şaşkınlık uyandırdı. Sayman Üye aracılığıyla bu atlamanın açıklanması istendiğinde, Louit Sayman Üye aracılığıyla aşırı kibarlığı nedeniyle bu kırsal yörede kaldığı süre içinde yoluna çıkan yerel ambarlarda, güzel kokulu kuru otlar ya da güzel kokulu samanlar üzerinde yatacağı yanıtını verdi. Bu açıklama kurul üyeleri arasında daha da büyük neşe kaynağı oldu. Louit'nin dönüşünde, gezisi boyunca ikisi boş şişe, üçüncüsü de bir keçi iskeletini barındıran topu topu üç ambar bulduğunu itiraf ettiğini anımsayanlar bu içtenliğe hayran olmuşlardı. Ama bazı çevrelerde bu ve benzeri açıklamalar, daha az dostça biçimde karşılandı. Çünkü Ernest evine beklendiği tarihten üç hafta önce çok soluk ve hasta görünümde, dönmüştü. Sayman Üye aracılığıyla, üniversitenin cılız kaynaklarından kendisine ayrılmış on beş şiline satın alınmış pabuçları göstermesi istendiğinde, Louit aynı kanal aracılığıyla yetersiz ışık, uzun ve zorunlu açlıkların duyularını köreltmesi nedeniyle ayakkabıların geç olgunlaşmış bir soğan tarlası sanıp yirmi bir kasım günü Handcross yakınlarında, ikindinin ilerleyen saatlerinde girdiği bir bataklıkta ne yazık ki ayaklarından sökülerek alındığı yanıtını verdi. O'Connor'un kısa gezisinden hoşnut kaldığı biçiminde kibarca umutlar belirtildiğinde, Louit şükran ve kadirbilir-

lik duyguları içinde, hiç istemese de sözü geçen olay sırasında, O'Connor'un kafasını bataklığa gömerek sadık yüreği atmaz olana kadar öylece tutup sonra sıyırmayı başaramadığı derisiyle birlikte saz ve kamış ateşinde kızartıp yediği yanıtını verdi. Bununla gururlanmıyordu, O'Connor da onun yerinde olsa böyle davranırdı. Eski dostunun kemikleri, evinde ilikler dışında eksiksiz, bir torbanın içinde duruyordu ve pazar günü dışında her gün, öğleden sonra, iki kırk beş ile üç on beş arası görülebilirdi. O zaman Sayman Üye kurul adına, Bay Louit'nin kırsal yörede kaldığı kısa süre içindeki araştırmalarından kendisinde oluşan izlenimlerin kısa bir değerlendirmesini şöyle bir yapsın diye istekte bulundu. Louit, söz konusu dönemin tamamını kapsayan, stenografik notlarla her iki yüzü de tıklım tıklım doldurulmuş beş yüz dağınık kâğıdı, Ennis Tren İstasyonu'nun erkekler vestiyerinde, batıdan hareketinin sabahında, on bir ile on iki arasında yitirme talihsizliğine uğramasa bunu büyük bir zevkle yerine getirmek isteyeceğini belirtti. Bu, günde ortalama önlü arkalı beş sayfadan az değildi, diye ekledi. O zamandan bu yana elyazmasını ele geçirmek için var gücüyle çabalıyordu, ama gücünün yetmeyeceği bir çabaydı giriştiği ve elyazması yazarı ve tabii eninde sonunda insanlık dışında hiç kimse için en ufak bir yarar sağlayamazdı. Ama tren istasyonu vestiyerleriyle özellikle de batı şebekesince işletilenlerle olan deneyimleri, orada unutulan ve belki de kartvizit, posta pulu, üçlü bahis kuponu ve zımbalanmış tren biletleri dışında kâğıtla en ufak bir benzerlik taşıyan nesnelere anında kaçınılmaz biçimde el konarak sonsuza kadar kaybolduğu sonucuna ulaştırıyordu kendisini. Böylece güç yitimi ve ödenek yokluğu yüzünden büyük ölçüde engellenen çalışmasını ele geçirme çabaları ona başarıdan çok başarısızlığa yazgılı gibi gözüküyordu. Ve böylesine bir kayıp karşılanamazdı, çünkü gezisi boyunca yapılan sayısız gözlem ve bunlardan aceleyle o an içinde, en olumsuz koşullarda çıkarılan ve kâğıda aktarılan düşünceler acı acı yerindiği gibi bütünüyle ya da büyük ölçüde çıkmıştı belleğinden. Bu acı dolu olayları yani pabuçlarını, köpeğini, emeğini, parasını, sağlığını ve belki de akademik üstlerinin saygısını yitirişini anlattığında, Louit, ileride uygun görülen bir tarihte, görevinin büsbütün de boşa geçmediğini kanıtlamak için kurulun önüne çıkmak istediğin-

den başka ekleyecek bir şeyi olmadığını belirtti. Saptanan gün ve saat geldiğinde Louit üstünde etekliği, İskoçlara özgü paltosu, pabuçları ve soğuğa karşın gösterişsiz bir çift açık mor bağcıkla morarmış baldırlara sıkı sıkıya tutturulmuş bir çift ipek çorap ve kolunun altına geniş, kara keçe bir şapka iliştirmiş yaşlı bir adamı eliyle yönlendirerek ilerlerken görüldü. Louit şöyle dedi: Baylar, bu gördüğünüz Burren doğumlu Bay Thomas Nackybal'dır. Bütün yaşamını orada geçirdi, gönülsüz ayrıldı oradan, dönmeye bir an önce can atıyor oraya, bütün yıl yalnızlığını paylaşan tek yoldaşı domuzunu kesecek çünkü. Bay Nackybal şimdi yetmiş altı yaşında ve bütün bu zaman süresince, patates, yonca, kullandığı gübre, yakacak turba ve böcekleri yiyen domuz gibisinden mesleğini icra etmesi için vazgeçilmez tarımsal konular dışında hiçbir eğitim görmedi, öyle ki okuma yazma bilmez, hiç öğrenmedi de üstelik el ya da ayak parmaklarının yardımı olmaksızın bir tamsayıyı bir başkasıyla toplayamaz ya da çarpamaz, bir başkasına bölemez, bir başkasından çıkaramaz. İşte Nackybal'ın zihinsel oluşumu. Bedensel olarak... Sakin olun, Bay Louit, dedi Başkan, elini kaldırarak. Bir saniye Bay Louit, lütfen. İsterseniz, bir saniye efendim, dedi Louit. Kürsüde beş kişiydiler, soldan sağa Bay O'Meldon, Bay Magershon, Bay Fitzwein, Bay de Baker ve Bay MacStern. Birbirlerine danıştılar. Bay Fitzwein, Bay Louit, umarım bu adamın zihinsel varlığının temel kavramlardan bütünüyle yoksun ve yalnızca yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan bilgilerle sınırlı olduğuna inanmamızı istemeyeceksiniz bizden, dedi. İşte, dostum için tam yüreklice öne süreceğim sav aslında bu söylediğiniz şey, usunda sözünü ettiğiniz bilisizliğin soluk müziği, kendisi ve domuzu için, en az emek ile en fazla besini atalarından kalma bir dönümlük buzultaşlarından nasıl çıkaracağı düşüncesinin yeşerdiği, tarıma ilişkin her türlü düşüncenin oluştuğu beyinciğinin bir köşesindeki soluk ışığın dışında her şeyin bir karanlık ve suskunluk coşkusu olduğu diye yanıtladı Louit. Gözlerini bu sözleri söylediği sürece Louit'nin üzerinden ayırmayan kurul, şimdi konuşma sanki adamın bedeniyle ilgiliymiş gibi Bay Nackybal'e çevirmişti bakışlarını. Böylece birbirlerine bakmaya başladılar ve bunu başarana değin bir hayli zaman geçti. Birbirlerine uzun uzun bakmadılar, hayır, bu ka-

dar aptal değildiler. Ama beş adam birbirine baktığında, kuramda her adam dört kez baktığından, yalnızca yirmi bakış yeterli gözüküyorsa da boşa giden çok sayıda bakışı göz önünde bulundurursak bu sayı nadiren yeterlidir. Örneğin, Bay Fitzwein, sağına, Bay Magershon'a bakıyordu. Ama Bay Magershon, soluna, Bay Fitzwein'a değil, sağına Bay Meldon'a bakıyordu. Ama Bay O'Meldon, soluna, Bay Magershon'a değil, ama öne eğilmiş, masanın öteki ucunda, solundan dördüncü oturan Bay MacStern'e bakıyordu. Ama Bay MacStern, öne eğilerek masanın ucundaki, sağdan dördüncü Bay O'Meldon'a değil, ama yerinde dimdik oturarak sağındaki Bay de Baker'e bakıyordu. Ama Bay de Baker solundaki Bay MacStern'e değil, sağındaki Bay Fitzwein'a bakıyordu. O sırada, Bay Fitzwein, Bay Magershon'un kafasına bakmaktan sıkılmış, öne eğilip masanın ucundaki, sağdan ikinci Bay O'Meldon'a bakıyor şimdi. Ama Bay O'Meldon öne eğilerek Bay MacStren'e bakmaktan yorgun, geriye eğilerek solundan üçüncü, Bay de Baker'e bakıyor şimdi. Ama Bay de Baker, Bay Fitzwein'in kafasına bakmaktan sıkılmış, öne eğilerek sağından ikinci, Bay Magershon'a bakıyor şimdi. Ama Bay Magershon, Bay O'Meldon'un sol kulağının görünümünden sıkılmış, öne eğilerek masanın ucundaki, solundan üçüncü Bay MacStern'e bakıyor şimdi. Ama Bay MacStern, Bay de Baker'ın kafasına bakmaktan sıkılmış, öne eğilerek sağından ikinci Bay Fitzwein'a bakıyor şimdi. Sonra Bay Fitzwein öne eğilerek Bay O'Meldon'a bakmaktan sıkılarak öne eğiliyor öteki yönde ve masanın ucundaki, solundan ikinci Bay MacStern'e bakıyor. Ama Bay MacStern öne eğilerek Bay Fitzwein'a bakmaktan sıkılarak geriye yaslanıyor, sağından üçüncü Bay Magershon'a bakıyor şimdi. Ama Bay Magershon, geriye yaslanarak Bay MacStern'e bakmaktan sıkılarak, öne eğiliyor ve solundan ikinci Bay de Baker'e bakıyor şimdi. Ama Bay de Baker öne eğilerek Bay Magershon'a bakmaktan sıkılarak geriye yaslanıyor, masanın ucundaki, sağından üçüncü Bay O'Meldon'a bakıyor. Ama Bay O'Meldon geriye yaslanarak Bay de Baker'a bakmaktan sıkılarak öne eğiliyor, solundan ikinci Bay Fitzwein'a bakıyor şimdi. O zaman Bay Fitzwein öne eğilerek Bay MacStern'in sol kulağını görmekten sıkılarak doğruluyor ve gözleriyle aramadığı tek kurul üyesine,

yani Bay de Baker'a çeviriyor bakışlarını ve armağan olarak bu beyin saçsız kellesinin arkasıyla karşılaşıyor, çünkü Bay de Baker geriye yaslanarak Bay Magershon'un sol kulağına bakmaktan sıkılmış ve solundaki arkadaşı dışında kurulun tüm üyelerine boşu boşuna dönmüştür ve şimdi doğrulup bakışlarını Bay MacStern'in sağ kulağının kirli kıvrımlarına çeviriyor. Çünkü Bay MacStern, Bay Magershon'un sol kulağından bıkıp usanarak ve seçeneği olmadığından, öne doğru eğilerek Bay O'Meldon'un tiksinç ve tiksindirici sağ profilini seyrediyor şimdi. Çünkü Bay O'Meldon doğallıkla yanıbaşındaki meslektaşı dışında tüm arkadaşlarını safdışı bırakıp doğruluyor ve Bay Magershon'un ensesindeki sivilceleri, apseleri ve çıbanları inceliyor şimdi. Çünkü Bay de Baker'in sol kulağının artık ilgisini çekmediği Bay Magershon doğrulup bu öğleden sonrası ilk kez olmamak üzere, ama artan bir dikkatle ilgisini Bay Fitzwein'ın fasulye tabağını anımsatan suratına çevirmiş durumda. Böylece fırlatılan beş çarpı dört yani yirmi bakış ve tek bir göz göze gelmenin başarılamaması. Ve tüm bu ileriye geriye eğilmeler ve sağa sola bakınmalar hiç sonuç vermedi ve kurulun birbirlerine bakmak için onca çabaları yerine gözler yumulabilir ya da göğe çevrilebilirdi. Daha bitmedi. Çünkü şimdi, kuşkusuz Bay Fitzwein, Bay Magershon'a bakmayalı epey zaman oldu, yeniden bir bakayım ona, kimbilir belki de bana bakıyordur, diyecektir. Ama anımsanacağı gibi kısa bir süre önce Bay Fitzwein'a bakan Bay Magershon, Bay O'Meldon'u kendisine bakarken bulacağı umuduyla kesinlikle öteki yöne çevirecektir kafasını, çünkü Bay Magershon, Bay O'Meldon'a bakalı uzun süre oldu. Ama Bay Magershon, Bay O'Meldon'a bakalı uzun süre olduysa da, Bay O'Meldon, Bay Magershon'a bakalı uzun süre olmadı, çünkü az önce bakıyordu ona, öyle değil mi? Sayman üyeler gözlerini kolayca eğmedikleri ya da kaçırmadıkları için belki bir kez daha bakacaktı da ama önce hiç de kötü gelmeyen, oysa zaman geçtikçe, gerçekten de insanı çileden çıkaran ve Bay Magershon'un çamaşırlarının derinliklerinden yükselen ve ensesiyle yakalığı arasından ortalığa dalga dalga yayılan tuhaf bir koku engelledi bunu; üst düzeydeki ilişkilerin bir anlık gerginliğini unutturmak için bu sayın kişinin pnömogastrik sinirleri açısından başarılı ve gözüpek bir çabay-

dı. Böylece Bay Magershon, Bay O'Meldon'u umduğu gibi kendisine bakarken bulmak üzere, Bay O'Meldon'a dönüyor, ama (çünkü Bay O'Meldon'a bakmak üzere döndüğünde Bay O'Meldon'u kendisine bakarken bulmayı ummasaydı, o zaman Bay O'Meldon'a bakmak üzere dönmez, ama ileri ya da geri eğilirdi, Bay MacStern'e ya da belki Bay de Baker'a bakmak üzere, ikinciyi daha kısa bir süre önce baktığı için, büyük bir olasılıkla ilkine doğru) umduğu gibi kendisine değil, ama Bay MacStern'e bakarken görür, çünkü MacStern'in kendisine baktığı umudundadır Bay O'Meldon. Bundan daha doğal ne olabilir? Çünkü Bay O Meldon'un şu ana kadar fırlattığı dört bakıştan Bay MacStern'i hedeflediği en eskisidir ve Bay O'Meldon Bay MacStern'in fırlattığı dört bakıştan en yenisinin (çünkü daha demin bakmıştı ona, öyle değil mi?) Bay O'Meldon'a yöneldiğini doğallıkla bilemez. O halde Bay O'Meldon Bay MacStern'i umduğu gibi kendisine bakarken değil, ama Bay de Baker'i ona bakarken bulmayı umarak Bay de Baker'a bakarken bulur. Ama de Baker aynı nedenle Bay Magershon'un Bay Fitzwein'a değil de Bay O'Meldon'a bakması, Bay O'Meldon'un Bay Magershon'a değil de Bay MacStern'e bakması, Bay MacStern'in Bay O'Meldon'a değil de Bay de Baker'a bakması gibi, Bay MacStern'in umduğu gibi Bay MacStern'e değil (çünkü Bay MacStern Bay de Baker'a dönüp baktığında Bay de Baker'ı kendisine bakarken bulacağını ummasa o zaman dönüp de Bay de Baker'a bakmazdı, hayır, ama öne, belki de arkaya yaslanarak Bay Fitzwein'a ya da belki Bay Magershon'a bakardı, ama daha büyük olasılıkla ilkine, çünkü ikincisine kısa bir süre önce bir bakış fırlatmıştı), bir saniye önce Bay Magershon, Bay O'Meldon'un, kendisi Bay Magershon'un sırt manzarasıyla nasıl karşılaşmışsa, Bay Magershon'unkiyle karşılaşan Bay Fitzwein'a bakarken bulur. İşte böyle. Bütün bunlar, toplam beş çarpı sekiz, kırk bakış eder ve tek bir kere göz göze gelmeyi başaramayış ve kurul üyelerinin birbirlerine bakmak için onca uğraşlarına ve onca cambazlıklarına karşın, bu işe koyuldukları o geriye dönülmez andan tek adım ilerleyebilmiş değil. Daha bitmedi. Çünkü gözler gözleri arayıp bulana ve böylece zihinler enerji, avuntu ve cesaretle dolup tüm kurul üyeleri günlük işlerine yeniden koyulana kadar fırlatılacak bakışların sayı-

sı bir hayli çok, yitirilecek zaman da. Ve bütün bunlar yöntem eksikliğinden kaynaklanıyor, büyüklü küçüklü her tür kurul her türlü insan topluluğundan daha sık birbirine bakma gereksinimi duyduğundan bağışlanamayacak bir şey bu. Oysa bir kurulun üyelerinin kendi aralarında ivedilikle bakışabilmeleri ve düzensizce bakışmaktan duyacakları bütün sıkıntı ve yorgunlukların yaşanmaması için kullanılacak en iyi yöntem, üyelere bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi ve benzeri biçimde kurulun sayısınca numara vermek ve her üyenin bir numarası olması ve hiçbir üyenin numarasız kalmaması ve bu numaraların dikkatle (kurulun her üyesinin yanılmadan yalnızca kendi numarasını değil, ama tüm öteki kurul üyelerinin numaralarını da öğrenene kadar) üyelerin belleklerine kazınması ve bu numaraların kuruluş anında üyelere dağıtılması ve kurulun dağılışına kadar değişmeden aynen kalmasıdır, çünkü her yeni toplantıda yeni bir numaralama biçimi benimsenirse müthiş bir kargaşa (değişen numaralar nedeniyle) ve muazzam bir karmaşa doğar. O zaman her kurul üyesi yalnızca kendi numarasıyla yetinmez, ama bu numaradan hoşnut, yalnızca kendi numarasını değil; ama her numara o anda usunda bir ad, bir yüz, bir kişilik, bir işlev ve her yüz bir numara çağrıştıran'a değin öteki numaraları da öğrenir. Sonra kurulun birbirine bakışma zamanı geldiğinde tüm üyeler bir numara dışında, birlikte bir numaraya bakar ve bir numara da sırayla hepsine bakar ve sonra eğer dilerse gözlerini yumar, çünkü görevini yerine getirmiştir. Sonra tüm üyeler, bir numara, birlikte baktıkları bir numara ve tarafından bakıldıkları bir numara dışında ve iki numara dışında tüm üyeler iki numaraya bakar ve sırası gelen iki numara da sırayla hepsine bakar, sonra gözleri yorulduysa ve gözlük takıyorsa, gözlerini dinlendirmek için gözlüklerini çıkarır, çünkü şimdilik yapacak bir işi yoktur. Sonra tüm üyeler birlikte baktıkları iki numara ve tarafından bakıldıkları iki numara ve elbette bir numara dışında, birlikte üç numaraya bakar (üç numara dışında), üç numara da sırası gelince hepsine sırayla bakar, sonra kalkıp pencereye gider ve dışarıyı seyreder, tabii bir parça hareket etme ve görüntüde değişiklik gereksinimi duyuyorsa eğer, çünkü şimdilik ona ihtiyaçları kalmamıştır. Sonra kurulun tüm üyeleri topluca baktıkları üç numara ve bir bir tarafından bakıldıkları üç numara

ve tabii iki ve bir numara dışında, hepsi, dört numara dışında, dört numaraya bakar ve dört numara sırası gelince, birbiri ardından bakar onlara, sonra usulca Oğuşturur gözlerini, böyle yapmaya gereksinme duyuyorsa, çünkü şimdilik işlevi sona ermiştir. Ve böylece kurulun iki üyesi kalana kadar sürüp gitmelidir bu; onlar da birbirine bakar, sonra da yanlarında göz kadehlerini getirdilerse biraz lavdanom ya da hafif bir boraks eriyiğinde ya da ılık, açık çayla gözlerini yıkarlar, çünkü fazlasıyla hak ettiler bunu. İşte bir kurul üyelerinin birbirlerine en kısa bir zaman dilimi içinde, en az sayıda bakış fırlatarak nasıl göz göze geleceği anlaşılmış oldu, yani kurulun x üyesi olduğunu varsayarsak x^2 - x bakış, y üyesi olduğunu varsayarsak y^2 - y bakış. Ama gözler ilkin Bay Nackybal, sonra cesaretini toplayıp konuşmasını sürdüren Louit doğrultusunda yavaşça ikişer ikişer meraklı oklar fırlattı. İri ve tabanı çökük ayakları üzerinde dikilmiş, etiyle kemiğiyle işte gözlerinizin önünde, dedi Louit ve aşağıdan yukarı, kafaya gelinceye kadar saymayı sürdürdü; kafa konusunda da geri kalan kısımlar gibi kimi olumlu kimi olumsuz, kimi ortalama kimi abartılı birçok şey söyledi. Sonra Bay Fitzwein, Yahu bu adam h-h-hasta mı, diye sordu. Tek başına yürüyebilir mi? Yardım görmeden oturabilir mi, oturduğu yerde öylece kalabilir mi, ayağa kalkabilir mi, ayakta durabilir mi, yiyebilir mi, içebilir mi, yatabilir mi, uyuyabilir mi, yataktan kalkabilir mi ve işleriyle uğraşabilir mi? Evet efendim, sıçmak için bile kimseye ihtiyacı yoktur, dedi Louit. Peki peki anladık, dedi Bay Fitzwein. Sıçmaktan söz açılmışken şunu sorayım, cinsel yaşamı ne durumda? diye ekledi. Sözüm meclisten dışarı, sefil ve pejmürde bir bekâr, dedi Louit. Efendim, dedi Bay MacStern. Domuzuna atlıyor, dedi Louit. Güzel, önce kendi açımdan, sonra arkadaşlarım açısından, benimkinden, bizimkinden, onlarınkinden farklı bir geri zekâlı türüyle karşılaşmak hep hoşuma gitmiştir, dedi Bay Fitzwein. Bu nedenle size şükranlarımızı sunarız, Bay Louit. Ama bu bayın, geçenlerde batı sahillerine yaptığınız geziyle, geçenlerde yaptığınız kısa ve müsaadenizle, Bay Louit, masraflı diyebileceğim geziyle ne ilgisi olduğunu anlayabildiğimizi, benim anlayabildiğimi, arkadaşlarımın da anlayabildiğini sanmıyorum. Bunun üzerine Louit'nin tüm yanıtı, sağ elini arkaya savurarak Bay Nackybal'in en son oturma-

dan usulca ve edeplice bir parça sağında ve gerisinde gördüğünü anımsadığı, sol elini aramak oldu. Tüm bunları böylesine ayrıntılı anlatıyorsam Bay Graves, bunun nedeni, inanın bana, size kendimin de bilmediğim için aktaramayacağım bir yığın nedenin varlığı. Ayrıntılar, Bay Graves tiksindiğim ayrıntılar, iğrendiğim ayrıntılar, aynen sizin gibi bir bahçıvanın tiksindiği, iğrendiği ayrıntılar gibi. Bezelyelerinizi ektiğiniz zaman, fasulyelerinizi ektiğiniz zaman, patateslerinizi ektiğiniz zaman, havuçlarınızı, şalgamlarınızı, yabanhavuçlarınızı ve öteki köklü sebzelerinizi ektiğiniz zaman büyük bir titizlikle mi yaparsınız bunu? Hayır, yorgun, yaşlı gözlerinizi rahatsız etmeyen ya da yalnızca açık oldukları süre içinde rahatsız eden aralıklarla, çarçabuk, olabildiğince düz, ne tam dik açı oluşturan ne de tam eğri bir ekenek ya da bir dizi delik açarsınız ve aklınız başka yerlerde, oraya bırakırsanız tohumları, aynen toz ya da külleri mezara serpen papaz gibi ve büyük bir olasılıkla pabucunuzun ucuyla tohumun büyürse on defa, on beş defa, yirmi defa, yirmi beş defa, otuz defa, otuz beş defa, kırk defa, hatta elli defa çoğalacağını ve tutmazsa büyümeyeceğini bilerek üzerini toprakla örtersiniz. Bay Graves daha gençken, kuşkusuz, ip, düzeç, tahta ölçek, çekül kullanır ve bezelyelerinizi, fazulyelerinizi, mısırlarınızı dörtlü ya da beşli ya da altılı ya da yedili kümeler halinde yerleştirirdiniz, dörtlü bir deliğe ya da beşli bir başkasına ya da altılı bir üçüncüsüne ya da yedili bir dördüncüsüne değil, hayır ama patateslerinizi filizleri yukarı gelmek üzere her deliğe dört ya da beş ya da altı ya da yedi tane serperdiniz ve havuç, şalgam, turp ve yabanhavucu tanelerini toprağın bağrına bırakmadan önce toz ile ya da kum ile ya da kül ile harman ederdiniz. Oysa bugün! Bay Graves ip, düzeç, çekül ve tahta ölçek kullanmayı, tohumunuzu toprağa eskisi gibi serpip dağıtmayı ne zaman bıraktınız? Hangi yaşta Bay Graves ve hangi koşullarda? Hepsini, ipi, düzeci, çekülü, tahta ölçeği, adını bilmediğim öteki araç gereçleri, yerleştirme yöntemlerini ve harman etme biçimlerini bir anda mı dışladınız, yoksa önce ipi, bir sonra düzeci, bir süre sonra tahta ölçeği, bir süre sonra çekülü (çekülün niye kullanıldığını bir türlü anlayamamışımdır), bir süre sonra titiz yerleştirme yöntemlerini ve en sonunda da titiz harman etme biçimlerini mi dışladınız? Ya da iki ve üçünü bir arada

bırakarak mı yavaş yavaş yalnızca tohum, toprak, gübre, su ve bastona gereksinme duyduğunuz bu özgürlüğün uç noktalarına eriştiniz Bay Graves? Ama Bay Nackybal'in ne sol eli ne de sağ eli boştu, çünkü ilkiyle bedeninin dengesini zar zor sağlarken ikincisiyle eteğinin altında, gözlerden ırak, usulca ama güvenle, bilgece, yıpranmış ama hâlâ ısıtan donunun kumaşı üzerinden, altmış dört yıllık bir geçmişe sahip bir kaşıntıyı (kurt? sinirsel? basur? ya da daha kötüsü?) yok etmeye çalışıyordu. Sürekli gidip gelen bir elin tersiyle yapılan bu tatlı tatlı kaşımanın hışırtısına acı çeken bedenin esriklik içindeki duruşu ve bekleyen, şaşkın, dikkatli, çökmüş ifadesi eklendiğinde kurul büyük bir yanılgıya kapıldı: Ne dirimsellik! Bu yaşta! Açık hava yaşamı! Bekâr yaşamı! Ego autem![1] (Bay MacStern). Ama şimdi Bay Nackybal, geçici bir rahatlama sağladığından doğruldu, sağ elini eteğinin altından çıkardı ve alışılmış bir davranışla elinin tersini dudaklarına dayayarak burnuna götürdü. Sonra eski rahatsızlığının ani nüksedişinin bozduğu duruşunu, edepli duruşunu yeniden aldı; elleri, yaşlı, kıllı, benekli, damarlı elleri çıplak, yaşlı, kemikli, mavi dizlerinde, uzun süredir tanış olunmuş bir manzarayı seyredercesine ya da hiç ilgi uyandırmayan başka bir nedenle, donuk gözlerle bir yerlerdeki bir kubbeye, bir çatıya, bir dama, bir çan kulesine, bir ağaç tepesine dayanan gökyüzüne bakmaya başladı. Artık Louit'nin Bay Nackybal'i kürsünün dibine sürükleme zamanı gelmişti, orada adamın yüzüne, daha doğrusu yüzünün dörtte birine, kulağına sevgiyle baktı. Louit yüzünü, sevgiyle dolu yüzünü Bay Nackybal'e çevirdikçe, Bay Nackybal kendi yüzünü, yorgun, yaşlı, kıllı, kızıl yüzünü ondan kaçırıyordu. Ağır ağır, yüksek ve tumturaklı bir sesle, Dört yüz otuz sekiz bin dört yüz yetmiş altı, dedi Louit. Bay Nackybal o zaman herkesin şaşkın bakışları arasında uysal, aptal, pelteleşmiş, yuvalarından fırlamış gözlerini gökyüzünden Bay Fitzwein'a çevirdi, Bay Fitzwein bir an geçtikten sonra herkesi daha da şaşkınlığa sürüklercesine, *Bir ceylan! Bir koyun! Yaşlı bir koyun!* diye bağırdı. Bay de Baker, lütfen, bundan sonra benim ve dostumun bütün söyleyeceklerimizi aynen not alır mısınız, efendim? dedi Louit. Yeter ki siz isteyin Bay Louit, dedi Bay de Baker. Size minnettarım Bay de

1. Ben (Ego) de (Autem) anlamında Latince bir deyim.

Baker, dedi Louit. Şşşt, bunun sözü mü olur, Bay Louit, dedi Bay de Baker. O halde size güvenebilirim Bay de Baker, dedi Louit. Elbette, elbette, Bay Louit, dedi Bay de Baker. Ne kadar iyisiniz Bay de Baker, dedi Louit. Amma da abarttınız Bay Louit, dedi Bay de Baker. Bir keçi! Yaşlı bir keçi! diye haykırdı Bay Fitzwein. Sayenizde rahatladım Bay de Baker, dedi Louit. Artık tek bir söz bile duymak istemiyorum Bay Louit, dedi Bay de Baker. Aynı zamanda büyük bir yükün ağırlığından da kurtuldum, Bay de Baker, dedi Louit. Gözleri ruhumun en derinliklerine süzülüyor, dedi Bay Fitzwein. Nesinin? dedi Bay O'Meldon. Ruhunun, dedi Bay Magershon. Vay vay, o da neydi? diye haykırdı Bay MacStern. Ne olduğunu sanıyorsunuz yani? İkindi çanı mı? dedi Bay de Baker. Benzeri şeyler dünyadaki insanlar arasında görülüyor mu? dedi Bay Magershon. En azından dürüstçeydi, dedi Bay O'Meldon. O halde korkmadan devam edebilirim, Bay de Baker, dedi Louit. Kendi açımdan en ufak bir kuşkunuz olmasın diyeceğim, Bay Louit, dedi Bay de Baker. Gazlı bezlerle sarmalarcasına, sarın şunu, dedi Bay Fitzwein. Tanrı layığınızı versin, dedi Louit. Ya sizin layığınızı vermesin mi, Bay Louit, dedi Bay de Baker. Yo yo, sizin layığınızı versin, Bay de Baker, sizin layığınızı versin, dedi Louit. Tabii memnuniyetle, Bay Louit, dilerseniz layığımı versin, ama sizinkini de versin, dedi Bay de Baker. Yani Tanrı ikimizin de layığını mı versin demek istiyorsunuz Bay de Baker? dedi Louit. Çattık, dedi Bay de Baker. Yüzü yabancı değil, dedi Bay Fitzwein. Tom! diye bağırdı Louit. Bay Nackybal yüzünü sese doğru çevirdi ve Louit tedirginlikle dolu bir yüz gördü. Öf! Önemli an geldi çattı, dedi Louit. Sonra güçlü bir sesle haykırdı: Dört yüz otuz sekiz. Ne oluyor? dedi Bay Fitzwein. Dört yüz otuz sekiz bin dokuz yüz yetmiş altı, diye haykırdı Louit. Ha? dedi Bay Nackybal. Not aldınız mı Bay de Baker? dedi Louit. Aldım, Bay Louit, dedi Bay de Baker. Yinelemek zahmetinde bulunur musunuz Bay de Baker? dedi Louit. Elbette, Bay Louit, yineliyorum: Bay Louit: Dört yüz otuz sekiz bin dokuz yüz yetmiş üç: Bay Nack, dedi Bay de Baker. Dört yüz otuz sekiz bin yetmiş altı, yetmiş *üç* değil, yetmiş *altı*, dedi Louit. Ah, affedersiniz, Bay Louit, yetmiş *üç* diye duymuştum, dedi Bay de Baker. Yetmiş *altı* dedim, Bay de Baker, tane tane söyledim,

dedi Louit. Ne tuhaf, ben de tane tane yetmiş *üç* dediğinizi duymuştum, dedi Bay de Baker. Ya siz ne duydunuz Bay MacStern? Ben tane tane yetmiş *altı* dediğini duydum, dedi Bay MacStern. Ya demek öyle! dedi Bay de Baker. Tı sesi hâlâ kulaklarımda çınlıyor, dedi Bay MacStern. Ya siz Bay O'Meldon? dedi Bay de Baker. Ya ben ne? dedi Bay O'Meldon. Ne duydunuz, yetmiş *altı* mı, yetmiş *üç* mü? dedi Bay de Baker. Siz ne duydunuz, Bay de Baker? dedi Bay O'Meldon. Yetmiş *üç*, dedi Bay de Baker. Yetmiş kaç? dedi bay O'Meldon. Yetmiş-ÜÇÇÇÇ, dedi Bay de Baker. Tabii, dedi Bay O'Meldon. Hele şükür, dedi bay de Baker. Ben yetmiş altı dedim, dedi Louit. Yetmiş kaç? dedi Bay Magershon. Yetmiş-AALLTTIII, dedi Louit. Ben de öyle sanıyordum, dedi Bay Magershon. Ama emin değildiniz, dedi Bay de Baker. Kuşkusuz, dedi Bay Magershon. Ya siz, Bay Başkan? dedi Bay de Baker. Ha? dedi Bay Fitzwein. Ya siz, Bay Başkan, diyorum, dedi Bay de Baker. Sizi izleyemiyorum, Bay de Baker, dedi Bay Fitzwein. Yetmiş *altı* mı duydunuz, yoksa yetmiş *üç* mü? dedi Bay de Baker. Ben kırk altı duydum, dedi Bay Fitzwein. Yetmiş altı dedim, dedi Louit. Size inanıyoruz, Bay Louit, size inanıyoruz, dedi Bay Magershon. Düzeltir misiniz Bay de Baker, dedi Louit. Tabii hay hay, Bay Louit, dedi Bay de Baker. Size çok teşekkür ederim, Bay de Baker, dedi Louit. Bir şey değil, bir şey değil, Bay Louit, dedi Bay de Baker. Şimdi nasıl oldu? dedi Louit. Şimdi şöyle oldu, dedi Bay de Baker: Bay Louit: Dört yüz otuz sekiz bin dört yüz yetmiş altı. Bay Nackybal: Ha? Oturmasına izin verir misiniz? dedi Louit. Oturmasına izin mi vereceğiz, dedi Bay Magershon. Ayakta durmak yoruyor onu, dedi Louit. Bu yüzü daha önce nerede gördüm? dedi Bay Fitzwein. Daha ne kadar sürecek? dedi Bay MacStern. Oturduğunda daha iyi duruyor, dedi Louit. İstiyorsa yatabilir bile, dedi Bay Fitzwein..Louit, Nackybal'in yere uzanmasına yardım etti ve adamın yanına çömeldi. Tom beni duyuyor musun? diye bağırdı. Evet efendim, dedi Bay Nackybal. Dokuz yüz otuz sekiz bin dokuz yüz yetmiş altı, diye bağırdı Louit. Bir saniye yazayım şunu, dedi Bay de Baker. Bir saniye geçti. Haydi, dedi Bay de Baker. Yanıtla, diye bağırdı Louit. Yetmiş altı, dedi Bay Nackybal. Yetmiş-altı mı? dedi Bay de Baker. Belki de yetmiş altı demek istiyor, dedi Bay

O'Meldon. Yetmiş üç mü demek istiyor? dedi Bay. Fitzwein. Yetmiş üç dedi, dedi Louit. Öyle mi dedi, dedi Bay de Baker. Tanrım, dedi Bay MacStern. Nesi? dedi O'Meldon. Tanrısı, dedi Bay Magershon. Aldığınız notları yineleme inceliğinde bulunur musunuz Bay de Baker? dedi Louit. Aldığım notları mı? dedi Bay de Baker. Biraz önce yazdıklarınızın doğruluğundan emin olmak için, dedi Louit. Çok kuşkucu bir kişiliğiniz var Bay Louit, dedi Bay de Baker. Tutanakların doğru olması çok önemli, dedi Louit. Haklı, dedi Bay MacStern. Nereden başlayayım? dedi Bay de Baker. Yalnızca benim ve dostumun sözlerini okuyun, dedi Louit. Öteki sözler ilgilendirmiyor mu sizi, dedi Bay de Baker. Hayır, dedi Louit. Bay de Baker şöyle dedi. Notlarımı gözden geçiriyor ve aşağıda yazılanları buluyorum. Bay Louit: Tom beni duyuyor musun? Bay Nackybal: Evet efendim. Bay Louit: Dört yüz otuz sekiz bin dört yüz yetmiş altı. Bay Nack-. Yetmiş *altı*, dedi Louit. Doğru, Bay de Baker, dedi Bay Fitzwein. Kaç kere söylemek gerekiyor bunu size? dedi Bay O'Meldon. Yetmiş altıncı baharınızı hatırlasanıza, dedi Bay Magershon. Hah ha ne güzel, dedi Bay de Baker. Bay Magershon şöyle dedi. Sayıların geniş ve karmaşık olmaları göz önünde bulundurularak -şey- sayman üyemizin bugünlük özel olarak, tutanak kayıtlarını üstlenmesi tercihi şayan olmaz mıydı? Arşivcimiz konusunda en ufak bir eleştiri yapmıyorum, üstün yetenekleri herkesin malumu, ama belki de böylesine büyük ve karmaşık rakamlarla bir ikindi boyu-. Hayır, hayır, olamaz asla, dedi Bay Fitzwein. Bay MacStern şöyle dedi. Belki arşivcimiz rakamları rakam olarak değil, ama sözcük olarak yazarsa-. Evet evet, denemeye değer, dedi Bay Fitzwein. Değişen ne olacak? dedi Bay O'Meldon. Bay MacStern şöyle yanıtladı: Ama bu şekilde karmaşık sayılar yerine, yalnızca işittiği sözcükleri yazacak, bu da özellikle beş ya da altı harfli, affedersiniz, haneli sayılarda basbayağı kolaylık sağlar. Belki de mükemmel bir düşünce sayılabilir bu, dedi Bay Magershon. Bu şekilde yapmak inceliğinde bulunsanız nasıl olur Bay de Baker? dedi Bay Fitzwein. Ama ben hep böyle yazarım, dedi Bay de Baker. Peki peki, inanıyorum size, dedi Bay Fitzwein. O halde çözüme varamayacağız, dedi Bay Magershon. Erare humanım ust,[1]

1. Yanılmak insana özgüdür anlamında Latince bir deyim.

dedi Louit. Teşekkür ederim Bay Louit, dedi Bay de Baker. Sözü mü olur, Bay de Baker, dedi Louit. Mükemmel mükemmel, diye haykırdı Bay O'Meldon. Nedir mükemmel mükemmel olan? dedi Bay MacStern. Ama bu iki sayı bağlantılı, dedi Bay O'Meldon, kük ve köpü gibi! Kük ve nesi? dedi Bay Fitzwein. Küp ve kökü demek istiyor, dedi Bay MacStern. Ben ne dedim? dedi Bay O'Meldon. Kük ve köpü, hah ha, dedi Bay de Baker. Küp ve kökü de ne demek? dedi Bay Fitzwein. Hiçbir anlamı yok, dedi Bay MacStern. Hiçbir anlamı yok demekle ne demek istiyorsunuz? dedi bay O'Meldon. Bay MacStern şöyle yanıtladı: Kaçıncı kökü? Bir küpün çok sayıda kökü vardır. Uzun İstanbul hıyarlarınınki gibi, dedi Bay Fitzwein. Tüm küplerin değil, dedi Bay O'Meldon. Size tüm küplerden söz eden kim? dedi Bay MacStern. Bu küpün değil, dedi Bay O'Meldon. Bu konuda hiç bilgim yok, dedi Bay MacStern. Anlıyorsam arap olayım, dedi Bay Fitzwein. Ben de dedi Bay Magershon. Mükemmel mükemmel olan ne? dedi Bay Fitzwein. Bay O'Meldon şöyle yanıtladı, Bay Ballynack'ın-. Bay Nackybal, dedi Louit. Bay Nackybal'ın kafadan, otuz beş ya da kırk saniye gibi kısa bir süre içinde altı rakamlı bir sayının küpkökünü çıkarabilmesi, dedi Bay O'Meldon. Kırk saniye mi! diye yanıtladı Bay MacStern. Bu sayının ilk söylenişinden bu yana beş dakika geçti. Bunda olağanüstü ne var? dedi Bay Fitzwein. Olası ki Başkanımız unuttu, dedi Bay MacStern. İki sekizin küpköküdür, dedi Bay O'Meldon. Gerçekten de öyle, dedi Bay Fitzwein. Evet, iki kere iki dört, iki kere dört sekiz, dedi Bay O'Meldon. O halde iki sekizin küpkökü oluyor, dedi Bay Fitzwein. Evet, dedi Bay O'Meldon. Bunda o kadar şaşıracak ne var? dedi Bay Fitzwein. İkinin sekizin küpkökü olduğu ve sekizin ikinin küpü olduğu uzun zamandır bizler için bir şaşkınlık konusu olmaktan çıktı, diye yanıtladı Bay O'Meldon. Şaşırtıcı olan Bay Nallyback'ın, kafadan, böylesine kısa bir süre içinde altı rakamlı bir sayının küpkökünü çıkarabilmiş olması. Ya, dedi Bay Fitzwein. Yani o kadar zor mu? dedi Bay Magershon. Olanaksız, dedi Bay MacStern. Peki peki, dedi Bay Fitzwein. Bugüne kadar hiçbir insanın başaramayıp yalnız bir atın başardığı bir şey bu, dedi Bay O'Meldon. Bir atın mı! diye haykırdı Bay Fitzwein. Kulturkampf'da geçen bir öykü bu,

dedi Bay O'Meldon. Ya anlıyorum, dedi Bay Fitzwein. Louit memnunluğunu gizlemedi. Bay Nackybal yanlamasına uzanmış, görünürde uyuyordu. Ama Bay Nackynack bir at değil ki, dedi Bay Fitzwein. Ne alakası var, dedi Bay O'Meldon. İleri sürdüğünüz şeyin farkında mısınız? dedi Bay Magershon. Hayır, dedi Bay O'Meldon. Bir parça kafa bulandırıcı, dedi Bay MacStern. İtiraz ediyorum, dedi Louit. Neye itiraz ediyorsunuz? dedi Bay Fitzwein. Kafa bulandırıcı sözüne, dedi Louit. Bunu not alın, Bay de Baker, dedi Bay Fitzwein. Louit cebinden bir kâğıt çıkardı ve Bay O'Meldon'a uzattı. Bu da nesi, Bay Louit? dedi Bay O'Meldon. Toplamı doksan dokuz eden, tam bir küp özelliği taşıyan altı rakamlı ve bundan küçük sayıların küpkökleriyle birlikte bir listesi. Bununla ne yapmamı istiyorsunuz, Bay Louit? dedi Bay O'Meldon. Dostumu sınamanızı, dedi Louit. Ya, dedi Bay Fitzwein. Madem ki iyi niyetimizden kuşkulanıyorsunuz, ben hazır bulunmayayım sınavda, dedi Louit. Ah ah, Bay Louit! dedi Bay Magershon. Üstündekileri çıkarın, gözlerini bağlayın, beni de uzaklaştırın buradan, dedi Louit. Telepati ya da düşünce aktarımını unutuyorsunuz, dedi Bay MacStern. Köklerin küplerini sorarken küpleri kapatın, küplerin köklerini sorarken kökleri kapatın, dedi Louit. Ne değişecek? dedi Bay O'Meldon. Ondan önce yanıtları bilemezsiniz, dedi Louit. Bay Fitzwein peşinde yardımcıları odayı terk etti. Louit Bay Nackybal'ı sarstı ve kalkmasına yardım etti. Bay O'Meldon elinde Louit'nin kâğıdı geri döndü. Yarına kadar bende kalabilir mi, Bay Louit, dedi. Elbette, dedi Louit. Her ikinize de iyi akşamlar, dedi Bay O'Meldon. İyi akşamlar Bay O'Meldon, dedi Louit. Tom, Bay O'Meldon'a kibar bir beyefendi gibi iki akşamlar de, iyi akşamlar Bay O'Meldon, de. Akşamlar, dedi Bay Nackybal. Ne güzel, ne güzel, dedi Bay O'Meldon. Bay O'Meldon odadan çıktı. Louit ve Bay Nackybal kol kola izlediler onu. Çok geçmeden boş odayı akşamın gölgeleri doldurdu. Bir odacı geldi, ışıkları yaktı, sandalyeleri düzeltti, asayişi denetledi ve gitti. Sonra geniş oda karanlığa gömüldü, gece olmuştu yeniden. Evet, Bay Graves, ertesi gün, ister inanın, ister inanmayın, aynı saatte, aynı yerde, şimdi ışıkla dolup taşan, kocaman ve yüksek salonda, aynı kişiler bir araya geldi ve Bay Nackybal, Louit'nin getirdiği listede küplere yükselerek ve

köklere inerek sıkı bir sınavdan geçirildi. Louit'nin önerdiği yöntemler kendisinin odadan dışarı çıkarılmayarak sırtı odaya dönük açık pencereye bakarak yerleştirilmesi ve Bay Nackybal'ın çamaşırlarının büyük bir kısmının üzerinde kalmasına izin verilmesi dışında benimsendi. Bu zorlu sınavdan Bay Nackybal sorulan kırk altı küpkökte yalnızca yirmi beş önemsiz yanılgıda bulunup sorulan elli üç küplemede de sözü bile edilmeyecek dört hata yaparak yüzünün akıyla çıktı. Soru ve yanıt arasındaki süre kronometresiyle gelen Bay O'Meldon'a bakılırsa bazen kısa, bazen bir dakikaya çıkan uzunlukta, ortalama otuz dört ile otuz beş saniye arasıydı. Bir defasında bay Nackybal hiç yanıt vermedi. Uzun ve tedirgin edici bir sessizlik oldu. Bay O'Meldon gözleri kâğıtta, Altı yüz elli sekiz bin dört yüz on üç demişti az önce. Bir dakika geçti, bir dakika çeyrek, bir buçuk, bir dakika kırk beş, iki dakika iki dakika çeyrek, iki buçuk dakika, iki dakika üç çeyrek, üç dakika, üç dakika bir çeyrek, üç buçuk dakika, üç dakika üç çeyrek ve hâlâ Bay Nackybal'den yanıt gelmiyordu! Haydi, haydi efendim, dedi Bay O'Meldon, sertçe, Altı yüz elli sekiz bin dört yüz on üç. Hâlâ yanıtlamıyordu Bay Nackybal! İki olasılık var, ya biliyor, ya bilmiyor, dedi Bay Magershon. Bunun üzerine Bay de Baker gözlerinden yaşlar boşanana değin güldü. Eğer duymuyorsanız duymadığınızı söyleyin, dedi Bay Fitzwein. Eğer bilmiyorsanız bilmediğinizi söyleyin. Bütün geceyi burada geçirecek değiliz. Louit döndü ve Bu sayı listede bulunuyor mu, dedi. Susun, Bay Louit, dedi Bay Fitzwein. Bu sayı listede bulunuyor mu? diye gürledi Louit, bir adım ilerledi, yüzü kurşuni morken aniden öfkeyle bembeyaz kesilmişti. Listede olmayan yani küpkökü bulunmayan bir sayıyı sorduğu için Sayman Üyeyi suçluyorum, bari gelip bir de götümün küpkökünü sorun, dedi, sanki odada bir sayman yokmuş da iki ya da üç ya da dört ya da beş hatta altı sayman varmışçasına parmağıyla Bay O'Meldon'u gösteriyordu. Bay Louit! diye haykırdı Bay Fitzwein. Neyinin küpkökünü soracakmışız? dedi Bay O'Meldon. Götünün, dedi Bay Magershon. Onu suçluyorum, dedi Louit, kötü niyetle yaşlı bir adamı şaşırtıp aldatmaya kalkıştığı için, yaşlı bir adamı, dostça elinden geleni yapmaya... elinden geleni yapan. Bu zayıf sondan hoşnutsuz kalan Louit şöyle ekledi: Bunun adı bir

–,–,–,–,–, bunu izleyen sözler öylesine yakası açılmadık küfürlerdi ki, Bay O'Meldon'dan daha az çelebi kişilikli biri kuşkusuz gocunurdu, öylesine ağır ve inciticiydi hepsi. Ama Bay O'Meldon'un öylesine çelebi bir kişiliği vardı ki Bay Fitzwein kalkıp da öfkeyle oturumu kapattığını söylediğinde, ayağa kalkıp suçun kendisinde olduğunu, başka kimsede aranmaması gerektiğini, çünkü bir sıfırı değerlendirmesi gerektiği gibi bir sıfır olarak değil, ama bir olarak gördüğünü belirterek, yatıştırdı Bay Fitzweini. Ama bunu bi-bi-bilinçle, kötü niyetle yapmadınız, dedi Bay Fitzwein. Sonra Bay O'Meldon'un kafasını eğip iki yana sallayarak ve ağırlığını bir ayağından ötekine vererek, Yo hayır, hayır, hayır, hayır, Tanrı tanığımdır ki bilerek yapmadım, diye yanıtlamasına kadar bir sessizlik oldu. Bu durumda Bay Lingard'dan sizden özür dilemesini istememem gerekiyor, dedi Bay Fitzwein. Yo hayır, hayır hayır hayır, özür filan istemiyorum, diye haykırdı Bay O'Meldon. Bay Lingard mı? dedi Bay Magershon. Bay Lingard mı dedim? dedi Bay Fitzwein. Dediniz tabii, dedi Bay Magershon. Aklım neredeydi o sırada? dedi Bay Fitzwein. Annemin kızlık adı Lingard'dı, dedi Bay MacStern. Gerçekten de öyle, anımsıyorum onu, büyüleyici bir kadındı, dedi Bay Fitzwein. Beni doğururken can verdi, Bay MacStern. Kendinizi aynı duruma koyun, dedi Bay de Baker. Büyüleyici, büyüleyici bir kadındı, dedi Bay Fitzwein. Kanıtlama bittiğinde, sorulara geçildi. Geniş odanın batıdaki pencerelerinin ardından ufukta alçalan kızıl kış güneşi, öfkeli son ışıklarıyla içerideki havayı titreştirirken karşıdaki ya da doğudaki açıklıklardan gecenin binlerce borazanının zayıf ve yatıştırıcı mırıltısı geliyordu. Sorulara geçilmişti. Bay Fitzwein mızıkçılık ederek şöyle dedi: Ya dördüncü kökü. Louit yanıtladı. Ya beşinci kökü? dedi Bay Fitzwein. İşte böyle sürdürdüler konuşmayı. Geniş ve sevimsiz odada pembe ve kara renkler, ayrılık sözleri ve dualar, yenen ve yenilen, yenilen ve yenen çarpışıyor, birbirlerine karışıyordu. Ya on üçüncü kök? dedi Bay Fitzwein. Yeter! diye bağırdı Bay Magershon. Efendim? dedi Bay Fitzwein. Yeter, dedi Bay Magershon. Neler diyorsunuz siz? dedi Bay Fitzwein. Beyler, beyler, dedi Bay MacStern. Bay Louit, dedi Bay O'Meldon. Efendim, dedi Louit. İkindinin ilerleyen saatlerinde önümdeki sütunlardaki rakamları incelediğimde gözüme

çarpan şu, birinci ya da kökler sütunu iki haneliden ikinci ya da küpler sütunu da altı haneliden büyük sayı içermiyor dedi Bay O'Meldon. Küpler sütunu! diye haykırdı Bay MacStern. Şimdiki terslik ne? dedi Bay Fitzwein. Ne güzel, dedi Bay MacStern. Hemfikir miyiz, Bay Louit? dedi Bay O'Meldon. Gelişmiş bir müzik kulağım yok, dedi Louit. Bundan söz etmiyorum, dedi Bay O'Meldon. Neydi söz ettiğiniz? dedi Bay Fitzwein. Söz ettiğim şey, bir yandan, birinci sütun ya da kökler sütununda, iki haneliden, öte yandan, öteki sütunda ya da küpler sütununda, altı haneliden büyük sayıların yokluğu, dedi Bay O'Meldon. Öyle değil mi Bay Louit? Liste gözünün önünde, dedi Louit. Kökler sütunu ne hoş değil mi, dedi Bay de Baker. Evet ama, küpler sütunu kadar hoş değil, dedi Bay MacStern. Belki o kadar değil, ama ona çok yakın, dedi Bay de Baker. Bay de Baker şu şarkıyı söyledi:

Küpler sütunu kökler sütununa dedi ki,
Ne içersin sevgilim,
Küpler sütunu kökler sütununa dedi ki,
Ne içersin sevgilim,
Küpler sütunu kökler sütununa dedi ki,
Ne içersin sevgilim,
Bir şişe mürekkep, dedi kökler sütunu,
İçsem, hiç de fena olmaz.

Hahahaha, haha, ha, hum, dedi Bay de Baker. Eve yatmaya gitmeden önce herhalde başka soru kalmadı, dedi Bay Fitzwein. Ben sözüm kesilmeden önce bir tane sormaya hazırlanıyordum, dedi Bay O'Meldon. Belki de kaldığı yerden sürdürebilir, dedi Bay Magershon. Sözüm kesildiğinde, sormaya hazırlandığım konu şuydu, dedi Bay O'Meldon, ikindinin ilerleyen saatlerinde önümdeki sütunlardaki rakamları incelediğimde gözüme çarpan şu, birinci ya da-. Bunu şimdiye kadar iki kez söyledi, dedi Bay MacStern. Ya da üç kez, dedi Bay de Baker. Kaldığınız yerden sürdürün, söze başladığınız yerden değil, dedi Bay Magershon. Darwin'in tırtılı gibi misiniz? Darwin'in nesi? dedi Bay de Baker. Darwin'in tırtılı, dedi Bay Magershon. Ne özelliği vardı tırtılın? dedi Bay MacS-

tern. Şu özelliği vardı ki, dedi Bay Magershon, kozasını örerken rahatsız edildiğinde-. Burada tırtıllardan söz etmek için mi bulunuyoruz? dedi Bay O'Meldon. Hadi Tanrı aşkına sorun sorunuzu, sorun da evime karımın yanına dönebileyim, dedi Bay Fitzwein. Ekledi: Çocuklarımın da. Çok kaba bir biçimde sözüm kesildiğinde sormakta olduğum şey şuydu, sol sütunda ya da kökler sütununda en fazla iki haneli sayılar yerine, en fazla üç haneli sayılar, hatta diyelim ki en fazla dört haneli sayılar olsaydı, o zaman sağ sütunda ya da küpler sütununda, en fazla altı haneli sayılar yerine yedi, sekiz, dokuz, on, on bir, hatta on iki haneli sayılar olacaktı, dedi Bay O'Meldon. Bu sözleri bir sessizlik izledi. Evet mi, hayır mı Bay Louit, dedi Bay O'Meldon. Mümkündür, dedi Bay Louit. Peki o halde, neden yok bunlar? dedi Bay O'Meldon, öne doğru eğilip, yumruğunu masaya vurarak. Bunlar da ne? dedi Bay Fitzwein. Biraz önce söylediğim şeyler, dedi Bay O'Meldon şöyle yanıtladı: Bir yandan, sütunlardan birinde-. Ya da kökler sütununda, dedi Bay de Baker. Bay O'Meldon şöyle sürdürdü, Üç haneli sayılar, hatta-. En fazla dörtle sınırlı kalırsak, dedi Bay MacStern. Bay O'Meldon sürdürdü, Öte yandan, öteki-. Ya da küpler sütununda, dedi Bay Magershon. Bay O'Meldon sürdürdü, Yedi haneli-. Sekiz haneli, dedi, Bay de Baker. Dokuz haneli, dedi Bay MacStern. On haneli, dedi Bay Magershon. On bir haneli, dedi Bay de Baker. Hatta on iki haneli, dedi Bay MacStern. Sayılar, dedi Bay Magershon. Neden olsun ki? dedi Bay Fitzwein. Damlaya damlaya göl olur, dedi Louit. O halde bundan çıkaracağım sonuç, dedi Bay O'Meldon, bu adama demek ki -kâğıdının üzerine eğildi- örneğin dokuz yüz yetmiş üç milyon iki yüz elli iki bin iki yüz yetmiş birin köpkönünü sorsam, yanıtlayamayacaktı. Bu akşam yanıtlayamaz, dedi Louit. Ya da, dedi Bay O'Meldon, kâğıdına yeniden göz atarak, dokuz yüz doksan milyar yüz milyon yüz yirmi dokuz bin dokuz yüz yetmiş altı, örneğin? Şimdi olmaz, başka bir sefere, dedi Louit. Ha, dedi Bay O'Meldon. Merak ettiğiniz şeyi öğrendiniz mi Bay O'Meldon? dedi Bay Fitzwein. Öğrendim, dedi Bay O'Meldon. Bunu duymaktan memnun oldum, dedi Bay Fitzwein. Bunu bize daha sonra açıklarsınız, dedi Bay Magershon. Bu yüzü daha önce nerede gördüm? dedi Bay Fitzwein. Son bir şey daha, dedi

Bay MacStern. Güneş batıda kayboldu, dedi Bay de Baker, o yönde başını çevirip kolunu uzatarak. Bunun üzerine ötekiler de vakit geçirmeden güneşin bulunduğu noktaya başlarını çevirip uzun uzun baktılar. Ama Bay de Baker aniden döndü ve karşı yönü gösterdi, Doğuya ise gece hızla çökmekte, dedi. Bunun üzerine ötekiler de aşağılarda koyu gri, yukarılarda daha açık gri göğe bakan ışıl ışıl pencerelere çevirdi başlarını. Çünkü sanki gece olmuyor, ama yeni bir gün doğuyordu. Ama sonunda bir çukurdaki gibi, Bay Graves, daha ağzına kadar doldurulmamış bir çukurdaki gibi ya da bir arabada sevgiliyle birlikte sarsılıp dururken olduğu gibi, sözlerime dikkatinizi çekerim Bay Graves, bir arabada sevgiliyle birlikte sarsılıp dururken olduğu gibi, hepsi iç geçirerek, geceden yavaşça uzaklaştı ve Bay Fitzwein ivedilikle toplamaya koyuldu kâğıtlarını. Çünkü batan günün ışığında bu yüzü daha önce nerede gördüğünü, eskiden nerede gördüğünü bulmuştu, sonra ayağa kalktı ve aceleyle odayı terk etti (sanki ayağa kalkmadan odayı çarçabuk terk edebilirdi) ardından da sallanan yardımcıları: Bir rastlantının ya da başka bir gücün sıraladığı biçimde önce Bay O'Meldon, sonra Bay MacStern, ardından Bay de Baker ve nihayet Bay Magershon. Sonra Bay O'Meldon Louit'nin elini sıkmak ve Bay Nackybal'ın başını okşamak için, kaşla göz arasında başa değen ve sinsice pantolonunun kıçına silinen eliyle yapılan bir okşama için durup oyalandığından, önce Bay MacStern, sonra Bay de Baker ve sonra da Bay Magershon tarafından yakalanıp geçildi. Sonra Bay MacStern, şu son şeyi daha iyi bir toparlamak için durunca önce Bay de Baker, sonra Bay Magershon tarafından yakalanıp geçildi. Sonra Bay de Baker, şu oldum olası hep çözülen bağcıklar gibi çözülen bağcıklarını yeniden bağlamak için dizüstü çökünce, ilerlemesini yalnız başına ve yavaşça sanki Poe'nun bir öyküsünden fırlamışçasına sürdürüp kapıya yönelen ve ani bir düşünce kendisini bulunduğu noktada, tam adımını atarken sol ayak ve sağ ayak parmakları üzerinde iki ayaklıların hüznünü iyice somutlaştıran, eğreti bir denge konumunda dondurmasa, kuşkusuz kapıya ulaşıp eşiği geçebilecek olan Bay Magershon tarafından yakalanıp geçildi. İşte şu anda on bir numaralı tramvaya kurulmuş Bay Fitzweinin gezisinde oluşturdukları sıra bozulmuştu, öyle ki ilki sonuncu, sonuncu

birinci, ikinci üçüncü, üçüncü ikinciydi ve görüldüğü kadarıyla yürüyüş sırası Bay O'Meldon, Bay MacStern, Bay de Baker ve Bay Magershon'dan, şimdi, şaşkın, dizüstü çökmüş, dalgın, selamlayan Bay Magershon, Bay de Baker, Bay MacStern ve Bay O'Meldon'a dönüşmüştü. Ama Bay O'Meldon selamlamasını bitirip de Bay MacStern'e doğru yürümeye başlamıştı ki Bay MacStern düşlerinden silkinip Bay O'Meldon'un eşliğinde Bay de Baker'a doğru yürümeye koyuldu. Ama Bay O'Meldon ve Bay MacStern önce Bay O'Meldon sonra Bay MacStern, ilki selamlaşmayı, ikincisi de düş kurmayı bırakmış, Bay de Baker'e doğru yürümeye başlamışlardı ki Bay de Baker, ayağa kalkıp Bay O'Meldon ve Bay MacStern'in eşliğinde Bay Magershon'a doğru yürümeye koyuldu. Ama Bay O'Meldon, Bay MacStern ve Bay de Baker, ilkin Bay O'Meldon, sonra Bay MacStern, ardından Bay de Baker, ilki selamlaşmayı, ikincisi düş kurmayı, üçüncüsü de dizüstü çökmeyi bırakıp birlikte Bay Magershon'a doğru ilerlemeye koyulmuştu ki Bay Magershon şaşkınlığını bir yana atıp Bay O'Meldon, Bay MacStern de Baker'ın eşliğinde kapıya doğru ilerlemeye başladı. Ve böylece alışılmış donma, geri çekilme, duraksama, yanlara kaçma, ileriye atışlardan sonra kapıdan ve ardından küçük sahanlıktan ve soylu merdivenlerden geçerek geceyle dolup taşan avluya Bay MacStern, Bay O'Meldon, Bay Magershon ve Bay de Baker birer birer, rastlantının ya da başka bir gücün oluşturduğu sırayla çıktılar. Böylece ilkin birinci, ikincide sonuncu olan şimdi ikinci, ilkin ikinci, ikincide üçüncü olan şimdi birinci, ilkin üçüncü, ikincide ikinci olan şimdi sonuncu, ilkin sonuncu, ikincide birinci olan şimdi üçüncüydü. Kısa bir süre sonra Bay Nackybal giysilerini üzerine geçirdi ve uzaklaştı. Kısa bir süre sonra ise Louit uzaklaştı. Louit merdivenleri inerken yukarı çıkan ekşi suratlı odacı Power ile karşılaştı. Birbirlerinin yanından geçerken odacı kasketiyle selam verdi, Louit de gülümsedi. İyi de yaptılar. Çünkü Louit gülümsemese Power kasketini çıkarıp selam vermeyecek, Power kasketini çıkarıp selam vermese Louit gülümsemeyecek ama ikisi de kendi yollarına, Louit aşağıya, Power yukarıya, biri gülümsemeyerek öteki de kasketi başında birbirlerinin yanından geçerek gideceklerdi. Oysa ertesi gün...

Ama Arthur anlattığı öyküden bıkmış gibiydi, çünkü Bay Graves'i bırakıp evine döndü. Watt'ın hoşuna gitti bu, çünkü o da büyük bir ilgiyle dinlediği bu öyküden artık sıkılmıştı. Ve onca zaman sonra, Bay Knott'un evindeki yaşantısı boyunca bütün gördüğü ve işittiği şeyler içinde o güneşli öğle sonrası, çimlerin üzerinde Arthur, Bay Graves, Louit, Bay Nackybal, Bay O'Meldon, Bay Magershon, Bay Fitzwein, Bay de Baker, Bay MacStern kadar, onların yaptığı bütün şeyler ve söyledikleri bütün sözler kadar hiçbir şeyi açıkça görmediğini, işitmediğini içtenlikle kesinleyebilirdi. Sayılara pek aklı yatmadığı için doğrulayamasa da anlatılanların hepsini anlamıştı. Arthur'un, Louit'nin, Bay Nackybal'ın ve ötekilerin ettiği sözleri, sözcüğü sözcüğüne değilse de genelde anımsıyordu, çoğunu anımsıyordu. Bu öykü anlatıldığı süre içinde hoşuna gitmişti, uzun süreden beri hiçbir şey onu bu kadar mutlu etmemişti, daha çok uzun bir süre de edemeyecekti. Ama sonunda canı sıkılmıştı ve Arthur sözünü yarıda kesip uzaklaştığında memnun olmuştu. Sonra Watt odasının serinliğine kavuşup bir bardak süt içmenin çok hoş olacağını düşleyerek oturduğu tümsekten indi. Ama Bay Knott'u nedensizce bahçede yapayalnız bırakmak da istemiyordu doğrusu. Sonra bir ağacın dallarının kımıldadığını ve Bay Knott'un bunların ardından, yere ayak basana kadar, daldan dala tutunarak gittikçe alçalıp indiğini gördü. Sonra Bay Knott eve doğru yürüdü ve Watt da tümseğin üzerinde geçirdiği öğle sonrasından mutlu ve kısa bir süre sonra odasının serinliğinde içeceği güzelim bir bardak soğuk sütünü şimdiden düşleyerek onu izledi. Bay Graves gölgeler uzayıp dururken yalnız başına dirgeninin üzerine yaslanmış öylece kalakalmıştı.

Watt daha sonra sıkılana kadar anlattığı bu öykünün onu, anlatıldığı süre boyunca değişmezliği, kısacası varlığı kimi zamanlarda ona katlanılmaz gelen Bay Knott'dan ve topraklarından uzaklara götürdüğünü öğrendi Arthur'dan.

Arthur, Erskine'in aksine açık sözlü, cesur ve iyi niyetli biriydi.

Arthur başka bir yerde, başka bir yerden bu öyküyü sonuna kadar anlatabilir, Bay Nackybal'in gerçek kimliğini gözler önüne serebilir (asıl adı Tisler'di ve kanal üzerindeki bir odada kıt kanaat yaşıyordu), kafadan kök hesaplama yöntemlerini açıklayabilir, Lo-

uit'nin yolsuzluklarını, düşüşünü ve Bando kaçakçılığı sayesinde daha sonraki yükselişini anlatabilirdi.

Ama Bay Knott'un topraklarında Arthur için olası değildi bu.

Çünkü Arthur öyküsünün ortasında durup sustuysa, bunun nedeni bütünüyle öyküsünden sıkılması değildi, çünkü doğrusunu söylemek gerekirse büsbütün sıkılmamıştı, ama asıl neden Louit'den ayrılıp Bay Knott'un evine, gizlerine, değişmezliğine dönme arzusuydu. Çünkü bunlardan daha uzun bir süre için ayrı kalmak katlanamayacağı bir şeydi.

Ama belki de başka bir yerde, başka bir yerden Arthur bu öyküye hiç başlayamazdı.

Çünkü ancak Bay Knott'un bulunduğu yer, onun gizleri, onun değişmezliği, onun gizlerinin değişmezliği insanı; içindekileri böylesine güçlü bir biçimde boşaltmaya iterdi, başka bir yer değil.

Ama başka bir yerde, başka bir yerden bu öyküyü anlatmaya başlasaydı, o zaman belki de bitirebilirdi.

Çünkü ancak Bay Knott'un bulunduğu yer, böylesine güçlü bir biçimde insanı içindekileri boşaltmaya yönlendiren ilginç özelliklere sahipse de kısa bir süre içinde aynı kişiyi yanı başına, böylesine güçlü bir çağrıyla geri isterdi, yoksa başka bir şey değil.

Watt bu ikilemi seve seve kabulleniyordu. Başlangıçta o da benzer kaçamaklara başvurmamış mıydı?

Watt bunlardan sıyırmamış mıydı yakasını? Eh öyle sayılır.

Değişmezlik kullanılması gereken sözcük değildi.

Watt, Bay Knott'un evindeki yaşantısının ikinci ya da son dönemi boyunca dişe dokunur bilgiler edinemedi bu konuda.

Watt, özellikle Bay Knott'un kişiliği konusunda tam bir bilgisizlik içindeydi.

Bunun, sayısız ve mükemmel nedenleri arasında, en azından ikisi Watt için önemli gözüküyordu: Bir yandan duyularına sunulan malzemenin kıtlığı, öte yandan bunların bir bozulmaya uğraması. Görülecek, işitilecek, koklanacak, tadılacak, dokunulacak pek az şeyi uyuşukluk içindeki biri gibi gördü, işitti, kokladı, tattı ve dokundu.

Yalnızca Bay Knott'un ve uşağının keyfine ayrılmış geniş odanın sessiz boşluğunda, havasız karanlığında Bay Knott kalıyordu.

Bu hava onu dışarı çıktığında bile izler, geçtiği her yerde her şeyi karartarak, her şeyi bulandırarak, her şeyi sakinleştirerek, her şeyi miskinleştirerek evde, bahçede, hareket ettiğinde onunla birlikte hareket ederdi.

Bay Knott'un, odasında, evin çevresinde, bahçenin ortasında giydiği giysiler çok çeşitliydi. Bazen sıkı, bazen hafif, bazen şık, bazen özensiz, bazen sade, bazen süslü, bazen edepli, bazen cüretliydi (örneğin eteksiz yüzme giysisi). Sık sık da ocağın başında ya da odaları, merdivenleri ve evinin koridorlarını dolaşırken bir şapka ya da kasket ya da dağınık seyrek saçlarını toplamak için bir file geçirirdi başına. Sık sık da açık olurdu başı.

Ayaklarına da, bazen ikisine de birer çorap ya da birine bir çorap, ötekine bir kadın çorabı ya da postal ya da bir pabuç ya da bir terlik ya da bir çorap ve postal ya da bir çorap ve pabuç ya da bir çorap ve terlik ya da bir kadın çorabı ve postal ya da bir kadın çorabı ve pabuç ya da bir kadın çorabı ve terlik giyer ya da hiçbir şey giymezdi. Bazen her ikisine de bir kadın çorabı ya da birine bir kadın çorabı ötekine bir postal ya da bir pabuç ya da bir terlik ya da bir çorap ve postal ya da bir çorap ve pabuç ya da bir çorap ve terlik ya da bir kadın çorabı ve postal ya da bir kadın çorabı ve pabuç ya da bir kadın çorabı ve terlik giyer ya da hiçbir şey giymezdi. Ve bazen her ikisine de bir postal ya da birine bir postal ötekine bir papuç ya da bir terlik ya da bir çorap ve postal ya da bir çorap ve pabuç ya da bir çorap ve terlik ya da bir çorap ve postal ya da bir kadın çorabı ve pabuç ya da bir kadın çorabı ve terlik giyer ya da hiçbir şey giymezdi. Ve bazen her ikisine de bir pabuç ya da birine bir pabuç ötekine bir terlik ya da bir çorap ve postal ya da bir çorap ve pabuç ya da çorap ve terlik ya da bir kadın çorabı ve postal ya da bir kadın çorabı ve pabuç ya da bir kadın çorabı ve terlik giyer ya da hiçbir şey giymezdi. Ve bazen, her ikisine de terlik ya da birine terlik ötekine bir çorap ve postal ya da bir çorap ve pabuç ya da bir çorap ve terlik ya da bir kadın çorabı ve postal ya da bir kadın çorabı ve pabuç ya da bir kadın çorabı ve terlik giyer ya da hiçbir şey giymezdi. Ve bazen, iki ayağına da çorap ve postal ya da birine bir çorap ve postal ötekine bir çorap ve pabuç ya da bir çorap ve terlik ya da bir kadın çorabı ve postal ya da bir kadın çorabı

ve pabuç ya da bir kadın çorabı ve terlik giyer ya da hiçbir şey giymezdi. Ve bazen iki ayağına da çorap ve pabuç ya da bir çorap ve pabuç ötekine bir çorap ve terlik ya da bir kadın çorabı ve postal ya da bir kadın çorabı ve pabuç ya da bir kadın çorabı ve terlik giyer ya da hiçbir şey giymezdi. Ve bazen iki ayağına da çorap ve terlik ya da birine bir çorap ve terlik ötekine bir kadın çorabı ve postal ya da bir kadın çorabı ve pabuç ya da bir kadın çorabı ve terlik giyer ya da hiçbir şey giymezdi. Ve bazen iki ayağına da kadın çorabı ve postal ya da birine bir kadın çorabı ve postal ötekine bir kadın çorabı ve pabuç ya da bir kadın çorabı ve terlik giyer ya da hiçbir şey giymezdi. Ve bazen iki ayağına da kadın çorabı ve pabuç ya da birine bir kadın çorabı ve pabuç ötekine bir kadın çorabı ve terlik giyer ya da hiçbir şey giymezdi. Ve bazen iki ayağına da kadın çorabı ve terlik ya da birine bir kadın çorabı ve terlik giyer ötekine hiçbir şey giymezdi. Ve bazen yalın ayak dolaşırdı.

Gençlik geride kaldığında ve henüz daha yaşlanılmadığında, gençliğin geride kaldığını ve henüz daha yaşlanılmadığını düşünmek, az bir şey değil bu. Üç saatlik gününün bitimine doğru bir durup, kararan rahatlığı, aydınlanan sıkıntıyı, eskiden beri var olan zevki, gelecekte hep var olacak acıyı, coşkunun eklenmesini beklediğimiz zorunluya dönüşmüş neşe dolu eylemi, geçmişteki varlığa doğru ve gelecekteki varlığın önünde soluk soluğa kalıp titremeyi, doğruluğunu yitirmiş doğruyu ve daha oluşmamış yanlışı düşünmek. Ve sonunda gülümsememeye karar vermek, gölgede oturmuş gece olmasını arzulayarak, sabah olmasını arzulayarak ağustos böceklerini ve mırıltıyı dinlerken, hayır kalp değil, hayır, karaciğer değil, hayır, prostat değil, hayır, yumurtalıklar değil, hayır, sinirle ilgili bu, kaslarla ilgili. Sonra kudurganlık durulur ya da sürer ve insan çukurun en dibindedir, tutkuların tutkusunun, dehşetin dehşetinin ötesindedir, çukurun en dibindedir, nihayet bütün yokuşların, alçalan yolların, yükselen yolların en aşağı noktasındadır ve özgürdür sonunda, bir an için özgürdür. Sonunda hiçlik.

Ama yataktan kalktığında üzerine ne giyerse giysin, gece yarısı hep üzerinde geceliği olduğundan, o sırada başına, bedenine, ayağına ne giyerse giysin bir daha dokunmuyordu bunlara, bütün gün odasında, evinde, bahçesinde, geceliğini bir kez daha giyme vakti

gelene kadar öyle dolaşıyordu. Evet, iliklemek ya da çözmek için doğal gereksinmesi için olan dışında tek bir düğmeye dokunmuyordu ve orasını da giysilerini giydiği ve zevkine göre bunlara çeki düzen verdiği andan, bir kez daha bunları çıkardığı ana kadar hiç iliklemiyordu. Öyle ki onu, sanki hava koşullarından ve yılın o devresinden habersizmişçesine odasında, evinde, bahçesinde tuhaf ve mevsimle uyum göstermeyen kılıkta görmek olasıydı kimi zaman. Ve onu böylece, dondurucu kış rüzgârında, kano giysileriyle yalın ayak, karların ve çamurların içinde ya da yaz yeniden geldiğinde, ateşin yanı başında, kürklere sarılı gördüğümüzde merak ediyorduk. Yeniden soğuğun, sıcağın ne olduğunu öğrenmek mi istiyor, diye. Ama bu, kısa süreli, insanbiçimci diyebileceğimiz bir tutarsızlıktı.

Çünkü, Watt'ın anlayabildiği kadarıyla, bir gereksinmesizlik; iki, gereksinmesizliğine tanıklık edecek biri dışında, Bay Knott'un hiçbir şeye gereksinmesi yoktu.

Yemek yerse bol yemek yiyordu; içerse çok içiyordu; uyuyorsa derin uyuyordu; başka şeyler yapıyorsa, bu başka şeyleri düzenli biçimde yapıyordu; yemeğe ya da içkiye ya da uykuya ya da başka şeylere duyduğu gereksinimden doğmuyordu bu, hayır, gereksinmesiz olmaya duyduğu, sonsuza kadar ama sonsuza kadar yemeye, içmeye, uyumaya duyduğu gereksinmesizlikten kaynaklanıyordu.

Bu, Watt'ın, Bay Knott konusunda belli bir ağırlık taşıyan ilk varsayımıydı.

Ve Bay Knott, bir, gereksinmesiz olması; iki, gereksinmesizliği için tanıklık edecek birinin dışında hiçbir gereksinme duymadığı için, kendisi hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Böylece tanıklığa gereksinme duyuyordu. Bilmek için değildi bu, hayır, varlığının tükenmemesi içindi.

Bu, Bay Knott konusunda, Watt'ın büsbütün tutarsız sayılmayacak ikinci ve son yargısıydı.

Watt'ın kuşkusu nedeniyle tereddütle ve zayıfça döküldüler dudaklarından.

Her zamanki konuşma biçimi güven verirdi kişiye.

Ama nasıl bir tanıklıktı, gözleri görmez, kulakları işitmez ve öteki daha mahrem duyuları, iyiden iyiye iş görmez hale dönüşmüş Watt'ın tanıklığı?

Gereksinmeler içinde bir tanık, bütünüyle yetersiz bir tanık.

Daha iyi tanıklık etmek için, daha kötü tanıklık etmek için.

Gereksinme olarak bunun yokluğuna tanıklık edebilirdi.

Yetersizlik olarak bunun eksikliğine tanıklık edebilirdi.

Bay Knott hiç tükenmesin, ama hep tükenişin eşiğinde dursun diye.

Dizge buymuş gibi geliyordu ona.

Bay Knott evde dolaşırken, yöreyi tanımayan biri gibiydi, eskiden beri kilitli kapıları eliyle yoklar, pencerelerden şaşkınlık içinde bakınır, karanlıkta ayakları birbirine dolaşır, her tarafta umarsızca klozeti arar, merdivenlerin dibinde kararsızca donar kalır, merdivenlerin tepesinde kararsızca donar kalırdı.

Bay Knott bahçesinin ortasında dolaşırken, oradaki güzelliklerden habersiz biri gibi dolaşır, ağaçlara bakar, çiçeklere bakar, çalılıklara bakar, sebzelere bakardı, bunlar ya da kendisi gecenin içinde yaratılmış gibi.

Ama, zaman zaman elbise dolabının kapısından çıkmak istemesine karşın Bay Knott en az odasında yabancılık çekiyor ve olabildiğince rahat görünüyordu.

Burada devinimsiz dururdu. Ayakta. Oturmuş. Dizleri üstünde. Yatmış. Burada gidip gelirdi kapıdan pencereye, pencereden kapıya; pencereden kapıya, kapıdan pencereye; ocaktan yatağa, yataktan ocağa; yataktan ocağa, ocaktan yatağa; kapıdan ocağa, ocaktan kapıya; ocaktan kapıya, kapıdan ocağa; pencereden yatağa, yataktan pencereye; yataktan pencereye, pencereden yatağa; ocaktan pencereye, pencereden ocağa; pencereden ocağa, ocaktan pencereye, yataktan kapıya, kapıdan yatağa; kapıdan yatağa, yataktan kapıya; kapıdan pencereye, pencereden ocağa; ocaktan pencereye, pencereden kapıya; pencereden kapıya, kapıdan yatağa; yataktan kapıya, kapıdan pencereye; ateşten yatağa, yataktan pencereye; pencereden yatağa, yataktan ocağa; yataktan ocağa, ocaktan kapıya; kapıdan ocağa, ocaktan yatağa; kapıdan pencereye, pencereden yatağa; yataktan pencereye, pencereden kapıya; pencereden kapıya, kapıdan ocağa; ocaktan kapıya, kapıdan pencereye; ocaktan yatağa, yataktan kapıya; kapıdan yatağa, yataktan ocağa; yataktan ocağa, ocaktan yatağa; pencereden ocağa, ocaktan atağa; kapıdan

ocağa, ocaktan pencereye; pencereden ocağa, ocaktan kapıya; pencereden yatağa, yataktan kapıya; yataktan pencereye, pencereden ocağa; yataktan kapıya, kapıdan ocağa; ocaktan kapıya, kapıdan yatağa.

Bu oda sağlam mobilyalarla zevklice döşenmişti.

Bu sağlam ve zevkli mobilyalar Bay Knott tarafından, hem saltık hem göreceli konum değişikliklerine uğratılırdı sık sık. Örneğin pazar, komodini ocağın yanıbaşında ayakları üzerinde, tuvalet masasını yatağın yanında başüstü, oturağı kapının yanında karınüstü, lavaboyu pencere yanında sırtüstü; pazartesi, komodini sırtüstü yatağın yanında, tuvalet masasını yüzüstü kapının yanında, oturağı sırtüstü pencerenin yanında, lavaboyu ayakları üzerinde ocağın yanında; salı, komodini kapının yanında yüzüstü, tuvalet masasını pencerenin yanında sırtüstü, oturağı ocağın yanında ayakları üzerinde, lavaboyu yatağın yanında başaşağı; çarşamba, komodini pencere yanında sırtüstü, tuvalet masasını ocağın yanında ayakları üzerinde, oturağı yatağın yanında başaşağı, lavaboyu kapının yanında yüzüstü; perşembe, komodini ocağın yanında yanlamasına, tuvalet masasını yatağın yanında ayakları üzerinde, oturağı kapının yanında başaşağı, lavaboyu pencerenin yanında yüzüstü; cuma, komodini yatağın yanında ayakları üzerinde, tuvalet masasını kapının yanında baş aşağı, oturağı pencere yanında yüzüstü, lavaboyu ocağın yanında yanlamasına; cumartesi komodini kapının yanında başaşağı, tuvalet masasını pencerenin yanında yüzüstü, oturağı ocağın yanında yanlamasına, lavaboyu yatağın yanında ayakları üzerinde, ertesi pazar, komodini pencerenin yanında yüzüstü, tuvalet masasını ocağın yanında yanlamasına, oturağı yatağın yanında ayakları üzerinde, lavaboyu başaşağı kapını yanında; ertesi pazartesi komodin ocağın yanında sırtüstü, tuvalet masası yatağın yanında yanlamasına, oturak kapının yanında ayakları üzeri, lavabo pencerenin yanında başaşağı; ertesi salı, komodin yatağın yanında yanlamasına, tuvalet masası kapının yanında ayakları üzeri, oturak pencerenin yanında başaşağı, lavabo ocağın yanında sırtüstü ve ertesi çarşamba, komodin kapının yanında ayakları üzeri, tuvalet masası pencerenin yanında başaşağı, oturağı ocağın yanında ayaküstü, lavaboyu yatağın yanında yanlamasına; ertesi perşembe, komodini

pencerenin yanında başaşağı, tuvalet masasını ocağın yanında arkaüstü, oturağı yatağın yanında yanlamasına; ertesi cuma, komodini ocağın yanında yüzüstü, tuvalet masasını yatağın yanında arkaüstü, oturağı kapının yanında yanlamasına, lavaboyu pencerenin yanında ayakları üzerinde; ertesi cumartesi komodini yatağın yanında arkaüstü, tuvalet masasını kapının yanında yanlamasına, oturağı pencere yanında ayakları üzeri, lavaboyu ocağın yanında yüzüstü; bir sonraki pazar, komodini kapının yanında yanlamasına, tuvalet masasını pencerenin yanında ayakları üzerinde, oturağı yüzüstü ocağın yanında, lavaboyu yatağın yanında sırtüstü; bir sonraki pazartesi, komodini pencerenin yanında ayakları üzerinde, tuvalet masasını ocağın yanında yüzüstü, oturağı yatağın yanında arkaüstü, lavaboyu kapının yanında yanlamasına; bir sonraki salı, komodini ocağın yanında başaşağı, tuvalet masasını yatağın yanında yüzüstü, oturacağı kapının yanında arkaüstü, lavaboyu pencerenin yanında yanlamasına, bir sonraki çarşamba komodini yatağın yanında yüzüstü, tuvalet masasını kapının yanında arkaüstü, oturağı pencerenin yanında yanlamasına, lavaboyu ocağın yanında başaşağı; bir sonraki perşembe, komodini kapının yanında arkaüstü, tuvalet masasını pencerenin yanında yanlamasına, oturağı ocağın yanında başaşağı, lavaboyu yatağın yanında yüzüstü ve bir sonraki cuma, komodini pencerenin yanında yanlamasına, tuvalet masasını ocağın yanında başaşağı, oturağı yatağın yanında yüzüstü ve lavaboyu arkaüstü kapının yanında bulması hiç ama hiç zor değildi, yalnızca on dokuz günlük bir süreyi, yalnızca komodini, tuvalet masasını, oturağı ve lavaboyu ve ayaklarını, başlarını, yüzlerini, arkalarını ve belirlenemeyen yanlarını ve yalnızca ocak, kapı, yatak ve pencereyi göz önünde bulundursak hiç de güç değildi bunları böylece bulmak.

Çünkü yalnızca koltuklardan söz edersek koltuklar da yerinde durmuyordu hiç.

Çünkü yalnızca köşelerden söz edersek, köşeler de nadiren boştu.

Yalnızca yatak kımıldamıyor yanılsaması veriyordu, öylesine vakur, öylesine sağlam, öylesine yuvarlaktı ve yere perçinlenmişti.

Bay Knott'un kafası, Bay Knott'un ayakları, gecede aşağı yuka-

rı bir derecelik yer değiştirmelerle, on iki ayda bu yalnız döşeğin tam bir çevrimini tamamlıyordu. Çarşaflara (Aziz Patrick gününde düzenli olarak değiştirilirdi), hatta şilteye bakılırsa kuyruk kemiği de yıllık küçük turunu gerçekleştiriyordu.

Yukarı katlarda Watt'ı zemin katta bulunduğu sürede onca meşgul eden tuhaf edimlerle ilgili bir açıklama elde etmenin olanağı görülmüyordu. Ama bunlar Watt'ı artık meşgul etmiyordu.

Zaman zaman Bay Knott, Watt'ı yalnız başına bırakarak odasından kayboluyordu. Bay Knott bir an bir yerdeydi, bir an sonra gözden yitiyordu. Ama bu durumlarda Watt, Erskine'in aksine yukarı ve aşağı katlarda evin sessizliğini koşuşturmalarıyla bozarak ve mutfaktaki meslektaşını rahatsız ederek bir araştırmaya girişmek zorunda hissetmiyordu kendini, hayır, ama sakin sakin bulunduğu yerde, ne büsbütün uykuda ne büsbütün uyanık, Bay Knott geri dönünceye kadar kalıyordu öylece.

Watt, Bay Knott'un varlığından da yokluğundan da bir tedirginlik duymuyordu. Onunla birlikteyken, onunla birlikte olmaktan, ondan uzak olduğunda da ondan uzak olmaktan memnundu. Ondan gece ayrıldığında ya da sabah yeniden yüz yüze geldiğinde duyumsadığı ne bir rahatlama ne de pişmanlıktı.

Bu soğukkanlılık bütün evi, sefa bahçesini, sebze bahçesini ve tabii Arthur'u da kaplıyordu.

Öyle ki Watt için ayrılma zamanı geldiğinde, kapıya son derece serinkanlı bir biçimde ilerledi.

Ama anayola çıkar çıkmaz gözyaşlarına boğuldu. Orada kalakalmıştı, anımsıyordu bunu, boynu bükük, ellerinde birer torba ve yeni onarılan yola ağır ve azar azar dökülen gözyaşları. Kendisi orada olmasa, böyle bir şeyin olabileceğine inanamazdı asla. Yolun yüzeyine yayılan bu nemin, kendisi yöreyi terk ettikten en azından iki ya da üç dakika yerde kalacağını umuyordu. Neyse ki hava kuruydu.

Watt'ın odasında bilgi veren bir ipucu yoktu. Küçük, kirli ve Watt aslında pis biri sayılmasa da leş gibi kokan bir odaydı. Tek penceresinden bütün hipodrom gözüküyordu. Tablo ya da renkli reprodüksiyon fazla bir şey öğretmiyordu. Tam aksine, zaman geçtikçe, anlamı eksiliyordu.

Bay Knott'un sesinden öğrenecek bir şey yoktu. Bay Knott ile Watt arasında hiçbir konuşma geçmiyordu. Bazen Bay Knott şarkı söylemek için nedensizce ağzını açıyordu. Basdan tenora kadar erkek sesinin tüm perdelerine, aynı başarıyla inip çıkabiliyordu. Watt'ın değerlendirmesine bakılırsa iyi şarkı söyleyemiyordu, ama Watt çok daha kötülerini duymuştu. Bu şarkıların müziği son derece tekdüzeydi. Çünkü, tizlerde ya da peslerdeki bir onluk, hatta bir on birlik değerindeki sürçmeleri saymazsak ses başlangıçta seçtiği ve görünürde sürdürmeye zorunlu olduğu ve sonuna kadar da terk etmediği notadan ayrılmıyordu hiç. Bu şarkıların sözlerine gelince, ya hiçbir anlam taşımıyorlardı ya da dilbilimci olarak fena sayılamayacak Watt'ın hiçbir anlam çıkaramadığı bir dildendi. Açık a ve sert sessiz k ve g'ler ağırlıktaydı. Bay Knott sık sık, farklı ve ateşli bir vurgu ve devinilerle kendi kendine konuşurdu, ama öylesine alçak sesleydi ki bu konuşmalar, Watt'ın duyarlığını gittikçe yitiren kulaklarına anlamsız, karmaşık ve yabanıl bir gevezelikten farksız geliyordu. Bu sesler sonunda Watt'ın müthiş hoşuna gitmeye başladı. Bittiğinde üzülmüyordu, yeniden başladığında neşelenmiyordu, hayır, ilgisi yok. Ama bambuların ya da sazların üzerindeki yağmura ya da sahile vuran dalgalara benzetebileceğimiz bu bitmeye ve yeniden başlamaya yazgılı sesleri duyduğu süre içinde, memnun oluyordu. Bay Knott aynı zamanda, organlarının uygun biçimde eşlik ettiği, yalnız başına söylediği olağanüstü güçlü şiirsel boşalmalara da uğruyordu. Bunların başlıcaları: Ekzelmans!, Kavendis!, Habbakuk! ve Ekimoz!'du.

Çok önemli bir konu olan, Bay Knott'un bedensel görünümü konusunda, Watt'ın, ne yazık ki söyleyecek pek bir şeyi ya da hiçbir şeyi yoktu. Çünkü bir gün Bay Knott, uzun, şişman, soluk ve esmer, ertesi gün zayıf, kısa, kırmızı yüzlü ve sarışın, bir sonraki gün gürbüz, orta boylu, sarı ve kızıl, bir sonraki gün kısa, şişman, soluk ve sarışın, bir sonraki gün orta boylu, kırmızı yüzlü, zayıf ve kızıl, bir sonraki gün uzun boylu, sarı, esmer ve gürbüz, bir sonraki gün şişman, orta boylu, kızıl ve soluk, bir sonraki gün uzun boylu, zayıf, esmer ve kırmızı yüzlü, bir sonraki gün kısa, sarışın, gürbüz ve sarı, bir sonraki gün uzun boylu, kızıl, soluk soluk ve şişman, bir sonraki gün zayıf, kırmızı yüzlü, kızıl ve esmer, bir sonraki gün

sarışın, gürbüz, orta boylu ve sarı, bir sonraki gün esmer, kısa, şişman ve soluk, bir sonraki gün sarışın, orta boylu, kırmızı yüzlü ve zayıf, bir sonraki gün gürbüz, kızıl, uzun boylu ve sarı, bir sonraki gün soluk, şişman, orta boylu ve sarışın, bir sonraki gün kırmızı yüzlü, uzun boylu, zayıf ve kızıl, bir sonraki gün sarı, kısa, esmer ve gürbüz, bir sonraki gün şişman, kırmızı yüzlü, kızıl ve uzun boylu, bir sonraki gün esmer, zayıf, sarı ve kısa, bir sonraki gün sarışın, soluk, gürbüz ve orta boylu, bir sonraki gün esmer, kırmızı yüzlü, kısa ve şişman, bir sonraki gün zayıf, sarışın, sarı ve orta boylu, bir sonraki gün soluk, gürbüz, kızıl ve uzun boylu, bir sonraki gün kızıl yüzlü, sarışın, şişman ve orta boylu, bir sonraki gün sarı, kızıl, uzun boylu ve zayıf, bir sonraki gün gürbüz, kısa, soluk ve esmer, bir sonraki gün uzun, şişman, sarı ve sarışın, bir sonraki gün kısa, soluk, zayıf ve kızıl, bir sonraki gün orta boylu, kızıl yüzlü, esmer ve gürbüz, bir sonraki gün şişman, kısa, kızıl ve sarı, bir sonraki gün orta boylu, zayıf, esmer ve soluk, bir sonraki gün uzun, sarışın, gürbüz ve kızıl yüzlü, bir sonraki gün orta boylu, esmer, sarı ve şişman, bir sonraki gün zayıf, soluk, uzun ve sarışın, bir sonraki gün kızıl, gürbüz, kısa ve kızıl yüzlü, bir sonraki gün esmer, uzun, şişman ve sarı, bir sonraki gün sarışın, kısa, soluk ve zayıf, bir sonraki gün gürbüz, kızıl, orta boylu ve kızıl yüzlü, bir sonraki gün sarı, şişman, kısa ve sarışın, bir sonraki gün soluk, orta boylu, zayıf ve kızıl, bir sonraki gün kırmızı yüzlü, uzun, esmer ve gürbüz, bir sonraki gün şişman, sarı, kızıl ve orta boylu, bir sonraki gün esmer, zayıf, soluk ve uzun, bir sonraki gün sarışın, kırmızı yüzlü, gürbüz ve kısa, bir sonraki gün kızıl, sarı, uzun ve şişman, bir sonraki gün zayıf, esmer, soluk ve kısa, bir sonraki gün kırmızı yüzlü, gürbüz, sarışın ve orta boylu, bir sonraki gün sarı, esmer, şişman ve kısa, bir sonraki gün soluk, sarışın, orta boylu ve zayıf, bir sonraki gün gürbüz, uzun, kırmızı yüzlü ve kızıl, bir sonraki gün orta boylu, şişmanlı, sarı ve sarışın, bir sonraki gün uzun, soluk, zayıf ve kızıl, bir sonraki gün kısa, kırmızı yüzlü, esmer ve gürbüz, bir sonraki gün şişman, uzun, sarışın ve soluk, bir sonraki gün kısa, zayıf, kızıl ve kırmızı yüzlü, bir sonraki gün orta boylu, esmer, gürbüz ve sarı, bir sonraki gün kısa, kızıl, soluk ve şişman,

bir sonraki gün zayıf, kırmızı yüzlü, orta boylu ve esmer, bir sonraki gün sarışın, gürbüz, uzun ve sarı, bir sonraki gün esmer, orta boylu, şişman ve soluk, bir sonraki gün sarışın, uzun, kırmızı yüzlü, zayıf, bir sonraki gün gürbüz, kızıl, kısa ve sarı, bir sonraki gün kızıl yüzlü, şişman, uzun ve sarışın, bir sonraki gün sarı, kısa, zayıf ve kızıl, bir sonraki gün soluk, orta boylu, esmer ve gürbüz, bir sonraki gün şişman, kırmızı yüzlü kızıl ve kısa, bir sonraki gün esmer, zayıf, sarı ve orta boylu, bir sonraki gün sarışın, soluk, gürbüz ve uzun, bir sonraki gün esmer, kırmızı yüzlü, orta boylu ve şişman, bir sonraki gün zayıf, sarışın, sarı ve uzun, bir sonraki gün soluk, gürbüz, kızıl ve kısa, bir sonraki gün kırmızı yüzlü, esmer, şişman ve uzun, bir sonraki gün sarı, sarışın, kısa ve zayıf, bir sonraki gün gürbüz, orta boylu, soluk ve kızıl, bir sonraki gün kısa, şişman, kırmızı yüzlü ve sarışın, bir sonraki gün orta boylu, sarı, zayıf ve kızıl, bir sonraki gün uzun, soluk, esmer ve gürbüz, bir sonraki gün şişman, orta boylu, kızıl ve kırmızı yüzlü, bir sonraki gün uzun, zayıf, esmer ve sarı, bir sonraki gün kısa, sarışın, gürbüz ve soluk gözüküyordu ya da Watt'a öyle geliyordu, yalnızca boyu, bedeninin iriliği, teni ve saçı söz konusu olduğunda.

Çünkü bundan başka, günbegün, duruşu, yüzünün ifadesi, biçimi ve boyu, ayakları, bacakları, elleri, kolları, ağzı, burnu, gözleri, kulakları da değişiyordu, yalnızca ayakları, bacakları, elleri, kolları, ağzı, burnu, gözleri, kulakları, duruşu, yüzünün ifadesi, biçimi ve boyundan söz etmek gerekirse.

Çünkü tavrı, sesi, kokusu, saç biçimi, bir günden ötekine nadiren benzerlik gösterdi, yalnızca tavır, ses, koku ve saç biçiminden söz edersek.

Çünkü balgam çıkarma ve tükürme biçimi de günlük ufak tefek değişikliklere uğradı, yalnızca balgam çıkarma ve tükürme biçimlerini göz önünde bulundurursak.

Çünkü iki gün üst üste aynı biçimde geğirmezdi hiç, yalnızca geğirmeyle sınırlandırırsak konumuzu.

Watt'ın bu türden değişikliklerde hiç katkısı yoktu ve bunların günün ya da gecenin hangi saatlerinde olduğu konusunda da bilgisizdi. Bununla birlikte, Watt, bu dönüşümlerin Bay Knott'un, önce

geceliğinin[1] içine, daha sonra yatağa süzülmesine yardımcı olduğu, gününü bitirdiği gece yarısıyla Bay Knott'un önce yatağından, sonra geceliğinden sıyrılmasına yardımcı olduğu gününe başladığı sabahın sekizi arasında gerçekleştiğinden kuşkulanıyordu. Çünkü Bay Knott, dış görünüşünde Watt'ın hizmet saatleri içinde değişiklik yapsaydı, Watt'ın o anda olmasa bile, bunu izleyen saatlerde değişikliğin farkına varmaması olası gözükmüyordu. Böylece Watt, Bay Knott'un ertesi güne kendisini hazırlarken rahatsız edilme tehlikesinin en az olduğu, gecenin geç saatlerinde yaptığını düşünüyordu. Ve Watt'ın kalbinde bu kuşkuyu güçlendiren şey de kimi zaman gece yarısını geçip de uyuyamadığı ya da uyumak istemediği zamanlarda, kalkıp Londra'da ölmekte olduğu sıralarda adlarını ezberleyecek kadar iyi tanıdığı yıldızlara bakmak, gecenin havasını soluklamak ve pek iyi ayrıştıramadığı gecenin içindeki sesleri dinlemek için pencereye gittiğinde, bazen kendisiyle toprak arasında, karanlığı aydınlatan, yaprakları külrengine bulayan ve yağmurlu havalarda yağmuru gümüşe boyayan ak bir ışık demeti görmesiydi.

Belki de başparmaklar ağızda, işaretparmakları kulakta, serçeparmakları burun deliklerinde, yüzükparmakları gözlerde, nöbete tutulunduğunda beynin etkinliğini canlandıran ortaparmaklar şakaklarda, yüzünün boşluklarını, eşzamanlı bir kapatma biçiminde tanımlayabileceğimiz hareketini saymazsak Bay Knott'un hiçbir hareketi kendine özgü olarak nitelendirilemezdi. Ama bu, hareketten çok, Bay Knott'un uzun zaman sürelerince görünürde pek rahatsızlık duymadan takındığı bir tutumdu.

Watt, Bay Knott'un başka özelliklerini, zaman öldürmek için başvurduğu küçük numaralarını fark etmişti, şimdiye kadar anlamış olduklarından yorgun, çok yorgun düşmüş olmasa, hep aynı te-

1. Sürekli giyilen ve çıkarılan geceliğin sonunda Watt'a Bay Knott'un gerçek yüzünü nasıl göstermediğini anlamakta güçlük çeken dikkatli okuru yönlendirmek için Bay Knott'un geceliğe karşı yaklaşımının genelde benimsenenden farklı olduğunu belirtmek hiç de yersiz kaçmayacaktır. Çünkü gece geldiğinde, gece giysilerini giymeden önce günlük giysilerini çıkaran ve yine sabah olduğunda da bir kez daha tazeliklerini yitirmiş gece giysilerini çıkarmadan günlük giysilerini üzerine geçirmeyi asla düşlemeyen çoğu erkeğin ve kabarık sayıdaki kadının oluşturduğu örneği izlemiyordu o, hayır, ama gece giysilerini günlüklerinin üzerine giyip yatar ve günlükleri gece giysilerinin altında kalkardı.

ranelere aynı teraneleri ekleyip çıkarmaktan yorgun düşmüş olmasa bunları aktarabilirdi de.

Watt bir daha görüşmemek üzere (bu dünyada) ayrılmamıza katlanamazken ben de Bay Knott'un botlarını ya da pabuçlarını ya da çoraplarını ya da bot ve pabucunu ya da bot ve çorabını ya da pabuç ve çorabını ya da bazen yaptığı gibi botun, pabucun ya da çorabın bir tekini giydiğinde nasıl davrandığını bilememenin acısıyla kıvranıyordum. Bunun üzerine ellerini bileklerimden çekti ve Bay Knott'un zamanın geldiğini hissettiğinde, yüzünde kurnaz bir ifade belirerek eşya dolabında kondukları yerde duran botlara, pabuçlara, çoraplara, bot ve pabuca, bot ve çoraba, pabuç ve çoraba usulca, yavaş yavaş, gizlice, sanki hiçbir şey yapmıyormuş gibi süzülmesini, sonra iyice yaklaşınca, rap, tek bir hamlede yakalamasını ve almasını anlattı. Birini, siyah botu, kahverengi pabucu, siyah çorabı, kahverengi botu, siyah pabucu, kahverengi çorabı bir ayağına giyerken ötekini kaçmasın diye elinde sıkı sıkı tutuyor ya da cebine koyuyor ya da dişlerinin arasına sıkıştırıyordu ta ki onun da giyme vakti gelinceye kadar.

Watt bütün bunları bana anlattıktan sonra yolunu sürdürebilmek için ellerini omuzlarımdan ayırdı ve kendi parkının deliğinden geri geri yürüyerek geçti. Defalarca ve defalarca olduğu gibi bu son ayrılışında da bütün yapabildiğim onun koğuşuna doğru geriye kıvrılan kocaman gölgelerin düştüğü yabanıl otların arasında sendeleye sendeleye ilerleyişini hüzünlü gözlerle izlemekti. Sık sık ağaçlara çarpıyor, ayağı yerdeki bitki kümelerine takılıyor ve yere ya da iri bir böğürtlen kümesinin içine ya da devedikeni ya da ısırganotlarının üzerine sırtüstü, karınüstü ya da yanlamasına düşüyordu. Ama her seferinde ayağa kalkıyor, yakınmadan koğuşuna doğru yola koyuluyordu, öyle ki sonunda göremez oldum onu, görüş alanımda yalnızca kavak ağaçları kalmıştı. Şimdiden akşam yemeği hazırlıklarına girişilen onun gözden ırak koğuşundan, benim koğuşumdan yükselen dumanlar rüzgârın isteğiyle kimi kez birbirinden uzaklaşıyor, ama kimi kez de birbiriyle karışıp dağılmak için bir araya toplanıyordu.

IV

Nasıl Watt öyküsünü anlatmaya birinci değil ikinci bölümden başladıysa, sonunu da üçüncü bölümden önce anlattı. İki, bir, dört, üç, işte Watt'ın öyküsünü anlattığı sıra. Destanlar başka türlü kaleme alınamaz zaten.

Watt'ın geldiği zaman gibi gittiği zaman da geceydi. Her şeyi, özellikle de kapalı havalarda, paltosuyla örten gece.

Yazmış gibi geliyordu ona, çünkü hava pek soğuk değildi. Geldiğindeki gibi, şimdi gittiğinde de ona tatlı bir yaz gecesiymiş izlenimi veriyordu. Öteki günlere benzer bir günün sonuna geliyordu, Watt'a bakılırsa. Bay Knott adına ise konuşamazdı.

Ayın ve sayısız yıldızın şöyle böyle aydınlattığı odada, Bay Knott hemen hemen her zamanki gibi yatıyor, dizüstü oturuyor,

ayakta duruyor, ortalıkta dolaşıyor, çığlıklar atıyor, mırıldanıyor ve susuyordu. Açık pencerenin yanında Watt hava uygun olduğu zamanlardaki alışkanlığınca hem göğe hem de insanlara ait gecenin ilk seslerini belli belirsiz işitiyor, ilk ışıklarını bulanıkça görüyordu.

Saat onda, merdivenlerde, sahanlıkta, yeniden merdivenlerde, gittikçe daha zayıflayan adımlar duyuldu ve açık kapıdan ışık süzüldü içeri, karanlıkta yavaşça gözüken, karanlıkta yavaşça kaybolan her zamanki saatinde usul usul dinlencesine çıkan zavallı Arthur'un ışığı.

Saat on birde yükselen ay bir ağaç ardında gizlendiği için oda karanlığa gömüldü. Ama ağaç küçük, ayın yükselişi de hızlı olduğu için ayın kararışı ve gözden yitişi kısa sürdü.

Nasıl alçalan ve yükselen ayak sesleri ve ışığın sayesinde Watt saatin on olduğunu anladıysa oda karardığında da yaklaşık on bir olduğunu anladı.

Ama gece yarısı olduğuna üç aşağı beş yukarı karar verdiğinde ve Bay Knott'u önce geceliğine, sonra da yatağına soktuğunda Watt her geceki gibi son bardak sütünü, son çeyrek cigarasını içmek için mutfağa indi.

Ama mutfakta, sönen ocağın ölgün ışığında yabancı biri, bir iskemleye çökmüştü. Watt bu adama kim olduğunu ve eve nasıl girdiğini sordu. Bunun görevi olduğunu hissediyordu.

Adım Micks, dedi yabancı. Biraz önce dışarıdaydım, ama şimdi içerideyim.

Yani zaman gelip çatmıştı. Watt bardağın üzerinden mantar tabakayı kaldırdı ve içti. Süt ekşiyordu. Son çeyrek cigarasını yaktı, bir nefes çekti. Kalitesiz bir cigaraydı.

-den geliyorum, dedi Bay Micks ve geldiği yeri belirtmiş oldu.

-de doğdum, dedi ve dünyaya fırlatılışının yer ve koşullarını açıklamış oldu. Sevgili anam babam, dedi ve manastır zina yıllıklarında benzeri görülmeyen destansı çift Bay ve Bayan Micks'ler mutfağı kapladılar. On beş yaşımda sevgili eşim, sevgili köpeğim, yani sonunda, diye ekledi. Neyse, Bay Micks'in çocuğu yoktu.

Watt bir an dinledi, çünkü ses ezgiliydi. Özellikle f, s, ç, v, z gibi sessiz harfler kulağa pek hoş geliyordu. Ama sürgünün yoluna

çıkan bir gece şarkısı gibi, Micks'in sesi, zavallı Micks'in hoş sesi uzaklaştı ve bir iç yakarışının sessiz karmaşasında yitti gitti.

Sütünü ve dudakları yanana kadar cigarasını içtikten sonra, Watt mutfaktan ayrıldı. Ama çok geçmeden, iki elinde de küçük bir torba, yani toplam iki torbayla yeniden gözüktü Micks'in karşısında.

Watt yolculuk ettiğinde iki küçük torbayı, bir büyük torbaya yeğlerdi. Hatta bu yolculuklarda iki elinde de tuttuğu birer küçük torbaya, bazen bir elinde, bazen ötekinde tuttuğu küçük bir torbayı yeğlerdi. Ne küçük ne büyük ne bir elde ne de ötekinde hiçbir torba olmamasını elbette her şeye yeğlerdi yolculuklarında. Ama o zaman giysileri, temizlik malzemeleri ve çamaşırları ne olacaktı?

Bu torbalardan biri, belki de daha önce sözü edilen çantaydı. Her yanından fışkıran kayış ve tokalarına karşın Watt bunu, sanki bir plaj çantasıymışçasına kulağından tutuyordu.

Bu torbaların ötekisi de buna benzer başka bir çantaydı. Onu da Watt kulağından, bir copmuş gibi tutuyordu.

Bu torbaların dörtte üçü boştu.

Watt kimi yerleri hâlâ yeşil bir palto giyerdi. Bu palto, Watt son kez tarttığında, yedi yedi buçuk kilo ağırlığındaydı. Watt kendisini tartı aletinde ilkin paltoyla, sonra da paltosuz, paltoyu, yere, ayaklarının dibine bırakarak tarttığından emindi buna. Ama uzun süre geçmişti üzerinden ve palto bu tarihten beri ağırlaşmış ya da kilo kaybetmiş olabilirdi. Bu palto öylesine uzundu ki bacaklarının biçimini gizlemek için bol giydiği paltolonu kayboluyordu altında. Bu palto, bir palto için, çok saygı uyandıran bir yaştaydı. Watt'ın babası daha çok gençken ve otomobil de henüz çocukluğunu yaşadığı sırada, yani yetmiş yıl kadar önce Watt'ın babası tarafından değerli bir duldan, sudan ucuz bir fiyata, elden düşme satın alınmıştı. Bu palto, o tarihten beri yağmur, kar, dolu ve tabii arada sırada kanalın sularına kaçamak girişlerle, mükemmel denemeyecek biçimde yıkanışları saymazsak yıkanmamış, kuru temizlemeye verilmemiş, tersyüz edilmemiş, fırçalanmamıştı, varlığını sürdürmesini kuşkusuz alınan bu önlemlere borçluydu. Bu paltonun kumaşı, özellikle sırt kısmı hayli tarazlanmış ve zedelenmiş olsa da öylesine kalın, öylesine dayanıklıydı ki sözcüğün gerçek anlamıyla de-

linmeye uğramamış ne de dirsekleri saymazsak, dokusu, gözler önüne serilmemişti. Bu palto bir uçtan ötekine, biçimleri ve renkleri farklı, ama bir kez iliklendiklerinde hepsi ilikli kalacak olağanüstü büyüklükteki düğmelerle ilikleniyordu. En üstte çiçek deliğinde, mor renkli, yapma bir kasımpatının kalıntıları pörsükçe duruyordu. Kadife parçaları yakaya dolanmışlardı. Etekler parçalı değildi.

Watt başına, biberkarası kaskatı bir fötr şapka giyerdi. Bu harika şapka, onu hipodromda, öylece dururken bulup eve getiren büyükbabasına aitti. O zaman hardal rengiyken şimdi biberkarasına dönüşmüştü.

Bir yandan bu paltonun, öte yandan bu şapkanın renklerinin her geçen sene, gittikçe birbirine yaklaşması dikkat çekiciydi. Bununla birlikte ne kadar farklıydılar başlangıçta! Biri yeşildi! Öteki sarıydı! Karayı aydınlatan, açığı karartan zaman böyledir işte!

Bir kere renkler birleştiğinde de aynı kalmayacaklardı, kesindi bu, evet, kendisince sürdüreceklerdi yaşlanmayı, palto sarı, şapka yeşil olana, sonra da son çemberleri aşıp biri solarak, öteki koyulaşarak, palto palto olmaktan, şapka şapka olmaktan çıkana kadar. Çünkü zamanın istediği budur.

Watt ayaklarına, sarı bir botla iyi bir rastlantıyla sarıya çalan bir pabuç giyerdi. Watt bu botu, sekiz pense bacağını ve bunun sonucunda tabii ayağını aptalca bir kazada yitiren ve hastaneden çıkışında elindeki satılabilir tek malını paraya dönüştürebileceği için mutlu, tek bacaklı bir adamdan satın almıştı. Adam bu mutluluğu, Watt'ın birkaç gün önce, deniz kıyısında, tuzdan kaskatı olmuş, ama hâlâ kullanılır durumda bir pabuç bulmasına borçlu olduğunu aklının ucundan bile geçirmemişti kuşkusuz.

Pabuç ve bot, renk olarak birbirine o kadar yakındı ve yüzleri de önce pantolon, sonra palto tarafından öylesine gizleniyordu ki insan bunları biri pabuç, öteki bot değil, ama gerçek bir çift pabuç ya da bot sanabilirdi, botun burnu küt, pabucun burnu sivri olmasaydı. Kırk dokuz numara botu ve kırk beş numara pabucu giyen kırk yedi ayaklı Watt ölümcül acılar çekmese de çok rahatsızlık duyuyor ve bir anlık bile olsa birbiriyle değiştirmek istiyordu ayağına geçirdiklerini.

Çok küçük gelen ayağına, bir çift çorabın tekini değil, ikisini

giyip büyüğe de hiçbir şey giymeyerek Watt bu asimetriyi düzeltmeye çırpınıyordu nafile. Ama mantıktan ayrılmıyor ve uzunca bir yolculuğa çıktığında, öteki üç olasılığa karşı, çorapların bu biçimde giyilişine sadık kalıyordu.

Watt'ın ceketi, yeleği, gömleği, fanilası ve donu konusunda çok ilginç ve anlamlı şeyler yazılabilir. Özellikle donu birçok açıdan ilginçti. Ama ceket ve yelek, gömlek ve çamaşırlar, gizlenmişti gözlerden, hepsi de gizlenmişti.

Watt ne kravat takıyordu ne de yakalık. Eğer yakalığı olsa, kuşkusuz buna uygun bir kravat edinirdi. Ya da bir kravatı olsaydı, bunu takmak için bir yakalık bulurdu bir yerlerden. Ama ne kravatı ne yakalığı olduğu için, ne yakalığı vardı ne de kravatı.

Üzerinde bu giysiler, ellerinde birer torba, Watt mutfakta ayakta duruyordu ve yüzünün ifadesi yavaş yavaş öylesine anlamsızlaştı ki Micks dehşete kapılarak sersemleşmişçesine, elini şaşkınca ağzına götürdü, duvara kadar geriledi ve iyice toparlanıp sırtı duvara, bir elinin tersi dudaklarına, ötekinin tersi de ilkinin avucuna yapışık, kımıldamadı bir daha. Ya da belki başka bir şey, Watt'ın yüzünden başka bir şeydi Micks'i bu biçimde gerilemeye, sırtı duvara yapışık, elleri yüzünde bu biçimde iyice toparlanmaya zorlayan. Çünkü insanın inanası gelmiyor, Watt'ın yüzü gerçekten o sırada çok ürkütücü olsa da Micks gibi güçlü ve ağırkanlı bir adamı, ellerini yüzüne götürerek bu biçimde, bir darbeyi savuşturmak ya da bir çığlığı bastırmak için duvara kadar geriletecek ve betini benzini attıracak kadar (çünkü gerçekten beti benzi atmıştı) ürkütücü olduğuna. Çünkü Watt'ın yüzü, bu ifadeyi taşıdığında gerçekten ürkütücü de olsa, bu denli ürkütücü olması gerçekten biraz güçtü. Üstelik Micks ne bir kız çocuğu ne de ağzı süt kokan bir oğlandı, hayır, ama nice ülkeler görmüş, deneyimli, soğukkanlı bir erkekti. Peki o zaman neydi Watt'ın yüzü değilse, Micks'i böylesine afallatan ve yanaklarının alışılmış pembeliğini solduran? Palto mu? Şapka mı? Pabuç ve bot mu? Evet, belki de bir arada öylesine sarı, öylesine gizli, öylesine yuvarlak, öylesine sivri uçlu, edepsiz bir hazırolda topuklar bitişik ve uçlar ayrı, öylesine sarı, öylesine sarı pabuç ve bottu. Ya da neyse, Watt olmayan, Watt'ın önünde ya da Watt'ın altında ya da Watt'ın üzerinde ya da Watt'ın çevresinde bir şeydi,

hiçbir nesneden yansımayan bir gölge, hiçbir kaynağın üretmediği bir ışık ya da külrengi havada uçuşan nafile ruhların girdabıydı.

Ama Watt'ın ağzı açık, çenesi sarkık, gözleri camlaşmış, dizleri bükük, sırtı kamburlaşmışsa kafası sorunuyla meşguldü, ensesinin üzerinde hissettiği rüzgârın geldiği kapıyı kapayıp torbalarını yere bırakmak ve oturmak mı yoksa kapıyı kapamak ve oturmadan torbalarını yere bırakmak mı, yoksa kapıyı kapamak ve torbalarını yere bırakmadan oturmak mı, yoksa torbalarını yere bırakmadan ensesine yellerin estiği kapıyı kapamak ve de oturmamak mı, yoksa kapıyı kapama zahmetine katlanmadan torbalarını yere bırakmak mı, yoksa oturmak mı, yoksa torbalarını yere bırakmak mevzusuna bulaşmadan oturmak mı, yoksa ne elindeki torbaları çekiştirmesinde ne ayaklarının altındaki döşemenin çekiminde ne ensesine açık kapıdan dalga dalga gelen havada hiçbir değişiklik yapmamak mı gerektiğini düşünüyordu. Bu düşüncelerden biri bile yapmaya değiyorsa, hepsi yapmaya değerdi, ama hiçbiri yapmaya değmezdi, hayır, bir teki bile değmezdi, ama Watt tümü de istisnasız söz konusu bile edilmemeli sonucuna vardı. Çünkü dinlenecek, ısınacak zamanı olmayacaktı. Çünkü oturmak bir daha ayağa kalkmak anlamını taşıyordu, yere bırakılan yük de bir daha kaldırılacak bir yük, kapatılan kapı bir daha açılacak bir kapıydı, son defadan onca kısa bir süre sonra, bir sonrakinden onca kısa bir süre önceydi ve eninde sonunda bir güç kazanmaktan çok yorgunluk getirecekti kendisine. Ve çıkardığı sonuç da mutfakta bir iskemle üzerinde dinlenmek ve ısınmak için önünde bütün bir gece olsa bile, her şey gözden geçirildiğinde büyük olasılıkla anımsadığı dinlencenin ve sıcağın yanında, beklediği dinlencenin ve sıcağın yanında kofti bir dinlence ve acınası bir sıcaklık sayılırdı bu olsa olsa. Sözün kısası bütün bunlar mutluluktan çok üzüntü kaynağı olurdu kendisine. Ama bu uzun günün sonunda öylesine yorgundu ve yatma zamanı öylesine gecikmişti, yani dinlenme gereksinmesi öylesine ivediydi ki kuşkusuz torbalarını yere bırakmak, kapıyı kapamak ve masaya oturmak ve masanın üzerine kollarını koymak ve kafasını, evet kafasını kollarına gömmek ve kimbilir, belki de bir uykuya, bir an sonra, kalabalık bir izleyici kitlesinin önünde kayalarla dolu sulara, müthiş yüksekliklerden atladığı düşlerle paramparça sıkıntılı bir

uykuya dalmak niyetiyle biraz daha öne eğildi. Ama çok sürmedi eğilişi, çünkü hemen durdu; dinlenmeye, sıkıntılı bir dinlenmeye henüz başlamıştı ki yarıda kesti ve önceki yarı ayakta duruşunu anımsatan gülünç bir konumda dondu kaldı ve bu duruşa, gülümsemek için biraz hali olsa güler ya da içten bir kahkaha savuracak kadar güçlü olsa, içten bir kahkaha savururdu. İçinden bir sevinç dalgası yayıldı tabii ve bir an kaygılarını unuttu, ama gülümseyecek ya da içtenlikle gülecek gücü olsa, daha büyük bir sevinç dalgası yayılırdı, içine.

Ağaçlıklı yolun evle cadde arasında bir yerinde, Watt Micks'e söylemesi gerektiği gibi hoşçakalın demediğini pişmanlıkla anımsadı. Evi terk etmeden önce insanların söylediği, kalan için, giden için onca değer taşıyan, birkaç basit sözü söylemek inceliğinde bulunmamıştı. Bu kabalığı gidermek için belirsiz bir istek duydu içinde, dondu kaldı. Ama uzun sürmedi bu duraklayış, kaldığı yerden demir parmaklıklara ve yola doğru ilerlemesini sürdürdü. İyi de etti, çünkü Micks mutfağı Watt'dan önce terk etmişti. Ama Watt bu ayrıntıdan, kendinden önce Micks'in mutfaktan ayrıldığından habersizdi, çok daha sonra farkına vardı bunun ve sonuçta demir parmaklığa ve yola ilerlerken ayak üzeri Micks'e veda etmediğine yerindi.

Gece alışılmadık ölçüde göz kamaştırıcıydı. Ay, dolunay konumuna gelmese de gelmek üzereydi, bir ya da iki gün sonra dolunay olacaktı, sonra da bazı yazarların bir ayça ya da oraya benzettikleri görünümü alana değin küçülecekti. Çoğu büyük bir uzaklıkta bulunmalarına karşın öteki gök cisimleri de ellerinden geldiğince, Micks'e karşı gösterdiği ilgisizlik nedeniyle hayıflanan Watt ve içinden geçtiği bahçenin güzellikleri üzerine, Watt'ta tiksinti uyandıran, zaten zahmetli ve sıkıntılı olan yürüyüşünü, yola koyulurken korktuğundan daha da zahmetli, daha da sıkıntılı bir hale dönüştüren çok güçlü, çok arı, çok düzgün ve bembeyaz bir ışık saçıyorlardı.

Watt'ın havayla arası hep iyi olmuştu.

Yolun otlu kenarlarından yürüyordu, çünkü ayaklarının altında çakıllı kumları hissetmekten hoşlanmıyordu ve çiçekler, uzun otlar, dallar, onca ağaç ve çalılık, hiç de kötü bulmadığı bir biçimde

hafifçe dokunuyordu geçerken kendisine. Şemsiye biçiminde sarkan bir çiçeğin, belki de gürgenin şapkasının tepesini okşaması ona çok özel bir haz verdi ve buradan daha henüz uzaklaşmıştı ki döndü ve buraya yeniden yaklaştı ve dikkatini bütünüyle şapkasının tepesinde gidip gelen çiçek saplarına yoğunlaştırarak dalın altında hareketsiz kaldı.

Rüzgâr esmediğine, yaprakların kımıldamadığına dikkat etti. Bununla birlikte mutfakta, ensesinde serin bir hava hissetmişti.

Yolda, daha önce de belirttiğimiz, geçici bir bitkinlik bastırdı. Ama bitkinlik geçti ve yeniden gara doğru ilerleyişini sürdürdü.

Her tarafa serpilmiş küçük çakıllar nedeniyle yolun ortasından yürüyordu.

Yolda tek canlıya rastlamadı. Bir çukurda yatan, yolunu yitirmiş bir keçi ya da teke başını kaldırdı o geçerken. Watt keçiyi ya da tekeyi görmedi, ama teke ya da keçi Watt'ı gördü. Ağır adımlarla yolda uzaklaşışını ve sonunda gözden yitişini izledi. Belki de torbalarında kendisi için leziz yiyecekler olduğunu düşünüyordu. Torbalar gözden kaybolur kaybolmaz devedikenlerinin arasına gömdü başını.

Gara geldiğinde Watt kapıları kilitli buldu. Doğrusunu söylersek, kapılar bir süredir kapalıydı ve hâlâ kapalı olmayı sürdürüyordu. Çünkü şimdi sabahın biriyle ikisi arasıydı ve akşam garda duran son trenle sabah ilk duran trenden, ilki akşamın on biri ile on ikisi, ikincisiyse sabahın beşi ile altısı arasında duruyordu. Öyle ki bu kendine özgü gar, geceyarısı kapanıyor ve sabahın beşinden önce de açılmıyordu. Ve saat de daha sabahın biriyle ikisi arasında olduğundan gar kapalıydı.

Watt taştan basamakları tırmandı ve turnikenin önünde durarak parmaklıkların arasından baktı. Demiryolunu, ayın ve yıldızların ışıkları altında, iki yöne, gözlerin izleyemeyeceği noktaya, eğer garda olsalar Watt'ın gözlerinin izleyemeyeceği noktaya kadar uzanışını seyretti hayran hayran. Ovanın dağa doğru öylesine özgür, öylesine gösterişsiz genişçe akışını ve uzak noktalarının gölgeli kıvrımlarını da seyretti hayretle. Bayırların eğimine uyarak kaldırdığı bakışı en sonunda, çalkantılarla bulanan suyun altında faltaşı gibi açılmış yabanıl gözlerde durdu. Sonunda aniden turnikeyi odakladı gözleriyle.

Watt turnikenin üstünden atladı ve kendisini torbalarıyla birlikte peronda buldu. Çünkü turnikenin üstünden atlamadan önce, torbalarını üstten aşırıp öteki tarafa bırakma tedbirliliğini göstermişti.

Watt bir kez sağ salim torbalarıyla birlikte gara geldiğinde ilk işi dönüp turnikenin ters yönündeki, biraz önce katettiği yolu seyretmek oldu.

Böylece denetimine sunulmuş çarpıcı görüntüler arasında, en çok, bu saatte günden daha aydınlık görünen çitleri ve çukurları arasındaki salınımıyla yolun kendisi çarpıcı geldi ona. Bu yol büyük bir mesafe boyunca engebesiz uzanıyor, sonra aniden dik çalıların dağınık kümeleri arasına dalıp gözden yitiyordu.

Bay Knott'un evinin bacaları, havanın pırıl pırıl oluşuna karşın gözükmüyorlardı. Güzel bir gündüz gardan seçilebilirdi. Ama anlaşıldığı kadarıyla güzel bir gece değil. Çünkü Watt'ın gözleri istediklerinde o devirde bile, başkalarınınkilerden kötü değildi ve gece, gecelerinin güzelliğiyle ün salmış yöre için bile, olağanüstü güzellikteydi.

Watt'ın talihi hep açık olmuştu hava koşulları sözkonusu olduğunda.

Watt'ın yolu gözleriyle taramaktan canı sıkılmaya başlamıştı ki ilgisini, orta yerde ilerleyen, ilk bakışta insana ait olduğunu sandığı bir biçim çekti. Watt'ın ilk düşüncesi bu yaratığın yerin altından çıktığı ya da gökten düştüğü biçimindeydi. İkincisiyse on beş ya da yirmi dakika sonra düşünmüştü bunu, şimdiki konumunu önce bir çitten, sonra bir hendekten geçerek aldığıydı. Watt bu biçimin bir adama mı, bir kadına mı, bir papaza mı, bir rahibeye mi ait olduğunu kestiremiyordu. Boyutlarına, bakılırsa bir oğlan ya da kız çocuğuna ait olmadığı, Watt'ça kesinlenebilirdi. Ama bir erkeğe mi, bir kadına mı ya da bir papaza mı ya da bir rahibeye mi ait olduğuna karar vermek, Watt gözlerini dört açsa da başaramadığı bir şeydi. Eğer bir kadına ya da rahibeye aitse kadınlarının ve rahibelerinin olağanüstü uzun boylarıyla nam salmış oldukları yöre için bile, olağanüstü uzunboylu bir kadına ya da rahibeye aitti. Ama Watt bazı kadınların, bazı rahibelerin bazen hangi boyutlarda olabileceklerini bu gecekuşunun boyutlarından yola çıkıp bu gecekuşunun ne bir kadın ne bir rahibe olmayıp bir erkek ya da bir papaz olduğu

sonucunu çıkarmayacak kadar iyi bilirdi, çok iyi bilirdi. Giysilere gelince, bu mesafeden, bu ışıklarda görüldüğünde, bir çarşaf mı, bir çuval mı, bir palto mu, bir paçavra mı olduğuna karar vermek olası değildi. Çünkü Watt'ın görebildiği kadarıyla (Watt'ın gözleri, o evrede bile, gözlerini odaklama zahmetine katlandığında başkaları kadar iyiydi) tepeden tırnağa yekpâre bir giysinin kesintisiz yüzeyi uzanıyordu, başındaysa ters çevrilip üzerine bastırılmış lafın gelişi zamanın sararttığı, lazımlığa benzeyen bir nesne vardı. Eğer bu biçim gerçekten de olağanüstü uzun boylu bir kadına ya da rahibeye aitse, nadir görülür bir kabalıkta, olağanüstü uzunlukta bir kadın ya da rahibeye aitti. Ama devasa kadınlar çoğu kez rüküştü, Watt deneyimlerinden biliyordu bunu, dev rahibeler de farklı değildi bundan. Kollar Watt'ın bir türlü anlayamadığı bir biçimde neredeyse yere kadar uzanıyordu. Ayaklar, dengelenen delice salvolarla, sol sağa, sağ da sola doğru birbirini taşkın yürüyüşlerinde izleyerek vargüçle atılıyordu ileri. Öyle ki atılan birer metrelik her adımda, katedilen mesafe otuz santimi geçmiyordu. Bütün bunlar yürüyüşe, gözü çok rahatsız eden kösteklenmiş bir canlılık veriyordu. Aniden ta içinde, *tek çare perhiz*, sözlerinin, ışımasını ve sonra sönmesini duyumsadı Watt.

Watt sabırsızlıkla eğer bir adamsa bu adamın, eğer bir kadınsa bu kadının, eğer bir papazsa bu papazın, eğer bir rahibeyse bu rahibenin yaklaşmasını ve kendisini bu belirsizlikten kurtarmasını bekliyordu. Biriyle konuşmak istemiyordu, yandaşlık etmek istemiyordu, teselli edilmek istemiyordu, cinsel organı sertleşsin istemiyordu, hayır, tek arzusu, bu biçimin yaklaşması ve onu şaşkınlığından çekip çıkarmasıydı.

Yolda ilerleyen bu gölgenin ne olduğunu öğrenmek için neden kaygılandığını anlayamıyordu. Böylece iyi mi ediyordu, kötü mü ediyordu, bilmiyordu. Her türlü kişisel üzüntü ya da mutluluk duygusunu bir yana bırakırsak yolda ilerleyen gölgenin ne olduğunu anlamak kaygısı, acınası bir olgu, çok acınası bir olgu gibi gözüküyordu ona.

Gölgenin yalnızca yaklaşması, onu bütünüyle tatmin etmeyecekti, apaçıktı bu, hayır, gölgenin çok yakına, iyice yakına gelmesi gerekiyordu. Çünkü gölge yalnızca yaklaşır da iyice yakınlara gel-

mezse bunun bir adam mı yoksa bir adam kıyafetine girmiş bir kadın mı, yoksa bir papaz mı, yoksa bir rahibe mi olduğunu nasıl anlayabilirdi? Ya da bir kadın ya da kadın kıyafetine girmiş bir erkek ya da bir papaz ya da bir rahibe olduğunu? Ya da bir papaz ya da papaz kıyafetine girmiş bir erkek ya da bir kadın ya da bir rahibe olduğunu? Ya da bir rahibe ya da rahibe kıyafetine girmiş bir erkek ya da kadın ya da papaz olduğunu? O halde Watt sabırsızlıkla gölgenin iyice yaklaşmasını bekliyordu.

Sonra Watt hep gölge iyice yaklaşsın diye beklerken aniden anladı gölgenin iyice yaklaşmasının kesinkes gerekmediğini; belli bir yakınlığa gelmesi yeterliydi. Çünkü Watt, her ne kadar büyük görünse de gölgeyi aslında olduğu gibi değil, aslında göründüğü gibi kavramayı amaçlıyordu. Çünkü ne zamandan beri Watt'ın kafası nesneleri gerçekte olduğu gibi kavramak için kaygılanıyordu? Ama hep aynı eski yanılgıya meraktan çatladığı eski günlerdeki yanılgıya düşüyordu. Watt için büyük bir acı kaynağıydı bu. Watt o halde, yeniden sabırsızlıkla bekliyordu gölge yaklaşsın diye.

Torbaları ayaklarının dibinde, tırnakları avuçlarına batarcasına, elleriyle turnikenin demirlerini sıkarak bakışı demirlerin arasından şu meçhul kütleye dikili, sabırsızlıktan yana yana hep bekliyordu. Rahatsızlığı sonunda öylesine arttı ki kapıyı bütün gücüyle sarstı.

Watt'ı böylesine tedirgin eden şey, gölgenin kendisine göründüğü patikanın ortasında olanca hızıyla gara doğru yönelmesinin üzerinden belli bir süre, yani on dakika ya da yarım saat geçmesine karşın ne yükselti ne genişlik ne de netlik açısından hiçbir değişiklik olmamasıydı. Bütün bu zaman içinde, yıldırıcı bir telaş içinde gara doğru, ileriye doğru koşuşturmaya karşın bir arpa boyu ilerleyememişti gölge.

Watt bu konuda kafa patlatıyordu ki biçim, devinilerine hiç ara vermeden iyiden iyiye belirsizleşti ve sonunda kayboldu.

Watt bilinmeyen bir nedenle bu sanrıya çok özel bir ilgi duyuyor gibiydi.

Watt torbalarını yerden aldı, duvar boyunca ilerledi ve perona vardı. Makasçının odasında ışık yanıyordu.

Case adındaki yaşlı makasçı, pazarı, pazartesiye bağlayan gece (tuhaf) dışında her gece yaptığı gibi yokuşu tırmanan ekspres gar-

dan kazasız belasız geçsin diye bekliyordu odasında. Sonra makaslarını yerlerine yerleştirecek ve istasyonu kimsesiz bırakarak yalnız karısının yanına; evine dönecekti.

Hem bilgilerini artırmak, hem de zamanını geçirmek için Bay Case kitap okuyordu: *Bir Aylağın Şarkıları*, George Russell (İngiliz Akademisi). Bay Case başını arkaya atmış, kolunun ucunda tutuyordu kitabı. Bay Case'in, bir makasçı için çok gelişmiş bir zevki vardı, kitap konusunda.

Bay Case okuyordu:

?

Bay Case'in gür bıyığı yukarıdaki sözcükleri oluşturan farklı tınılara uyup bazen şişkin, bazen kıvrık bir biçim alarak dudakların hareketlerini izliyordu. Burnu da ucu ve delikleriyle katılıyordu bu hareketlere. Pipo kalkıp iniyor ve ağzın köşesinden kadife yeleğinin üzerine süzülen ve orada unutulan tükürükler damlıyordu.

Watt odanın içinde, daha önce mutfakta olduğu gibi ellerinde torbalar, gözlerinde dinlenme arzusu ve sırtı açık kapıya dönük ayakta duruyordu. Bay Case daha önce odasının penceresinden ilk geldiği gece şöyle bir görmüştü Watt'ı. Yani görünümü yabancı değildi kendisine. Şimdi işi kolaylaşıyordu.

Bana saati söyleyebilir misiniz? dedi Watt.

Korktuğu gibi umduğundan daha erken bir saatti.

Bekleme salonuna girebilir miyim? dedi Watt.

Can sıkıcı bir soruydu Bay Case için. Çünkü tedirgin karısının yanına, evine dönme zamanından önce odasını terk etmemesi gerekiyordu. Üstelik de anahtarı, küçük desteden çıkarıp Watt'a, İşte bayım, bekleme salonunun anahtarı, eve giderken uğrar alırım, diyerek teslim etmesi de söz konusu değildi. Hayır. Çünkü bekleme salonu rezervasyon ofisine açılıyordu, öyle ki bekleme salonuna ulaşmak için rezervasyon ofisinden geçmek gerekiyordu. Ve bekleme salonunun anahtarı rezervasyon ofisinin kapısını açmıyordu. Üstelik, dürülü desteden iki anahtarı çekip alması ve Watt'a, İşte bayım, bu bekleme salonumuzun bu da rezervasyon ofisimizin anahtarı, çıkarken uğrar alırım, diyerek teslim etmesi de söz konu-

su değildi. Hayır. Çünkü rezervasyon ofisi gar müdürünün odasına bitişikti, bunun sonucu, gar müdürünün odasına girmek için rezervasyon ofisini aşmak gerekiyordu. Ve rezervasyon ofisinin anahtarı gar müdürünün odasını açıyordu, öyle ki bu iki kapı, üç anahtar destesinde yani gar müdürü Bay Gorman'ın, makasçı Bay Case'in ve hamal Bay Nolan'ın destesinde iki anahtarla değil; ama tek bir anahtarla temsil ediliyordu.

Böylece üç anahtardan az olmamak kaydıyla tasarruf yapılmış oluyordu ve gar müdürü Bay Gorman'ın niyeti yakın bir gelecekte gar anahtarlarının sayısında daha da azaltmaya gitmekti ve şirket hesabına, bekleme salonunun kapısına da zaten benzeş olan rezervasyon ofisinin ve kendi özel odasının kilidine benzeş bir kilit taktıracaktı. Bu tasarısından geçenlerde bir oturumda Bay Case ve Bay Nolan'a söz etmiş ve onlardan bir itiraz gelmemişti. Ama ne Bay Case'e ne de Bay Nolan'a itiraf edemediği şey, mantıklı süreler içinde, yavaş yavaş, şirket hesabına turnikenin, makasçı odasının kapılarının, hamalların dinlenme odasının, bagaj ofisinin, bay ve bayan tuvaletlerinin üzerine rezervasyon ofisini ve gar müdürünün odasını büyük bir kolaylıkla açan ve yakın bir gelecekte, tereyağından kıl çekercesine bekleme salonunu da açacak olan anahtarın, sonunda tüm öteki kapıları da birbiri ardından, istendiği anda açması için kilitler takılacağıydı. Böylece vakitsiz bir ölüm ya da erken emeklilik durumları dışında, Bay Gorman emekli olduğunda bu anlamda benzersiz bir gar bırakacaktı ardında, tabii bu hattaki garlar içinde benzerlerinin bulunmadığını varsayıyoruz.

Bay Gorman kasasının anahtarlarından birini pantolon cebinin delinmesinden korktuğu için ya da küçük anahtar, bozuk paralarla birlikte cebinden araklanıp kaybolur diye saatinin zincirinde, ötekini de saatin zinciri kaybolur ya da hırsız aşırır diye cebinde taşıyordu; bu küçük anahtarlar Böyle Gorman'ın gözünde, garın anahtarları arasında sayılmıyordu. Ve gerçekten de kasanın anahtarları garın anahtarı olarak değerlendirilemezdi. Çünkü garın kasası, garın kapılarının aksine, gün ve gece boyunca garda kalmıyor, ama bay Gorman, akşamları evine dönerken müdürle birlikte garı terk ediyor ve ancak ertesi sabah Bay Gorman ile birlikte geri dönüyordu.

Bay Case, olumlu ve olumsuz unsurları tartarak tüm bu verileri

en azından uygun olan verileri düşündü gevşekçe. Sonunda şimdilik hiçbir şey yapamayacağı sonucuna vardı. Ekspres geçip de evine, tedirgin karısının yanına dönmek için serbest kaldığında, o zaman bir şeyler yapabilir, Watt'ı bekleme salonuna sokup orada bırakabilirdi. Ama Watt'a iyilikte bulunmak için böyle davranacağı sonucuna varmıştı ki bunu ancak tek bir koşulla, rezervasyon ofisinin kapısını Watt'ın üzerine kilitlemesi koşuluyla yapabileceğini anladı. Çünkü uykuya dalan istasyonda rezervasyon ofisinin kapısını açık bırakarak çekip gitmesi söz konusu değildi. Ama Watt'ın rezervasyon ofisine kilitlenmeyi kabul etmesi koşuluyla ekspres bir kere geçip gittiğinde memnun edebilirdi onu. Ama bu koşulla Watt'ı memnun etmesi olası diye karar vermesinin üzerinden çok geçmemişti ki Watt yalnızca rezervasyon ofisinde değil, ama bekleme salonunda da kilitlenmeyi kabul etmesi dışında, onu memnun etmesinin olası olmadığının farkına vardı. Çünkü Watt'ın bütün gece boyunca uykuya dalmış garda, gar müdürünün odasından içeri elini kolunu sallaya sallaya dalması söz konusu değildi. Ama Watt sabaha kadar, üzerine yalnızca rezervasyon ofisinin değil, ama bekleme salonunun kapılarının da kilitlenmesinde sakınca görmezse o zaman Bay Case, ekspres kazasız belasız yolcuları ve değerli mallarıyla geçer geçmez, bekleme salonunun emrine sunulmamasına bir neden görmüyordu.

Bay Case o zaman, yolcu beklemie salonuna alınmak için bulunduğu istekle ilgili, Watt'a düşündüğü şeyleri anlattı. Bay Case, tasarladığı düzenlemelerin nedenlerini, Watt'ı kırabileceğini göz önünde bulundurarak kendisine saklama inceliğinde bulundu. Sabah olup da Bay Gorman ya da Bay Nolan döndüğünde, buradan çıkabilecek ve istediğinizi yapmakta özgür olacaksınız, dedi Bay Case. Sabah olduğunda Bay Gorman'ın ya da gerekirse Bay Nolan'ın kendisini özgür bırakması ve dilediğince dolaşabilmesi düşüncesinin kendisini çok mutlu edeceğini, gece boyunca avutacağı yanıtını verdi Watt. Bu arada odaya girip kapıyı kapamanızı ve altınıza bir iskemle çekmenizi rica ediyorum, hoş geldiniz, dedi Bay Case. Watt, dışarıda beklemesinin daha iyi olacağı yanıtını verdi. Perona çıkıp bir aşağı bir yukarı dolaşacak ya da bir banka oturacaktı.

Watt torbaları başının altında ve şapkası yüzünde, sırtüstü ban-

ka uzandı. Böylece bir ölçüde aydan ve bu göz kamaştırıcı gecenin daha eksik güzelliklerinden koruyordu kendini. Watt'ın ilgilendiği kadarıyla görüş sorunu tek çözüm içeriyordu: Karanlıkta, açık göz. Kapalı gözle elde edilen sonuçlar Watt için tatmin edici değildi.

Watt önce, uykuya dalmış garın içinden gürleyerek karşı koyulmaz bir atılımla her an geçebilecek olan ekspres konusunu düşündü kafasında. Usunu vargücüyle bu sorun üzerinde yoğunlaştırdı. Sonunda, aniden, bıraktı bu düşünceyi.

İşte bankın üzerinde, bir ayağında hafif bir serinlik duygusu dışında, her türlü duyumdan arınmış, uzanıyordu. Kafasının içinde kanon halinde fısıldaşan sesler, sıçanların tozun içinde küçük, gri ayaklarıyla dörtnala koşuşlarına benziyordu. Aslında bu da kuşkusuz bir duyumdu.

Bay Case ısrarını açıklamak zorunda kaldı. Ama birkaç söz yetti. Bay Case'in ağzından çıkan birkaç sözcük Watt'ın belleğinde her şeyi canlandırdı. Bay Case elinde bir fırtına feneri taşıyordu. Olağanüstü zayıflıkta sarı bir ışık demeti yayıyordu fener. Bay Case ekspresten, meslekten bir kişinin gururuyla söz etti. Zamanında kalkmış ve zamanında geçmişti, geciktirici bir terslik çıkmazsa da zamanında varacaktı yerine.

Biraz önce dışarıda duyulan gürültünün açıklamasıydı bu.

İki saat oluyordu Watt su dökmeyeli. Bununla birlikte, bunun için hiçbir gereksinme, daha doğrusu bir istek duymuyordu. Su dökemem, tek damla bile, tek gözyaşı damlası bile, iyi olsun, kötü olsun, sanki para ödemişler dökmeyeyim diye, diyordu. O ki olağan zamanlarda, her saat başı tutamadığı sularını, doyumsuz sularını boşaltırdı bedeninden. Kuraldışılıkla son ilişki bu, çünkü ne haftalık büyük abdesti ne altı aylık gün-tün eşitliklerindeki gece boşalmaları için aynı şeyi ummuyordu. Şimdi kafasını taktığı tek şey, öncelikle rahatlamak, sonra da başdöndürücü bir hızla değişip duran ve açıklıkla ayrımsanan bir hüzün ve neşe karışımından çekip koparmasıydı kendini; bulanık bir biçimde kaybolup gitmeden önce bir süre sürdü bunlar.

Watt, torbalar ellerinde, ayakta duruyordu. Ayaklarının altındaki zemin taştandı, sadık bedeni, bükülmez bedeni yıkılmadı; aniden dizüstü ya da kuyrukkemiği üzerine çöküp, oradan da karınüs-

tü ya da sırtüstü arkaya uzanmadı, hayır, ama annesinin öğrettiği ve konformist gençliğinin aşağı yukarı doğruladığı biçimde korudu dengesini.

Gitgide zayıflayan ve sonunda kaybolan ayak sesleri işitti, sonra boşlukta algılayabildiği kadarıyla bütün zayıf gürültüler arasında tek bir ayak sesi bile duyulmadı. Bu, özellikle hoşlandığı bir müzikti; uzaklaşan adımların ve benzer düzensiz seslerin üzerine kendine kendine kapanan bir kapı gibi örtülen belli belirsiz bir sessizliğin müziği. Ama Bay Case'in yolu onu garın ardına götürüyor ve dönüş adımları, dört ya da beş adım, kulaklarını tırmalarcasına ulaşıyor, ta beyninin içine süzülüyordu. Kısacık çimler zeminde gittikçe daha belirgin duyulan adım seslerini aniden tıkayıp boğana kadar, Bayan Case'in adımsız gürültülerden yorgun kulaklarına bayram ettireceklerdi birazdan. Ona bu kadar mutluluk veren çok az ses vardı. Tuhaf bir kadındı.

Bekleme salonunun bir bölümü dışarıdan gelen ışıkla yetersizce aydınlanıyordu. Watt'ın dinlemeyi bıraktığı şu sırada, bu bölümle ötekisi arasındaki fark öylesine çarpıcıydı ki Watt gözleriyle görmese inanamazdı buna.

Bekleme salonu Watt'ın görebildiği kadarıyla tamamıyla çıplaktı. Ne bir eşya vardı ne de herhangi bir nesne. Ardında bir şeyler varsa bunları saymıyoruz. Tuhaf gözükmüyordu bu Watt'a. Olağan da gözükmüyordu. Çünkü doğru ya da yanlış, Watt ne kadar ince ayrımlarla yorsa da kafasını S harfi biçiminde, beli bükülmüş, her türlü garip ya da olağan tanımlarının dışında kalan bir bekleme salonu izlenimi veriyordu.

Bir kadın ağzı; ince dudaklar büzülerek ve gevşeyerek bekleme salonlarının boş olduklarında, koltuk ve divanlarla dolu olduklarından daha fazla insan barındıracaklarını ve dışarda yağmur ya da dolu ya da kar, rüzgârlı ya da rüzgârsız, güneşli ya da güneşsiz bir havada az ya da çok dikey biçimde, kudurmuşçasına yağdığında, oturmanın ya da yan gelip uzanmanın nafileliğini açıkladı ona fısıltıyla. Bu kadının adı Price'dı, dehşetli zayıf bedeniyle otuz beş yıl önce, bayraklarını bütün pencerelerden sallayarak menopoz borularını öttürmüştü. Watt onun sesini yeniden duymaktan, soluk sümük

kıvrımlarının yeniden kımıldadığını görmekten mutsuz olmamıştı. Ağız sustuğunda ve gözden kaybolduğunda da mutsuz olmamıştı.

Önünde, iki adım mesafede, sağda, belli bir öneme sahip bir nesneye benzeyen şeyin varlığı göz önüne alınırsa bekleme odası şimdi, Watt'ın ilk sandığı kadar çıplak değildi. Watt, boynunu bükercesine uzatsa da ne olduğunu anlayamıyordu. Tavanın da duvarın da uzantısı değildi, oysa görünürde döşemeyle bitişik gibi, döşemenin bir uzantısı gibi duruyordu. İşte Watt'ın bu nesne konusunda kesinleyebileceği, üstelik de ıkına sıkına kesinleyebileceği tek şey. Ama bu kadarı bile Watt için yeterliydi, yeterliden de öteydi ve bu daracık uzamda yalnız olmadığı duygusu, bu yerle sınırlamıyordu onu.

Olağanüstü pis, ama aynı zamanda da tanıdık bir koku, Watt'a, ayağının altındaki tahtaların altında küçük bir hayvanın, örneğin küçük bir köpeğin ya da bir kedinin ya da bir farenin ya da bir sıçanın çürüyen iskeletinin gömüldüğünü düşündürdü. Çünkü zemin, Watt'a taş gibi gözükse de aslında tüm yüzeyi boyunca tahtayla kaplıydı. Bu koku öylesine keskindi ki Watt az kalsın torbalarını yere bırakıp cebinden, mendilini daha doğrusu tuvalet kâğıdı rulosunu çıkaracaktı. Çünkü Watt çamaşır yıkama zahmetinden kurtulmak ve kuşkusuz bir taşla iki kuş vurma zevkini tatmak için, koşullar uygun olduğunda yere sümkürmelerini saymazsak burnunu yalnızca tuvalet kâğıdına silerdi ve kâğıtlardan her biri sümükle dolduğunda top yapılıp uzağa atılır ve eller saçların büyük yararına saçlarda silinir ya da parlayana kadar birbirine sürtülürdü.

Bu koku, bununla birlikte, Watt'ın ilkin sandığı şey değildi, ama bambaşka bir şeydi. Çünkü gitgide zayıfladı ve Watt'ın, ilkin sandığının aksine sonunda bütünüyle kayboldu.

Ama aynı koku bir süre sonra, yeniden belirdi, yayıldı ve önceki gibi dağıldı.

Birkaç saat boyunca, aralıklarla gitti geldi.

Bu kokuda Watt'ın, kendini hoşlanmaktan alıkoyamadığı bir şeyler vardı. Ama kaybolduğunda üzülmedi buna.

Bekleme salonunda yavaş yavaş yoğunlaştı karanlık. Çok geçmeden, karanlık kısım ve daha az karanlık kısım diye bir ayrım kalmadı, hayır, ama karanlık genelleşti ve bir süre her yanı aynı

karanlık kapladı. Bu çarpıcı değişiklik izlenemeyen evrelerde gerçekleşti.

Bekleme salonu, belli bir süre, bütünüyle karanlıkta kaldı. Sonra karanlık aynı biçimde, aynı ahenkle, çok küçük aralıklarla, ışık hep biraz daha artarak, yerleşmiş bir göz bekleme salonunun her parçasını seçene kadar dağıldı.

Böylece Watt sonunda, onca zamandır kendisine yoldaşlık eden nesneyi seçebildi. Bir iskemleydi bu. Arkası kendine dönüktü. Yavaş yavaş, ışığın artmasına koşut, öylesine tanış oldu ki bu iskemleyle, üzerine oturduğu ya da nesne ulaşabileceği bir yerde değilse üzerine çıktığı ya da pabuçlarını giymek için ayaklarını birbiri ardından üzerine koyduğu çok sayıdaki iskemleden daha iyi tanır oldu onu.

Tahta, yüksek, dar ve kara, kol dayayacak yerleri ve küçük tekerlekleri olan bir iskemleydi.

Ayaklarından biri döşemeye bir kancayla tutturulmuştu. Yalnızca bir teki değil, ama tüm öteki ayaklar da benzer ya da aynı demirleri taşıyordu. Yalnızca tek biri değil, ama tüm ötekiler de! Ama kuşkusuz bir zamanlar bunları döşemeye tutturan vidalar çekip çıkarılmıştı akıllıca davranılarak. Arkalığın dikey demirleri arasından Watt, küllerle ve küllerin tozuyla dolu ocağın güzelim kurşunî renkli bazı bölümlerini seçiyordu.

Bu iskemle, o halde, bütün bu süre boyunca, bekleme salonunda hemen hemen ışıksız ve ışıklı bütün bu saatler boyu, Watt ile birlikte kalmıştı ve şimdi mutluluk verici tan vaktiydi ve hâlâ onunla birlikteydi. Sözün kısası, iskemleyi kaldırıp başka bir yere koymak ya da açık artırmayla satmak ya da birine armağan etmek de olanaksız değildi.

Bu iskemleden başka, Watt'ın görebildiği kadarıyla her şey duvar ya da döşeme ya da tavandan ibaretti.

Sonra, duvarda bir tarlada kaygısızca profilini sunmuş duran ünlü at Joss'un renkli, büyük bir taşbasması gözüne çarptı. Watt önce tarlayı, sonra atı, en sonra da büyük ? nişanı sayesinde ünlü at Joss'u ayırımsadı. Bu at dört nalıyla yere mıhlanmışçasına, iştahsızca otları inceliyor gözüküyordu. Watt tam bir at mı, yoksa bir kısrak mı, yoksa iğdiş edilmiş bir at mı diye görmek için başını uzattı.

Ama bu ilginç ayrıntı aile terbiyesinden öte bir duyguyla hayvanın sağrısı ya da kuyruğuyla tamamen örtülmüştü. Işık karanlığın çöktüğü ya da fırtınanın eli kulağında olduğu saatlerin ışığıydı ya da ikisinin de. Solgun ve seyrek otlar, Watt'ın bir tür karamuk diye değerlendirdiği şeylerle kaplıydı.

At değil koşmak, yürümekten bile aciz görünüyordu.

Bu nesne de hep orada olmamıştı ve belki hep orada olmayacaktı da.

Yeni bir günün ağarmasıyla yeni bir güç kazanan, iskeleti çıkmış sinekler duvarları, tavanı, Watt'ı ve hatta döşemeyi terk ediyor ve büyük topluluklar halinde pencereye seğirtiyorlardı. Orada, geçemeyecekleri cama sıkışmış, uzun yaz gününün ışığının ve ısısının tadını çıkarıyorlardı.

Şimdi uzakta, neşeli bir ıslık duyuluyordu ve yaklaştıkça daha da artıyordu neşesi. Çünkü Bay Nolan'ın morali gara sabahları yaklaştıkça hep artardı. Aynı biçimde, hiç değişmeden, akşam gardan uzaklaştıkça da hep artardı. Böylece Bay Nolan'ın günde iki kere moralinin yükseldiği kesinlenebilirdi. Aynen bir tarlakuşunun göğe yükselirken neşe içinde şakıması gibi Bay Nolan da morali yükseldiğinde ıslık çalmaktan kendini alamazdı.

Bay Nolan bir kaleye baskın yapan savaşçı edasıyla garın tüm kapılarını var gücüyle açtıktan sonra, hamalların dinlenme odasına çekilip orada bir önceki akşamın gazetesini okurken bir bardak bira; günün ilk birasını içme alışkanlığına sahipti. Bay Nolan sıkı bir akşam gazetesi okuruydu. Beş kere okurdu akşam gazetesini, çayını içerken, gece yemeğinde, sabah kahvaltısında, sabah birasını içerken ve öğle yemeğinde. İkindi sırasında da kibarlık olsun diye, kadınlar tuvaletine götürür, iyice görünen bir yere bırakırdı. Satın aldığı çok az şey, mütevazı fiyatını göz önüne aldığımızda Bay Nolan'a akşam gazetesinden fazla bir sevinç verirdi.

Böylece, Bay Nolan, turnike ve rezervasyon ofislerinin kapılarını pervazlarına tekmeler ata ata açtı, bekleme salonunun kapısının önüne vardı. Islığı daha az kulak tırmalayıcı, girişi de daha az gürültülü olsa, bu kapının ardındaki tedirgin edici sesi, sanki yazdıklarını yüksek sesle yineleyen bu sesi duyabilir ve kaba saba hareketlerini durdururdu. Ama hayır, anahtarı çevirdi ve pabucuyla

kapıya, kapıyı içeri doğru korkunç bir hızla savuran bir şiddette vurdu.

Bu biçimde, gösterişle başlayan sayısız yarım daire, öteki sabahlar olduğu gibi Bay Nolan'ın pek sevdiği gibi bang diye sona ermedi, hayır, ama hepsi birden aynı noktada aniden durdu. Ve bunun nedeni de Watt'ın orada, bekleme salonunun kapısına, bekleme salonunun kapısının açılış mesafesinden daha yakın sallanarak mırıldanarak durmasıydı.

Bay Nolan Bay Gorman'ı kapısının eşiğinde annesine veda ederken buldu.

Şimdi özgürlüğüme kavuştum, istediğim yere gidip gelmekte özgürüm, dedi Watt.

Pervazlar birleştikleri yerde dört kemer, dört güzel kemer oluşturuyordu. Watt tavanı büyük bir netlikle görüyordu. Öylesine beyazdı ki Watt'a gerçeklik dışı bir duygu veriyordu. Bu beyazlık duvardan sonra dinlendiriyordu onu. Döşemeden sonra da dinlendiriyordu. Duvardan, döşemeden, iskemleden, attan, sineklerden sonra öylesine dinlendiriciydi ki Watt gözlerini kapadı; arada sırada bir an süren, kurumalarını engellemek için kapamalarını saymazsak olağan durumlarda, günün akışı içinde hiçbir nedenle, asla göze alamadığı bir davranıştı bu.

Zavallı, dedi Bay Gorman, jandarmaya mı telefon açsak?

Bay Nolan telefonla jandarma çağırmaya düşkündü.

Kalkmasına yardım et, kimbilir belki bir tarafını kırmıştır, dedi Bay Gorman.

Ama Bay Nolan ne yapacağına karar veremiyordu bir türlü. Rezervasyon ofisinin ortasında dikilmiş, tek bir harekette bulunmadan duruyordu öylece.

Tek başına, onun kalkmasına yardımcı olmamı beklemiyorsun herhalde? dedi Bay Gorman.

Bay Nolan'ın bir şey beklediği yoktu.

Haydi birlikte kaldıralım, dedi Bay Gorman. Sonra gerekirse jandarmalara telefon açarsın.

Bay Nolan telefon etmeye bayılırdı. Kendisine nadiren bağışlanan bir sevinç kaynağıydı bu. Ama bekleme salonunun kapısında zınk diye durdu ve edemeyeceğini söyledi. Üzgündü, ama edemeyecekti.

Belki de haklısın, dedi Bay Gorman.

(El yazmasında boşluk)

Ama onu bu şekilde, burada bırakamayız, dedi Bay Gorman. Beş elli beş -saatine göz attı- otuz yedi dakika sonra geçecek ve... (Elyazmasında boşluk)... daha alçak sesle, Altı dört de hemen ardından. Altı dört düşüncesi onu meçhul bir nedenle çok tedirgin ediyor gözüküyordu. Kaybedecek tek bir saniyemiz yok, diye haykırdı. Doğruldu, başını geriye attı, saatini tutan elini[1] erkeklik organının hizasına kadar kaldırdı (çok uzun kolları vardı) ötekini şakağına dayadı ve saati öğrendi. Sonra küçücük bir çocuk gibi bükülü dizleri, yuvarlanmış sırtı, içe çekili başı, kulağına yapışık saatiyle iyice ufaldı.

Korktuğu gibi umduğundan geç bir saatti.

Git bir kova su getir, dedi Bay Gorman, tepeden tırnağa bir ıslatırsak kendi başına ayağa kalkmayı becerir belki de.

Belki de hortumu-, dedi Bay Nolan.

Sana kova diyorum, dedi Bay Gorman, musluktan doldur.

Hangi kova? dedi Bay Nolan.

Hangi kova olduğunu çok iyi biliyorsun, diye gürledi Bay Gorman, pek seyrek gerçekleştirdiği sabırsız bir harekette bulundu, içine ettiğiminin şu çöp kovasını getir... Durdu. Cumartesiydi. Geri zekâlı, dedi.

Watt bir şarkıdan parçalar anımsıyordu:

von Klippe zu Klippe geworfen

Endlos ins .....hinab.

Bay Gorman ve Bay Nolan ellerinde çirkef suyuyla ağırlaşmış kovayı tutarak birlikte ilerliyordu.

Kızkardeş, kızkardeş... hüzünlü suskunluklara dikkat... hep düşlerde ... düşünmezler hiç.

Çok yavaş, dedi Bay Gorman.

Kafası şurası mı? dedi Bay Nolan.

Yavaş yavaş, dedi Bay Gorman. Sıkı tutuyor musun?

Dalga mı geçiyorsun? dedi Bay Nolan.

Aman sakın bırakma, dedi Bay Gorman.

1. Ya zinciri?

Yoksa pantolonunda bir delik mi? dedi Bay Nolan.

Bırak ilgilenme, dedi Bay Gorman. Hazır mısın?

Sapına dikkat, dedi Bay Nolan.

Siktir et sapını, dedi Bay Gorman. Söylediğimde kovayı boşalt.

Neyle boşaltacağım? Manda mı sandın beni?

Olağan zamanlarda, cep mendilinin içine tükürmesini saymazsak hiç tükürmeyen Bay Gorman öfkeyle tükürdü kovanın içine.

Yere bırak kovayı, dedi Bay Gorman.

Kovayı yere bıraktılar. Bay Gorman saatine biraz önceki gibi göz attı.

On dakika sonra Lady McCann düşer, dedi Bay Gorman.

Lady McCann yöreden her gün, sabahki ilk trenle ayrılan ve akşamın son treniyle dönen bir bayandı. Bunun nedenini kimse bilmezdi. Pazarları evinde yatağında kalır, kutsal şaraplı ekmeği de öteki besin ve ziyaretçiler gibi orada kabul ederdi.

Cehennemin dibine kadar yolu var, dedi Bay Gorman. Günaydın Bay Gorman, ne güzel bir gün, ne güzel bir gün Bay Gorman. Güzel bir günmüş!

Kaba göt Cox, dedi Bay Nolan.

Çiroz Waller, dedi Bay Gorman.

Yarakkafa Miller, dedi Bay Nolan.

Bayan Bir vuruş bir peni Pim, dedi Bay Gorman.

Şu kocamış orospu, dedi Bay Nolan.

Bana geçen gün ne dedi biliyor musun? dedi Bay Gorman.

Anlat bakalım, dedi Bay Nolan.

Özel ofisimde anlatırım, dedi Bay Gorman. Başparmağını ve işaretparmağını elmacık kemiklerine koyarak kirli sarı uzun bıyıklarını yukarı kaldırdı. On bir yirmi dörtün kalkışından az sonra, dedi. Bay Gorman, dedi kadın, doruklar karlı olsa da, vadilerde yeşillikler varsa, ne önemi var bunun; anlıyorsunuz beni, değil mi?

(Elyazması okunmuyor)

Sağ el sıkı sıkı kenarda, dedi Bay Gorman, sol elin parmakları tutuyor.

Sizi anlıyorum, dedi Bay Nolan.

Eğildiler.

Neden bunca zahmete katlanıyorum Tanrı bilir, dedi Bay Gorman. Söylediğimde boşalt.

Kova yavaşça kalktı.

Tek bir damla bile sıçramasın, gereksizce döşemeyi pisletmenin hiçbir anlamı yok, dedi Bay Gorman.

İşte tam o anda Bay Nolan kovayı bıraktı ve böylece pantolonunu ıslatmak istemeyen Bay Gorman'ı da aynı şeyi yapmaya zorladı. Güvenlikleri açısından süratle, neredeyse uygun adım kapıya yöneldiler.

Tanrı tanığımdır ki canlıymış gibi fırlayıp kurtuldu elimden dedi Bay Nolan.

Bu da onu ayağa kaldırmazsa, bir şey yapamayız, dedi Bay Gorman.

Çirkef sularına bulaşıyordu şimdi kan. Bay Gorman ve Bay Nolan pek kaygılanmıyorlardı buna. Dirimsel bir organa zarar vermiş olma olasılığı yoktu.

Bay Case geldi. Dinlendirici bir gece geçirmemişti, ama neşesine diyecek yoktu. Bir elinde küçük bir çay termosu ötekinde de sabahın erken vakitlerinde âdeti üzere odasındaki etajerin üzerine bırakmayı ihmal ettiği *Bir Aylağın Şarkıları*'nı tutuyordu.

Günaydın, dedi ve önce Bay Gorman sonra Bay Nolan'ın ellerini sıktı, onlar da kendilerine sıra gelince, bu sırayla ona günaydın dediler ve içtenlikle elini sıktılar. Bay Gorman ve Bay Nolan sabah olaylarının telaşıyla birbirine günaydın demeyi ve el sıkışmayı unuttuklarını anımsadılar ve daha vakit geçirmeden ve içtenlikle el sıkıştılar ve birbirlerine günaydın dediler.

Bay Case'in anlatısı, ışık tutuşuyla, o ana değin karanlıkta olan şeylere ışık tutuşuyla Bay Gorman ve Bay Nolan'a çok ilginç geldi. Bununla birlikte aydınlatılacak daha çok şey vardı.

Aynı kişi olduğundan emin misin? dedi Bay Gorman.

Bay Case Watt'ın yattığı yere kadar ihtiyatla ilerledi. Yüzü kaplayan çamuru kitabıyla şöyle bir sıyırmak için eğildi.

Ah güzelim kitabı berbat edeceksin, dedi Bay Nolan.

Giysiler bana anımış gibi geliyor, dedi Bay Case. Pencereye gitti ve pabucunun ucuyla şapkayı çevirdi. Şapkayı tanıdım, dedi.

Bay Gorman ve Bay Nolan'ı kapıda yakaladı. Torbaları görür gibiyim, ama yüzü tanıdığımı söyleyemeyeceğim. Aynı kişiyse bile yalnızca iki kere gördüm onu ve ikisinde de ışık çok zayıftı, çok çok zayıftı. Buna karşın, yüzleri çok iyi anımsarım.

Özellikle de böylesi bir yüzü, dedi Bay Nolan.

Götleri de, diye ekledi Bay Case. Bir göt görmeyeyim, açık ve net biçimde binlercesinin içinden anında ayırt edebilirim onu.

Bay Nolan Bay Gorman'ın kulağına bir şeyler fısıldadı.

Abartıyorsun, dedi Bay Gorman.

Öte yandan, belleğim zayıftır, dedi Bay Case, çok zayıftır, isterseniz, karıma sorun.

Lady McCann topluluğa katıldı. Selamlar ve saygılar sunuldu karşılıklı. Bay Gorman kadına bilinen az şeyi anlattı.

Şu gördüğüm kan mı? dedi Lady McCann.

Küçük bir sızıntı, efendim, dedi Bay Case, burnundan ya da kulaktan.

Kabagöt Cox ve Çiroz Waller birlikte geldiler. Alışılmış iltifatlar ve zorunlu baş ve el hareketleri izledi bunu. Lady McCann olanlar konusunda bilgi verdi onlara.

Bir şeyler yapmak gerekiyor, dedi Bay Cox.

Hemen, dedi Bay Waller.

Soluk soluğa kalmış bir oğlan çocuğu gözüktü. Bay Cole tarafından yollandığını söyledi.

Bay Cole mu? dedi Lady McCann.

Demiryolu geçidindeki Bay Cole, efendim, dedi Bay Case.

Bay Cole, Bay Case'in semaforlarının şu anda son hızla güneydoğudan yaklaşmakta olan beş elli yedi treninin geçmesine neden itiraz ettiğini öğrenmek istiyordu.

Aman yarabbim, dedi Bay Case, aklım neredeydi?

Ama Bay Gorman daha kapıya varamadan çocuk uyardı onu ve kalmasını rica etti.

Bay Cole bundan başka, Bay Case'in semaforlarının şu anda kendisine doğru, kuzeybatıdan son hızla gelen altı altı treninin geçmesine neden itiraz ettiğini de öğrenmekten çok mutlu olacak, dedi.

Küçüğüm geri dön, dedi Lady McCann, seni yollayanların yanı-

na geri dön. Onlara de ki, -bir yığın tatsız olaya tanık oldu, ama şimdi her şey yolunda. Şimdi yinele, benden sonra. Bir yığın ... tatsız... olaya... ama şimdi... her şey yolunda... mükemmel. İşte bir peni.

Yarakkafa Miller geldi. Yarakkafa Miller hiç kimseyi selamlamaz, çok az kişi de Yarakkafa Miller'i selamlardı. Watt'ın yanında diz çöktü ve elini başının altına kaydırıverdi. Bu dokunaklı duruşu bir süre bozmadı. Sonra kalktı ve uzaklaştı. Sırtı demiryoluna, yüzü turnikeye dönük, peronda durdu. Güneş denizin üzerine yükselmemişti henüz. Henüz yükselmemişti, ama gecikmeyecekti çok. Evet işte sabırla bekleyişin mükafâtı yükseldi ve sabahki soluk ışığıyla aydınlattı yüzleri.

Evet işte Watt da kalktı bunun üzerine, Bay Gorman, Nolan, Cox ve Waller coşkularını gizlemediler, Lady McCann ise oralı olmadı.

Nereden çıktınız siz, dedi Bay Gorman, ne halt ediyorsunuz burada?

Watt şapkasını buldu ve giydi.

Bay Gorman sorusunu yineledi.

Watt torbalarını buldu, önce birini, sonra ötekini kendisini en az rahatsız eden biçimde eline aldı. Topluluk kapıdan uzaklaştı ve Watt, rezervasyon ofisine gidebilmek için yanlarından geçti.

Kim bu? dedi Bay Cox.

Ne istiyor? dedi Bay Waller.

Konuşun, dedi Lady McCann.

Watt gişenin önünde durdu, torbalarını bir kere daha yere bıraktı ve tahta kapağı tıkırdattı.

Git bak ne istiyor? dedi Bay Gorman.

Watt pencerenin öteki yanında bir yüz gördüğünde şöyle dedi:

Bir bilet verir misiniz, lütfen.

Bir bilet istiyor, diye haykırdı Bay Nolan.

Neresi için bir bilet? dedi Bay Gorman.

Neresi için? dedi Bay Nolan.

Hattın ucuna, dedi Watt.

Hattın ucuna bir bilet istiyor, diye bağırdı Bay Nolan.

Beyaz mı? dedi Lady McCann.

Hangi ucuna? dedi Bay Gorman.

Hangi ucuna? dedi Bay Nolan.

Watt yanıtlamadı.

Yuvarlak uca mı, yoksa kare uca mı? dedi Bay Nolan.

Watt biraz daha düşündü, sonra şöyle dedi:

En yakın uca.

En yakın uca, diye bağırdı Bay Nolan.

Böğürmenin anlamı yok, dedi Bay Cox.

Ses hem boğuk hem de net, dedi Bay Waller.

Ama ne olağanüstü bir aksanı var, dedi Lady McCann.

Özür dilerim, dedi Watt, en uzak uç demek istiyorum.

Size bir abonman kartı gerekiyor, dedi Bay Nolan.

Ona — için dönüşsüz bir üçüncü mevki ver de konu kapansın, dedi Bay Gorman.

Bir şilin üç, dedi Bay Nolan.

Watt çizgili oluğa, bir şilin, iki altıpens, üç pens ve dört peni attı.

Ne kadar veriyorsunuz? dedi Bay Nolan.

Üç şilin bir, dedi Watt.

Bir şilin üç, diye gürledi Bay Nolan.

Watt farkı cebine attı.

Tren! diye haykırdı Lady McCann.

Çabuk iki gidiş dönüş, dedi Bay Cox.

Bay Cox ve Bay Waller, sağlıkları yerinde olsa da bu hattı, her gün kente gitmek ve kentten gelmekte kullansalar da sabah, her gün, yeniden bilet alma alışkanlıklarını sürdürüyorlardı. Bir gün Bay Cox çekerdi paraları, ertesi gün Bay Waller. Bunun nedeni bilinmiyordu.

Birkaç dakika sonra altı dört treni gara girdi. Bayan Pim de olmayınca, tek bir yolcu almadı. Ama Bayan Walker diye biri için bir bisiklet indirdi.

Bay Case, yeniden, odasını terk etmekte özgür, Bay Gorman ve Bay Nolan ile birleşti turnikenin önünde. Artık güneş iyice ufkun üzerinde gözüküyordu. Bay Gorman, Bay Case ve Bay Nolan ona doğru döndüler, insanların sabahın erken vaktinde bütün masumiyetleriyle sık sık yaptıkları gibi. Kül rengi, insansız yol bu saatte

hâlâ çitleri ve hendekleri arasında uyuyordu. Hendeklerden birinden bir keçi çıktı, kazığını ve zincirini sürükleyerek. Uzaklaşmadan önce yolun ortasında duraksadı. Gittikçe zayıflayan takırtı, sessizliğin içinde kazık eğimli arazide gözden kaybolduğunda, hâlâ zayıfça ulaşıyordu onlara. Hafif çalkantılı deniz göz kamaştırıcıydı. Yapraklar titreşiyor ya da bu izlenimi veriyordu, içilmekten sarhoş bir çiğ damlalarının ya da incilerinin altındaki yüksek otlar da. Uzun yaz günü başlıyordu. Aynı biçimde devam ederse, sonu için de gelip görmeye değerdi doğrusu.

Ne derse desinler, dedi Bay Gorman, şu amına koyduğumun yaşamının güzel yanları da var. Tapınmayı andıran bir hareketle ellerini kaldırdı ve iki yana açtı. Sonra pantolonunun ceplerine soktu onları. Her şeyi düşünüp taşınırsak dedi.

Şu teke Peder Riley, yine, dedi, Bay Nolan, buradan alıyorum kokusunu.

Bir de Tanrı'nın olmadığını söylüyorlar, dedi Bay Case.

Bu münasebetsizliğe üçü de kahkahalarla güldüler.

Bay Gorman saatine baktı.

İş başına, dedi.

Ayrıldılar. Bay Gorman bir yöne gitti. Bay Case bir başkasına ve Bay Nolan da bir üçüncü yöne.

Ama çok uzaklaşmamıştı ki Bay Case duraksadı, yeniden yürüdü, yeniden duraksadı, durdu, döndü ve seslendi:

Ya dostumuz?

Bay Gorman ve Bay Nolan durdular ve döndüler.

Dostumuz mu? dedi Bay Gorman.

Bay Gorman, Bay Case ve Bay Nolan'ın arasında bulunuyordu ve bunun sonucunda sesini yükseltmeye gereksinmesi yoktu.

Şu torbalı ve şapkalı boktan, belim kılıklı şeyi mi diyorsun? diye bağırdı Bay Nolan.

Bay Nolan Bay Case'e baktı, Bay Case Bay Nolan'a, Bay Gorman Bay Case'e, Bay Gorman Bay Nolan'a, Bay Nolan Bay Gorman'a, Bay Case Bay Gorman'a, Bay Gorman yeniden Bay Case'e, yeniden Bay Nolan'a, sonra dümdüz önüne, boşluğa. Ve öylece kaldılar bir süre, Bay Case ve Bay Nolan Bay Gorman'a bakarken ve Bay Gorman sabahtan akşama kadar aylaklık edilse de

nadiren karşılaşılan bir güzellikteki bir gündoğumu sırasında, doğanın büyüleyiciliğine, göğün dağa doğru görkemli süzülüşüne, dağın ovaya doğru süzülüşüne duyarsız dümdüz önüne bakarken.

EK [1]

Karılık yaşantısını oldum olası bir muşambayla özdeşleştirebilirdik.

Kim anlatacak öyküsünü
yaşlı adamın?
tartacak bir terazide
yokluğu?
ölçecek eksikliği

1. Aşağıdaki değerli ve pırıltılı malzeme iyice bir araştırılmalı. Betiğin gövdesinden ayrılmalarına yalnızca yorgunluk ve tiksinti neden olmuştur.

bir cetvelle?
sayılara dökecek
dünyadaki acıları?
sözcüklerle tutuklayacak
hiçliği?

sağduyulu Hooker'ın ergenlik sivilceleri

kısmın bütünle eşitliğinin sınırları

ölüm sessizliği, sonra bir mırıltı, bir ad, kuşkuyla, korkuyla, aşkla, korkuyla, kuşkuyla, mırıldanan bir ad, kış rüzgârı kara dallarda, hiçlikten çıkan hiçliğe varan, kayıp giden, saldıran yükselen, geçip giden, ölen, kumsala fısıldayan, aklaşan, sakin, soğuk deniz

günden güne ah etmek, sızlanmak
ve arzulamak ve arzulamak terk etmesini ruhun bedeni
gençliğin ve mutluluğun uçup gitmesine kadar
ve yaşamın tüm yaşamının kaybolmasına

Watt kabullenmesini, vb. öğrendi. Üçüncü bölümün fakirliğini bu biçimde açıklayabiliriz. Watt birinci katta olup bitenden söz edemez çünkü çoğu kez hiçbir şey olmuyordu, bundan da yakınmıyordu doğrusu.

Arsene'nin söylevini Watt'ın azar azar anımsadığını bir düşünün.

bir gece Watt dama çıkar.

Watt'ın parmaklarıyla sümkürmesi

Yemekler. Her gün Bay Knott'un çanağı başka bir yerde. Watt tebeşirle işaretler.

Karanlık suyun düzlemi, yayılan küçük dalgaların titreşmesi, durduran kıyılar, sakinliğe dönüş

hiç doğru dürüst doğmamış olmak.

dölütsel tinin yetişkin yaşı (Bkz. Cangiamila'nın *Kutsal Embriyoloji*'si ve XIV. Papa Benoit'nın *De Synodo Diocesana*'sı Kitap 7, Bölüm 4, Kısım 6)

bıktırıcı alacakaranlık

İrlanda'dan sık sık ayrılışlarının kendisine sağladığı yararı, orayı terk etmeden de elde edebilirdi.

Kesik koni biçiminde ağır bir desteğin üzerine oturtulmuş, tahtadan, geniş çaplı, yuvarlak bir masa ortadaki uzamı kaplıyordu.

zitto! zitto! dass nur das Publikum nichts merke!

Çöldeydi, göğün altındaydı, biri Watt'ın üzerinde, biri de Watt'ın altında olduğu için Watt'ın seçebildiği bunlardı. Önünde, ardında, çepeçevresinde gök ve çölden başka bir şey olduğunu duyumsamıyordu. Hangi yöne dönerse dönsün önünde hep bir birleşme serabına doğru büyüyen uzun ve karanlık süzülüşleriydi birlikte. Gök koyu renkliydi, buradan her zamanki ışıklarının yokluğu çıkarsanabilirdi, yoktular. Söylemek bile fazla, çöl de koyu renkliydi. Doğrusunu söylersek gök ve çöl aynı koyu renkteydi. Bu koyu renk öylesine koyuydu ki renk kesinlikle ayrımsanamıyordu. Bazen renkten yoksun bir koyuluk, tüm renklerin karışımı bir koyuluk, koyu bir ak gibi gözüküyordu. Ama Watt koyu ak sözünü sevmiyor ve bu nedenle koyuluğunu yalnızca kısaca koyu renk diye adlandırıyordu, doğrusunu söylemek gerekirse, rengin böylesine bir tanımlamaya karşı çıkacak kadar koyu olması, Watt'ın bu konuda haksız olduğunu gösteriyor.

Bu görüntü üzerine düşen zayıf ışığın kaynağı meçhul.

Bu ruh manzarasının öteki özellikleri şunlardı:

Tatlı bir sıcaklık vardı.

Watt'ın altında çöl yükseliyordu ve alçalıyordu.

Her şey sessizdi.

Watt'ın üzerinde gök alçalıyor ve yükseliyordu.

Watt yerine çakılmıştı.

tüm bunları
anlatacak Watt
ama hangi bunları

nasıl geldi
nasıl yaşadı
nasıl gitti Watt
Knott'un evinden

uzun yol
kısa konaklayış
geldiği yoldan
geri dönüş

eller boş
yürek boş
kafa başka yerde
çorak gölgelerde

çevrili alevi
kafa rüzgârların
gittikçe sönen
sönen gittikçe

boş eller
boş yürek
kafa gitmiş
çorak gecede

işte bunlardan
söz edecek Watt
tüm bunlardan

die Merde hat mich wieder

pereant qui ante nos nostra dixerunt

Erskine'in odasındaki ikinci resim, piyanoya oturmuş da olsa baştan aşağı gösteriyordu adamı, sağ profil yitik, notaların örttüğü kucak bölgesini saymazsak çırılçıplaktı. Sağ eliyle Watt'ın belirlemekte hiç güçlük çekmediği do majörün ikinci çevrimi akoru basarken ötekiyle sol kulağının kepçesini çekiştiriyordu. Sağ ayak, üzerindeki sol ayağının yardımıyla zorlukta basıyordu pedala. Çabanın etkisiyle boynun, kolun, bedenin üst kısmının, karnın, belin, kalçanın, baldırın, iyice belirginleşen güçlü kaslarında Bay O'Connery Cizvit duyumsallığının tüm kaynaklarını sergilemişti. Heem'in de görmezlikten gelemeyeceği bir ustalıkla resmedilmiş terden inciler, göğüs, koltukaltı ve altkarın yüzeylerinden fazlasıyla dökülüyordu. Üzerinde uzun, kızıl, tek bir kılın fışkırdığı sağ meme ucu belirgin bir biçimde şişmişti, büyüleyici bir ayrıntı. Bedenin üst kısmı klavyeye eğilmiş ve yüz hafifçe izleyiciye dönük onca gündür kabızlık çektikten sonra dışarı çıkan bir adamın ifadesini taşıyordu, korku, yoğunlaşma, çaba, rahatlama, kendini koyvermenin olanca güzel bireşiminde; yani alın iyice kırışmış, gözler sımsıkı yumulu, burun delikleri genişlemiş, dudaklar aralık ve çene düşmüş; ölen akora karışan uzak ezgilerin zayıf kakafonisinin bir müzisyenin üzerinde oluşturduğu olağanüstü etkinin bir görüntüsüydü bu. Bay O'Connery'nin anlamlı ayrıntılara olan düşkünlüğü korkunç uzun ve kir gibi görünen karalıklarla dolu ayaktırnaklarının işlenişinde daha bir göze çarpıyordu. Ayakların yıkanmaya acilen gereksinmesi vardı, bacakları da kesinlikle temiz sayılmazdı, kıçı ve karnı en azından beni silin diye haykırıyordu, göğüsler rezalet bir durumdaydı, boyun yalnızca kir pas içindeydi ve kulaklara çabuk filizleneceği kesin tohumlar ekilebilirdi.

Bununla birlikte facies'in (yüz anlamında Latince bir sözcük) en gözüken kısımlarında yakın bir tarihte ıslak bir bezin çarçabuk gezdirilmiş olması hiç de olanak dışı gibi gözükmüyordu.

(Latince alıntı)

Tütünün, ilerleyen yılların, sinirle çiğnemenin, aile sıkıntılarının, burnun ve ağzın taşmalarının rengini aldığı yerler dışında soluk kızıl bıyığı gevşek ve kızıl dudaklar üzerine dalga dalga dökülüyor, gevşek ve kızıl çeneden ve aynı biçimde gerdandan öteye gitmeyen, soluk, kızıl bir sakalın ilk izleri göze çarpıyordu.

benzerine rastlanmamış bir koruluk çiçeği gibi

Watt'ın Davus kompleksi (sfenkslerden hastalık derecesinde korku).

Bir gece Arthur Watt'ın odasına geldi. Sarsılmıştı. Kendisini Bay Knott ile karıştırdılar sanıyordu. Onurlandırmışlar mıydı, yoksa tam tersi mi söz konusuydu, bilemiyordu.

Bahçede dolaşırken. İşte şimdi bahçede dolaşıyorum, pek keyif duyduğum söylenemez, ama bununla birlikte, bahçede aşağı yukarı dolaşıyorum, dedi Arthur.

Altında, öne arkaya devinen bacaklarını seyretti.

Önce bir ayağım üzerinde duruyorum, dedi, sonra ötekinin üzerinde, böyle ve bu biçimde ilerliyorum.

Bir düşünün, hiç düşünmeden nasıl koruduğumuzu papatyaları, dedi. Ne duyarlılık.

Durarak ayaklarının dibindeki çimenleri seyretti.

Bu kırağıyla ıslak çimenler senin değil, dedi. Ellerini göğsünde bitiştirdi. Onları her şeyin, onun, papatyaların, çimenlerin yaratıcısı ve vericisine doğru kaldırdı. Sağol patron, dedi. Dinlenmeye koyuldu. Yeniden harekete geçti.

Bunun sağlığa yararı var deniyor, dedi.

Bu özdeyişi söyleyeli çok geçmemişti ki Arthur, öylesine çılgınca gülmeye başladı ki ayakta durabilmek için, yakınlardaki bir çalılığa ya da bir fidana tutunmak zorunda kaldı, o da canı yürekten katıldı şakaya.

Yeniden dinginliğine kavuşunca, bu fidan ya da çalılığı yeniden incelemeye döndü. Tüm söyleyebileceği bunun bir katırtırnağı olmadığıydı.

Ama işte çimenlerin içinden, ona doğru ilerleyen, belirsiz bir kütle. Bir an sonra yaşlı, hırpani giysiler içinde bir adam gözüktü.

Kim olabilir bu, acaba? dedi Arthur.

Zavallı, yaşlı bir adam için bir peni, dedi yaşlı adam.

Arthur ona bir peni verdi.

Tuttuğun altın olsun, dedi yaşlı adam.

Amin, dedi Arthur. Elveda.

Seni küçük bir çocukken hatırlıyorum, dedi yaşlı adam. Ben de küçük bir çocuktum o zaman.

Öyleyse, küçükken birlikteydik, dedi Arthur.

Sen küçük, güzel bir çocuktun, dedi yaşlı adam, ben de öyleydim.

Şimdiki halimize bak, dedi Arthur.

Hep altına kaçırırdın, dedi yaşlı adam.

Hâlâ da kaçırıyorum, dedi Arthur.

Ben pabuçları boyardım, dedi yaşlı adam.

Sen boyamasan, bir başkası boyardı, dedi Arthur.

Baban bana çok iyi davranırdı, dedi yaşlı adam.

Babasına bak oğlunu al, dedi Arthur. Elveda.

Bu güzel yerin oluşumuna benim de bir katkım oldu, dedi yaşlı adam.

O halde, dedi Arthur, şu olağanüstü bitkinin adını belki de söyleyebilirsin bana.

Yalnız defne derler buna, dedi yaşlı adam.

Arthur eve döndü ve günlüğüne şöyle yazdı: Bahçede bir tur attım. Tanrı'ya küçük bir inayeti için teşekkür ettim. Yalnız defneyle neşelendim. Önceden Knott ailesinin hizmetinde çalışmış yaşlı bir adama sadaka verdim.

Ama yeterli değildi bu koşarak Watt'a geldi bu yüzden.

Watt'ın ilk kez duyuşuydu Knott ailesi deyimini.

Bu sözcüklerin hoşuna gidebileceği ve kafasında düşünceler oluşturduğu bir devir olmuştu, yani Bay Knott'un da solucanımsı bir dizide olduğu, dizisel olduğu düşüncesi. Ama artık değildi. Çünkü Watt yaşlı bir güldü ve bahçıvana ilgisizdi şimdi.

Watt tepeden tırnağa irinle dolmuştu sanki.

das fruchtbare Bathos der Erfahrung

faede hunc mundum intravi, anxius vixi, perturbatus egredior, causa causarum miserere mei

tüm adları değiştirmek

istasyondan eve giderken Watt'ın duyduğu karma koro!

Sop.	Bütün	kalbimizle	arzuluyoruz bir kafa
Alt.	Bütün	kalbimizle	bütün...kalbimizle..
Ten.	Bütün	kalbimizle	...bütün..kalbimizle
Bas	Arzuluyoruz.....arzuluyoruz		
Sop.	Soluk tıkayan eterden gayrı karanlıkta		
Alt.	Kalbimizle.....arzuluyoruz arzuluyoruz		
Ten.	.....arzuluyoruz arzuluyoruz		
Bas	.....arzuluyoruz		
Sop.	Dünün ölü mutluluğundan kalan ölü mutsuzluk		
Alt.	Mutluluğunun.....dünün.....ölü.....		
Ten.	.....terden.....ayr.....		
Bas	.....uf.....		

Sop. bir an karanlıkta soluk tıkayan eter
Alt. terden.....ayr.....tık.....an.....e...ter.....
Ten. .tık.....an.....e.....ter
Bas terden.....ayr.....tık.....an.....e.....ter

parole non ci appulcro

Yazdıklarımda simgesel anlamlar arayanların boynu altında kalsın.

Watt, yüzyıla damgasını vurmuş birkaç yazardan biri olan Samuel Beckett'in yazdığı ikinci "roman." 2. Dünya Savaşı sırasında yazılmasına ve Beckett'in Fransız direniş hareketine aktif olarak katılmış olmasına rağmen savaşla ilgili hiçbir şey içermiyor. Peki neyle ilgili bu roman? Hiçbir şeyle! Olay örgüsü yok (olay yok ki zaten); karakter deseniz, Watt'ı ya da Bay Knott'u ne kadar karakter sayabilirseniz o kadar var, yani hak getire; parlak cümleler, Joycevari üslup cambazlıkları arıyorsanız, üzgünüz: Namevcut. Simgesever okurları da önceden uyarmalı: Beckett son cümlede, "yazdıklarımda simgesel anlam arayanların boynu altında kalsın" demekte, aman dikkat!

Ne var peki? Watt diye bir adam var, gülmeyi bile bilmiyor, sessiz sinema komikleri gibi yürüyor, acayip bir biçimde konuşuyor. Garip bir "anlamsal kesinlik" ihtiyacı içinde, her şeye bir de kendisinin ad vermesi; zihninde en sıradan işlerin (sözgelimi bir köpeğe yemek verilmesinin) olası bütün yürütülüş biçimlerini gözden geçirip en akla uygun biçimde yeniden kurması gerekiyor. (Metin bu türden, kimilerine iç bayıcı kimilerine ise çok eğlenceli gelebilecek, kılı kırk yaran akıl yürütmelerle dolu).

Watt, Bay Knott diye birinin evine uşak olarak giriyor, bir süre kalıyor, sonra da ayrılıyor. "Olay" bundan ibaret. Arada da birbirinden grotesk birkaç kişi girip çıkıyor metne. Hepsi bu!

Başka ne var; eşi benzeri olmayan, müthiş bir kara mizah, "insan türünün soyluluğu" denen şeyin, özellikle de insan zihninin abuk sabukluğunun acımasızca teşhir edilmesi, olağanüstü yalın ve karmaşık olmayı inanılmaz bir biçimde birleştiren bir de dil var bizce.

"Güldürürken can acıtan" bir kitap.

"Zor" metinler okumayı göze alanlar için vazgeçilmez...

AYRINTI • ROMAN
ISBN 975-539-048-0
9 789755 390482

PAPİRÜS